

VALTIONEUVOSTON SELVITYKSIÄ

Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen

Lainsäädännön arviointia

Mika Ilman

Valtioneuvoston selvitys

2020:3

Sisältö

1	Johdanto	6
1.1	Toimeksianto	6
1.2	Selvityksen rakenne	6
1.3	Tausta	7
1.4	Lausuntopalaute	8
1.5	Maalittaminen ilmiönä	9
1.5.1	Maalittamisen vaikutuksista	13
1.5.1.1	Yksityisiin oikeushyviin kohdistuva loukkaus ja haitta	14
1.5.1.2	Yleisiin oikeushyviin kohdistuva loukkaus ja niistä aiheutuva haitta	18
2	Nykytila ja sen arviointi	22
2.1	Sananvapauden suojan merkitys	22
2.2	Rangaistussäännökset, jotka voivat soveltua maalittamiseen	25
2.2.1	Uhkaustyypiset maalittamisen osateot	25
2.2.2	Loukaustyypiset maalittamisen osateot	36
2.2.3	Muut rangaistussäännökset, jotka voivat soveltua maalittamiseen	41
2.2.4	Osallisuussäännökset	52
2.3	Arviointia: rangaistussäännösten ja osallisuussäännösten soveltuvuus	66
2.3.1	Rangaistussäännökset	66
2.3.2	Osallisuussäännökset	73
2.4	Syyteoikeusjärjestely	77
2.4.1	Rikoslaki 24 luku 12 §	78
2.4.2	Rikoslaki 25 luku 9 §	79
2.4.3	Sananvapauslaki 24.1 §	80
2.4.4	Arviointia	84

2.5	Pakkokeinot.....	93
2.5.1	Tiedonhankintakeinot ja niiden arviointi.....	93
2.5.1.1	Arviointia	97
2.5.2	Verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräys / estomääräys.....	99
2.5.2.1	Arviointia	101
2.6	Turvaamistoimet ja niiden arviointi.....	102
2.6.1	Lähestymiskielto.....	102
2.6.2	Turvakielto.....	104
2.7	Työturvallisuus	105
2.7.1	Työturvallisuutta koskevat säännökset.....	105
2.7.2	Työnantajien ohjeet ja toimenpiteet.....	109
2.7.3	Arviointia.....	111
2.8	Yhdenvertaisuuslain säännökset.....	114
3	Tarvitaanko uusia rangaistussäännöksiä?	116
3.1	Kriminalisointiperiaatteet.....	117
3.2	Arviointia: lakialoitteessa LA 33/2019 vp esitetty tunnusmerkistö	123
3.3	Arviointia: Poliisihallituksen ym. aloitteeseen sisältyvä esitys kriminalisoinnista	129
3.4	Vaihtoehto? Laittomaan maalittamiseen osallistuminen	131
3.5	Onko maalittamista koskeva erillissäännös välttämätön?	137
3.6	Ylläpitäjän ja muiden palveluntarjoajien vastuun lisääminen?	140
3.6.1	Vertailua: Lag om ansvar för elektroniska anslagstavlor	144
3.6.2	Ylläpitäjä koskevan erityissääntelyn tarpeen arviointia.....	146
	Liitteet.....	151
	Lähteet.....	152

LUKIJALLE

Maalittaminen on yleensä tietoverkossa tapahtuvaa järjestelmällistä toimintaa, jossa kohdetta uhataan tai loukataan esimerkiksi levittämällä hänen yksityiselämänsä kuuluvia tietoja tai esittämällä hänestä perättömiä tai muuten halventavia tietoja. Maalittamisella pyritään vaientamaan kohde tai muuten vaikuttamaan hänen toimintaansa. Maalittamisen pelko vaikuttaa siihen, mitä puheenaiheita julkisuudessa käsitellään ja millä tavoin.

Maalittaminen loukkaa kohteensa oikeutta sananvapauteen ja eräisiin muihin perus- ja ihmisoikeuksiin. Julkisen vallan on turvattava näiden oikeuksien toteutuminen. Maalittamisen torjuminen on perusoikeuskysymys.

Maalittaminen vahingoittaa oikeusvaltiota, koska sillä pyritään vaikuttamaan päätöksentekoon hallinnossa ja lainkäytössä. Maalittaminen vahingoittaa laajemminkin demokraattista yhteiskuntaa, koska se vähentää ihmisten halukkuutta tai uskallusta osallistua demokraattisiin prosesseihin ja ottaa julkisesti kantaa yhteiskunnallisiin asioihin. Maalittaminen myös kaventaa yleisön oikeutta saada tietoa siitä, mitä yhteiskunnassa ajatellaan ja tapahtuu.

Myös demokraattista oikeusvaltiota on puolustettava päättäväisesti.

Kun julkinen valta turvaa ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien toteutumista ja puolustaa oikeusvaltiota sekä demokraattista järjestelmää voi se käyttää niitä keinoja, joita perus- ja ihmisoikeudet sallivat.

Olen tässä selvityksessä pyrkinyt osoittamaan, mitkä nämä keinot ovat ja mitkä ne voisivat olla.

Mika Illman, OTT.

Käräjätuomari, Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus.

1.11.2020.

1 Johdanto

1.1 Toimeksianto

Valtioneuvoston kanslialta saamassani toimeksiannossa (VN/11043/2020-VNK-1) tehtäväni on määritelty seuraavasti:

Selvityksessä tulee

1. tutkia rikos- ja prosessioikeudellisen sekä turvaamistoimenpiteitä ja sananvapauden käyttämistä koskevan lainsäädäntömme soveltuvuutta järjestelmällisen häirinnän ja maalittamisen ilmenemismuotoihin sekä
2. osoittaa niihin mahdollisesti liittyviä ongelmia ja kehittämiskohteita
3. kiinnittää huomiota myös työsuojelua ja –turvallisuutta sekä esimiehen ja työnantajan häirintään puuttumista koskeviin oikeuksiin, velvollisuuksiin ja muihin näkökohtiin sekä niitä koskeviin mahdollisiin kehittämistarpeisiin
4. huomioida, että järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen voi kohdistua niin virkamiehiin kuin muussakin asemassa tai tehtävässä oleviin henkilöihin ja liittyä muuhunkin kuin työtehtävien hoitamiseen.

1.2 Selvityksen rakenne

Tämä selvitys koostuu seuraavista osioista. Johdantokappaleessa on ensin lyhyesti tuotu esiin selvityksen aihetta koskeva tausta. Johdantokappaleessa on sen jälkeen käsitelty maalittamista ilmiönä ja sen aiheuttamaa haittaa ja vahinkoa.

Selvityksen keskeisiä osioita on jakso, joka sisältää arvioinnin rikos- ja prosessioikeudellisen lainsäädännön nykytilasta. Tässä jaksossa käsitellään ensinnäkin sellaisia rikoslain säännöksiä, joiden soveltuminen voi tulla kysymykseen maalittamisen osalta. Tässä yhteydessä kiinnitetään huomiota myös osallisuussäännösten ja syyteoikeussääntelyn merkitykseen ja arvioidaan, mitä pakkokeinoja voidaan käyttää ilmiöön liittyvien rikosten tutkinnassa. Huomiota kiinnitetään myös sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain aihetta koskeviin säännöksiin.

Puheena olevassa jaksossa käsitellään toimeksiannon kannalta kysymykseen tulevia työsuojelua koskevia kysymyksiä.

Selvityksen lopussa arvioidaan erikseen tarvetta mahdolliselle uuskriminalisoinnille ja/tai muiden lainmuutosten tekemiseen. Huomiota kiinnitetään tässä yhteydessä paitsi perinteisten kriminalisointiperiaatteiden merkitykseen, myös rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvän tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen merkitykseen ja sananvapauden suojan merkitykseen ilmaisurikosten sääntelyssä. Jaksoon sisältyy eri aloitteissa esitettyjen säännösehdotusten analyysia. Selvityksen lopussa on johtopäätöksiä ja toimenpide-ehdotuksia koskeva jakso.

1.3 Tausta

Sisäministeriön, oikeusministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä esitti 8.5.2019 luovuttamassaan mietinnössä¹, että oikeusministeriö arvioisi, pitääkö sananvapauteen liittyvät viharikokset säätää virallisen syytteen alaisiksi ainakin niissä tilanteissa, joissa henkilö joutuu vihapuheen kohteeksi virkatoimiensa, työtehtäviensä tai luottamustehtäviensä hoitamisen vuoksi. Tällöin niiden eteenpäin vieminen rikosprosessissa ei edellyttäisi asianomistajan rangaistusvaatimusta.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman Osallistava ja osallistuva Suomi mukaan hallituskauden aikana toteutetaan poikkihallinnollisesti toimenpiteitä, joilla puututaan nykyistä vahvemmin järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen, joka uhkaa sananvapautta, viranomaistoimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä. Hallitusohjelman mukaan turvataan edellä mainittujen rikosten torjuntaan ja selvittämiseen riittävät resurssit sekä osaaminen ja edistetään syrjintä- ja viharikostilanteen systemaattista seurantaa kansallisesti ja kansainvälisesti.

Käräjäoikeuksien laamannit tekivät 19.12.2018 oikeusministeriölle lainsäädäntöesityksen lainkäyttöhenkilöstön rikosoikeudellisesta suojasta vihamielistä mediavaikutusta vastaan. Poliisihallitus, valtakunnansyyttäjänvirasto ja käräjäoikeuksien laamannit tekivät oikeusministeriölle 17.6.2019 esityksen lainsäädännöllisistä muutostarpeista viranomaisten maalittamiseen puuttumiseksi.

Eduskunnassa on 27.11.2019 käsitelty maalittamista koskeva lakialoite (LA 33/2019 vp). Lakialoitteen mukaan mm. rikoslain 16 lukuun tulisi lisätä rangaistussäännökset *viranomaisen maalittamisesta* ja *törkeästä viranomaisen maalittamisesta*. Lakialoite on siirretty lakivaliokunnan käsiteltäväksi.

¹ Sanat ovat tekoja. Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten tekojen tehostaminen. Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisu 2019:23

Oikeusministeriössä on aloitettu hanke laitonta uhkausta koskevan syyteoikeussäännöksen muuttamiseksi. Keväällä 2020 valmistuneessa luonnoksessa hallituksen esitykseksi laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta ehdotetaan laittoman uhkauksen syyteoikeutta koskevaa säännöstä muutettavaksi niin, että teko olisi virallisen syytteen alainen, jos laitton uhkaus kohdistuisi henkilöön hänen työtehtävänsä vuoksi eikä rikoksentehtäjä kuulu työpaikan henkilöstöön. Syyttäjä saisi nostaa syytteen laittomasta uhkauksesta myös, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen julkisen luottamustehtävänsä vuoksi (OM045:00/2019).

1.4 Lausuntopalautte

Selvityksen aikana on varattu eräille tahoille mahdollisuus lausuman antamiseen toimeksiannon kohteena olevista kysymyksistä ja eräistä selvityshenkilön erikseen laatimista kysymyksistä. Pyydettyjä lausuntoja ovat antaneet liitteessä 1 mainitut tahot. Eräät lausunnonantajat edustavat henkilöryhmiä, jotka tyypillisesti saattavat joutua työtehtäviensä vuoksi maalittamisen kohteeksi (esim. poliisit, syyttäjät, tuomarit, muut virkamiehet sekä toimittajat ja tutkijat). Eräät lausunnonantajat edustavat muutoin selaista asiantuntemusta, josta on ollut merkittävää hyötyä selvityksen laatimiselle (esim. yhdenvertaisuusvaltuutettu, työsuojeluviranomainen ja Effi ry).

Yhteenvedona lausuntopalautteesta voidaan todeta, että maalittamista pidetään yleisesti vakavana uhkana ja haittana. Joissakin lausunnoissa todetaan, että maalittaminen on vakava uhka demokraattiselle oikeusvaltiolle.

Valtaosa lausunnonantajista katsoo, ettei voimassa oleva lainsäädäntö ole riittävä maalittamisen torjunnan kannalta. Myös tältä osin mielipiteet eroavat tietyiltä osin. Osa katsoo riittäväksi sen, että oikeusministeriön hanke laitonta uhkausta koskevan syyteoikeussäännöksen muuttamiseksi toteutetaan. Osa lausunnonantajista katsoo, että tämä on tarpeellinen mutta itsessään riittämätön toimenpide. Tämän kannan edustajien mukaan lainsäädäntöön on välttämätöntä sisällyttää erityinen maalittamista koskeva kriminalisointi. Lausuntopalautteessa on myös eräiltä osin kiinnitetty huomiota siihen, että maalittamisen kriminalisoinnissa on kysymys sananvapautta rajoittavasta sääntelystä, jolloin tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden vaatimukset ovat korostetun tärkeitä.

Lausuntopalautteeseen sisältyy toisaalta myös näkemys, jonka mukaan voimassa olevia säännöksiä ei kaikilta osin ole otettu käyttöön maalittamista koskevassa oikeuskäytännössä. Jos uus kriminalisointia kuitenkin ryhdytään harkitsemaan, tulisi johtoa hakea ns. tappelusäännöksen rakenteesta (rikoslaki 21 luku 12 §).

Eräiltä lausunnonantajilta on tiedusteltu kantaa erityisesti verkkoalustojen vastuun sääntelystä. Lausumapyynnössä on esimerkkinä viitattu Ruotsissa voimassa olevaan Lag (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlör -lakiin. Kysymystä koskevassa lausuntopalautteessa on esitetty kantoja puolesta ja vastaan. Lausunnossa, jossa tällaista sääntelyä on pidetty sinänsä mahdollisena, on kiinnitetty huomiota tarkkarajaisen ja täsmällisen sääntelyn merkitykseen. Lausunnossa, jossa tällaista sääntelyä on vastustettu, on huomautettu, ettei alustan ylläpitäjälle tule säilyttää vastuuta tapauksissa, joissa usein on epäselvää, onko sisältö ylipäättänsä lainvastainen. Lausunnossa huomautetaan, että tämänkaltainen sääntely johtaa tarpeettomaan sananvapauden kaventumiseen, ylläpitäjät, joilla ei välttämättä ole omaa intressiä itse keskustelun sisältöä kohtaan, ryhtyvät poistamaan sisältöä varmuuden vuoksi välttämättömyyksiä.

Useissa lausunnoissa on katsottu, että työturvallisuussäännöksillä ja työsuojelun keinoilla on olennainen merkitys maalittamisen vaikutusten rajoittamisessa. Työnantajan toimintavelvoitteet liittyvät keskeisesti siihen, liittyykö työhön haitta- ja vaaratekijänä maalittamista ja mitkä ovat työnantajan käytettävissä olevat keinot puuttua siihen – sekä ennaltaehkäisevästi että jo relevantin haitan tai vaaran ilmaannuttua ja sen aiheuttamaa terveysvaaraa. Joissakin lausunnoissa on kuitenkin huomautettu, että varsinkin harvoilla työnantajilla on erilliset kirjalliset toimintaohjeet maalittamistapausten käsittelemiseksi varten ja että joillakin työpaikoilla asiaan ei ole muutoin kiinnitetty riittävästi huomiota vielä.

1.5 Maalittaminen ilmiönä

Internetin ja sosiaalisen median viestintämahdollisuudet ovat toteuttaneet sananvapauden keskeisen idean esittää, levittää ja vastaanottaa tietoja ja mielipiteitä ilman ennakoesteitä. Uhkailu ja vihapuheet ovat tämän avoimen, ilman ennakoesteitä toimivan viestinnän haittoja.² Tällaisiin haittoihin lukeutuu myös viime aikoina yhä tavallisemmaksi tullut järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen.

Kuten toimeksiannossa on todettu voi järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen kohdistua niin virkamiehiin kuin muussakin asemassa tai tehtävässä oleviin henkilöihin ja liittyä muuhunkin kuin työtehtävien hoitamiseen. Viime aikoina on erityisesti viranomaisiin kohdistuvaan maalittamiseen kiinnitetty huomiota. Esimerkiksi ylimmän poliisijohdon, valtakunnansyyttäjän ja käräjäoikeuksien laamannien yhteisessä aloitteessa

² Nämä mielestäni viisaat sanat ovat Riitta Ollilan. Ks. Ollila, Riitta. KKO 2013:50 – laitton uhkaus ja vihapuheet. Oikeustapauskommentti. Lakimies 2013/6. s. 1134.

17.6.2019 huomio kiinnitetään ennen muuta poliiseihin, syyttäjiin ja tuomareihin kohdistuvaan maalittamiseen ja siitä johtuvaan haittaan. Aloitteessa todetaan oikeudenhoi-
dosta vastaaviin viranomaishenkilöihin kohdistuvan järjestelmällisen häirinnän kohdis-
tuvan paitsi suoranaisina kohteina oleviin yksilöihin, myös oikeusvaltion perusteisiin.
Mutta aiheeseen liittyvässä keskustelussa on nostettu esiin myös esimerkiksi poliitti-
siin päättäjiin, journalisteihin, tutkijoihin ja muihin asiantuntijoihin sekä taiteilijoihin
kohdistuva järjestelmällinen häirintä.³

Maalittamisessa on usein kysymys järjestelmällistä toiminnasta, jossa maalittamisen
kohteena olevaa henkilöä mustamaalataan eri tavoin tarkoituksin, että näin voitaisiin
vaikuttaa epäasiallisesti kohdehenkilön toimintaan. Kohdehenkilönä voi olla esimer-
kiksi oikeudenhoidon alalla toimiva virkamies tai muu työtään suorittava henkilö, jonka
toimintaa syystä tai toisesta pyritään ohjaamaan tiettyyn suuntaan. Motiivina voi olla
myös kosto esimerkiksi viranomaispäätöksestä tai epämieluisasta journalistisesta
työstä. Vaikka maalittaminen kohdistuu yksittäiseen henkilöön, saattaa sen tarkoituk-
sena olla pyrkimys vaikuttaa päätöksentekoon kohdehenkilön edustamassa organi-
saatiossa tai menettelyssä, jossa kohdehenkilöllä on vaikutusvaltaa.

Maalittaminen ei uhkaa pelkästään oikeusvaltion toimijoita, vaan laajemmin toimintaa
demokraattisessa yhteiskunnassa. Tämä johtuu siitä, että järjestelmällinen häirintä ja
maalittaminen loukkaa jokaiselle kuuluvaa sananvapautta ja muita keskeisiä ihmis- ja
perusoikeuksia. Erityinen merkitys sananvapaudella on esimerkiksi poliitikoille, toimit-
tajille, tutkijoille ja esimerkiksi taiteilijoille. Näille ryhmille julkisuudessa esiintyminen
on osa heidän työtehtäviensä suorittamista. Lähtökohtaisesti yhtä vakavana kuin vir-
kamiehiin kohdistuvaa maalittamista onkin pidettävä muun muassa näihin yhteiskun-
nallisesti tärkeisiin henkilöryhmiin kohdistuvaa maalittamista.

Sananvapaus ei toteudu, jos poliitikot, journalistit, tutkijat tai taiteilijat joutuvat vakavan
häirinnän ja maalittamisen pelossa vetäytymään julkisuudesta tai luopumaan tiettyjen
aiheiden esiin nostamisesta julkisuudessa. Haitta kohdistuu tällaisessa tilanteessa
paitsi näiden ammattiryhmien edustajiin – jotka eivät voi tehdä työtään – myös demo-
kraattiseen päätöksentekomenettelyyn ja pluralistiseen yhteiskuntaan sellaisenaan.

³ Ks. esimerkiksi seuraavat selvitykset: Aleksi Knuutila (ym.) *Vihan vallassa: Vihapuheen vaiku-
tukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon* (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan jul-
kaisusarja 2019:57) ja *Sanat ovat tekoja – Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien
tehostaminen* (Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisuja 2019:23).

Käsitteellä *maalittaminen* voidaan tarkoittaa jonkun asettamista maalitauluksi vahingoittamistarkoituksessa varsinkin sosiaalisessa mediassa.⁴ Käsitettä on viime aikoina yhä useammin ryhdytty käyttämään internetissä tapahtuvien koordinoitujen vihakampanjoiden kuvaamiseksi. Ruotsiksi ilmiöstä voidaan käyttää käsitettä *riktade trakasserier*. Englannin kielessä vastaava käsite lienee *targeted harassment*.⁵ Myös käsitettä *online shaming* käytetään ilmiöön liittyen.

Suomen lainsäädäntö ei tunne käsitettä maalittaminen. Oikeuskirjallisuudessa maalittamista on sen sijaan määritelty seuraavasti:

”Maalittamisella tarkoitetaan järjestelmällistä toimintaa, jolla pyritään vaientamaan ihmisiä tai vaikuttamaan heidän toimintaansa esimerkiksi uhkailemalla tai levittämällä heidän yksityisluontoisia (tai perättömiä) tietojaan internetissä. Maalittajien tavoitteena on vaientaa kohteensa, ja pitkässä juoksussa jo maalittamisen pelko voi vaikuttaa siihen, mitä puheenaiheita julkisuudessa käsitellään ja miten. Vaikka maalittaminen kohdistuu suoraan vain yhteen ihmiseen, se vahingoittaa laajemminkin oikeusvaltiota sekä sananvapausilmapiiriä rajoittamalla ihmisten halukkuutta tai uskallusta ilmaista itseään, sekä kaventamalla samalla yleisön oikeutta saada tietoa siitä, mitä yhteiskunnassa ajatellaan ja tapahtuu”.⁶

Maalittamista on toisinaan pidetty eräänä *vihapuheen* muotona. Ilmiötä voidaan pitää yksilöön kohdistuvana vihapuheena. Vihapuhe kohdistuu nimittäin ryhmien lisäksi toisinaan myös yksittäisiin ihmisiin, jotka valikoituvat kohteiksi paitsi taustansa, henkilökohtaisten ominaisuuksiensa mutta myös tehtäviensä ja kannanottojensa perusteella. Vihapuhe, mukaan lukien maalittaminen, on usein tavoitteellista toimintaa; sillä pyritään usein sulkemaan tiettyjä ihmisiä ja ryhmiä ulkopuolelle tai vaientamaan nämä ihmiset. Laajassa vihapuhetta koskevassa työryhmäraportissa kiinnitetäänkin huomiota siihen, että viime vuosina on yhä enemmän noussut esiin eri ammattiryhmien kokema vihapuhe:

”Vihapuheen tavoitteena on aiempaa selkeämmin vaikuttaa myös yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja julkiseen keskusteluun. Vihapuheella pyritään vaikuttamaan siihen, mitä ja mistä toimittajat kirjoittavat, mitä tutkijat tutkivat ja ennen muuta, mitä he kertovat tutkimustensa tuloksista. Myös lainvalvontavi-

⁴ Sana on lähtöisin sotilaskielestä, jossa se tarkoittaa mahdollisten sotatoimien kohteiden kartoittamista. Kotimaisten kielten keskus. Kielitoimiston sanakirja 2019.

⁵ Tieto on saatu Kotimaisten kielten toimistolta 10.8.2020.

⁶ Korpisaari, Päivi. Sananvapaus verkossa – yksilöön kohdistuva vihapuhe ja verkkoalustan ylläpitäjän vastuu. Lakimies 7–8/2019, s. 930. <https://www.edilex.fi/lakimies/20325.pdf>.

ranomaiset ja oikeuslaitos ovat yhä useammin vihapuheen ja myös maalittamisen kohteena. Tällä toiminnalla pyritään vaikuttamaan oikeusvaltion ytimeen, siihen mitä ja miten rikoksia tutkitaan, miten niistä syytetään ja millaisia tuomioita rikoksista annetaan”.⁷

Maalittamiselle läheisiä ilmiöitä ovat *cyberbullying* ja *cyberstalking*. Näillä käsitteillä tarkoitetaan osittain samaa kuin maalittamisella. Cyberbullying on eräänlainen yleiskäsite, jolla tarkoitetaan internetissä tehtyjä tekoja, joilla yksittäisiä henkilöitä loukataan. Teot voivat olla loukkaavia sähköpostiviestejä tai tekstiviestejä, joita lähetetään suoraan kohdehenkilölle. Teot voivat myös olla loukkaavien kirjoitusten, kuvien tai muiden esitysten julkaisemista internetissä. Eräs Cyberbullyingin tekemuoto on se, että tekijä ottaa käyttöön kohdehenkilön nimissä olevan käyttäjätilin esimerkiksi Facebookissa ja ryhtyy siinä julkaisemaan kohdehenkilöä loukkaavia tietoja. Kysymys voi myös olla esimerkiksi siitä, että tekijä perustaa sivuston, joka nimetään ”*Me jotka ihoamme (kohdehenkilön nimi)*”⁸. Edelleen maalittamista voidaan toteuttaa esimerkiksi siten, että kohdehenkilön nimissä julkaistaan niin kutsutulla kontaktipalstalla seuranhakuilmoitus seurauksin, että kohdehenkilö saa ei-toivottuja yhteydenottoja henkilöiltä, jotka luulevat henkilön oikeasti hakevan seuraa. Rikosoikeudellisesti ajatellen tällaisessa tekotyypissä on välillisen tekemisen piirteitä.

Cyberstalkingilla tarkoitetaan sellaista internetissä tapahtuvaa kohdehenkilön loukkamista, jossa loukkaukset tyypillisesti toistetaan useita kertoja. Tyypillistä on myös se, että tekijä kerää kohdehenkilöstä informaatiota ja se, että tekijä muistuttaa kohdehenkilöä olemassaolostaan toistuvilla yhteydenotoilla. Cyberstalking viittaaakin käsitteeseen siihen, että kysymyksessä on eräänlainen vainomaisen muoto. Tähänkin toimintaan liittyy toisinaan myös identiteettivarkauden piirteitä – esimerkiksi siten, että tekijä tilaa kohdehenkilön nimissä tuotteita internetissä toimitettaviksi hänelle.⁹

Ns. hybridivaikuttamisen yksi muoto on disinformaation levittäminen sosiaalisessa mediassa. Tällaista toimintaa voidaan myös pitää maalittamiseen läheisilmiönä. Hybridivaikuttamisessa (-uhassa) on usein kyse vieraan valtion vihamielisestä vaikuttamisesta toisen valtion toimintaan laajalla keinovalikoidella. Toimija tai kohde voi myös olla ei-valtiollinen.

Maalittaminen on tyypillisesti ryhmätoimintaa, joka tapahtuu ryhmässä tai ryhmää hyödyntäen. Voidaan jopa sanoa, että siihen usein kuuluu joukkovoiman käyttöä.¹⁰

⁷ Sanat ovat tekoja. Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen. Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisu 2019:23 s. 10.

⁸ Integritet och straffskydd, Statens offentliga utredningar SOU 2016:7 s. 134 – 136.

⁹ Integritet och straffskydd, SOU 2016:7 s. 135.

¹⁰ Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjän ja käräjäoikeuksien laamannien allekirjoittama aloite 17.6.2019 ID-19121964 s. 8.

Maalittamiseen, jossa ihmisiä usutetaan vihakampanjaan tiettyjä henkilöjä vastaan, voi osallistua jopa satoja ihmisiä.

Maalittamisessa on siis tyypillisesti kysymys siitä, että kohteeksi valkoidusta henkilöstä esitetään perättömiä tai häntä muuten halventavia tietoja tai että hänen yksityiselämäänsä koskevia tietoja levitetään taikka että häntä uhataan. Toimintaan osallistuvat myös yllyttävät toisia esittämään kohteeksi valitusta henkilöstä vastaavalla tavalla loukkaavia tietoja tai häneen kohdistuvia uhkauksia. Toimintaan osallistuvat toimivat enemmän tai vähemmän järjestäytyneesti. Toiminta voi olla pitkäkestoista. Tietojen esittämien ja levittäminen tapahtuu pääsääntöisesti verkossa toimivissa joukkotiedotusvälineissä kuten esimerkiksi internetin keskustelupalstoilla tai muissa sosiaalisen median alustoilla. Sosiaalisessa mediassa kohdehenkilö pystytään helposti häpäisemään laajan yleisön edessä.

Maalittaminen on omiaan aiheuttamaan kohteeksi valitulle henkilölle pelkoa ja kärsimystä. Toiminta voi vakavimmillaan aiheuttaa vaaran siitä, että joku kampanjaan osallistuva tai sitä seurannut ryhtyy fyysiseen väkivaltaan kohdehenkilöä tai hänen läheistään vastaan tai aiheuttaa hänelle omaisuusvahingon. Maalittaminen, kuten ryhmiinkin kohdistuva vihapuhe, pyrkii vakavimmillaan riisumaan kohteeltaan ihmisarvon. Toiminta madaltaa siten kynnystä väkivaltaisen toiminnan kohdistamiseen mustamaalaamisen kohteena olevaan henkilöön.

Koska vihakampanja käydään tyypillisesti internetissä, voi kohdehenkilöä loukkaavien tietojen poistaminen yleisön saatavilta olla käytännössä hankalaa.

Vaikka lainsäädäntömme ei tunne maalittamista oikeudellisena käsitteenä, sisältyy lainsäädäntöön useita rangaistussäännöksiä, joiden soveltaminen voi tulla kysymykseen maalittamiseksi kuvatun toiminnan yhteydessä. Se, että maalittamisessa käytetään tehokkaasti hyväksi internetin ja sosiaalisen median suomia mahdollisuuksia kontaktien saamiseksi ja suuren yleisön tavoittamiseksi, antaa perustellusti aiheen kysymykseen, kyetäänkö ilmiötä torjua ja sen haittoja rajata riittävän tehokkaasti voimassa olevin lainsäädännöksiin.

1.5.1 Maalittamisen vaikutuksista

Jotta voimassa olevan sääntelyn riittävyttä voidaan arvioida maalittamisen torjunnan näkökulmasta, on syytä tarkastella hieman yksityiskohtaisemmin sitä, mitä vahinkoa ja haittaa maalittamisesta aiheutuu ja kenelle. Jos esimerkiksi havaittaisiin, että maalittamisesta aiheutuu yksinomaan haittaa yksilöille, saattaisi tämä puoltaa johtopäätöstä, jonka mukaan yksilön harkintaan voitaisiin jättää se, johtaako maalittaminen ri-

kosoikeudellisiin sanktioihin jne. Jos taas maalittamisesta havaitaan aiheutuvan olennaista vahinkoa myös julkisille intresseille, puoltaa tämä sääntelyä, jossa yleiselle edulle annetaan suurempi merkitys maalittamisen torjunnassa.

1.5.1.1 Yksityisiin oikeushyviin kohdistuva loukkaus ja haitta

Välitön vahinko ja haitta

Arviointi siitä, mitä välitöntä vahinkoa ja haittaa maalittamisesta aiheutuu, on syytä aloittaa tarkastelemalla niitä suojeluobjekteja, joiden rikoslain maalittamisen osatekoihin soveltuvien rangaistussäännösten on tarkoitus turvata.

Yleisesti voidaan todeta, että maalittamisen kohteeksi joutuneelle henkilölle voi aiheutua kaikkea sellaista haittaa ja vahinkoa, jota tyypillisesti aiheutuu uhrille hänen joutuessa rikoslain 25 luvun 7 §:n tarkoittamien uhkausten tai 7a §:n tarkoittaman vainoamisen kohteeksi tai kun hän joutuu rikoslain 24 luvun tarkoittaman yksityiselämää loukkaavalla tiedon levittämisen kohteeksi taikka kun hänen kunniaansa loukataan perättömiä tai muuten halventavia tietoja esittämällä.

Uhkauksella, vainoamisella tai loukkaavien tietojen levittämisellä voi tapauksesta riippuen olla uhrin kannalta pitkäkestoisia vaikutuksia siitä huolimatta, että yksittäisinä tekoina laiton uhkaus tai esimerkiksi kunnianloukkaus ovat tavallisimmin kertaluonteisia tapahtumia. Maalittaminen, jossa tavallisesti on kysymys useista osateoista ja joka vainoamisrikoksen kaltaisesti jatkuu ainakin jonkin aikaa, on siten omiaan aiheuttamaan kohteelleen verraten tuntuvaa vahinkoa.

Maalittamisessa yksityisiin oikeushyviin kohdistuvat loukkaukset jaetaan seuraavassa tarkastelussa uhkaustyyppisiin tekoihin, vainoamistekoihin sekä kunniaan ja yksityiselämään kohdistuviin tekoihin.

Uhkaustyyppiset maalittamisen osateot kohdistuvat oikeudellisessa mielessä henkilön vapauteen. Vapaus luetaan yhdeksi ihmisen tärkeimmistä arvoista. Ihmisten välisissä suhteissa vapaus voidaan ymmärtää pakottamisen vastakohtana, mutta se voidaan myös yhdistää yksilöllisyyteen ja yksityisyyteen. Uhkaus kohdistuu henkilön perusoikeuksiin, koska jokaisen oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen on turvattu perustuslain 7.1 §:ssä. Säännöksen on katsottu suojaavan ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämiskeuttaan.

Inhimillisesti ajatellen uhkaus aiheuttaa kohteeksi joutuneessa henkilössä tyypillisesti pelkoa ja turvattomuuden tunnetta, joskus myös psyykkisen terveyden heikentymistä.

Toisinaan pelko aiheuttaa sen, että henkilö kokee joutuvansa toimimaan tavalla, joka ei vastaa hänen omaa tahtoaan. Tällaisessa tilanteessa uhkaus rajoittaa henkilön tahdonvapautta ja itsemääräämisoikeutta.

Vainoaminen kohdistuu uhkausten tavoin henkilön vapauteen ja on vastaavalla tavalla omiaan rajoittamaan hänen tahdonvapauttaan. Vainoamisessa olennaista on useista osateoista muodostuva henkilön elämänlaatua vakavasti häiritsevä tila, joka voi muodostua erittäin pelottavaksi tai ahdistavaksi ja hänen elämänsä hallitsevaksi. Maalittamisen aiheuttamaa haittaa on usein perusteltua kuvata samoin. Myös maalittamisessa on olennaisesti kysymys useiden osatekojen tietyssä ajanjaksossa kohteelle aiheuttamasta kuormituksesta.

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittämis- ja kunnianloukkaustyyppiset maalittamisteot kohdistuvat niin ikään perustuslain suojaamiin yksityisyyden osa-alueisiin (ks. PL 10.1 §). Yksityiselämän suoja liittyy yksilön oikeuteen määrätä itsestään sekä suhteestaan ja vuorovaikutuksestaan muihin. Yksityiselämän suojan takaamiseksi valtiolta on – kuten muidenkin perusoikeuksien osalta – perinteisesti edellytetty, että se paitsi itse pidättäytyy loukkaamasta yksilön suojattua yksityiselämää, myös ryhtyy aktiivisiin toimenpiteisiin yksityiselämän suojaamiseksi toisten yksilöiden loukkauksia vastaan. Rikoslainsäädäntöä on perinteisesti pidetty keinona, jolla suojaa annetaan myös tällaisia loukkauksia vastaan.

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittämis- ja kunnianloukkaustyyppiset maalittamisen osateot aiheuttavat kohteelle monenlaisia kielteisiä vaikutuksia. Kysymys voi esimerkiksi olla siitä, että kohdehenkilö kokee joutuvansa halveksunnan kohteeksi. Kysymys voi myös olla henkisestä kärsimyksestä, joka johtuu siitä, että hänen yksityisyyteensä on kajottu. Selvitysten mukaan loukkaavimpina koetaan yleensä sellaiset yksityisyyteen kajoamiset, joissa kysymys on kohdehenkilöä esittävien kuvien tai videoiden levittämisestä.¹¹

Myös sellaiset maalittamisen osateot, joissa loukataan kohdehenkilön yksityisyyttä, voivat johtaa kohteeksi joutuneen henkilön toimintavapauden rajoittamiseen. Näin on tilanteissa, joissa kohteeksi joutunut henkilö uusien loukkausten pelossa harkitsee välttämättömäksi menetellä tavalla, jolla hän ei muuten menettelisi.

Vahingonkorvausoikeuden näkökulmasta katsottuna kysymys on tyypillisesti siitä, että nyt käsiteltyjen tekojen uhreille aiheutuu kärsimystä. Rangaistavan uhkauksen, vainoamisen, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen sekä kunnianloukkauksen

¹¹ Integritet och straffskydd, SOU 2016:7 s. 137

kohteeksi joutuneella on oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä.

Välillinen vahinko ja haitta

Se, että maalittaminen tyypillisesti rajoittaa kohdehenkilön tahdonvapautta, vaikuttaa siihen, minkälaisia valintoja kohdehenkilö tekee. Kohdehenkilö saattaa helposti ryhtyä välttämään sellaista toimintaa, jonka hän olettaa olevan syy-yhteydessä maalittamisen kohteeksi joutumiselle. Tällä voi olla huomattavia välillisiä haittaseuraamuksia maalittamisen kohteeksi joutuneille.

Maalittaminen kohdistuu usein henkilöihin, jotka ovat tuoneet esiin mielipiteitään julkisessa keskustelussa. Tällaisissa tilanteissa maalittamisen kohteeksi joutuneet henkilöt saattavat helposti uuden hyökkäyksen kohteeksi joutumisen pelossa harkita heille olevan edullisempaa jatkossa olla tuomatta esiin mielipiteitään tai ryhtyä välttämään tiettyjen aiheiden käsittelemistä julkisuudessa. Tällaisessa tilanteessa maalittamisen seurauksena on kohdehenkilön sananvapauden rajoittuminen. ”*Kritiikki vaiennettiin toisina ajattelijoita maalittamalla*” onkin eräässä sanakirjassa esiintyvä lause, joka hyvin kuvastaa maalittamisen sananvapautta loukkaava vaikutusta.¹² Maalittaminen johtaa näissä tilanteissa siihen, että kohteeksi joutunut ei saa nauttia oikeudestaan ilmaista, julkistaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä perustuslain 12 §:n tarkoittamalla tavalla.

Sananvapaus on paitsi yksi kansainvältaisen yhteiskunnan tärkeimmistä edellytyksistä, myös edellytys jokaisen yksilön itsensä toteuttamiselle. Sen olemassaolo edistää totuutta, osallistumista ja hyvinvointia. Sen piiriin kuuluu paitsi poliittiset ja yhteiskunnallisesti kantaa ottavat viestit, myös viihteelliset, tieteelliset, taiteelliset, ja kaupalliset ilmaisut. Sananvapaus myös edesauttaa usean muun oikeuden toteutumista.¹³

Maalittamisesta aiheutuva sananvapauden kaventuminen on menetys jokaiselle, koska sananvapauden tarkoituksena on turvata jokaiselle perustuvanlaatuinen oikeus ilmaista itseään ja kommunikoida toisten ihmisten kanssa. Menetys on erityisen tuntuva niille, joille sananvapauden käyttäminen suoranaisten toimintaedellytys. Tällaisia ryhmiä ovat ensinnäkin poliitikot ja journalistit. Myös tutkijoille ja taiteilijoille sananvapaudella on tällainen kriittinen merkitys.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä on korostettu sananvapauden merkitystä kansanedustajille ja poliitikoille yleensä, erityisesti oppositiopuolueiden edustajille. Poliitikon keskeisenä tehtävänä on osallistua julkiseen keskusteluun ja

¹² Kotimaisten kielten keskus. Kielitoimiston sanakirja 2019.

¹³ HE 309/1993 vp ja Korpisaari 2019 s. 934.

edustaa siinä kannattajiaan. Jos poliitikko ei maalittamisen pelossa uskalla tuoda esiin mielipiteitään vapaasti julkisessa keskustelussa taikka kokee joutuvansa siinä välttämään tiettyjä aiheita, merkitsee tämä luonnollisesti vaaraa siitä, ettei poliitikko kykene toteuttamaan tehtävänsä siten kuin hän vakaumuksensa ja arvojensa perusteella tahtoi. Pelko maalittamisen kohteeksi joutumisesta saattaa myös johtaa siihen, ettei politiikasta kiinnostuneet uskalla asettua ehdokkaiksi poliittisissa vaaleissa.¹⁴ Tällainen kehitys vaarantaa demokraattisen päätöksentekomenettelyn, mikä hyvin selvästi osoittaa, ettei maalittamisessa ole kysymys yksistään yksilön oikeuksien loukkaamisesta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä on niin ikään korostettu sananvapauden merkitystä joukkotiedotusvälineille (vrt. lehdistövapaus -käsite). Journalisteilla on poliitikoiden ohella erityinen asema ja tehtävä demokraattisessa yhteiskunnassa. Joukkotiedotusvälineiden edustajien oikeutena ja tehtävänä on välittää tietoja, mielipiteitä ja ajatuksia yleisesti kiinnostavista ajatuksista. Samalla joukkotiedotusvälineet antavat poliitikoille mahdollisuuden kommentoida yleisön keskuudessa vallitsevia käsityksiä ja jokaiselle tilaisuuden osallistua vapaaseen poliittiseen keskusteluun. Joukkotiedotusvälineet antavat myös yleisölle keinon muodostaa mielipiteensä poliittisten johtajien ajatuksista ja asenteista (ks. esimerkiksi EIT ratkaisu Lingens 1986 § 41).

Myös se, että maalittaminen rajoittaa journalistin sananvapautta osoittaa hyvin selvästi, ettei toiminnassa ole kysymys yksistään yksilön oikeuksien loukkaamisesta.¹⁵ Jos journalisti ei maalittamisen pelossa uskalla haluamallaan tavalla julkaista tietoja yleisesti kiinnostavista asioista tai esimerkiksi kommentoida poliittisten toimijoiden menettelyä, merkitsee tämä sitä, ettei journalisti kykene harjoittamaan ammattiaan kuten hänellä olisi oikeus sananvapauden puitteissa tai kuten hänen velvollisuutenaan olisi hyvää journalistista tapaa koskevien ohjeiden mukaan. Kysymys on eräänlaisesta itsensensuurista, jota journalisti joutuu noudattamaan, jotta hän ei joudu maalittamisen kohteeksi.¹⁶

Sananvapauden ydinalueisiin kuuluvat myös tiede ja taide. Sananvapauden keskeisenä tehtävänä on siten myös turvata tieteen ja taiteen aloilla toimivien toimintamahdollisuudet (perustuslain 16.3 §). Tieteen vapautteen kuuluu paitsi kunkin tutkijan oikeus valita tutkimusaiheensa ja -menetelmänsä, myös oikeus julkistaa tutkimustuloksensa. Vastaavasti taiteen vapauden yksilöllisessä ulottuvuudessa on mahdollista

¹⁴ Knuutila ym. 2019 s. 59. Selvityksessä todetaan, että vihapuhe ja häirintä on saanut monen harkitseman politiikasta luopumista tai lopettamaan politiikkaan osallistumisen.

¹⁵ Integritet och straffskydd, SOU 2016:7 s. 183.

¹⁶ Ks. Pöyhtäri, Reetta; Haara, Paula; Raittila, Pentti. Vihapuhe sananvapautta kaventamassa. Tampere 2013 s. 134 – 137.

erottaa sisällöllinen ja ilmaisullinen puoli eli taiteilijan oikeus vapaasti valita taiteen harjoittamisen aihe ja oikeus julkaista taiteellinen esitys tai teos.

Tutkijat ja asiantuntijat muodostavatkin ryhmän, joka myös usein joutuu maalittamisen kohteeksi. Maalittamisen kohteeksi joutuvat muita useammin tiettyjen tieteenalojen edustajat, kuten esimerkiksi sukupuolentutkimuksen, ulkomaalaisiin liittyvän tutkimuksen, terrorismitutkimuksen ja historiantutkimuksen edustajat. Myös tutkijan henkilöön liittyvät seikat kuten tutkijan ihonväri, poliittinen suuntautuminen, uskonto, seksuaalisuus, sukupuoli jne. voivat vaikuttaa maalittamisen kohteeksi joutumiseen. Se, missä vaiheessa tutkijan tutkimustyö saattaa saada laajemmin julkista huomiota ja johtaa esimerkiksi maalittamiseen tai häirintään on usein vaikeasti ennakoitavissa. Tässä todettu koskee myös taiteilijoita.

Pelko maalittamisen kohteeksi joutumisesta saattaa johtaa siihen, ettei tieteentekijä tai muu asiantuntija ei uskalla tuoda julkisuuteen tutkimustuloksiaan tai näkemyksiään muista tutkimuksista tms. Tällainen pelko voi myös johtaa siihen, että tieteessä ryhdytään välttelemään tiettyjä tutkimusaiheita. Pelko maalittamisen kohteeksi joutumisesta merkitsee näissä tilanteissa tieteentekijän sananvapauden olennaista rajoitusta ja hänen toimintaedellytystensä vakavaa heikentymistä. Tällainen kehitys vaarantaa tutkimustoiminnan vapauden siihen liittyvine haitallisine vaikutuksineen.

Taiteilijoiden osalta kysymys on niin ikään siitä, että taiteen tekemisen edellytykset heikkenevät olennaisesti, mikäli taiteilijat joutuvat maalittamisen kohteeksi joutumisen pelossa rajoittamaan julkista toimintaansa tai välttämään tiettyjen aiheiden esiin nostamista. Tältäkin osin on kysymys eräänlaisesta pakotetusta itsesensuurista.

1.5.1.2 Yleisiin oikeushyviin kohdistuva loukkaus ja niistä aiheutuva haitta

Selvää on ensinnäkin, että demokratia edellyttää yhdenvertaista mahdollisuutta osallistumiseen julkiseen keskusteluun ja muuhun poliittiseen toimintaan, kuten äänestämiseen vaaleissa ja asettautumiseen ehdokkaaksi vaaleissa tai hakeutumiseen muihin poliittisiin luottamustehtäviin. Historia tuntee useita ajanjaksoja, jossa poliittista toimintavapautta on rajoitettu eri tahojen harjoittamalla väkivallalla ja sillä uhkaamisella. Pahimmillaan maalittaminen muodostaa samankaltaisen uhan demokraattiselle yhteiskunnalle.

Selvää on toisaalta myös, ettei maalittamisen yhteiskunnalle aiheuttama haitta ilmene yksinomaan poliittisten toimintavapauksien rajoituksena. Maalittaminen on myös uhka oikeusvaltiolle sen kohdistuessa sen viranhaltioihin. Oikeusvaltion perusteisiin kuuluu, että julkinen valta toimii aina lainsäädännön asettamissa rajoissa demokratiaa ja perusoikeuksia kunnioittaen. Oikeusvaltioon liittyy myös keskeisesti vaatimukset oikeusvarmuudesta ja mielivaltaisuuden kiellosta. Silloinkin, kun maalittamisen kohteena on

esimerkiksi oikeudenhoidon alalla tai muussa julkisessa hallinnossa toimiva virkamies, voi maalittamisen motiivina olla pyrkimys ohjata päätöksentekoa tiettyyn suuntaan. Tämä on osoittaa selvästi, miten maalittaminen muodostaa uhan riippumattomalle oikeusvaltiolle myöskin tässä suhteessa. Oikeusvallion toimivuus vaarantuu myös silloin, kun esimerkiksi asianajaja joutuu maalittamisen kohteeksi. Se, ettei asianajaja tällaisen toiminnan tai sitä koskevan uhan vuoksi voi vapaasti oman harkintansa mukaan esittää päämiehensä puolustukseksi väitteitä ja kannanottoja, voi johtaa oikeudenmenetyksiin.

Sananvapauden kaventumisesta aiheutuu lisäksi muunlaista yhteiskunnallista haittaa. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että ilman sananvapautta, totuuden selvittäminen vaikeutuu olennaisesti. Usein nimittäin ajatellaan, että sananvapaus on keino totuuden löytämiselle ja sen myötä keino yhteiskunnallisen hyödyn maksimoimiselle. Tämä sananvapauden liitetty funktio voidaan esittää seuraavassa hyvin yksinkertaistetussa muodossa:

Ajatus perustuu siihen, että informaation ollessa vapaasti ihmisten saatavilla, he voivat paremmin ottaa kantaa siihen, mitä ajatuksia ja mielipiteitä he itse haluavat omaksua ja kannattaa. Tämä perustelu rakentuu ajatukselle, jonka mukaan on olemassa vapaat ajatusten markkinat, *”the marketplace of ideas”*, ja järkipäisesti toimiva yleisö, joka kykenee rationaalisesti valikoimaan esitettyjen ajatusten ja väitteiden joukosta ne, jotka ovat kannattamisen arvoisia. Kuulija ja lukija joutuu lausumia tulkitessaan itse ottamaan kantaa väitteiden todenperäisyyteen ja muodostamaan näkemyksensä siitä, mikä on totta, mikä valhetta tai muuten paikkaansa pitämätöntä tietoa.

Sananvapauden perusteluna tämä malli ei ole ongelmaton, koska toisinaan malli halutaan nähdä oikeutuksena myös loukkaavien ja perättömien tietojen levittämiselle. Mutta käsiteltäessä maalittamisen aiheuttamaa yhteiskunnallista haittaa, malli on käyttökelpoinen. Kun toimittajat, tutkijat – ja muut sananvapauden käyttäjät – eivät uskalla vapaasti esittää kannanottoja yhteiskunnallisesti merkityksellisistä kysymyksistä tai eivät uskalla tuoda esiin julkisesti tutkimustuloksia tai muita yhteiskunnallisesti merkittäviä tietoja, johtaa maalittamisen aiheuttama sananvapauden kaventuminen myös siihen, että yhteiskunta jää vaille sananvapauden käyttöön liittyvää hyötyä. Tämä haittaa merkittävästi kaikkea yhteiskunnallista kehitystä, myös taloudellisessa mielessä.

Tiedotusvälineiden sananvapauden ohella myös tutkimuksen vapaudella on hyvin keskeinen merkitys yhteiskunnalle. Esimerkiksi tutkitun tiedon merkitys ja hyödynnettävyys edellyttävät, että tutkijat ovat yhteiskunnassa mukana aktiivisina toimijoina, jotka asiantuntijoina osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun ja antavat tiedekasvatusta. Tutkijoiden tehtävä on varsinaisen tutkimustyönsä lisäksi myös antaa tietoa

tutkimuksesta suurelle yleisölle. Tämä osaltaan taas saattaa tutkijat helposti maalittamisen kohteeksi. Yhteiskunnan edun mukaista ei ole se, että tutkijat pelon vuoksi jättäytyvät yhteiskunnallisen keskustelun ulkopuolelle, eikä ole hyväksyttävää, että joi-takin tutkimusaiheita vältetään tai jätetään tutkimatta pelon vuoksi. Tehdyn tutkimuk-sen mukaan osa tutkijoista välttelee nyt jo julkista esiintymistä häirinnän kohtaamisen pelossa. Moni ei myöskään halua esimerkiksi osallistua tutkimusaihettaan koskeviin haastatteluihin tai esiintyä muutoin julkisuudessa, koska pelkää maalittamisen koh-teeksi joutumista.¹⁷

Voimassa olevan sääntelyn arvioimisen kannalta on keskeistä havaita, että maalitta-misen vaikutukset eivät kerrotuin tavoin rajoitu yksityisiin oikeushyviin kohdistuviin haittoihin ja vahinkoihin. Päinvastoin maalittamisesta aiheutuu olennaista haittaa de-mokraattiselle oikeusvaltiolle ja yhteiskunnalle laajasti ottaen. Tämä johtuu edellä ker-rotuin tavoin paitsi siitä, että maalittaminen usein kohdistuu poliittisiin päättäjiin, ylei-sen hallinnon ja oikeushallinnon viranhaltijoihin mutta myös siitä, että sananvapauden kaventuminen heikentää vakavasti kansanvaltaisen yhteiskunnan toimintaedellytyksiä laajemminkin.

Tämä havainto on hyvin merkityksellinen arvioitaessa sitä, onko voimassa oleva lain-säädäntö ajan tasalla niin, että maalittamistoimintaa voidaan sen avulla riittävän tehokkaasti torjua. Havainto on merkityksellinen paitsi rangaistussäännösten myös esi-merkiksi syyteoikeussäännösten kannalta.

Vaikka maalittaminen edellä kuvatulla tavalla on omiaan vaarantamaan myös yleisiä oikeushyviä kuten päätöksenteon riippumattomuutta oikeus- ja yleishallinnossa, tämä ei vielä osoita, että tuomarit, syyttäjät, poliisit tai muut virkamiehet olisivat erityisen suojan tarpeessa maalittamisen ollessa kysymyksessä verrattuna esimerkiksi toimitta-jiin, tutkijoihin taikka poliitikoihin. Aihetta koskevassa keskustelussa on muun mu-assa viitattu siihen, että mainittuja hallinnon työntekijöitä koskee virkapakko ja että tämä asettaisi heidät erityisen hankalaan tilanteeseen maalittamisen kohteeksi joutu-essaan. Ajatus perustuu siihen, että muissa kuin viranomaistoiminnassa voidaan aina valita toinen toimintavaihtoehto, jolloin voidaan myös paremmin välttyä maalittamisen kohteeksi joutumisesta.

Tässä yhteydessä on syytä tuoda esiin, että yhdenvertaisuusvaltuutettuun sekä toimiston muuhun henkilökuntaan on ajoittain kohdistunut erityisen pal-jon häirintää ja uhkailua, josta osa perustellusti voidaan katsoa olleen maalit-tamista. Viimeisin ja vakavin näistä tapauksista liittyi valtuutetun vuosina

¹⁷ Tieteentekijöiden liitto ry:n lausunto 31.8.2020 s. 2 -3.

2019-2020 toteuttamaan selvitykseen Suomessa asuvien afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä.¹⁸

Kuten edellä on todettu, olisi virhe asettaa lähtökohdaksi sen, että viranomaishenkilöt ovat maalittamisen osalta erityisen suojan tarpeessa. Se, että esimerkiksi toimittaja tai tutkija joutuu luopumaan jonkun tiedon julkaisemisesta tai jostakin aiheenvalinnasta taikka se, että esimerkiksi paikallispoliitikko joutuu luopumaan jonkun yhteiskunnallisesti tärkeäksi kokemansa asian ajamisesta, on niin ikään kohtalokasta demokraattiselle yhteiskunnalle. Tämä uhka on vakavuudeltaan lähtökohtaisesti samanarvoinen kuin se uhka, jonka virkamiehiin kohdistuva maalittaminen aiheuttaa oikeusvaltiolle.

Lisäksi on huomattava, että tuomareilla, syyttäjillä, poliiseilla ja muilla virkamiehillä on tukenaan julkishallintoon kuuluvia vakaita työnantajaorganisaatioita, joilla verraten hyvät edellytykset ennaltaehkäistä maalittamista ja rajoittaa sen vaikutuksia esimerkiksi työsuojelutoimenpitein. Näillä ammattiryhmillä on lisäksi tukenaan asiantuntevat ja vaikutusvaltaiset tukiverkostot. Puheena olevilla virkamiehillä on edelleen jo oman ammattitaitonsa ja oikeudellisia asioita koskevan osaamisensa perusteella verraten hyvät edellytykset varautua maalittamiseen ja rajoittaa sen vaikutuksia omaan työhönsä. Tilanne on tältä osin varsin toisenlainen toimittajien, tukijoiden ja esimerkiksi paikallispoliitikkojen osalta, joiden asemaa voidaankin pitää selvästi haavoittuvaisempana kuin julkishallinnon virkamiesten asemaa.

Näistä syistä lainsäädännön nykytilaa on tärkeää arvioida yleisestä näkökulmasta katsottuna eikä yksistään tietyn ammattiryhmän tai muun rajatun kohderyhmän suojaamistarpeen kannalta.

Erityinen virkamiehiä koskeva ongelma liittyy toki siihen, että rikosilmoituksen tekeminen virkamieheen kohdistuneesta maalittamisesta tekee tämän esteelliseksi suhteessa niihin henkilöihin, joita rikosilmoitus koskee. Tämä voi jopa motivoida maalittamista. En kuitenkaan katso, että tämä ongelma olisi poistettavissa esimerkiksi säätämällä uusi erillinen rangaistussäännös, jossa kohteeksi määriteltäisiin pelkästään viranomainen. Virkamiehen esteellisyys voi syntyä myös sillä perusteella, että häntä joudutaan kuulemaan todistajana tai muussa asemassa esitutkinnassa tai pääkäsitteilyssä.

¹⁸ Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto 2.9.2020 dnro WTDno-2020-474.

2 Nykytila ja sen arviointi

Edellä on todettu, ettei lainsäädäntömme tunne maalittamista oikeudellisena käsitteenä. Sellaista rikosta kuin maalittaminen ei rikoslaisissa ole. Silti rikoslakiin sisältyy useita rangaistussäännöksiä, jotka käsitykseni mukaan voivat tulla sovellettaviksi järjestelmällisen perättömien tietojen levittämisen, häirinnän ja uhkailun yhteydessä.

Näitä rangaistussäännöksiä käsitellään seuraavassa. Käsiteltävät tunnusmerkit on jaoteltu uhkaustyyppisiin ja loukkaamistyyppisiin rikoksiin sekä ryhmään, joka koostuu muun tyyppisistä kriminalisoinneista. Rikostunnusmerkit käsitellään sellaisessa laajuudessa, joka on tarpeen sen arvioimiseksi, missä määrin ne soveltuvat maalittamistyyppiseen toimintaan.

Koska maalittamisessa on tyypillisesti kysymys erilaisten tietojen, mielipiteiden tai esimerkiksi kuvien julkaisemisesta, on sen yhteydessä huomiota kiinnitettävä myös sananvapauden suojaan ja sen asettamiin rajoituksiin. Arvioitaessa, miten kattavasti maalittamisen osateot ovat rangaistavia eri rangaistussäännösten perusteella, täytyy huomiota kiinnittää siihen, että sananvapauden suoja rajoittaa mahdollisuuksia käyttää rikosoikeudellisia keinoja. Sananvapaus vaikuttaa muun ohella siihen, miten rangaistussäännöksiä voidaan soveltaa. Tämän vuoksi maalittamisen osatekoihin soveltuvien rangaistussäännösten läpikäyntiä edeltää lyhyt katsaus siihen, miten sananvapauden suoja vaikuttaa rangaistussäännösten soveltamiseen.

Säännökset osallisuudesta käsitellään rikostunnusmerkitä koskevan esityksen jälkeen. Maalittamisen osatekoihin soveltuvat rangaistussäännökset, kuten rangaistussäännökset ylipäätänsä, soveltuvat sellaisinaan yhden tekijän toimintaan. Kun rikolliseen toimintaan liittyy kaksi tai useampi tekijä – tai lukuisa määrä tekijöitä kuten maalittamisessa usein – sovellettavaksi tulevat rikoslain 5 luvun rikoskumppanuutta ja varsinaista osallisuutta (yllytystä ja avunantoa) koskevat osallisuussäännökset. On tärkeää arvioida, saavatko maalittamisen osatekoihin soveltuvat rangaistussäännökset osallisuussäännösten myötävaikutuksella riittävän kattavuuden, kun kysymys on useamman tekijän internetiin ja sosiaaliseen mediaan sijoittuvasta yhteistoiminnasta. Tämä on tärkeää, koska maalittamiseen keskeisesti liittyvä järjestelmällisyys ja intensiivisyys syntyy tyypillisesti silloin, kun toimijoita on useita.

2.1 Sananvapauden suojan merkitys

Sosiaalisen median lukeminen, viestien jakaminen ja muun sisällön luominen ovat perustuslain 12 §:ssä turvatun sananvapauden käyttämistä. Sananvapauden sisälty

paitisi oikeus ilmaista ja julkistaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennalta estämättä, myös oikeus vastaanottaa niitä. Sananvapauden ensisijainen tehtävä on taata kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteen muodostaminen, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin.¹⁹ Sananvapauden suojaan liittyy myös vahvana pääsääntönä oikeus anonyymiin ilmaisuun.²⁰ Laissa sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003) annetaan tarkempia säännöksiä perustuslaissa turvatussananvapauden käyttämisestä muun muassa tilanteisiin, joissa tietoja levitetään verkossa. Lain 1 §:n 2 momentin mukaan lakia sovellettaessa viestintään ei saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä ottaen huomioon sananvapauden merkitys kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössään katsonut, että sananvapaus voi koskea myös loukkaavien, järkyttävien tai häiritsevien ajatusten tai ideoiden esittämistä. Tässä oikeuskäytännössä on myös katsottu, että sananvapauden rajat ovat laajimmat osallistuttaessa julkiseen ja yleistä mielenkiintoa herättävään keskusteluun. Tällöin on myös sallittua turvautua jossain määrin liioitteluun ja provokaatioon. Toisaalta ihmisoikeustuomioistuin on muun muassa ratkaisussaan *Gündüz v. Turkki* 4.12.2003 (kohta 51) todennut, että vihapuheet tai muutkaan ihmisoikeussopimuksen perustavanlaatuisia arvoja vastaan suunnatut lausumat eivät nauti sopimuksen 10 artiklassa turvattua sananvapauden suojaa. Vastaavasti voidaan todeta, ettei esimerkiksi toisen uhkailu väkivallalla tai muilla rikoksilla nauti sananvapauden suojaa.²¹ Tämänkaltaisten viestien levittäminen merkitsee lähtökohtaisesti kiellettyä oikeuden väärinkäyttöä.²²

Sananvapautta saadaan rajoittaa vain tiettyjen hyväksyttävien rajoitusperusteiden perusteella.²³ Tämä on otettava huomioon myös sovellettaessa rangaistussäännöksiä, jotka koskevat tietojen ja mielipiteiden levittämistä. Huomiota on kiinnitettävä siihen, ettei tunnusmerkistöjä sovelleta tavalla, joka on ristiriidassa sananvapauden suojan kanssa. Tämä ilmenee käytännössä siten, että tietyissä tilanteissa rangaistussäännöksen tunnusmerkistölle on sananvapausnäkökohdista johtuen annettava suppeampi sisältö kuin mitä rangaistussäännöksen sanamuoto sinänsä mahdollistaisi.

¹⁹ Ks. HE 309/1993 vp 56 ja Korpisaari 2019 s. 933.

²⁰ Ks. sananvapauslaki 16 § ja oikeudenkäymiskaari 17 luku 20 §.

²¹ Vrt. KKO 2013:50 kohta 14.

²² EIS 17 art. KKO on todennut ihmisoikeustuomioistuimen käytännön perusteella voitavan päätellä, että rikosoikeudelliseen seuraamukseen tuomitseminen on tullut kysymykseen sananvapauden suojasta huolimatta lähinnä silloin, kun voidaan katsoa ihmis- ja perusoikeuksia loukatun vihaan tai väkivaltaan yllyttämisen muodossa. Ks. KKO 2012:58 kohta 35.

²³ EIS 10 art. 2 kappale

Sillä, että sananvapauden suojan keskeisiin tehtäviin kuuluu yhteiskunnallisen vallankäytön kritisoimisen mahdollistaminen, on merkitystä esimerkiksi sille, miten laajasti yhteiskunnallisiin päätöksentekijöihin kohdistuvia lausumia voidaan kriminalisoida. Voidaan sanoa, että mitä merkittävämmästä vallankäytöstä on kysymys, sitä laajemmin sitä kritisoivia lausumia suojataan. Yhteiskunnallisesti erityisen merkittävää on poliittinen ja taloudellinen vallankäyttö. Erityistä merkitystä on usein myös toimiminen julkisessa virassa tai tehtävässä. Tällaisilla aloilla tapahtuu päätöksentekoa, niillä vaikutetaan useiden ihmisten jokapäiväiseen elämään tai näillä aloilla toimimisella voi muuten olla periaatteellista merkitystä.²⁴

Sananvapauden asettamat vaatimukset on otettu huomioon yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevien kriminaliosintien osalta sisällyttämällä lakiin erityisiä rajoitussäännöksiä. Esimerkiksi rikoslain 24 luvun 9 §:n 3 momentin mukaan kunnianloukkauksena ei pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Lain esitöissä todetaan rajoitussäännöksen tarkoituksena olevan sen varmistaminen, että politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä taikka tieteessä, taiteessa tai näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa olevan henkilön toiminnan asianmukainen arvostelu jää rangaistavan alueen ulkopuolelle²⁵. Vastaavan sisältöinen rajoitussäännös sisältyy rikoslain 24 luvun 8 §:n 3 momenttiin.

On tärkeää erottaa toisistaan kritiikki ja loukkaus. Korkein oikeus on esimerkiksi ratkaisussaan 2020:68 (kohta 30) todennut, että sananvapautta saattaa nauttia varsin kovasanainenkin, provosoiva, liioitteleva ja tavanomaisista kohteliaisuussäännöistä piittaamaton kielenkäyttö. Koska julkista päätöksentekoa koskeva kritiikkioikeus nauttii korostunutta sananvapauden suojaa, joutuu esimerkiksi poliittinen päättäjä, virkamies tai tuomari sietämään monenlaista kommentointia, myös loukkaavaa ja asiantontakin sellaista (kuten esim. ”*Hyi hitto miten poliitikko/virkamies/tuomari X:n päätöksessä hyysätään mamuja*”, tms.). Sananvapauden mukaisen kritiikin esittämistä ole mahdollista rajoittaa myöskään esimerkiksi sillä perusteella, että asiaan osallinen voi esittää kritiikkiä päätöstä vastaan laillisen muutoksenhaun tai kantelun tekemisen yhteydessä.

Jos sinänsä sananvapauden piiriin kuuluvia viestejä lähetetään esimerkiksi niin suurissa määrin, että viestien volyyymi aiheuttaa häiriötä niiden vastaanottajalle, toimitaan on joissakin tapauksissa mahdollista puuttua esimerkiksi rikoslain 24 luvun 1a

²⁴ Ks. HE 19/2013 vp.

²⁵ Ks. HE 19/2013 vp.

§:ssä säädetyn viestintärauhan rikkomisen ja 25 luvun 7a §:ssä säädetyn vainoamista koskevien rangaistussäännösten perusteella.

2.2 Rangaistussäännökset, jotka voivat soveltua maalittamiseen

2.2.1 Uhkaustyyppiset maalittamisen osateot

Kohdennetussa häirinnässä ja maalittamisessa on toisinaan kysymys erilaisten uhkausten esittämisestä kohdehenkilöä vastaan. Tämän vuoksi on perusteltua tarkastella eräitä rangaistussääntöjä, joissa on kysymys toisen uhkaamisesta.

Rikoslain 14 luvun 1 §:n mukaan vaalirikokseen syyllistyy se, joka väkivallalla tai uhkauksella vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa toisen äänestämiseen tai ehdokkaaksi asettumiseen yleisissä vaaleissa tai yleisessä äänestyksessä. Säännös voi tulla sovellettavaksi maalittamisen yhteydessä, jos voidaan osoittaa, että henkilöön on kohdistettu uhkauksia, jotta hän luopuisi ehdokkaaksi asettumisesta yleisessä vaalissa. Oikeuskirjallisuudessa on esimerkkinä mainittu tilanne, jossa vaaleihin osallistujaa tai hänen perhettään uhataan pahoinpitelyllä, jos ehdolle asettuja ei taivu uhkaajan tahtoon. Uhkaus voi myös olla taloudellinen²⁶. Syy uhkausten esittämiselle voi ilmetä suoraan uhkausviestistä tai se voi olla pääteltävissä esimerkiksi uhkausten ja äänestyksen tai vaalin ajallisesta läheisyydestä. Vaalirikoksesta voidaan määrätä rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Yritys rinnastetaan täytettyyn tekoon.

Säännöksen soveltamisala on varsin kapea. Näytön saaminen syy-yhteydestä uhkausten ja äänestyskäyttäytymisen tai ehdokkaaksi asettumatta jättämisen välillä voi myös olla vaikeaa. Nämä seikat rajoittavat olennaisesti säännöksen soveltuvuutta keinoon maalittamisen torjumiseen. Se, että yritys rinnastetaan täytettyyn tekoon merkitsee kuitenkin, että rangaistava teko voi täytyä, kun vakavanlaatuinen uhkaus on esitetty säännöksessä mainitussa tarkoituksessa.

Rikoslain 14 luvun 5 §:ssä säädetään puolestaan rangaistavaksi poliittisten toimintavapauksien loukkaaminen. Säännöksen 1 momentin mukaan rikokseen syyllistyy se, joka väkivallalla tai vakavan vaaran toisen hyvinvoinnille käsittävällä uhkauksella esittää toista 1) ilmaisemasta mielipidettään yleisistä asioista niitä varten tarkoitettussa kokouksessa tai muussa tilaisuudessa taikka tiedotusvälineessä tai muuten julkisesti, 2)

²⁶ Nuutila, Ari-Matti. Teoksessa: Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset Helsinki 2008. s. 314

osallistumasta yleisiä asioita varten järjestettyyn kokoukseen, kulkueeseen tai muuhun tilaisuuteen tai 3) perustamasta yhdistyksen yleisiä asioita varten taikka liittymästä tai kuulumasta sellaiseen tai toimimasta siinä.

Toisen momentin mukaan poliittisten toimintavapauksien loukkaamisesta tuomitaan myös se, joka 1 momentissa tarkoitetulla tavalla saa toisen vastoin tahtoaan ilmaisemaan mielipiteensä yleisistä asioista kokouksessa tai muussa tilaisuudessa taikka tiedotusvälineessä tai muuten julkisesti, osallistumaan yleisiä asioita varten järjestettyyn tilaisuuteen taikka liittymään tai kuulumaan sellaisia asioita varten perustettuun yhdistykseen tai toimimaan tällaisessa yhdistyksessä. Rikokseen syyllistyneelle voidaan määrätä rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Säännös on sisällytetty rikoslakiin vuodesta 1995. Aikaisemmassa laissa ei ollut vastaavaa säännöstä. Rangaistussäännöstä on sovellettu hyvin harvoin, vuosittain vain muutamia kertoja.²⁷ Säännöstä ei ole käytännössä sovellettu järjestäytyneeseen häirintää ja maalittamiseen. Tämä on mielestäni hieman paradoksaalista, koska säännöksen tarkoittama rikollinen toiminta nimenomaan kohdistuu toiminnan kohteeksi joutuneen oikeuteen käyttää sananvapauttaan ja muita poliittisia perusoikeuksiaan.²⁸

Katson, että säännös voi tulla sovellettavaksi maalittamisen kaltaiseen rikolliseen toimintaan. Tämä koskee erityisesti tekoja, joissa vakavalla uhkauksella estetään ilmaisemasta mielipidettä yleisistä asioista julkisesti. Perustelen käsitystäni seuraavasti:

Kriminalisoinnin sisällyttämistä lakiin perusteltiin hallituksen esityksessä 94/1993 vp muun ohella sillä, että aikaisemmat säännökset olivat koskeneet vain vaaleihin ja äänestyksiin liittyviä väärinkäytöksiä mutta eivät olleet suojanneet kansalaisten poliittisia oikeuksia muutoin. Säännöstä koskevissa esitöissä todetaan, että "[m]uutkin lakiin perustuvat niin sanotut poliittiset perusoikeudet kaipaavat rikosoikeudellisen sääntelyn tarjoamaa suojaa".²⁹

Kriminalisoinnin tarkoituksena on suojata sananvapautta paitsi poliittisessa toiminnassa myös epäpoliittisten kansalaisryhmittymien ja ammattiyhdistysten toiminnassa. Tähän nähden onkin huomionarvoista, että vihapuheen ja maalittamisen tavoitteena

²⁷ Tilastoista ei ilmene, mitä säännöksen kohtaa on sovellettu niissä harvoissa tapauksissa, joissa syyte on nostettu säännöksen perusteella. Yksi tapaus on koskenut Pride-marssia vastaan tehtyä hyökkäystä.

²⁸ Vihapuheen vaientavaa vaikutusta poliittisiin päättäjiin on selvitetty erityisesti raportissa "Vihan vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Ks. Knuutila ym. 2019 s. 57–59.

²⁹ HE 94/1993 vp s. 75.

usein on tällaisessa toiminnassa mukana olevien henkilöiden vaientaminen ja heidän julkiseen keskusteluun osallistumisen estäminen.³⁰

Oikeuskirjallisuudessa on tosin katsottu, että esimerkiksi poliitikoille tehdyt ”nimettömät puhelinsoitot ja muu vastaavanlainen painostus” täyttäisivät lähinnä pakottamisen ja laittoman uhkauksen tunnusmerkistöt.³¹ Esitöissä puolestaan todetaan, että uhkauksen vakavuutta arvioitaessa on otettava huomioon uhkaajan asema ja vaikutusvalta.³² Nämä kannanotot viittaavat toki muunlaiseen toimintaan kuin maalittamiseen, jossa useat henkilöt esittävät uhkauksia uhattua vastaan.

Huomionarvoista on se, että säännös on säädetty aikana, jolloin politikkojen ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden pääasiallisesti verkossa tapahtuva järjestäytynyt häirintä ja maalittaminen oli vielä tuntematon ilmiö. Esityölausumissa tapahtunutta kehitystä ei kaikilta osin ole osattu ennakoita. Ratkaisevaa säännöksen soveltamisalan kannalta on tunnusmerkistön sanamuoto. Säännöstä voidaan soveltaa sen tunnusmerkistön mukaiseen toimintaan siitä huolimatta, että kysymyksessä oleva toiminta on ajan kuluessa ja teknillisen kehityksen vuoksi muuttunut.³³

Nykyään yhtä tavallisemmin esiintyvässä maalittamisessa kohdehenkilöön saatetaan kohdistaa tappouhkauksia tai vakavaa väkivaltaa koskevia uhkauksia. Tällaista kohdennettua häirintää, voidaan pitää viimekädessä demokraattisen yhteiskunnan toimintaa vakavasti vaarantavana rikollisena toimintana. Siksi on mielestäni perusteltua katsoa, että varsinkin toistuvien väkivaltaa tai muuten vakavien uhkausten esittäminen, joiden tarkoituksena voidaan pitää pyrkimystä vaientaa kohteensa, täyttävät poliittisen toimintavapauden loukkaamisen tai sen yrityksen tunnusmerkistön. Sama koskee tilanteita, joissa useat tekijät yhdessä esittävät kohdetta vastaan vakavia uhkauksia tässä tarkoituksessa. Rikoslain 25 luvun vapautteen kohdistuvia rikoksia koskeviin kriminalisointeihin ei liity samanlaista tavoitetta turvata jokaiselle kuuluvan sananvapauden käyttäminen eivätkä nämä rikokset samalla tavalla vaaranna demokraattisen yhteiskunnan toimintaa.

Tunnusmerkistön 1 kohdan sisältämällä sanonnalla ”yleinen asia” tarkoitetaan esitöiden mukaan samaa kuin poliittisella tai yleisen yhteiskuntapolitiikan alaan kuuluvalla asialla³⁴. Tämä tarkoittaa, että kohdehenkilöiden piiri ei ole rajattu poliitikoihin, vaan

³⁰ Knuutila ym. 2019 s. 57.

³¹ Nuutila 2008. s. 321.

³² HE 94/1993 vp s. 82.

³³ Rikostunnusmerkistö on laadittu tekniikkaneutraaliin muotoon eli se soveltuu myös muuhun kuin juuri säätämishetken tekniseen ympäristöön.

³⁴ HE 94/1993 vp s. 82.

säännöksen voidaan katsoa suojaavan muitakin, jotka käyttävät julkisesti puheenvuoroja tällaisista asioista (esimerkiksi poliittisista kysymyksistä kirjoittavat toimittajat ja tutkijat).

Säännöksessä ei ole nimenomaisesti rajoitettu hyvinvointi -käsitteen sisältöä. Tämän vuoksi uhka hyvinvoinnille voi ilmetä uhkana joko uhatun taloudelliselle tai hänen fyysiselle hyvinvoinnille. Esitöiden mukaan uhkaus voi kohdistua joko siihen henkilöön, jonka poliittiseen toimintaan pyritään vaikuttamaan, tai johonkin toiseen hänelle läheiseen henkilöön, kuten lähiomaiseen.

Joissakin tilanteissa voi olla tulkinnanvaraista, milloin uhkaaminen on johtanut siihen, että kohdehenkilö on estynyt ilmaisemasta mielipidettään yleisistä asioista tunnusmerkistön tarkoittamalla tavalla. Tämän epävarmuus saattaa olla syy säännöksen vähäiselle esiintymiselle oikeuskäytännössä. Yhteys uhkauksen ja sananvapauden käytön estymisen välillä on helpommin osoitettavissa, jos este mielipiteen ilmaisulle toteutui tietyssä kokouksessa tai muussa tilaisuudessa. Yhteys on hankalammin osoitettavissa, jos uhkaus johti siihen, ettei uhattu ylipäättänsä uskaltanut ilmaista mielipidettään yleisistä asioista julkisesti. Raportissa ”Vihan vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon” on tuotu esiin, että usea yhteiskunnallinen päättäjät on ryhtynyt välttämään tiettyjen aiheiden käsittelemistä tai jopa kampanjoimista julkisilla paikoilla³⁵. Siksi on mielestäni ilmeistä, että tilanteet, jossa kohdehenkilöä on estetty ilmaisemasta mielipidettään tiedotusvälineessä tai muuten julkisesti, ovat selvitettävissä esitutinnan keinoin.

Tähän liittyen on myös syytä todeta, että poliittisen toimintavapauden loukkaamisen yritys on rangaistava pykälän 3 momentin nojalla. Tämä tarkoittaa, ettei rangaistavan teon täyttymisen edellytyksenä ole se, että uhkaus myös johtaa uhkaajan toivomaan lopputulokseen. Riittävää on, että uhkaaja on saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä (vrt. rikoslain 5 luvun 1 § 2 mom.). Kun vielä huomioidaan se, että jokaisella on lähtökohtainen oikeus käyttää sananvapauttaan toisten häiritsemättä³⁶ voidaan mielestäni katsoa, että mielipiteen ilmaiseminen on estetty – tai ainakin yritetty estää – jo siinä vaiheessa, kun kohdehenkilön oikeutta mielipiteensä julkiseen ilmaisemiseen on vakavasti häiritetty väkivallalla tai tunnusmerkistön tarkoittamalla uhkauksella.

Koska tunnusmerkistössä mainitaan kiellettyinä estämiskeinoina väkivalta ja vakavan vaaran toisen hyvinvoinnille käsittävä uhkaus, jää lievempi uhkaaminen, jolla estetään

³⁵ Knuutila ym. 2019 s. 57 – 59.

³⁶ Ollakseen oikeutettu sananvapauden rajoituksen tulee täyttää EIS 10 artiklassa mainitut rajoitusperusteet. Vaikka ihmis- ja perusoikeuksien keskeinen merkitys on suojan antaminen yksilölle julkista valtaa vastaan, antavat ne perusteen kannalle, että jokaisen tulee saada nauttia ihmis- ja perusoikeuksista toisten yksityisten henkilöiden häiritsemättä. Julkisen vallan tulee turvata jokaisen mahdollisuus näiden oikeuksien häiriöttömään käyttämiseen (vrt. PL 22 §).

tai yritetään estää jokin säännöksessä tarkoitettu toiminta, säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. Tällaiset maalittamisen osateot voivat silti olla rangaistavia esim. laitonta uhkausta, vainoamista tai pakottamista koskevien rangaistussäännösten nojalla.

Virkamiehiin kohdistuvan uhkaamisen osalta huomio kiinnittyy ensisijaisesti eräisiin rikoslain 16 lukuun sisältyviin rangaistussääntöihin. Virkamiehen vastustamista koskevilla säännöksillä suojellaan ensisijaisesti valtiovallan auktoriteettia, vaikka samalla turvataan virkamiestä myös henkilönä. Säännökset suojaavat julkista valtaa käyttävien virkamiesten ja eräiden virkamiehiin rinnastettavien henkilöiden tehtävien suorittamista paitsi niihin kohdistuvalta vastarinnalta, myös vaikeuttamiselta ja niiden suorittamisen liittyvältä kostolta.³⁷

Rikoslain 16 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen syyllistyy se, joka 1) käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa pakottaakseen virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen, 2) muuten käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa sellaisen virkatoimen johdosta sitä suorittavaa virkamiestä vastaan tai 3) käyttää väkivaltaa virkamiestä tai häneen 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevaa henkilöä vastaan koottaakseen sellaisen virkatoimen.

Toisen momentin mukaan virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa mainitulla tavalla sitä kohtaan, joka virkamiehen pyynnöstä tai suostumuksella avustaa virkamiestä julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatoimessa.

Virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta on säädetty rangaistukseksi ainoastaan vankeutta, vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

Virkamiehen määritelmä sisältyy rikoslain 40 luvun 11 §:ään. Nyt puheena olevan rikoksen kohteena voi olla myös virkamiehelle läheinen henkilö, jos väkivallan käytön tai sillä uhkaamisen motiivina on kosto virkamiehen julkisen vallan käyttöä sisältävästä virkatoimesta. Julkisyhteisön työntekijä ei ole virkamies eikä suoraan asemansa perusteella nauti rangaistussäännöksen tarkoittamaa suojaa.³⁸

Väkivalta ja sillä uhkaaminen merkitsee aktiivista toimintaa, joka välittömästi tai välillisesti kohdistuu virkamiehen henkilöön. Väkivalta tai sillä uhkaaminen voi olla vapautteen kohdistuvaa.³⁹ Maalittamiseen voinee tulla kysymykseen rikoslain 16 luvun 1 §:n

³⁷ Majanen, Martti. Teoksessa: Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset, Helsinki 2008. s. 342.

³⁸ Majanen 2008 s. 344.

³⁹ HE 6/1997 vp s. 61.

1 momentin 1 ja 2 kohdat, koska niissä tekotapana voi olla uhkaaminen. Kolmas kohta edellyttää suoranaisen väkivallan käyttämistä, mistä maalittamisessa ei itsessään ole kysymys (suoranainen väkivalta voi olla maalittamisen seuraus).

Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen rangaistavuuden edellytyksenä ei ole se, että virkamies pakotuksen alaisena tekee tai jättää tekemättä kyseisen virkatoimen. Rikos on toteutunut siinä vaiheessa, kun säännöksessä mainitussa tarkoituksessa käytetään väkivaltaa tai uhataan käyttää sitä. Kaikissa rikoslain 16 luvun 1 §:n tarkoittamissa tilanteissa teon täytyy kuitenkin liittyä julkisen vallan käyttöä sisältävään virkatoimeen.⁴⁰ Tämä edellytys rajaa selvästi mahdollisuuksia soveltaa nyt puheena olevaa säännöstä maalittamiseen, koska uhkausten yhteys tiettyyn virkatoimeen voi usein olla epäselvä.

Rikoslain 16 luvun 1 §:n uhkaamista koskeva tunnusmerkki ei sisällä laittoman uhkauksen tunnusmerkistöön sisältyvää nimenomaista edellytystä siitä, että uhatulla tulee olla perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa. Uhkaaminen täytyy kuitenkin koskea väkivallan käyttämistä, ja sen täytyy olla vakavasti otettava eikä pilan päiten esitetty. Muulla kuin väkivallalla uhkaaminen ei täytä tunnusmerkistöä. Säännöksen ulkopuolelle jää siten esimerkiksi virkamiehen yksityiselämäänsä kuuluvien seikkojen paljastamisella uhkaaminen. Tämä voi käsitykseni mukaan sitä vastoin olla pakottamista (ks. jäljempänä).

Tunnusmerkistössä tarkoitettu uhkaaminen voidaan myös suorittaa esimerkiksi internetissä ja sosiaalisen median alustoilla poikkeuksena kuitenkin virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen kolmas tekemuoto, joka koskee virkatoimesta johtuvaa väkivaltaista kostoja. Tämä tekemuoto poikkeaa muista säännöksen tekemuodoista siten, että sen osalta edellytetään nimenomaisesti väkivallan käyttöä.

Edellä sanotun perusteella voidaan todeta, että maalittamiseen, jossa on kysymys virkamiehen uhkaamisesta väkivallalla, voidaan näkemykseni mukaan soveltaa rangaistussäännöksen 1 momentin 1 kohtaa, jos uhkaaja toimii pakottaakseen virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen. Esimerkiksi tuomarien, syyttäjien ja poliisien sekä monen muun virkamiehen toiminnassa on tyypillisesti kysymys julkisen vallan käyttöä sisältävien virkatoimien tekemisestä. Tästä huolimatta uhkaamisen yhteys tiettyyn virkatoimeen voi toisinaan olla vaikea osoittaa käytännössä.⁴¹

⁴⁰ Majanen 2008 s. 344.

⁴¹ Näin huomautetaan Poliisihallituksen ym. aloitteessa 17.6.2019 s. 7.

Rangaistussäännöksen 1 momentin 2 kohta tulee maalittamistilanteissa kysymykseen käytännössä varsin harvoin, jos ollenkaan. Tämä johtuu siitä, että tekijän edellytetään uhkaavan käyttää väkivaltaa virkatointa suorittavaa virkamiestä vastaan. Tyyppitilanne on poliisin suorittaman kiinnioton vastustaminen aseella uhkaamalla. Maalittamisessa, jossa useat tekijät kohdistavat virkamieheen uhkauksia internetissä tms., vastaavanlainen asetelma ei juurikaan toteudu.

Huomionarvoista on kuitenkin, että maalittamisessa voidaan syyllistyä yllytykseen kaikkiin virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tekemuotoihin. Tällä seikalla voi olla merkitystä, jos jonkun kirjoittelu saa aikaan sen, että joku kolmas taho ryhtyy tunnusmerkistön mukaiseen toimintaan kirjoittelun kohteena olevaa virkamiestä kohtaan.

Tässä yhteydessä on myös syytä mainita virkamiehen vastustamista koskeva kriminalisointi, joka sekin voi tulla sovellettavaksi uhkaustyyppiseen maalittamiseen. Kysymys on samankaltainen mutta lievempi rikostunnusmerkistö kuin virkamiehen väkivaltaisen vastustaminen.⁴²

Rikoslain 16 luvun virkamiehen vastustamista koskevan 2 §:n mukaan, jos virkamiehen väkivaltaisen vastustaminen, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksentehtyjä on tuomittava virkamiehen vastustamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Rikoslain 25 luvun 7 §:n mukaan laittomaan uhkaukseen syyllistyy se, joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa.

Säännös sisältää toissijaisuuslausekkeen, jonka mukaan säännöstä sovelletaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Korkein oikeus on tähän liittyen ratkaisussaan 2019:31 todennut, että vaikka virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen ja laittoman uhkauksen suojelukohteet poikkeavat toisistaan, virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen suojelukohde kattaa laittoman uhkauksen sellaisissa tilanteissa, joissa virkamiestä uhataan väkivallalla johonkin virkatoimeen liittyen. Jos siten

⁴² Rikoslain 16 luvun tarkoittama haitanteko -kriminalisointi ei koske uhkaamistilanteita, minkä vuoksi sitä käsitellään tuonnempana.

molempien rikosten tunnusmerkistöt toteutuvat, tekijälle syyksiluettaneen virkamiehen väkivaltainen vastustaminen mutta ei sen lisäksi laiton uhkaus.⁴³

Säännöksen ensimmäisessä virkkeessä mainittu tekotapa – aseiden nostaminen toista vastaan – ei täyttyne maalittamisessa, koska tällaisessa toiminnassa uhkaukset esitetään tyypillisesti kohteelle lähetetyissä viesteissä tai julkaistuissa kirjoituksissa. Mutta maalittamisessa voi hyvinkin olla kysymys siitä, että kohdehenkilöä uhataan rikoksella muulla tavoin. Jos tämä tapahtuu sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa, laiton uhkaus täyttyy. Uhkaus voidaan esittää sannallisesti ja nimenomaisesti, mutta se voi myös olla konkludenttinen, esimerkiksi lähettämällä kohdehenkilölle kuva, jolla on riittävän selkeä symbolinen merkitys, tai ilmoittamalla, että hänen kotiosoitteesi on tiedossa, mikä yhdistettynä jonkinlaiseen vihjailuun voi toisinaan olla riittävän selvä tapa antaa kohdehenkilön ymmärtää, ettei hän ole turvassa kodissaan.

Vaatus siitä, että uhatulla tulee olla perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa merkitsee, että uhkauksen tarkoittaman rikoksen tulee kohdistua henkilökohtaiseen turvallisuuteen tai omaisuuteen. Uhkaaminen muuhun oikeushyvään kohdistuvalla rikoksella ei täytä laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä, mutta voi täyttää rikoslain 25 luvun 8 §:n tarkoittaman pakottamisen.

Uhkauksen vakavuutta tulee arvioida uhatun henkilökohtaisen mittapuun mukaan. Sitä ei vaadita, että uhattu todella pelkäisi, mutta hänellä tulee olla pelkäämiseen perusteltu syy, eli syy ottaa uhkaus riittävän vakavasti.⁴⁴ Laittoman uhkauksen tunnusmerkistön täytyminen edellyttää, että nimenomaan uhatulla henkilöllä on ollut perusteltu syy pelkoon. Tästä seuraa myös, että uhkauksen on täytynyt tulla uhatun tietoon.⁴⁵

On perusteltua olettaa, että laittoman uhkauksen tunnusmerkistö soveltuu verraten hyvin vakaviin uhkaustyyppiin maalittamistekoihin. Esimerkiksi sosiaalisen median keskustelussa esitetty uhkaus, joka on tullut uhatun tietoon, voi täyttää tunnusmerkistön – riippumatta siitä, onko uhkausviesti julkaistu, saatettu suppeamman vastaanot-

⁴³ KKO 2019:31 kohdat 16–18. Virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevassa rangaistus-säännöksessä ei edellytetä, että uhatulla olisi perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden olevan vakavassa vaarassa. Laiton uhkaus ei siten välttämättä täyty kaikissa tilanteissa, joissa virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevassa säännöksessä edellytetty uhkaus täyttyy.

⁴⁴ Nuutila. 2008. s. 699.

⁴⁵ HE 94/1993 vp s. 104 ja esim. KKO 2013:50 kohta 15.

tajapiirin tietoon taikka vain kohdehenkilön tietoon. Sitä, että uhkausta pitäisi voida yhdistää johonkin tiettyyn kohdehenkilön tekemään toimenpiteeseen – kuten virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa virkatoimeen – ei edellytetä. Myöskään sitä ei edellytetä, että uhkaajalla tulisi olla jokin tietty tarkoitus – kuten esimerkiksi vaalirikoksessa, jossa uhkauksen tekijällä tulee olla tarkoitus estää uhattua asettumasta ehdolle yleisessä vaalissa.

Korkein oikeus on ratkaisussa KKO 2013:50 arvioinut vastaajan internetin keskustelupalstalle kirjoittamaa kirjoitusta, joka oli sisältänyt pääministeriin ja valtiovarainministeriin sekä eräisiin eduskunnassa työskenteleviin henkilöihin kohdistuneita vakavia uhkauksia. Syytteen mukaan uhkaaja oli kirjoittanut ja julkaissut internetin julkisella keskustelusivustolla tekstin, jossa hän oli uhannut ampua kiväärillä pääministerin ja valtiovarainministerin tai uhannut räjäyttää räjähdysaineella koko eduskunnan. Lisäksi uhkaaja oli uhannut toimintansa seurauksena ”tulevan ruumiita”. Syyte kuitenkin hylättiin. Tämä johtui siitä, että uhatut henkilöt itse eivät ole olleet tietoisia kirjoituksesta. Korkein oikeus alleviivasi, että laittoman uhkauksen tunnusmerkistön täyttyminen on riippuvainen siitä, että nimenomaan uhatulla henkilöllä on ollut perusteltu syy pelkoon.

Tulkitsen ratkaisua siten, että jos kysymyksessä olevien poliitikkojen turvallisuuden varmistamisesta vastannut poliisiyksikkö olisi informoinut uhkauksista kohdehenkilöille, tunnusmerkistö olisi täyttynyt. Tappamisella tai väkivallalla uhkaaminen on hyvin keskeisesti henkilökohtaiseen turvallisuuteen kohdistuva rikos ja ratkaisun tarkoittamissa oloissa esitetty sen kaltainen uhkaus on syytä ottaa vakavasti.⁴⁶ Syy syytteen hylkäämiseen oli tässä suhteessa varsin poikkeuksellinen, koska tyyppillisessä tilanteessa rikosoikeudelliseen käsittelyyn otettu uhkaus on tullut uhatun tietoon. Ratkaisusta ei luonnollisestikaan ole tehtävä sitä johtopäätöstä, että laittoman uhkauksen tunnusmerkistö olisi jotenkin soveltumaton sosiaalisessa mediassa esitettyihin uhkauksiin.

Viimeksi lausutusta huolimatta katson, että tulevaisuudessa olisi syytä ottaa harkittavaksi laittoman uhkauksen tunnusmerkistön modernisoiminen nykytilanteen olosuhteita ja vaatimuksia paremmin vastaavaksi. Teon tunnusmerkistö voisi esimerkiksi olla seuraavanlainen: ”Joka oikeudettomasti uhkauksella asettaa toisen hyvinvoinnin vakavaa vaaraan, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *laittomasta uhkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi”. Tunnusmerkistön mu-

⁴⁶ Jos ajatuksena on ollut, että turvallisuuden varmistamiseen kuuluu myös se, ettei poliitikkoa tule ”vaivata” tiedolla siitä, että häntä vastaan on esitetty uhkaus, on tämä mielestäni ongelmallinen toimintatapa. Tässä tapauksessa se on estänyt rangaistussäännöksen soveltamisen, vaikka uhkaus oli ollut mitä vakavin.

kainen menettely ei nauti sananvapauden suojaa, vaan on lähes aina arvioitava EIS 17 artiklan mukaiseksi oikeuksien väärinkäyttämiseksi. Rikoksen tulisi myös olla virallisen syytteen piirissä kaikissa tilanteissa. Rikos on niin vahingollinen, että tunnusmerkistön mukaisten tekojen voidaan katsoa myös vakavasti loukkaavan yleistä oikeushyvää. Ruotsin Brottsbalkenissa rangaistavaksi säädetty vastaava rikos – *olaga hot* – on yleisen syytteen alainen teko (ks. 4 kap. 5 och 11 § Brottsbalken).

Uhkauksella toteutettu pakottaminen on myös rikos, joka voi toteutua maalittamisessa. Pakottamiseen syyllistyy rikoslain 25 luvun 8 §:n mukaan se, joka oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Pakottaminen on rikos, jolla suojataan yleistä yksityistä toimintavapautta. Tunnuksmerkistössä mainitun uhkauksen ei tarvitse merkitä henkilöön kohdistuvalla väkivallalla uhkaamista. Päinvastoin monet muunkinlaiset oikeudettomat painostuskeinot tulevat kysymykseen, myös taloudelliset. Pakottaminen on mahdollista myös uhkaamalla tehdä jotakin pahaa taivutettavan läheiselle henkilölle. Esitöiden mukaan olennaista on, että painostuskeinolla voidaan vaikuttaa toisen tahtoon siten, että hän tekee tai sietää jotakin pakottajan tahtomaa tai että hän tällaisen pakon vuoksi jättää tekemättä itse tahtomansa.⁴⁷

Maalittamisessa voi täytyä uhkauksella tekemään pakottaminen, eli se että kohdehenkilö joutuu tekemään jotakin vastoin tahtoaan. Maalittamisessa lienee kuitenkin tavallisempaa, että kohdehenkilö pakotetaan uhkauksella sietämään jotakin tai jättämään jotakin tekemättä vastoin tahtoaan. Sietäminen tarkoittaa sitä, että henkilö joutuu tahtonsa vastaisesti sallimaan jotakin.⁴⁸

Voidaan ajatella tilannetta, jossa toimittajaa tai tutkijaa pyritään uhkauksilla vaientamaan ja estämään se, että tämä julkistaa kirjoituksia tai selvityksiä tietystä aiheesta. Ellei tapauksessa täyty poliittisten toimintavapauksien loukkaamisesta säädetty tunnusmerkistö (rikoslain 14 luvun 5 §:n 1 mom. 1 kohta), kysymykseen voi tulla pakottaminen. Rikos täytyy, jos tietojen julkaiseminen estyy uhkauksen johdosta. Kysymys on silloin siitä, että uhri joutuu jättämään julkaisemisen tekemättä. Voidaan myös ajatella tilannetta, jossa toimittaja tai tutkija joutuu uhkausten vuoksi muuttamaan julkais-

⁴⁷ HE 94/1993 vp s. 111.

⁴⁸ Viljanen, Pekka. Teoksessa *Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus. Keskeiset rikokset*. Edita Publishing 2018. s. 487.

tavia tietoja niin, että hän vastoin tahtoaan jättää siitä joitakin osioita pois tai esimerkiksi loiventaa kannanottojaan tietystä aiheesta. Tällöin herää kysymys, eikö pakottamien täyty tässä tilanteessa siten, että uhri joutuu toimimaan vastoin tahtoaan tai ainakin sietämään sananvapautensa oikeudettoman rajoittamisen. Käsitykseni mukaan pakottamisrikos täyttyy tällaisessa tapauksessa.⁴⁹

Kun pakottamisen kohteena on virkamies, huomionarvoista on, ettei uhkauksen tarvitse liittyä tiettyyn virkatoimeen samalla tavoin kuin rikoslain 16 luvun 1 – 3 §:n tarkoittamissa teoissa. Virkamieheen kohdistettuna toiminta voi ilmetä esimerkiksi niin, että tekijä uhkaa levittää virkamiestä koskevia tietoja (nimi, kuva, osoite, läheisten tiedot tms.), mikäli virkamies toimii tietyllä tavalla. Uhkauksessa saatetaan esimerkiksi edellyttää, että virkamies jättää virkansa tai lopettaa tiettyjen päätösten tekemisen, vaikka juuri tällaisten toimien tekeminen kuuluu hänen virkatehtäviinsä. Kun virkamies tällaisessa tilanteessa jatkaa virassaan tai virkavelvollisuutensa mukaisten päätösten tekemistä, herää kysymys, täyttyykö pakottaminen virkamiehen joutuessa sietämän yksityiselämän loukkauksen, jota uhkaus koski. Kysymys on tulkinnanvarainen. Käsitykseni mukaan pakottamisrikos täyttyy tällaisessakin tapauksessa.⁵⁰

Edellisissä kappaleissa esitetyt kannanotot eivät perustu oikeuskäytäntöön, koska selaista tietääkseni ei ole. Pakottamisrikoksen tunnusmerkistön sanamuoto mahdollistaa kuitenkin nyt esitetyt kannanotot.

Pakottamisen on tapahduttava oikeudettomasti. Esitöiden mukaan oikeudettomuus koskee pakotuskeinoa, eli sitä mihin pakotetaan tai näiden suhdetta. Pakottamisesta voi olla kysymys, kun uhataan sinänsä oikeutetulla asialla mutta tilanteessa, jossa pakottajalla ei ole oikeutta vaatia kyseistä tekoa tai tekemättä jättämistä.⁵¹ Pakottamista on myös se, että laittomalla keinolla uhaten saadaan toinen tekemään jotakin, minkä vaatiminen sinänsä on oikeutettua. Esitöissä todetaan, että oikeudettomuutta on tulkittava nimenomaan siten, onko kiellettyä käyttää nimenomaan sitä pakotuskeinoa, jota on käytetty, juuri sen suhtautumisen aikaan saamiseksi, jota on tavoiteltu.⁵²

Se, että sananvapauden puitteissa kritisoidaan esimerkiksi päätöksentekoa julkishallinnossa ja että samalla mahdollisesti esitetään käsityksiä siitä, miten kritiikkiin liittyvä

⁴⁹ Oikeuskirjallisuudessa on todettu sietämisen muistuttavan usein tekemättä jättämistä. Pakottaminen sietämään jotakin voi toteutua monin tavoin – esim. siten, että uhri on pakotettu sietämään likaaminen kuralla ja jätteellä. Nuutila 2008 s. 700.

⁵⁰ Merkitystä voi olla silläkin, että virkamies ei voi vetäytyä julkisuudesta kokonaan, vaan hänen edellytetään olevan yleisön tavoitettavissa.

⁵¹ Esitöissä mainitaan esimerkkinä tilannetta, jossa uhataan vaadittaessa erään työntekijän saatavan perimisellä, kun pakottajalla ei ole oikeutta tällaisen vaatimuksen esittämiseen. HE 94/1993 vp s. 111.

⁵² HE 94/1993 vp s. 111.

asia tulisi ratkaista, ei ole pakottamista. Sama koskee sitä, että asiaan osallinen uhkaa käyttää muutoksenhakuoikeuttaan, ellei ratkaisun lopputulos miellytä häntä. Myöskään uhkaus saattaa päätöksenteon laillisuus viranomaisen tutkittavaksi, ei ole pakottamista, koska oikeus tällaisiin toimenpiteisiin on olemassa.⁵³

Olen jäljempänä vainoamisrikoksen yhteydessä esittänyt näkemyksen, jonka mukaan myös toistuvien kanteluiden ja tutkintapyyntöjen tekeminen tai muu tällaisten sinänsä laillisten keinojen käyttö voi poikkeuksellisesti muodostua vainoamisen tunnusmerkistön toteuttavaksi oikeudettomaksi menettelyksi. Näin voisi mielestäni olla silloin, kun tällaisia keinoja käytetään ilmeisen perusteettomasti häiritsemis- tai painostustarkoituksessa taikka muuten ilmeisen shikaaniluonteisesti. Edellytyksenä olisi, että tällaisten sinänsä laillisten reagointikeinojen käytössä ei tosiasiallisesti ole kysymys viranhaltijan toiminnan laillisuuden selvittämisestä tai muusta tekijän oikeusturvan toteuttamiseen liittyvästä tarkoituksesta vaan, että toimenpiteiden tosiasiallisena tarkoituksena tutkittavassa yksittäistapauksessa on viranomaisen painostaminen toimimaan tietyllä tavalla tai viranhaltijan esteellisyyden aiheuttaminen jne. Voidaan nimittäin katsoa, että tällaisissa yksittäistilanteissa kantelut ja tutkintapyynnöt ym. eivät tosiasiallisesti ole niiden tekijöidensä oikeusturvakeinoja vaan keinoja oikeudettoman ja vainoamisena rangaistavaksi säädetyn menettelyn toteuttamiseksi.

2.2.2 Loukkaustyyppiset maalittamisen osateot

Maalittamisessa on useimmiten kysymys siitä, että kohdehenkilöä loukataan levittämällä häntä koskevia tietoja sosiaalisessa mediassa tai lähettämällä kohdehenkilölle häntä loukkaavia viestejä. Tällaiset loukkaustyyppiset maalittamisen osateot muodostavat toisen pääryhmän erilaisten maalittamistekojen joukossa. Loukkaamistyyppisiin maalittamisen osatekoihin voidaan tietyissä tilanteissa soveltaa rikoslain 24 luvun säännöksiä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä ja kunnianloukkauksesta.

Rikoslain 24 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan *yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämiseen* syyllistyy se, joka oikeudettomasti 1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai 2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä

⁵³ Kantelumahdollisuudesta ks. esim. hallintolain 53a §: ”Viranomaisen, siihen palvelussuhteessa olevan tai muun julkista hallintotehtävää hoitavan lainvastaisesta menettelystä tai velvollisuuden täyttämättä jättämisestä voi jokainen tehdä hallintokantelun toimintaa valvovalle viranomaiselle”. Toinen asia on, että totuudenvastaisen tiedon antaminen viranomaiselle voi täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Esimerkiksi rikosilmoituksen osalta totuudenvastaisen tiedon antaminen voi täyttää rikoslain 15 luvun 6 §:ssä tarkoitetun väärän ilmiannon tunnusmerkistön.

tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai karsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa.

Rangaistussäännösten 2 ja 3 momentit sisältävät säännöksiä, joilla rajoitetaan rikollisuuden soveltamisalaa sananvapauden hyväksi.

Toisen momentin sisältämän rajoitussäännöksen mukaan yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Kolmannen momentin sisältämän rajoitussäännöksen mukaan yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Rangaistussäännös suojaa henkilön yksityiselämää, jota turvataan muun ohella perustuslain 10 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa. Yksityiselämään kuuluu jokaisen oikeus itse määrätä siitä, miten ja missä yhteydessä hän julkisuudessa esiintyy. Yksityiselämän suoja koskee henkilökohtaiseen identiteettiin kuuluvia seikkoja, kuten henkilön nimeä ja kuvaa, mutta myös fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta. Yksityiselämää suojataan rangaistussäännöksessä ennen kaikkea sitä koskevien, sinänsä totuudenmukaisten tietojen levittämiseltä.⁵⁴

Rangaistussäännöstä koskevien esitöiden mukaan yksityiselämän piiriin kuuluvat etupäässä arkaluonteiset tiedot henkilön perhe-elämästä, vapaa-ajan käytöstä, terveydestä ja ihmissuhteista. Esitöissä huomautetaan, että esimerkiksi menettely julkisessa virassa tai tehtävässä ei kuulu yksityiselämään. Sama koskee työtehtäviä, joita niiden luonteen vuoksi suoritetaan julkisuudessa.⁵⁵

Rangaistussäännöksen tulkinnassa vaikein kysymys koskee usein sitä, onko teko tapahtunut oikeudettomasti. Selvää on, että tieto esimerkiksi siitä, kuka tai ketkä henkilöt ovat ottaneet osaa päätöksentekoon julkishallinnossa tms. on näiden henkilöiden

⁵⁴ HE 19/2013 vp.

⁵⁵ HE 19/2013 vp.

yksityiselämän suojan ulkopuolelle jäävä tieto.⁵⁶ Yksistään tällaisten tietojen levittäminen ei täytä rikoksen tunnusmerkistöä. Mutta muunlaisten henkilötietojen levittäminen voi jo tulla arvioitavaksi yksityiselämää loukkaavan tiedonlevittämisenä tilanteesta riippuen – joskin politiikassa, julkisessa virassa tai tehtävässä toimivasta esitetty yksityiselämää koskeva tieto voi olla säännöksen toisen momentin perusteella rikosoikeudellisen vastuun ulkopuolelle jäävää. Sama voi koskea esimerkiksi toimittajia ja tutkijoita säännöksen kolmannen momentin perusteella, koska toimittajien ja tutkijoiden tehtävänä on nostaa esiin ja tuoda julkiseen keskusteluun yleiseltä kannalta merkittäviä asioita. Näiden asioiden julkinen käsitteleminen nauttii laajempaa suojaa kysymyksessä olevan rajoitussäännöksen (ja sananvapauden suojan) perusteella. Tämä rajoittaa rangaistavaa alaa. Kumpikaan rajoitussäännös ei kuitenkaan oikeuta esimerkiksi kysymyksessä olevan henkilön osoitetietojen, hänen lastaan koskevien tietojen tai muiden tämänkaltaisten henkilötietojen levittämistä.

Rangaistussäännös edellyttää, että yksityisyyttä loukkaava tieto on levitetty joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville. Tietojen levittäminen internetissä täyttää tyypillisesti levittämistunnusmerkistön, koska sen kautta on mahdollista saavuttaa erittäin suuri yleisö vieläpä hyvin lyhyessä ajassa. Se myös mahdollistaa paitsi kirjoitusten myös kuvien ja esimerkiksi videoiden levittämisen tällä tavoin. Suora yhteydenotto kohdehenkilöön, johon ei samalla liity tiedon saattamista lukuisten ihmisten saataville, ei näin ollen täytä levittämistunnusmerkistöä.

Rikoslain 24 luvun *törkeää yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä* koskevan 8 a §:n mukaan jos yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä aiheutetaan suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Kunnianloukkaus lienee yleisimmin maalittamisessa toteutuva yksittäinen rikos. Siihen syyllistyy rikoslain 24 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan se, joka 1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka 2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla halventaa toista.

⁵⁶ Esimerkiksi Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisun dnro 2472/4/06 perusteluissa todetaan, että hyvän hallinnon periaatteiden, julkisuuslain viranomaistoiminnalle asettamien vaatimusten sekä perustuslain 118 §:n 3 momentissa säädettyjen oikeuksien toteuttaminen edellyttävät, että asianosaiselle hänen pyynnöstään ilmoitetaan kaikkien niiden virkamiesten nimet, jotka ovat osallistuneet häntä koskevaan ratkaisuun tai toimenpiteeseen.

Rangaistussäännöksen 3 ja 4 momentit sisältävät vastaavan kaltaisia rajoitussäännöksistä kuin yksityiselämää loukkaavaa tiedonlevittämistä koskevassa sanotun luvun 8 §:ssä, joiden tarkoituksena on varmistaa, että rangaistussäännöstä sovelletaan sananvapauden suojaa loukkaamatta.⁵⁷

Ensimmäisen rajoitussäännöksen mukaan 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Kysymyksessä oleva rajoitussäännös koskee ts. halventamistyyppisiä tekoja.

Toisen rajoitussäännöksen mukaan kunnianloukkauksena ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Kunnianloukkausta koskevalla rangaistussäännöksellä turvataan jokaiselle kuuluva kunnian suoja. Kunnianloukkaukseen voi siis syyllistyä valheellisen tiedon tai vihjauksen esittämisellä taikka muulla halventamisella. Korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä on todettu, että 1 momentin 1 kohdassa on kysymys valheellisen tiedon tai tietoa lähellä olevan vihjauksen esittämisestä ja 2 kohdassa puolestaan muunlaisesta halventavasta lausumasta, joka voi olla tosiseikkoihin perustuva lausuma tai arvostelulausuma. Oikeuskäytännössä on todettu, ettei arvostelulausuma kohdalla ole mielekästä puhua lausuman totuudellisuudesta.⁵⁸

⁵⁷ Kunnianloukkausta koskevalla rangaistussäännöksellä turvataan perustuslain 10 §:ssä sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) 17 artiklassa tarkoitettua kunnian suojaa. Tämä suoja on johdettavissa myös yksityiselämän suoja koskevasta Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklasta. Rangaistussäännöksen tulkinnassa on toisaalta otettava huomioon perustuslain 12 §:ssä, KP-sopimuksen 19 artiklassa ja ihmisoikeussopimuksen 10 artiklassa turvattu sananvapauden suoja. Tämän suojan keskeisenä ajatuksena on oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennalta estämättä.

⁵⁸ Ks. KKO 2013:100 (kohta 15) ja KKO 2011:71 (kohta 9) Korkein oikeus on tältä osin viitannut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä omaksuttuun jaotteluun yhtäältä tosiasiatoteamuksiin ja toisaalta arvoarvostelmiin. Esimerkiksi ihmisoikeustuomioistuimen tuomiossa Cumpăna ja Mazare v. Romania 17.12.2004 (kohta 98) on todettu, että tosiasioiden olemassaolo voidaan näyttää, mutta arvoarvostelmien totuudenmukaisuus ei ole näytettävissä.

Säännöstä koskevien esitöiden mukaan kunnianloukkauksen ollessa rangaistava vain tahallisenä teko ei olisi ainakaan 1 kohdassa tarkoitettu rikos (valheellisen tiedon esittäminen), kun tekijällä on ollut vahvoja perusteita pitää totena, mitä hän on esittänyt tai mihin hän on vihjannut.⁵⁹

Sanonnalla ”halventaa” on esitöiden mukaan tarkoitettu kuvata kaikkia mahdollisia tekotapoja, joilla loukataan toisen kunniaa.⁶⁰ Säännöksen 4 momentissa olevan rajoitussäännöksen seurauksena tietynlaiset halventavatkin ilmaisut sisältyvät sananvapauden suojaamaan arvosteluun. Esitöissä todetaan kuitenkin, ettei arvostelun tarkoituksena saa olla toisen loukkaaminen. Tähän viittaa vaatimus siitä, että arvostelu ei saa selvästi ylittää sitä, mitä on pidettävä hyväksyttävänä. Esitöiden mukaan tällä tarkoitetaan ennen kaikkea sitä, että politiikan tai kulttuurin kritiikissäkin on syytä noudattaa alalla vallitsevia pelisääntöjä ja hyviä tapoja eikä sanoa selvästi enempää kuin on tarpeen toiminnan arvioimiseksi. Esitöiden mukaan asian yhteiskunnalliseen merkitykseen nähden vähäpätöisen menettelyn tarkoituksellisesti näyttävä ja paisutteleva julkinen arvostelu voi siten olla rangaistavaa kunnianloukkaamista. Samoin arvostelun tarkoituksellinen pitkittäminen voi olla ilmaus loukkaamistarkoituksesta.⁶¹

Kunnianloukkaussäännöksen tulkinnassa vaikein kysymys koskee usein sitä, miten yhtäältä yksityisyyden ja kunniansuojaa ja toisaalta sananvapautta tulee punnittava vastakkain arvioitaessa tunnusmerkistön täyttymistä. Tällaisessa punninnassa on otettava huomioon muun muassa se, kuinka keskeisesti julkaistut tiedot kulloinkin koskettavat asianomaisen henkilön yksityiselämän suojan ydinaluetta ja kuinka välttämättömänä sananvapauteen puuttumista on tästä syystä pidettävä.⁶²

Maalittamistyyppisessä toiminnassa, jossa kohdehenkilöstä saatetaan esittää ilmeisen perättömiä väitteitä tai hyvin karkeita ja halventavia ilmaisuja, rajanveto sananvapauden suojan ja rangaistavan menettelyn välille ei tyypillisesti nouse oikeudenkäynnin vaikeimmaksi kysymykseksi. Käsitykseni on toisaalta, ettei sananvapauden suojan piiriin kuuluvien lausumien – kuten esimerkiksi *typerä tai idioottimainen päätös tms.* – toistaminen lukuisia kertoja yksistään tee teosta rangaistavaa kunnianloukkauksena. Tällainen menettely voi sitä vastoin joissakin tapauksissa täyttää rikoslain 24 luvun 1a §:ssä säädetyn viestintärauhan rikkomista koskevan tunnusmerkistön.

Rikoslain 24 luvun *törkeää kunnianloukkausta* koskevan 9 a §:n mukaan, jos 9 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kunnianloukkauksessa aiheutetaan suurta kärsimystä tai

⁵⁹ HE 184/1999 vp s. 33–35

⁶⁰ HE 184/1999 vp s. 34.

⁶¹ HE 19/2013 vp.

⁶² Ks. KKO 2013:100 (kohta 14).

erityisen suurta vahinkoa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä kunnianloukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Oikeusministeriön asettama työryhmä ehdottaa, että seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen säädettäisiin erikseen seksuaalirikoksena rangaistavaksi. Säännös olisi uusi ja koskisi seksuaalisen kuvan tai videon esittämistä ja levittämistä ilman kuvassa esiintyvän henkilön lupaa. Nykyisin näitä tekoja arvioidaan kunnianloukkauksena tai yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä. Toteutuessaan myös tätä säännöstä voitaisiin soveltaa tiettyihin maalittamisen osatekoihin.⁶³

2.2.3 Muut rangaistussäännökset, jotka voivat soveltaa maalittamiseen

Maalittamisen osatekoina voivat tulla kysymykseen teot, jotka eivät ole yksiselitteisesti luokiteltavissa uhkauksiksi, kohdehenkilön yksityiselämä koskevien tietojen levittämiseksi taikka kunnianloukkauksiksi. Tätä heterogeenistä ryhmää käsitellään seuraavassa.

Rikoslain 16 luvun *haitantekoa* koskevan 3 §:n 1 momentin mukaan, joka käyttämättä väkivaltaa tai sen uhkaa oikeudettomasti estää tai yrittää estää sanotun luvun 1 §:ssä tarkoitetun virkatoimen suorittamista tai vaikeuttaa sitä, on tuomittava haitanteosta virkamiehelle sakkoon.

Ne käytännön tilanteet, joihin haitantekosäännöstä tyypillisesti sovelletaan liittyvät toki kokonaan toisenlaisiin tilanteisiin kuin mistä maalittamisessa on kysymys.⁶⁴ Näin ollen alla esitetty perustelu säännöksen soveltumiselle maalittamiseen on osittain varsin teoreettinen.

Haitantekoa koskevassa tunnusmerkistössä ei aseteta lisäedellytyksiä sen suhteen, kuinka tunnusmerkistössä tarkoitettua (julkisen vallan käyttöä sisältävän) virkatoimen suorittamista estetään, yritetään estää tai vaikeutetaan. Tunnusmerkistö edellyttää ainoastaan sitä seurausta, että virkatoimen suorittaminen estyy tai vaikeutuu. Estämisen osalta myös yrittäminen on rangaistavaa.

⁶³ Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2020:9 s. 90.

⁶⁴ Esim. voidaan mainita tilanteet, joissa kiinniottoa vastustetaan vastaan haraamalla. Ks. Majanen 2008 s. 347.

Tekotavan ollessa tällä tavoin avoin, voidaan esittää argumentointia sen puolesta, että esimerkiksi virkamiehelle tehdyt lukuisat yhteydenotot ja virkamiestä koskeva kirjoittelu, jossa tästä esitetään perättömiä tai häntä halventavia tietoja tarkoituksin vaikeuttaa virkamiehen julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen suorittamista, voi täyttää haitanteosta säädetyn tunnusmerkistön. Tällöinkin toiminnan yhteys tiettyyn virkatoimeen voi toki olla vaikea osoittaa. Selvää on, että kysymyksessä olevaa säännöstä ei voi soveltaa sellaiseen virkamieheen kohdistuvaan kirjoitteluun, joka on sananvapauden suojaaman kritiikkioikeuden piirissä.

Käytännössä esiintyy tilanteita, joissa viranhaltijoiden toimista tehdään lukuisia kanteluita tai tutkintapyyntöjä, heihin kohdistetaan poikkeuksellista ja perusteetonta arvostelua tms. Kysymys herää, voiko tällaisten sinänsä laillisten keinojen käyttö täyttää nyt puheena olevan haitanteko säännöksen tunnusmerkistön. Varsinkin silloin kun toiminnan tarkoituksena ilmeisestikin on viranhaltijan painostaminen tai hänen esteelliseksi tekeminen, toimintaa on perusteltua luonnehtia maalittamiseksi.

Olen jäljempänä vainoamisrikoksen yhteydessä esittänyt näkemyksen, jonka mukaan myös toistuvien kanteluiden ja tutkintapyyntöjen tekeminen tai muu tällaisten sinänsä laillisten keinojen käyttö voi poikkeuksellisesti muodostua vainoamisen tunnusmerkistön toteuttavaksi oikeudettomaksi menettelyksi. Näin voisi mielestäni olla silloin, kun tällaisia keinoja käytetään ilmeisen perusteettomasti häiritsemis- tai painostustarkoituksessa taikka muuten ilmeisen shikaaniluonteisesti. Tätä kantaa perustellaan tarkemmin vainoamisrikosta koskevan käsittelyn yhteydessä.

Mielestäni ei ole periaatteellista estettä sille, että haitanteko -tunnusmerkistön voitaisiin katsoa täyttyvän joissakin sellaisissa tilanteissa, joissa viranhaltijasta tehdään ilmeisen perusteettomia kanteluita, tutkintapyyntöjä tms., jotta julkista valtaa käsittävän virkatoimen toteuttaminen vaikeutuisi. Koska lainsäädäntö sinänsä tuntee näiden keinojen käytön, on toiminnan oikeudettomuuden osoittaminen toki varsin korkean kynnyksen takana. Tämä kynnys ylittyy käsitykseni mukaan helpommin vainoamisrikoksen osalta, koska siinä yhteydessä on kysymys toistuvasta menettelystä pitkähkön ajan kuluessa, jolloin lainsäädännön sinänsä tuntemien keinojen käytön tapauskohtainen oikeudettomuus on luotettavammin todennettavissa.

Rikoslain 17 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan *julkiseen kehottamiseen rikokseen* syyllistyy se, joka joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai julkisesti väkijoukossa taikka yleisesti tietoon saatetussa kirjoituksessa tai muussa esityksessä kehottaa tai houkuttelee rikoksen tekemiseen siten, että kehoitus tai houkuttelu 1) aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, tai 2) muuten selvästi vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta.

Säännöksen toisen momentin mukaan, mikäli kehottaminen tai houkuttelemine aiheuttaa sen, että rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, sovelletaan mitä 5 luvussa säädetään osallisuudesta rikokseen.

Kuten tunnusmerkistöstä voidaan havaita, rangaistavalta kehottamis- tai houkuttelutoimelta ei edellytetä, että sen takia rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, vaan riittävää on, että kehottamisesta tai houkuttelusta aiheutuu pykälän 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu rikoksen tai sen yrityksen vaara taikka 2 kohdassa tarkoitettu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden selvä vaarantuminen.

Internetissä toimivat sivustot ja tietoverkot ovat viestintävälineitä, joilla on mahdollista saavuttaa laaja ja lähtökohtaisesti yksilöimätön vastaanottajajoukko. Yleisesti tietoon saatetun kirjoituksen tunnusmerkkiä tulkitaan samantyyppisten lähtökohtien pohjalta.⁶⁵

Koska tunnusmerkistössä ei lähemmin määritellä sitä rikosta, jonka tekemiseen kehottaminen tai houkuttelu tapahtuu, kysymykseen voi myös tulla sellainen rikos, joka tyyppillisesti täyttyy maalittamisessa. Tällaisina voidaan mainita kunnianloukkaus, erilaiset uhkausrikokset tai esimerkiksi vainoaminen. Maalittamisessa voi luonnollisesti olla kysymys siitäkin, että maalittaja kehottaa muita tekemään kohdehenkilölle fyysistä väkivaltaa tai esimerkiksi vahingoittamaan tämän omaisuutta. Tunnusmerkistön mukainen kehoitus tai houkuttelu voi olla nimenomainen tai konkludenttinen.

Säännöstä koskevissa esitöissä todetaan, että vaara, että kehotuksen tai houkuttelun mukainen rikos tehdään, voidaan päätellä esimerkiksi siitä, että joku tai jotkut ryhtyvät valmistelemaan sellaista rikosta tai että heidän lausumistaan tai muusta käyttäytymisestään voidaan päätellä heidän todennäköisesti ryhtyvän kehotuksen tai houkuttelun mukaiseen rikokseen.⁶⁶ Maalittamisen yhteydessä tämän voidaan ajatella tulevan esiin esim. siten, että kehotuksessa mainitulle kohdehenkilölle alkaa saapua enenevässä määrin viestejä, joilla näyttää olevan asiallinen ja ajallinen yhteys kehotukseen.

Toisinaan on selvää, minkä rikoksen tekemisen vaaran julkinen kehoitus tai houkuttelu on aiheuttanut. Mitä selväsanaistemmin kehotuksessa tai houkuttelussa tuodaan esille se, mitä rikosta toivotaan tehtävän, sitä helpompaa on arvioida, kattoiko tekijän tahallisuus sen, että rikoksen vaara aiheutui.

⁶⁵ Majanen 2008 s. 373 ja Oikeusministeriö, Lainkäyttöhenkilöstön rikosoikeudellinen suoja. Muistio 9.4.2019 (VN/7189/2018) s. 4. Verkkojulkaisu on tietoverkossa toimiva joukkotiedotusväline. Ks. sananvapauslaki 2 §:n 1 mom. 6 kohta.

⁶⁶ HE 6/1997 vp s. 111. Kehottamisen tai houkuttelun seurauksena voi olla myös momentin 2 kohdassa tarkoitettu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden vaarantuminen. Tämä tulee harvemmin kysymykseen maalittamisen yhteydessä.

Tunnusmerkistön täytyminen voi toki myös olla hyvinkin tulkinnanvaraista. Näin saat-
taa olla, kun yleisölle avoimella sosiaalisen median forumilla julkaistaan kehotus lä-
hettää häirintäviestejä jollekulle – esimerkiksi seuraavasti:

*”Tiedän sijaintisi, sinä korruptoitunut huora. Tapa ittes. Saat pian hirttoköyden.
Sun sähköpostisi on [poistettu], lähettäkää sinne spämmiä ja vihapostia”.*

Siteeratun kaltainen viesti voidaan ainakin ymmärtää kehotukseksi lähettää kohde-
henkilölle sähköpostitse ns. roskapostia. Vaikka viesti on vihamielinen ja siinä on viit-
tauksia väkivaltaan, on tulkinnanvaraista, voidaanko viestiä tulkita kehotukseksi lähe-
tää kohdehenkilölle uhkauksia. Jos kehotus johtaisi siihen, että kohdehenkilölle lähe-
tetään tappouhkaus, herää vahvasti kysymys, onko kehotuksen esittäjän tahallisuus
kattanut tällaisen tilanteen. Siteerattua viestiä voisi mahdollisesti arvioida julkiseksi
kehottamiseksi viestintärauhan rikkomiseen (rikoslaki 24 luku 1a §; ks. alla).

Rikoslain 24 luvun 1a §:n mukaan viestintärauhan rikkomiseen syyllistyy se, joka häi-
rintätarkoituksessa toistuvasti lähettää viestejä tai soittaa toiselle siten, että teko on
omiaan aiheuttamaan tälle huomattavaa häiriötä tai haittaa.

Säännöksen esitöiden mukaan kriminalisoinnin tarkoituksena on suojata henkilöitä
häiriösoitoilta ja muulta asiattomalta, kiusalliselta tai ei-toivotulta viestinnältä. Ihmisillä
on oikeus olla rauhassa yksityisyyteen kohdistuvalta häiritsevältä oikeudettomalta
viestinnältä, mitä oikeutta voidaan kutsua viestintärauhaksi. Viestintärauhan rikko-
mista koskevalla säännöksellä halutaan korostaa yksityisyyden ja yksityiselämän suo-
jaa. Esitöiden mukaan häiritsemisen ei tarvitse tapahtua kotirauhan suojaamassa pai-
kassa, vaan se voi tapahtua muuallakin.⁶⁷

Rangaistussäännöksen mainitsemalla viestillä tarkoitetaan viestintäverkossa osapuol-
ten välillä tai vapaasti valikoituville vastaanottajille välitettävää puhelua, sähköposti-
viestiä, tekstiviestiä, puheviestiä ja muuta vastaavaa sanomaa.⁶⁸ Sosiaalisen median
palveluiden, reaaliaikaisten keskustelujen, verkkopelien ja keskustelupalstojen yksi-
tyisviestit ovat myös säännöksessä tarkoitettuja viestejä.⁶⁹

Tunnusmerkistön tarkoittama viesti voi sisältää jonkin sanallisen viestin, mutta se voi
sisältää myös kuvan tai ääntä. Viesti voi olla myös tyhjä. Soittaminen voi tapahtua pu-
helimella taikka esimerkiksi tietokoneen avulla. Häirintäsoitosta voi olla kyse silloin,
kun soittaja puhuu tai haluaa puhua toisen kanssa, mutta myös esimerkiksi silloin, kun

⁶⁷ HE 19/2013 vp s. 36.

⁶⁸ Rangaistussäännöksellä tarkoitetaan samalaista viestiä kuin sähköisen viestinnän tietosuoja-
lain (516/2004) 2 §:n 1 määriteltyä viestiä.

⁶⁹ HE 19/2013 vp s. 36.

soittaja ei puhu mitään tai vain aiheuttaa puhelimen soimisen odottamatta edes siihen vastaamista. Keskeistä on, että yksittäisen viestin lähettäminen tai soitto ei täytä tunnusmerkistöä, vaan sen täytyminen edellyttää, että viestejä on lähetetty tai soitettu toistuvasti. Rangaistavuus edellyttää, että viestit tai soitot ovat omiaan aiheuttamaan häiritylle huomattavaa häiriötä tai haittaa. Tätä koskevassa arvioinnissa otetaan huomioon viestien tai soittojen lukumäärä ja ajankohta, viestintävälineen luonne ja sijoittelu samoin kuin viestien sisältö.⁷⁰

Viestintärauhan rikkominen on tahallisuutta edellyttävä rikos. Tahallisuuden sisältö määräytyy yleisten tahallisuutta koskevien lähtökohtien mukaisesti. Rangaistavuus edellyttää kuitenkin myös häiritsemistarkoitusta, joka esitöiden mukaan usein on pääteltävissä viestien tai soittojen sisällöstä ja toistuvuudesta.⁷¹

Esitöiden mukaan menettelyn tulee olla oikeudenvastaista. Asialliset ja perustellut yhteydenotot eivät toteuta rikosvastuun edellytyksiä. Oikeudenvastaisuuden vaatimusta ei nimenomaisesti mainita rangaistussäännöksessä, koska tunnusmerkistöön sisältyvä häirintätarkoituksen tunnusmerkki ilmentää tätä vaatimusta. Esitöissä huomauteetaan, että vaikka häiritsemistarkoituksen arviointi asiayhteyden perusteella saattaa olla toisinaan vaikeaa, voidaan sitä kuitenkin arvioida yhteydenpidon sisällön ja intensiivisyyden perusteella.⁷²

Maalittamisessa, jossa kohdehenkilölle toimitetaan hyvin suuri määrä sähköpostiviestejä tai muita säännöksessä tarkoitettuja viestejä, voi täyttää viestintärauhan rikkomisen tunnusmerkistön. Tämä edellyttää, että lähettäjän voidaan todeta toimineen häiritsemistarkoituksessa. Jos viestien suuri lukumäärä muodostuu monen eri lähettäjän toimittamista viesteistä, tunnusmerkistön täytyminen voi edellyttää sen osoittamista, että lähettäjät toimivat yhteistuumaisesti tai ainakin tietoisina toistensa menettelystä.

Viranomaisilta edellytetään toisinaan, että he toimivaltansa rajoissa antavat asiakkailleen viranomaisasian hoitamiseen liittyvää tarpeellista neuvontaa sekä että he vastaavat asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin.⁷³ Tämän on otettava huomioon arvioitaessa, onko viranomaisille tehdyille yhteydenotoille ollut perusteltu syy. Myös

⁷⁰ HE 19/2013 vp s. 37.

⁷¹ HE 19/2013 vp s. 37. Eräessä tapauksessa vastaaja oli soittanut asianomistajalle yhteensä 345 puhelua käyttäen puhelimeensa asennettua ajastinohjelmaa. Soitot katsottiin tehdyksi häirintätarkoituksessa siten, että teko oli ollut omiaan aiheuttamaan asianomistajalle huomattavaa häiriötä tai haittaa. Turun hovioikeus 28.1.2020 nro 20/103591.

⁷² HE 19/2013 vp s. 36.

⁷³ Ks. tältä osin esim. hallintolaki 8 §.

kritiikin esittäminen viranomaisen toiminnan johdosta on sallittua yhteydenotoilla viranomaiseen sananvapauden puitteissa. Jos kuitenkin yhteydenottojen lukumäärä nousee hyvin suureksi, tekijän tosiasiallisena tarkoituksena on yleensä häiritseminen.

Vainoamiseen syyllistyy rikoslain 25 luvun 7a §:n mukaan se, joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta.

Ilmiöinä maalittamisella ja rangaistavalla vainoamisella on yhtäläisyyksiä. Molemmissa ilmiössä on kysymys useasta osateosta muodostuvasta henkilön elämänlaatua vakavasti häiritsevästä tilasta, joka voi muodostua hyvin pelottavaksi tai ahdistavaksi ja hänen elämänsä hallitsevaksi. Vainoamisessa osa teoista on sosiaalisessa elämässä tavanomaisia ja vähämerkityksisiä. Ne saavat kuitenkin erityisen luonteen, kun ne toistuvat ja tapahtuvat vastoin kohdehenkilön tahtoa.⁷⁴ Maalittamisessa voidaan nähdä vastaavanlaisia piirteitä, koska siinä häiritsevän menettelyn toistaminen pidemmän ajan kuluessa on se olosuhde, joka muodostaa olennaisen haitan kohdehenkilölle, ei niinkään yksittäiset yhteydenotot tms.

Vainoamisen tunnusmerkistö koostuu tekotapoja kuvaavista tunnusmerkeistä, joista osa voi hyvinkin täytyä maalittamisessa. Vainoamisen tekotapatunnusmerkistön osalta riittää, että jokin säännöksessä mainituista tekotavoista täyttyy.⁷⁵

Maalittamiseen soveltuva tekotapa on esimerkiksi toistuva uhkaaminen. Uhkaamisella tarkoitetaan esitöiden mukaan sitä, että henkilö tekee toiselle tiettäväksi, että voi tapahtua jokin tälle epämieluisa asia, ja että tämän asian tapahtuminen riippuu jollakin tavalla asian esittäjästä tai se on hänen vallassaan. Kyseessä voi olla nimenomainen uhkaus mutta myös muu menettely, joka selvästi sisältää uhan. Uhkaaminen voi sisältää kohdehenkilölle kohdistetun vaatimuksen tehdä jotakin, mutta tämä ei ole uhkaamisen tunnusmerkin toteutumisen välttämätön edellytys. Esitöiden mukaan uhkaamisen tulee kohdistua vainoamisenkohteena olevaan, mutta vainottuun kohdistettu uhkaaminen voi sisältää kolmanteen nähden toteutettavan uhan. Yksittäisen uhkaamisen ei tarvitse olla niin vakava kuin rikoslain 25 luvun 7 §:ssä tarkoitettussa laittomassa uhkauksessa.⁷⁶

Seuraaminen ei tekotapana sitä vastoin täyttyne maalittamisessa, koska seuraamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä fyysisistä seuraamista. Maalittaminen on sen sijaan

⁷⁴ HE 19/2013 vp s. 51.

⁷⁵ HE 19/2013 vp s. 51 ja KKO 2020:30 kohta 6.

⁷⁶ HE 19/2013 vp s. 50.

tyypillisesti internetiin ja sosiaaliseen mediaan sijoittuvaa toimintaa. Samasta syystä henkilön tarkkailu tekotapana ei tyypillisesti tule kysymykseen maalittamisessa.

Yhteydenottoa koskeva tekotapa voi täytyä maalittamisessa. Siinä on kyse tekijän kommunikaatiosta kohteen suuntaan. Se voi tapahtua myös siten, että julkaistaan kohteelle tarkoitettu viesti yleisön saatavilla olevalla keskustelupalstalla tai muulla sosiaalisen median viestintävälineessä. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tehtyjä yhteydenottoja (muun muassa) koskeneessa Helsingin hovioikeuden tuomiossa 14.7.2020 (nro 20/124654) kysymys oli lukuisista erilaisista viesteistä asianomistajalle. Osa viesteistä eivät olleet olleet asianomistajalle suoraan osoitettuja, vaan ne olivat liittyneet esimerkiksi jo aloitettuun keskusteluun, jossa vastaaja ja asianomistaja olivat olleet osallisina. Hovioikeus kiinnitti huomiota muun ohella seuraaviin seikkoihin tältä osin:

”Arvioitaessa sitä, onko menettely ollut tunnusmerkistön edellyttämin tavoin toistuvaa, voidaan jossain määrin ottaa huomioon se, että sosiaalisessa mediassa on varsin tyypillistä ja vaivatonta lähettää useita viestejä samankin päivän aikana sekä reagoida muiden käyttäjien julkaisuihin. Lisäksi sosiaalisessa mediassa kynnys lähettää viestejä voi olla matalampi kuin muuten ja viestintä tyypillisesti värityneempää”.⁷⁷

Yhteydenotto voi esitöiden mukaan tapahtua myös välikäden kautta esimerkiksi siten, että kolmas henkilö välittää tekijän viestejä kohteelle. Jos välittäjä on selvillä tekijän toiminnan luonteesta, voi kyseeseen tulla välittäjän vastuu rikokseen osallisena.⁷⁸ Tämä voi aktualisoitua maalittamisessa, jossa tyypillisesti joudutaan arvioimaan useiden yhteydenoton tekijöiden toimintaa kokonaisuutena.

Vainoamisen tunnusmerkistön voi lopuksi täyttää myös sellainen oikeudeton vainoaminen, joka on muihin tekotapoihin rinnastettava. Esitöissä on lausuttu, että tällainen tekotapa on tarpeellinen ottaen huomioon yhtäältä sen, että vainoamisteot voivat olla varsin monentyyppisiä ja toisaalta tekniikan kehittymisen, joka voi merkitä uusia vainoamisen toteuttamistapoja.⁷⁹

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2020:30 ottanut kantaa tapaukseen, jossa vastaaja oli esittänyt asianomistajasta osin perättömiä ja osin muuten halventavia väitteitä kuitenkin kohdistamatta niitä nimenomaisesti asianomistajalle. Korkein oikeus

⁷⁷ Helsingin hovioikeuden tuomio 14.7.2020 nro 20/124654 (R 19/24) s. 11. Ratkaisu koski Helsingin käräjäoikeuden tuomiosta 18.10.2018 nro 144694 tehtyjä valituksia (ns. MV-juttu). Vainoamissyytteen asianomistajalle on myönnetty valituslupa Korkeimpaan oikeuteen. Asian diaari-numero KKO:ssa: R2020/680.

⁷⁸ HE 19/2013 vp s. 51.

⁷⁹ HE 19/2013 vp s. 51 ja PeVL 16/2013 vp s. 4.

ei pitänyt tätä menettelyä säännöksessä mainittuihin tekotapoihin rinnastettavana. Syyte vainoamisesta hylättiin. Tästä tehtävä johtopäätös lienee se, ettei esimerkiksi toistuvienkaan kunnianloukkausta merkitsevien kirjoitusten julkaiseminen välttämättä täytä vainoamisen tunnusmerkistöä. Jos toisaalta tällaisten loukkaavien kirjoituksen julkaisemiseen liittyy esimerkiksi sellainen tekninen järjestely, jonka seurauksena kohdehenkilö saa sähköpostiinsa tms. ilmoituksen kirjoituksen julkaisemisen tapahduttua, muun rinnastettavan oikeudettoman vainoamisen kriteerit voinee täytyä. Samoin lienee tilanteessa, jossa tekijä toistuvasti julkaisee kehotuksia toimintaan ryhtymisestä kohdehenkilöä kohtaan ottaen huomioon kehotuksen ja uhkauksen läheisyys.

Säännöksen esitöissä todetaan, että vainoamistunnusmerkistön toteutumisen kannalta merkitystä on sillä, minkä tyyppisistä teoista konkreettisesti on kyse, kuinka monta niitä on ja mikä niiden ajallinen suhde on toisiinsa. Jotta kysymys olisi vainoamisesta täytyy osatekojen muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden. Muodostaakseen vaadittavan kokonaisuuden tulee osatekojen perustua tekijän yhtenäiseen motivaatiotaustaan. Esitöissä todetaan toisaalta myös, ettei saman motivaatiotaustan muuntuminen estä pitämästä menettelyä vainoamisena.⁸⁰

Vainoamisen tunnusmerkistö edellyttää edelleen, että siinä tarkoitetut toistuvat osateot ovat omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Kyseessä on abstraktia vaaraa ilmentävä tunnusmerkki. Se, että teot ovat omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, tarkoittaa esitöiden mukaan sitä, että pelko tai ahdistus on tuollaisen menettelyn tyypillinen seuraus. Lähtökohtana tässä arvioinnissa on keskimääräisihminen, mutta huomioon otetaan esitöiden mukaan kohteen asemassa olevaan henkilöön liittyvät olennaiset olosuhteet kuten hänen ikänsä tai erityinen haavoittuvuutensa. Pelkästään se, että kohdehenkilö on voinut kokea yhteydenotot epämiellyttäväksi, ei riitä täyttämään vainoamisen tunnusmerkistöä vaan ahdistuksen tulee olla vahingollisuudeltaan pelkoon verrattavaa, jotta kyse voi olla säännöksessä tarkoitetusta ahdistuksesta.⁸¹ Arvio tehdään tekohetken näkökulmasta.⁸²

Edellä mainitussa Helsingin hovioikeuden tuomiossa syytteessä mainittuja yhteydenottoja arvioitiin esimerkiksi seuraavasti:

”... yhteydenotot ovat liittyneet asianomistajan toimittajan työssään käsittelemään yleisen mielenkiinnon kohteena olleeseen aiheeseen ja sitä koskevaan toimittajan julkaisemaan artikkeliin. Yhteydenottojen voidaan siten katsoa perustuneen yhtenäiseen motivaatiotaustaan. Toimittajan työ on julkista ja toi-

⁸⁰ HE 19/2013 vp s. 51.

⁸¹ LaVM 11/2013 vp.

⁸² HE 19/2013 vp s. 50.

mittaja osallistuu työnsä myötä julkiseen keskusteluun. Toimittajan tulee sie-tää myös kriittistä suhtautumista työhönsä. Tässä tapauksessa osassa vies-teistä on tosin käsitelty tarpeettomasti myös toimittajan henkilöön liittyviä seik-koja. Osassa viesteistä on käytetty väheksyviä tai halventavia ilmaisuja, kom-mentoitu toimittajan ulkonäköä sekä kyseenalaistettu hänen ammattitaitoaan. Yksittäisiä viestejä voidaan kuitenkin pitää sisällöltään korkeintaan epäasialli-sina, eikä esimerkiksi uhkaavina tai välttämättä edes kunniaa loukkaavina tai sellaisina, että ne olisivat olleet omiaan aiheuttamaan tekohetken näkökul-masta laissa tarkoitettuun tavoin pelkoa ja ahdistusta”.⁸³

Täyttääkseen vainoamisen tunnusmerkistön osatekojen tulee lisäksi olla oikeudetto-mia ja tapahtua vastoin kohteen tahtoa. Kohdehenkilöllä ei ole yleistä velvollisuutta ni-menomaisesti kieltää yhteydenottoja tai edes reagoida niihin. Kohdehenkilön vasten-tahtoisuuden on kuitenkin oltava vähintään pääteltävissä olosuhteista.⁸⁴ Oikeudetto-muus -vaatimuksen osalta esitöissä huomautetaan, että eri tekotapatunnusmerkit ovat jossakin määrin eri asemassa, sillä esimerkiksi yhteydenotto voi olla perusteltu joissa-kin tapauksissa.⁸⁵ Rikoksella uhkaaminen ole oikeutettua missään tilanteessa.

Vainoaminen on tahallisuutta edellyttävä rikos. Tahallisuuden tulee kattaa vainoami-sen tunnusmerkistön toteuttava menettely kokonaisuudessaan. Tahallisuuden sisältö määräytyy sitä koskevien yleisten sääntöjen mukaisesti.⁸⁶

Hovioikeus hylkäsi tuomiollaan 14.7.2020 (nro 20/124654) syytteen vainoami-sesta. Osaltaan tämä johtui siitä, että lähetettyjen yksityisviestien perusteella asianomistaja oli ollut itsekä yhteydessä vastaajaan tai ainakin suhtautunut tämän yhteydenottoihin jossain määrin myötämielisesti tai sallivasti. Toinen syy oli se, että eräiden lähetettyjen viestien osalta asiassa oli hovioikeuden mukaan jäänyt selvittämättä, oliko asianomistaja vastaajan väittämien tavoin osallistunut viestittelyyn myös itse. Tältä osin hovioikeus katsoi jääneen näyt-tämättä, että vastaajan olisi täytynyt ymmärtää asianomistajan suhtautuvan yhteydenpitoon siinä määrin vastentahtoisesti, että hänen olisi tullut ymmär-tää menettelynsä olevan oikeudetonta.

Näkemykseni on, että maalittamisessa, jossa kohdehenkilölle esimerkiksi esitetään toistuvia uhkauksia tai tälle tehdään muita yhteydenottoja, esimerkiksi sähköpostivies-tejä tai tekstiviestejä, voi täyttää vainoamisen tunnusmerkistön. Selkein tilanne on, jos kysymys on siitä, että kohdehenkilölle esitetään toistuvia uhkauksia. Voidaan toisaalta

⁸³ Helsingin hovioikeuden tuomio 14.7.2020 nro 20/124654 (R 19/24) s. 11

⁸⁴ Ks. ed. alaviite.

⁸⁵ HE 19/2013 vp s. 50.

⁸⁶ HE 19/2013 vp s. 50.

ajatella tilannetta, jossa toimittajan tai tutkijan esiinnyttyä julkisuudessa hänelle ryhdytään tekemään toistuvia yhteydenottoja, joiden julkilausuttu tarkoitus on esimerkiksi kritiikin esittäminen. Tällaisten yhteydenottojen tekeminen ei ole oikeudetonta, kunhan niihin ei sisälly uhkaamista tai sananvapauden rajaa ylittävää loukkausta. Mutta jos yhteydenottojen tekeminen vain jatkuu jatkumistaan vastoin kohdehenkilön tahtoa ja ilman, että tämä antaa aiheen niiden jatkumiselle, voidaan toimintaa mielestäni jo ryhtyä arvioimaan vainomaisena – näin varsinkin, jos viestien sisältö on epäasiallista. Tällaisissa tilanteissa yhteydenottojen tekijän tosiasiallinen tarkoitus ei ole sallitun kritiikin esittäminen, vaan kohdehenkilön häiritseminen ja panostaminen.

Vaatus siitä, että toistuvien yhteydenottojen tulee olla omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, voidaan ajatella täyttyvän helpommin kohdehenkilön ollessa esimerkiksi itsenäisesti ja yksin toimiva toimittaja tai tutkija, joilla ei ole työnantajajärjestöä tai muuta vastaavaa turvaverkkoa ja joka siten on verraten haavoittuvassa asemassa. Vähemmän haavoittuvassa asemassa ovat esimerkiksi poliisit, syyttäjät ja tuomarit, jotka toimivat organisaatioissa, joilla on asiantuntemusta ja ammattitaitoa erilaisen rikollisen toiminnan käsittelemisestä ja tukenaan vahvat intressijärjestöt.

Jos uhkausten ja yhteydenottojen toistuvuus perustuu siihen, että moni eri toimija esittää uhkauksia ja tekee yhteydenottoja, tunnusmerkistön täyttyminen voi edellyttää sen osoittamista, että lähettäjät toimivat yhteistuumaisesti tai ainakin tietoisina toistensa toiminnan luonteesta.

Se, että viranomaisilta edellytetään tarpeellisen neuvonnan antamista asiakkailleen sekä vastaamista asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin, on merkityksellistä arvioitaessa vainoamisen täyttymistä.⁸⁷ Neuvojen pyytäminen ja viranomaisen toimintaan liittyvien muiden tiedustelujen esittäminen ei ole oikeudetonta eikä voi siten merkitä vainoamista. Mutta jos yhteydenottoja jatkuvasti toistetaan, vaikka niihin on jo annettu riittävä vastaus, ja varsinkin jos yhteydenottojen sisältö lisäksi on epäasiallinen, yhteydenotot eivät enää ole oikeutettuja ja vainoamisen tunnusmerkistö voi toteutua, koska tällaisissa tilanteissa yhteydenottojen tekijän tosiasiallinen tarkoitus ei ole neuvojen saaminen, vaan kohdehenkilön häiritseminen ja panostaminen.

Myös kritiikin esittäminen viranomaisen toiminnan johdosta on sallittua yhteydenotoilla viranomaiseen sananvapauden puitteissa. Jos kysymys on oikeudettomien uhkausten esittämisestä, toimintaa on hyvinkin perusteltua arvioida vainoamisena, koska kritiikki-oikeus ei luonnollisestikaan kata sellaista toimintaa.

⁸⁷ Ks. hallintolaki 8 §.

Käytännössä esiintyy tilanteita, joissa viranhaltijoiden toimista tehdään lukuisia kanteluita tai tutkintapyyntöjä taikka heihin kohdistetaan poikkeuksellista ja perusteetonta arvostelua tms. Kun tällaista toimintaa esiintyy pitkäaikaisesti ja jatkuvasti, herää perustellusti kysymys siitä, voiko tällaisten sinänsä laillisten keinojen käyttö täyttää vainoamisen tunnusmerkistön. Varsinkin silloin kun toiminnan tarkoituksena ilmeisestikin on viranhaltijan painostaminen tai hänen esteelliseksi tekeminen, toimintaa on perusteltua luonnehtia maalittamiseksi.

Painavin vasta-argumentti sille, että tällaista menettelyä voitaisiin pitää vainoamisena, on tietysti se, että lainsäädäntö antaa mahdollisuuden tällaisten oikeusturvakeinojen käyttämiseen. Tämä puhuu sitä vastaan, että toimintaa voitaisiin pitää esimerkiksi vainoamistunnusmerkistön mukaisesti seuraamiseen tai yhteydenottamiseen rinnastettavalla tavalla *oikeudettomana* vainoamisena, vaikkakin jatkuvien kanteluiden tekeminen tms. olisi omiaan aiheuttamaan kohdehenkilössä lainkohdan tarkoittamaa ahdistusta.

Käsitykseni on kuitenkin, että myös toistuvien kanteluiden ja tutkintapyyntöjen tekeminen tai muu tällaisten sinänsä laillisten keinojen käyttäminen voi muodostua vainoamisen tunnusmerkistön toteuttavaksi oikeudettomaksi menettelyksi. Näin voi olla silloin kun tällaisia keinoja käytetään ilmeisen perusteettomasti häiritsemis- tai painostustarkoituksessa taikka muuten ilmeisen shikaaniluonteisesti. Tällaisten keinojen käyttöä ei mielestäni ole perusteltua asettaa periaatteellisin syin eri asemaan kuin esimerkiksi yhteydenottojen tekemistä, joiden osalta on erotettavissa hyväksyttävät ja ei-hyväksyttävät yhteydenotot. Viimeksi mainituille yhteydenotoille on ominaista, että ne pitkän ajan kuluessa toistuvina ja kohdehenkilön kannalta ei-toivottuina muodostuvat kohdehenkilön elämänlaatua vakavasti häiritsevän tilan.

Vastaavasti voidaan mielestäni katsoa, että viranhaltijaan kohdistetut kantelut, tutkintapyynnöt ja muut lainsäädännön sinänsä hyväksymät reagoitikeinot voivat olla vainoamisen osatekoja, jos kyetään osoittamaan, ettei niissä tosiasiallisesti ole kysymys viranhaltijan toiminnan laillisuuden selvittämisestä tai muusta tekijän oikeusturvan toteuttamiseen liittyvästä tarkoituksesta vaan, että toimenpiteiden tosiasiallinen tarkoitus on viranomaisen painostaminen toimimaan tietyllä tavalla, viranhaltijan esteellisyyden aiheuttaminen jne. Näissä tilanteissa kantelut ja tutkintapyynnöt ym. eivät tosiasiallisesti ole niiden tekijöidensä oikeusturvakeinoja vaan – mielestäni – keinoja oikeudettoman ja vainoamisena rangaistavaksi säädetyn menettelyn toteuttamiseksi.

Tällaisen tarkoituksen osoittaminen voi toki olla varsin vaikeaa. Se, että asiallisesti ottaen samaa aihetta koskevien kanteluiden tai tutkintapyyntöjen tekemistä yhä vain jatketaan, vaikka viranhaltijan toimet on jo havaittu asianmukaisiksi, voi olla osoitus siitä, että kanteluiden ym. tekemisen tosiasiallinen tarkoitus on viranhaltijan painostaminen tai viranomaistoiminnan häiritseminen. Riittävän selvityksen saaminen nyt kuvatun

menettelyn oikeudettomuudesta hankaloittaa lisäksi se, että toimintaan voi liittyä välikäsien käyttämistä.

2.2.4 Osallisuussäännökset

Maalittaminen on kollektiivista toimintaa. Sille on tyypillistä, että kohdehenkilöä loukkaavaan toimintaan osallistuu useita henkilöitä ja että näiden henkilöiden roolit voivat tilanteesta riippuen olla erilaiset. Voidaan erottaa ainakin maalittamista liikkeellepaneva taho, siihen osallistuva taho sekä sitä edistävä taho. Toimija, joka osallistuu maalittamiseen toistuvilla kirjoituksilla, voi olla useammassa asemassa tässä suhteessa.

Internetissä yhteistoiminta voi helposti syntyä varsin matalalla kynnyksellä. Jonkun kirjoittama viesti voi synnyttää toisissa ihmisissä hetken mielijohteeseen perustuvan päätöksen viestin levittämisestä eteenpäin ja samankaltaisen viestin julkaisemisesta. Koska internetissä löytää helposti samalla tavalla ajattelevia, voi viestin kirjoittaja myös usein hyvällä syyllä olettaa, että kirjoituksen lukeneet reagoivat ryhtymällä julkaisemaan sisällöltään samankaltaisia viestejä. Kysymys voi myös olla siitä, että julkaistussa viestissä nimenomaan yllytetään toisia vihakampanjaan tiettyä henkilö vastaan. Toisinaan on kysymys vihakampanjaan osallistuvien suoranaisestä rekrytoinnista suljetuissa keskusteluissa.⁸⁸

Kahden tai useamman henkilön toteuttamaa rikoshanketta arvioidaan rikoslain 5 luvun osallisuussäännösten perusteella. Tämä koskee myös maalittamista, johon osallistuu kaksi tai useampi tekijä. Koska nyt puheena oleva toiminta sijoittuu sosiaaliseen mediaan, vaikuttavat arviointiin myös sananvapaudesta joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) säännökset, erityisesti lain 12 §, joka koskee lain tarkoittaman rikoksen tekijän ja osallisen vastuuta.

Sananvapauslain 12 §:n mukaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta vastaa se, jota rikoslain mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Lain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä todetaan, että julkaistun viestin sisältöön perustuvan rikoksen tekijänä on yleensä pidettävä sitä, joka tahallaan tekee rangaistussäännöksessä kuvatun tunnusmerkistön mukaisen teon. Esitöissä viitataan rikoslain rikoskumppanuutta ja muuta osallisuutta rikokseen koskevaan 5 lukuun.⁸⁹

⁸⁸ Sanat ovat tekoja, s. 25.

⁸⁹ HE 54/2002 vp. s. 69. Tiilikka, Päivi. Päätoimittajan vastuu yleisön tuottamasta verkkosisällöstä. LM 1/2012 s. 63.

Rikoslain 5 luvun 3 § koskee rikoskumppanuutta. Säännöksen mukaan, jos kaksi tai useammat ovat yhdessä tehneet tahallisen rikoksen, rangaistaan kutakin rikoksen tekijänä. Rikoskumppanuuden yhteydessä tekijävastuun syntyminen edellyttää yhdessä tekemistä sekä subjektiivisessa että objektiivisessa suhteessa. Subjektiivinen yhteisymmärrys merkitsee tietoisuutta siitä, että oma toiminta yhdessä muiden toiminnan kanssa toteuttaa tunnusmerkistön. Objektiivisessa suhteessa edellytetään osallistumista itse rikoksen toteuttamiseen.⁹⁰ Rikoskumppanuudesta on esimerkiksi kysymys, kun A laatii kohdehenkilöä koskevan herjaavan kirjoituksen, jonka B hyväksyy julkaistavaksi ylläpitämällään sivustolla tietoisena kirjoituksen luonteesta. Asetelmaa voidaan arvioida rikoskumppanuudeksi eikä B:n kohdalla vain avunannoksi, jos toteutettava rikos perustuu A:n ja B:n yhteiseen päätökseen ja molempien toiminta on rikoksen täytymisen kannalta olennainen.

Rikoslain 5 luvun 4 § koskee välillistä tekemistä. Säännöksen mukaan tekijänä tuomitaan se, joka on tehnyt tahallisen rikoksen käyttäen välikappaleena toista, jota ei voida rangaista siitä rikoksesta syyntakeettomuuden tai tahallisuuden puuttumisen vuoksi taikka muusta rikosoikeudellisen vastuun edellytyksiin liittyvästä syystä. Pykälän tarkoittamissa tilanteissa välitön tekijä on taho, jota välillisen tekijän voidaan sanoa hyväksikäyttävän rikoksen tekemisessä.⁹¹ Välillisestä tekemisestä on esimerkiksi kysymys, kun A kehottaa internetissä ihmisiä lähettämään viestejä kohdehenkilölle tarkoituksenaan aikaansaada sellainen kohdehenkilölle saapuvien viestien tulva, joka täyttää viestintärauhan rikkomisen tai vainoamisen tunnusmerkistön. Kysymys on välillisestä tekemisestä mikäli yksittäiset viestien lähettäjät esimerkiksi tahallisuuden puuttuessa eivät syyllisty rikokseen.

Rikoslain 5 luvun 5 § koskee yllytystä. Säännöksen mukaan, joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen, tuomitaan yllytyksestä rikokseen kuten tekijä. Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan yllyttäjän vastuu edellyttää, että päätekijä syyllistyy vähintään rangaistavaan yritykseen. Yllytysvastuun perusedellytyksenä on, että yllytys saa aikaan tekopäätöksen tekijässä. Hallituksen esityksessä on korostettu, että yllytyksen ja pääteon liitännäisyys eli niin sanottu aksessorisuusvaatimus sitoo yllyttäjän vastuun määräpisteeseen saakka siihen, kuinka päätekijän teko oikeudellisesti arvioidaan. Yllyttäjän vastuu edellyttää, että pääteko on tunnusmerkistön mukainen, oikeudenvastainen ja tahallisenä päätekijälle syyksiluettava. Kun osallisuudella on tällä tavoin määriteltä kelvollinen kohde, yhteys päätekoon eräässä

⁹⁰ HE 44/2002 vp s. 152.

⁹¹ HE 44/2002 vp s. 154.

mielessä katkeaa. Tästä eteenpäin osallisten vastuu arvioidaan subjektiivisessa suhteessa pääsääntöisesti itsenäisesti.⁹² Yllytyksestä on kysymys esimerkiksi, kun A ylipuhuu B:n lähettämään kohdehenkilölle uhkausviestejä ja B ryhtyy toimeen. Jos A on yllyttänyt B:tä lähettämään kohdehenkilölle tämän kunniaa loukkaavia viestejä, mutta B päättääkin lähettää kohdehenkilölle tappouhkauksia, yllytyksellä ja pääteolla ei ole sellaista yhteyttä, että A voitaisiin tuomita yllytyksestä laittomaan uhkaamiseen.

Rikoslain 5 luvun *avunantoa* koskevan 6 §:n mukaan, joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoin, toimin tai muilla tavoin tahallaan auttaa toista tahallisen rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä, tuomitaan avunannosta rikokseen saman lainkohdan mukaan kuin tekijä. Avunantajan rikosvastuun liitännäisyys on samankaltainen kuin yllytyksessä. Avunantajan vastuu edellyttää, että pääteko täyttää tunnusmerkistön, on oikeudenvastainen ja tahallisena päätekoille syyksiluettava. Kun osallisuudella on tällä tavoin määritelty kelvollinen kohde, yhteys päätekoon eräässä mielessä katkeaa, minkä jälkeen osallisten vastuu arvioidaan subjektiivisessa suhteessa pääsääntöisesti itsenäisesti.⁹³ Avunannosta on esimerkiksi kysymys, kun A pyytää ja saa B:ltä yhteystietoja kohdehenkilölle voidakseen lähettää hänelle uhkaus- ja häirintäviestejä. B on avunantaja, jos hän ymmärsi tiedot luovuttaessaan, että A käyttäisi ne tähän tarkoitukseen.

Ylläpitäjän vastuu

Osallisuus yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen tekemiseen voi syntyä myös esimerkiksi ylläpitämällä sähköisen viestintäverkon kotisivua tai muuta alustaa, jolla lainvastaisten viestien kirjoittajat julkaisevat viestejään.

Edellä mainitun sananvapauslain 12 §:n mukaan yleisön saataville toimitetun tiedon, mielipiteen tai muun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta vastaa se, jota rikoslain osallisuutta koskevien säännösten mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Pykälää koskevien esitöiden mukaan säännöksessä tarkoitettujen rikoksen tekijävastuu kohdentuu yleisesti siihen henkilöön tai niihin henkilöihin, jotka tosiasiallisesti tekevät viestin sisältöä ja julkaisemista koskevia päätöksiä. Esitöissä todetaan, että (päätoimittajarikkomuksen lisäksi) lakiin ei sisälly (muita) toissijaiseen rikosoikeudelliseen vastuuseen perustuvia säännöksiä. Julkaisun levittäjä, valmistaja, kustantaja tai julkaisija olisivat siten vastuussa tallenteen sisältöön perustuvasta rikoksesta vain, jos heitä rikosoikeuden yleisten oppien mukaan olisi pidettävä sellaisen rikoksen tekijöinä tai siihen osallisina”.⁹⁴

⁹² HE 44/2002 vp s. 146–149, 154–156.

⁹³ HE 44/2002 vp s. 149.

⁹⁴ HE 54/2002 vp s. 68.

Edellä sanotusta seuraa, että ylläpitäjä voi olla vastuussa rikoksesta, joka täyttyy, kun toisen kirjoittamaa viestiä julkaistaan tai levitetään ylläpitäjän hallitsemalta alustalta, jos ylläpitäjän on rikoslain 5 luvun osallisuussäännösten mukaisella tavalla osallinen tähän rikokseen. Käytännössä ylläpitäjän vastuu liittyy tyypillisesti viestin julkaisemiseen – sen hyväksymiseen ja siihen myötävaikuttamiseen.

Kysymys ylläpitäjän vastuusta toisen kirjoittaman kirjoituksen sisällöstä on kuitenkin monitahoinen. Tämä johtuu muun ohella siitä, että ylläpitäjä -käsitteellä voidaan ymmärtää hyvinkin eri asioita ja toimintaa. On syytä lyhyesti tarkastella erilaisia ylläpitäjäkategorioita ja niitä koskevia erityissääntelyitä.

Ylläpitäjä -käsite kattaa ensiksikin erilaiset ei-kaupalliset toimijat, jotka ylläpitävät internetissä olevaa sivustoa, esimerkiksi keskustelupalstaa, portaalia tai blogisivun kommenttiosaa. Näitä koskee sananvapauslain 3 §:n 2 mom., jonka mukaan yksityisen henkilön pitäessä yllä sähköisen viestintäverkon kotisivua häneen sovelletaan sananvapauslain säännöksiä vain rajoitetusti. Sovellettavien säännösten joukkoon kuuluvat kuitenkin rikosvastuun toteuttamisen kannalta keskeiset säännökset kuten edellä mainittu 12 § sekä 16 § (lähesuoja ja oikeus anonyymiin ilmaisuun), 18 § (keskeyttämismääräys), 22 § (verkkoviestin keskeyttämismääräys) ja 24 § (syyteoikeussäännös).

Kaupallisin perustein toimivista ylläpitäjistä sisältyy lisäksi säännöksiä sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa (917/2014). Ylläpitäjät – tai palveluntarjoajat kuten toimijoita tässä laissa kutsutaan – voidaan lain sisältämien määritelmien perusteella jakaa erilaisiin kategorioihin: 1) tiedonsiirto- ja verkko-yhteyspalveluiden tarjoajat, 2) toimijat, joiden palvelu kattaa myös tietojen tallentamisen välimuistiin sekä 3) tallennuspalveluiden tarjoajat. Näiden toimijoiden rikosoikeudellisen vastuun selvittäminen edellyttää tutustumista niitä koskeviin erityisiin vastuuvapaussäännöksiin.⁹⁵

Nyt puheena olevalla lailla on implementoitu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi sähköisestä kaupankäynnistä (2000/31/EY; ns. E-kauppadirektiivi). Vastuuvapaus on määrätty direktiivin artikloissa 12 – 14. Näiden määräysten tarkoituksena on varmistaa, että palveluntarjoaja, joka ei tosiasiallisesti vaikuta tai välttämättä edes voi vaikuttaa verkossa kulkevien tai sinne

⁹⁵ Koska nämä nyt puheena olevat ylläpitäjät poikkeuksetta toimivat oikeushenkilön muodossa, kysymys on tarkasti ottaen ylläpitäjäyhteisön edustajan rikosoikeudellisesta vastuusta. Tosin tietyissä tilanteissa oikeushenkilön rikosvastuu voi myös tulla kysymykseen. Ks. esim. RL 24 luvun 13 §, joka koskee vihamotiivista tehtyä törkeää kunnianloukkausta.

tallennettujen tietojen sisältöön, ei vastaa sisällöstä.⁹⁶ Direktiivin vaatimus palveluntarjoajien vastuuvapaudesta tietyissä tilanteissa on kansallisella tasolla toteutettu sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 182 – 184 §:ssä.

Sanotun vastuuvapauden perusedellytyksenä on, että palvelun tarjoajan toiminta on luonteeltaan pelkästään teknistä. Palvelun tarjoaja ei voi vedota vastuuvapausperusteisiin, jos hän itse osallistuu lainvastaisen sisällön tuottamiseen tai jos hän toimii muulla tavalla yhteistyössä sisällön tuottajan kanssa tarkoituksenaan edistää tai toteuttaa lainvastaista toimintaa⁹⁷.

Vaikka ylläpitäjä ei voisi vedota mihinkään nyt käsiteltyyn vastuuvapaus-säännökseen, edellyttää vastuun syntyminen vielä – kuten edellä on todettu – sen osoittamista, että ylläpitäjä on rikoslain 5 luvun säännösten perusteella osallinen siihen rikokseen, jonka julkaistu viesti täyttää.

EU:ssa on ryhdytty selvittämään tarvetta uudistaa puheena olevaa, nyt jo 20 vuotta vanhaa E-kauppadirektiiviä 2000/31/EY. Suomen tämänhetkinen kanta komission lainsäädäntöehdotuksista ilmenee Liikenne- ja viestintäministeriön muistiosta 12.8.2020 (LVM2020-000297). Suomen kantana on mm. se, että digitaalisia palveluja koskevassa horisontaalisessa sääntelyssä nykyinen periaate palveluntarjoajien ehdollisesta vastuuvapaudesta tulee säilyttää. Nykyisten vastuuvapaus-säännösten toimivuus ja päivittämistarpeet tulee kuitenkin arvioida *”huolella erilaisten palveluntarjoajien sekä laittoman sisällön torjunnan kannalta ottaen huomioon verkkoalustoja koskeva muu lainsäädäntö ja huolehtia siitä, että sääntely on selkeää ja ennustettavaa kaikille internetin toimijoille”*.⁹⁸

Ei vastuuta laiminlyönnistä

Erikseen on syytä todeta, ettei lainsäädännössämme ole yleistä säännöstä, jolla ylläpitäjä veloitettaisiin valvomaan ylläpitämänsä sivuston sisällön laillisuutta ja poistamaan siitä tietty sisällöltään lainvastainen aineisto tai estämän sen tuleminen yleisön saataville.⁹⁹ Huomion arvoista on, että esimerkiksi Ruotsissa on jo vuodesta 1998 ol-

⁹⁶ Ks. Korpisaari 2019 s. 940 alaviite 62.

⁹⁷ HE 194/2001 vp s. 17; ks. myös KKO 2010:47 kohta 31.

⁹⁸ Valtioneuvoston selvitys Eduskunnalle tulevista digitaalisia palveluja koskevista komission lainsäädäntöehdotuksista. E 94/2020 vp (Liikenne- ja viestintäministeriön perusmuistio LVM2020-00297) s. 3.

⁹⁹ E-kauppadirektiivin 15.1 artikla asettaa tässä suhteessa myös tiettyjä rajoitteita siinä tarkoitettujen ylläpitäjien osalta: ”Jäsenvaltiot eivät saa asettaa palvelun tarjoajille 12, 13 ja 14 artiklassa

lut voimassa laki, joka asettaa tiettyjen alustojen ylläpitäjille velvollisuuden valvoa ylläpitämiensä sivustojen sisältöä. Laki velvoittaa ylläpitäjää poistamaan sivustolta viestin, jonka sisältö ilmeisesti täyttää jonkun laissa mainitun rikostunnusmerkistön.¹⁰⁰ Tätä säännöstöä käsitellään tarkemmin tuonnempana.

On myös syytä todeta, ettei ylläpitäjälle synny vastuuta ns. epävarsinaisesta laiminlyöntirikoksesta kuin korkeintaan hyvin harvinaisissa tilanteissa. Epävarsinaisesta laiminlyöntivastuusta säädetään rikoslain 3 luvun 3 §:n 2 momentissa. Säännöksen mukaan laiminlyönti on rangaistava myös (eli 1 mom. tarkoittamien varsinaisten laiminlyöntirikostapausten lisäksi), jos tekijä on jättänyt estämättä tunnusmerkistön mukaisen seurauksen syntymisen, vaikka hänellä on ollut erityinen oikeudellinen velvollisuus estää seurauksen syntyminen. Momentin mukaan tällainen velvollisuus voi perustua 1) virkaan, toimeen tai asemaan; 2) tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen; 3) tehtäväksi ottamiseen tai sopimukseen; 4) tekijän vaaraa aiheuttaneeseen toimintaan; tai 5) muuhun niihin rinnastettavaan syyhyn.

Sinänsä ei ole poissuljettua, että esimerkiksi kaupallisin perustein ja/tai ammattimaisesti toimiva palveluntarjoaja voitaisiin 3 tai 5 kohtien nojalla katsoa olevan luvun 3 §:n 2 momentin tarkoittamassa vastuuasemassa. Mahdollisuus saattaa palveluntarjoaja rikosvastuuseen epävarsinaisesta laiminlyöntirikosta koskevan sääntelyn perusteella jäädä käytännössä kuitenkin akateemiseksi kysymykseksi sen vuoksi, että rikoslain 3 luvun 3 §:n 2 momentti koskee ainoastaan seurausrikoksia. Julkaistun viestin sisältöön perustuvat rikokset ovat valtaosin puhtaita tekorikoksia tai abstrakteja vaarantamisrikoksia, joiden tunnusmerkistöön ei sisälly 3 luvun 3 §:n 2 momentin edellyttämää seurausta.¹⁰¹

Rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta koskevan rikoslain 3 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohtekellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi. Näin olleen ja koska ylläpitäjille ei ole säädetty erityistä valvonta- ja poistamisvelvollisuutta koskien sivustoilla olevaa sisällöltään lainvastaista aineistoa eikä ylläpitäjän toiminnassa täyty epävarsinaista laiminlyöntirikosta koskeva vastuu, jää ylläpitäjän rikosoikeudellisen vastuun syntyminen käytännössä riippumaan siitä, voidaanko ylläpitäjän osoittaa hyväksyneen sisäl-

tarkoitettujen palvelujen toimittamisen osalta yleistä velvoitetta valvoa siirtämiään ja tallentamiään tietoja eivätkä yleistä velvoitetta pyrkiä aktiivisesti saamaan selville laitonta toimintaa osoittavia tosiasioita tai olosuhteita”.

¹⁰⁰ Lag (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor.

¹⁰¹ Ks. Vihapuhe Suomessa. Toimittanut Neuvonen, Riku. Edita Publishing 2015. s. 94 – 95, jossa kysymystä käsitellään kiihottamista kansanryhmäävastaan -rikoksen kannalta. Huomionarvoista on, että mikäli julkinen kehottaminen rikokseen johtaa seuraukseen siinä mielessä, että rikos tai sen yritys tehdään, silloin kehottajaa syytetään yllytyksestä tms. osallisuudesta po. rikokseen. Ks. rikoslaki 17 luku 1 § 2 mom.

löltään lainvastaisen viestin ennen julkaisemista tai viimeistään julkaisuhetkellä. Tähän problematiikkaan liittyy seuraavassa käsiteltävä asia, eli se, että maalittamisen osatekoina tyypillisesti esiintyvät rikokset eivät ole ns. jatkuvia rikoksia vaan rikoksia, jotka täyttyvät tietyinä hetkenä.

Ei jatkuva rikos

Osallisuus kirjoittajan rikokseen edellyttää ylläpitäjältä tahallisuutta rikoksen täytyessä. Jälkikäteen tietoisuus siitä, että sivustolla julkaistu kirjoitus täytti rikoksen tunnusmerkistön, voi perustaa ylläpitäjälle rikoskumppanuutta tai avunantajan asemaa korkeintaan silloin, kun on kysymys ns. jatkuvasta rikoksesta.¹⁰²

Koska sellaiset maalittamisen osatekoina esiintyvät rikokset kuten esimerkiksi laitton uhkaus ja kunnianloukkaus ovat tunnusmerkistöjänsä sanamuodon perusteella rikoksia, jotka täyttyvät, kun uhkaus tai loukkaava tieto esitetään, ovat nämä rikokset täyttyneet tietyinä hetkenä. Nämä rikokset eivät toisin sanoen ole ns. jatkuvia rikoksia. Esimerkiksi rikoslain 24 luvun 9 §:n 1 mom. 1 kohdassa rangaistava kunnianloukkaus täyttyy, kun tekijä esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Se, että kunniaa loukkaava tieto on mahdollisesti jatkuvasti esillä sivustolla ei tee rikosta jatkuvaksi rikokseksi ainakaan niissä tapauksissa, joissa kirjoittajalla ei itsellään ole mahdollisuutta poistaa kirjoitus yleisön saatavilta. Rikoslain 24 luvun 8 §:n 1 momentissa tarkoitettu yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen täyttyy, kun tekijä esittää tunnusmerkistössä mainitut tiedot joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville. Sekään ei ole jatkuvarikos ainakaan niissä tapauksissa, joissa tekijällä ei enää julkaisemisen jälkeen ole itsellään mahdollisuutta poistaa tieto yleisön saatavilta.

Näissä tilanteissa esimerkiksi sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 185 §:ssä tarkoitettu tuomioistuimen määräys viestin poistamisesta tulee käytännössä ylläpitäjän tietoon vasta rikoksen täyttymisen jälkeen. Tilanne on sama vastuuvapaussäännösten piiriin kuulumattomienkin ylläpitäjien osalta, kun he eivät ole olleet ennalta tietoisia julkaistavien viestien sisällöstä.

Asetelma on osittain toinen rikoslain 11 luvun 10 §:ssä säädetyn kiihottamista kansanryhmää vastaan ja 17 luvun 18 §:ssä säädetyn sukupuolisiveellisyttä loukkaavan ku-

¹⁰² Rikosta voi kutsua jatkuvaksi rikokseksi silloin, kun laitonta tilaa pidetään yllä lyhyemmän tai pidemmän aikaa sen jälkeen, kun rikos on täyttynyt. Rikoslain 25 luvun 1 §:ssä rangaistavaksi säädetty vapaudenriisto on tässä yhteydessä tyypiesimerkki. Ks. Frände, Dan. Yleinen rikosoikeus. Edita 2005 s. 286.

van levittämisrikoksessa, koska näiden rikosten tunnusmerkistö täyttyy myös, kun tunnusmerkistöjä koskevia tietoja *pidetään saatavilla*. Eli koska nämä rikokset voivat tällaisissa tapauksissa olla ns. jatkuvia rikoksia, voi ylläpitäjä, joka esimerkiksi kieltäytyy vastuuvapaussäännöksessä mainitun tuomioistuinmääräyksen noudattamisesta, joutua vastuuseen määräyksessä tarkoitettuun rikokseen. Kysymys on silloin siitä, että ylläpitäjä tietoisesti sallimalla lainvastaisen aineiston esillä olon myös omalta osaltaan tietoisesti *pitää aineistoa yleisön saatavilla*. Sama koskee vastuuvapaussäännösten piiriin kuulumattomia ylläpitäjiä, jos he tosiasiallisen tiedon saatuaan mainittujen säännösten perusteella lainvastaisen tiedon yleisön saatavilla olemisesta sallivat kysymyksessä olevan sisällön esillä olon – eli omalta osaltaan tietoisesti *pitävät aineistoa yleisön saatavilla*.

Koska tässä yhteydessä ratkaisevaan asemaan nouseva tunnusmerkistökäsitelmä ”*pitää saatavilla*” esiintyy vain sanotuissa rikoslain 11 luvun 11 § ja 17 luvun 18 §:ssä, on selvää, että ylläpitäjän vastuu myös näissä ns. jatkuvan rikoksen tilanteissa on hyvin rajoitettu.

Ylläpitäjän vastuuta koskeva oikeuskäytäntö

Ylläpitäjän vastuusta on olemassa varsin vähän oikeuskäytäntöä. Seuraavassa käsiteltäviä tapauksia arvioitaessa on lisäksi huomioitava se, että ne yhtä lukuun ottamatta koskevat vastaajien syylistymistä rikoslain 11 luvun 10 §:n tarkoittamaan kiihottamiseen kansanryhmää vastaan, joka tietyissä tilanteissa on jatkuva rikos (pitää saatavilla -tunnuksien perusteella). Vaikka nyt referoidut tapaukset ylläpitäjän vastuusta koskevat enimmäkseen muita rikoksia kuin niitä, joita tyypillisesti esiintyy maalittamisen osatekoina, antavat ne kuitenkin osoituksen siitä, millaisten tosiseikkojen vallitessa ylläpitäjän voidaan katsoa rikosoikeudellisesti vastuulliseksi toisen kirjoittamasta mutta ylläpitäjän ylläpitämässä alustassa julkaistusta viestistä.

Laajaa julkisuutta saaneessa ns. MV-asiassa käräjäoikeus katsoi selvitettyksi, että eräs vastaajista oli toiminut MV-lehden verkkojulkaisuun keskustelupalstan ylläpitäjänä ja moderaattorina eli jälkivalvojana.¹⁰³ Sivustolla oli ylläpidetty ns. juutalaisosio, joka vastaajan myöntämällä tavalla oli luotu nimenomaan juutalaisia halventavia koskevia viestejä varten. Vastaajan ylläpitäjänä sivustolle luoma osio, hänen kirjoittamansa kommentit ja siellä julkaisemat säännöt sekä eri kirjoittajien tunnistaminen osoittivat käräjäoikeuden mukaan, että vastaajan oli täytynyt varsin aktiivisesti valvoa

¹⁰³ Keskustelupalstan ennakkomoderoinnin merkitystä käsitellään vastaavan toimittajan vastuuta koskevassa jaksossa.

viestien sisältöä. Hän oli myös siirtänyt viestejä tarvittaessa oikeisiin osioihin sivustolla. Vastaajan katsottiin olleen tietoinen kyseisistä juutalaisviesteistä ja myös niiden lainvastaisesta sisällöstä.

Vastaajan katsottiin ylläpitäjänä tietoisesti sallineen aineiston esillä pitämisen sivustollaan ainakin puolen vuoden ajan ilman, että hän olisi ryhtynyt toimenpiteisiin niiden poistamiseksi, vaikka se olisi ollut hänelle teknisesti mahdollista ja hänellä oli ollut siihen tarvittavat oikeudet. Näiden seikkojen perusteella käräjäoikeus katsoi näytetyksi, että vastaaja oli nimenomaisen juutalaisosion luomisella ja sen ylläpidolla jatkuvasti ja säännönmukaisesti mahdollistanut sen, että kyseinen palsta oli toiminut juutalaisia halventavien rikollisten viestien julkaisukanavana. Vastaajan katsottiin siten olleen rikosoikeudellisessa vastuussa mainituista kirjoituksista. Hovioikeus pysytti syyksi lukemisen.¹⁰⁴

Alioikeuskäytännöstä voidaan lisäksi mainita kaksi vanhempaa ratkaisua. Molemmat koskivat Facebookiin luotuja avoimia keskusteluryhmiä, ja niissä käsiteltiin keskusteluryhmän perustajan vastuuta keskusteluryhmään lisätyistä kirjoituksista¹⁰⁵.

Ensimmäisessä tapauksessa keskusteluryhmän perustaja ei ollut jäänyt ryhmän ylläpitäjäksi eikä hän ollut kirjoittanut keskusteluryhmässä julkaistuja rikoksen tunnusmerkistöjä täyttäviä kirjoituksia. Keskusteluryhmällä oli kuitenkin rasistista toimintaa puoltava nimi ja siihen kirjoittivat muut henkilöt rikoksen tunnusmerkistöjä täyttäviä kirjoituksia. Syyte perustajaa vastaan hylättiin. Käräjäoikeus katsoi, ettei perustaja ollut syyllistynyt rikokseen, koska 1) keskusteluryhmää perustaessaan hänellä ei ollut käsitystä siitä, minkälaisia kirjoituksia keskusteluryhmässä myöhemmin julkaistaisiin, eikä hänellä siten ollut tahallisuuden edellyttämää tietoisuutta ryhmään myöhemmin lähetettävien viestien lainvastaisuudesta. Käräjäoikeus totesi myös, että 2) koska perustajalla ei ollut ylläpitäjän asemaa, ei hänellä ollut teknistä mahdollisuutta poistaa lainvastaisia viestejä eikä hänen siten voitu katsoa pitäneen tällaiset lainvastaiset viestit yleisön saatavilla¹⁰⁶.

Toisessa tapauksessa keskusteluryhmän perustaja oli ryhtynyt sen ylläpitäjäksi ja hän oli myös itse kirjoittanut sisällöltään lainvastaisia kirjoituksia keskusteluryhmässä. Hän ei ollut myöskään poistanut muiden keskusteluryhmään toimittamia lainvastaisia kirjoituksia. Käräjäoikeus katsoi ylläpitäjän syyllistyneen rikokseen myös siltä osin kuin hän

¹⁰⁴ Helsingin käräjäoikeuden tuomio 18.10.2018 nro 18/144694 (dnro R 18/4821), s. 104 – 105. Ks. myös asiassa annettu Helsingin hovioikeuden tuomio 14.7.2020 nro 20/124654.

¹⁰⁵ Neuvonen 2015 s. 102 – 103. Tapauksia on kommentoitu laajemmin em. teoksessa.

¹⁰⁶ Pohjois-Karjalan käräjäoikeus 3.5.2012 dnro R 12/438.

oli ylläpitänyt ryhmää, johon hän oli havainnut toisten henkilöiden kirjoittaneen rikoksen tunnusmerkitön täyttäneen kirjoituksen. Käräjäoikeus ei pitänyt uskottavana ylläpitäjän väitettä, ettei hän ollut osannut poistaa kysymyksessä olevaa ryhmää Facebookista.¹⁰⁷

Tässä yhteydessä on vielä syytä nostaa esiin Korkeimman oikeuden ratkaisun 2010:47, vaikka siinä tapauksessa olikin kysymys tekijänoikeusrikkomuksesta. Ratkaisu koskee tapausta, jossa vastaajana olleet henkilöt olivat ylläpitäneet internetissä tiedostojenjakoverkkoa, josta verkon käyttäjät olivat voineet ladata tietokoneilleen tekijänoikeuden suojaamia teoksia sisältäviä tiedostoja ilman oikeudenhaltijoiden lupaa. Tiedostojenjakoverkko oli perustettu siinä nimenomaisessa tarkoituksessa, että verkossa voidaan tehokkaasti jakaa tekijänoikeudella suojattuja tiedostoja verkon käyttäjien kesken.¹⁰⁸

Tiedostojenjakelutoimintaa oli Korkeimman oikeuden mukaan tarkasteltava kokonaisuutena eikä siihen osallistuneiden vastuuta pitänyt arvioida erillisinä tekoina. Verkon ylläpitäjien sekä verkon käyttäjien osallisuutta tekijänoikeusrikkomukseen oli arvioitava yleisten rikosoikeudellisten periaatteiden mukaisesti sen perusteella, oliko ylläpitäjien toimet olleet merkittäviä tiedostojen luvattoman levittämisen ja kopioinnin kannalta ja olivatko he toimineet yhteisymmärryksessä muiden toimijoiden kanssa. Näillä edellytyksillä myös teosten luvattonta käyttöä palvelevan järjestelmän ylläpitämiseen liittyvät toimet olivat tekijänoikeudellisesti merkityksellisiä ja saattoivat merkitä osallisuutta tekijänoikeusrikkomukseen. Ylläpitäjien rikosoikeudellista vastuuta ei Korkeimman oikeuden mukaan siten estänyt yksin se, että tiedostojenjakoverkon teknisen toteuttamistavan vuoksi heidän välitön osallistumisensa yksittäisten teosten jakamis- ja kopiointitapahtumiin verkossa ei ollut tarpeen¹⁰⁹.

Korkeimman oikeuden johtopäätös oli, että tiedostojenjakoverkossa oli ollut kysymys verkon ylläpitäjien ja käyttäjien välisestä yhteistoiminnasta, joka on tähdännyt ja johtanut tekijänoikeuksien haltijoiden taloudellisten oikeuksien laajamittaiseen loukkaukseen.

Vastaavan toimittajan vastuu

Osallisuuskysymyksiin liittyen on perusteltua myös lyhyesti käsitellä vastaavan toimittajan vastuuta.

¹⁰⁷ Kymenlaakson käräjäoikeus 23.11.2012 dnro R 12/1690.

¹⁰⁸ KKO 2010:47 kohta 18.

¹⁰⁹ KKO 2010:47 kohta 18.

Sananvapauslain 4 §:n 1 momentin mukaan julkaisijan tulee määrätä aikakautiselle julkaisulle ja verkkojulkaisulle vastaava toimittaja. Säännöksen mukaan tällaiselle julkaisuille voidaan määrätä myös useita vastaavia toimittajia. Seuraavassa huomio kiinnitetään verkkojulkaisussa toimivan vastaavan toimittajan vastuusasemaan ja toimintaan.

Sananvapauslain 4 §:n 3 momentin mukaan vastaavan toimittajan tehtävänä on johtaa ja valvoa toimitustyötä, päättää aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun tai ohjelman sisällöstä sekä huolehtia hänelle sananvapauslaissa säädetyistä muista tehtävistä.

Sananvapauslain 13 §:ssä säädetään päätoimittajarikkomuksesta. Säännöksen mukaan, mikäli vastaava toimittaja tahallaan tai huolimattomuudesta olennaisesti laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa siten, että laiminlyönti on omiaan myötävaikuttamaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen, hänet on tuomittava, jos tällainen rikos tehdään eikä häntä ole pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena, *päätoimittajarikkomuksesta* sakkoon.

Kysymyksessä oleva kriminalisointi on siten toissijainen ja tulee sovellettavaksi vain, jos vastaava toimittaja ei ole pidettävä päärikoksen tekijänä tai tämän rikoskumppanina, yllyttäjänä tai avunantajana. Jos esimerkiksi toimittaja B on laatinut kirjoituksen ja vastaava toimittaja A on sen lukenut ja hyväksynyt julkaistavaksi virheellisin ja loukkaavin tiedoin, molempia voidaan pitää kunnianloukkauksen *tekijöinä*. Jos vastaava toimittaja ei sen sijaan ole osallistunut julkaisupäätökseen, voi hän po. kirjoituksen suhteen syyllistyä päätoimittajarikkomukseen, jos sananvapauslain 13 §:n tunnusmerkistö muutoin täyttyy.

Sananvapauslain 13 §:ssä säädetyn päätoimittajarikkomus -säännöksen soveltaminen edellyttää, että vastaava toimittaja on määrätty lain 4 §:n 1 momentin mukaisesti. Velvollisuus vastaavan toimittajan määräämiseen liittyy julkaisutoimintaan, joka täyttää verkkojulkaisun kriteerit. Näistä säädetään sananvapauslain 2 §:n 1 mom. 6 kohdassa, jonka mukaan *verkkojulkaisulla tarkoitetaan* julkaisijan tuottamasta tai käsittelemästä aineistosta aikakautisen julkaisun tapaan yhtenäiseksi laadittua verkkoviestien kokonaisuutta, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti.

Maalittamisen torjumisen kannalta mielenkiintoinen kysymys on, ulottuuko vastaan toimittajan velvollisuudet verkkojulkaisun yhteydessä toimivaan ennakkomoderoituun

keskustelupalstan toimintaan? Huomion arvoista on, että keskustelupalstat ja vastaavat sivustot eivät ole verkkojulkaisun osia, ellei julkaisija toimituksellisesti käsittele niillä julkaistavaa aineistoa.¹¹⁰

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty eriäviä näkemyksiä siitä, tulisiko keskustelupalstan ennakkomoderointia pitää toimituksellisena työnä vai ei. Kysymyksen myönteisesti vastanneet ovat vedonneet sananvapauslain teknologia- ja välineneutraalisuuden periaatteeseen. Tämän kannan mukaan ennakkomoderoitu keskustelupalsta olisi asiallisesti samaistettavissa ns. printtimedian julkaisemaan mielipidesivuun.¹¹¹ Kielteisen kannan mukaan kysymystä ei voida ratkaista yksistään sen perusteella, suoritetaanko ennakkomoderointia tai ei. Tämän kannan mukaan ennakkomoderoinnin tarkempi sisältö on ratkaiseva seikka: jotta ennakkomoderointia voitaisiin pitää sananvapauslain 2 §:n 1 mom. 6 kohdassa tarkoitettuna toimituksellisena käsittelynä, täytyy ennakkomoderoinnissa olla kysymys siitä, että toimitus valitsee julkaistavat viestit suuren massan joukosta omien toimituksellisten periaatteidensa ja näkökohtiensa mukaan.¹¹² Tällaisessa tilanteessa ennakkomoderoitu keskustelupalsta voi täyttää verkkojulkaisun kriteerit, jolloin sananvapauslain 4 §:ssä säädetty velvollisuus vastaavan toimittajan määräämisestä koskee myös sellaista. Jos ennakkomoderointi rajoittuu viestien lainmukaisuuden arviointiin, kysymys ei ole tämän kannan mukaan sellaisesta toimituksellisesta työstä, joka merkitsisi, että sivustoa olisi pidettävä sananvapauslain 2 §:n 1 mom. 6 kohdan mukaisena verkkojulkaisuna.¹¹³ Tällaisessa tilanteessa sananvapauslain 4 §:ssä säädetty velvollisuus vastaavan toimittajan määräämisestä ei tule sovellettavaksi.

Vallitsevaa oikeustilaa on tältä osin oikeuskirjallisuudessa pidetty epätydyttävänä. On huomautettu, että lain sanamuoto on tulkinnanvarainen ja etteivät esitöistä saatavat oikeusohjeet anna riittävää tulkinta-apua. Myöskään oikeuskirjallisuudessa ei vallitse riittävä yksimielisyyttä oikeasta tulkinnasta eikä oikeuskäytäntöä ole muodostunut. Oikeuskirjallisuudessa on huomautettu tilanteen jättävän toivomisen varaa, koska ”kyse (on) kriminalisoinnista, jolloin täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimusten tulisi painaa raskaana vaakakupissa”.¹¹⁴ Huomautus on varsin perusteltu.

¹¹⁰ PeVM 14/2002 vp. 4.

¹¹¹ Hannula, Ilari ja Neuvonen, Riku. Internetin keskustelupalstan ylläpitäjän vastuu rasistisesta aineistosta. LM 2012 s. 535.

¹¹² Tiilikka. LM 2012 s. 71.

¹¹³ Tiilikka. LM 2012 s. 72.

¹¹⁴ Neuvonen 2015 s. 109. Oikeuskirjallisuudessa käyty keskustelu on selostettu em. teoksessa.

Sananvapauslain 21 §:ssä säädetty *joukkoviestintärikkomus* tulee sovellettavaksi, kun vastaavaa toimittajaa ei määrätä lain 4 §:n asettamasta veloitteesta huolimatta. Joukkoviestintärikkomukseen syyllistyy se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo 4 §:n 1 tai 2 momentin säännöksiä vastaavan toimittajan määräämisestä.¹¹⁵ Pykälää koskeissa esityölausumissa todetaan, että rangaistavan teon tekijänä voisi tulla kysymykseen julkaisija tai ohjelmatoiminnan harjoittaja. Muu henkilö voisi olla rikoksen tekijä tai siihen osallinen, jos vastaavan toimittajan määräämisestä annettuja säännöksiä rikottaisiin lain kiertämisen tarkoituksessa.¹¹⁶ Viimekädessä tekijänvastuu määräytyy rikoslain yleisten säännösten perusteella.

Jos verkkojulkaisulle ei ole määrätty vastaavaa toimittajaa, vaikka näin olisi lain 4 §:n nojalla pitänyt tehdä, mutta joku tietty henkilö on tosiasiallisesti vastannut pykälän 3 momentissa tarkoitetuista toimitustyön johtamis- ja valvontatehtävistä, on perusteltua katsoa, että tämänkin henkilön rikosoikeudellinen vastuu määräytyy yleisten vastuusäännösten perusteella. Vastaavan toimittajan tehtäviä tosiasiallisesti hoitanut henkilö voidaan siten katsoa rikosoikeudellisesti vastuulliseksi tiedotusvälineessä julkaistusta sisällöstä, jos häntä on pidettävä sisällön täyttävän rikoksen *tekijänä tai siihen osallisena*. Tämä edellyttää käytännössä, että henkilöllä on julkaisuhetkellä ollut tietoisuus siitä sisällöstä, jota julkaistaan. Selkein tilanne on, kun tällainen henkilö on hyväksynyt kirjoituksen julkaisemisen.

Helsingin käräjäoikeuden käsittelemässä ja laajaa julkisuutta saaneessa ns. MV-lehti ym. tapauksessa¹¹⁷ oli riidatonta, ettei verkkojulkaisuksi katsotulle julkaisulle ollut määrätty vastaavaa toimittajaa. Käräjäoikeus katsoi joka tapauksessa selvitetyn, että vastaaja X oli tosiasiallisesti *vastannut sananvapauslain 4 §:n 3 momentissa tarkoitetuista toimitustyön johtamis- ja valvontatehtävien hoitamisesta ja että hänen oli katsottava viimekädessä päättäneen kaikesta verkkojulkaisussa julkaistusta ja levitetystä aineistosta riippumatta sitä, kuka oli materiaalin lehden lukuun alun perin kirjoittanut. Tuomion perusteista tarkemmin ilmenevin tavoin käräjäoikeus päätyi katsomaan, että mikäli verkkojulkaisun toimittamisessa ja julkaisemisessa voidaan katsoa syyllistyneen rikokseen, vastaaja X:n ”on katsottava olevan niistä rikosoikeudellisessa vastuussa vastaavan toimittajan vastuunsa nojalla”.*¹¹⁸

¹¹⁵ Säännös koskee myös tilanteita, joissa rikostaan lain 5 §:n säännöksiä ilmoitusvelvollisuudesta tai 6 §:n säännöksiä tallentamisvelvollisuudesta vastaan. Nämä sivuutetaan tässä yhteydessä.

¹¹⁶ HE 54/2002 vp. s. 84.

¹¹⁷ Helsingin käräjäoikeuden tuomio 18.10.2018 nro 18/144694 (dnro R 18/4821). Ks. myös asiassa annettu Helsingin hovioikeuden tuomio 14.7.2020 nro 20/124654.

¹¹⁸ Helsingin käräjäoikeuden tuomio 18.10.2018 s. 69.

Käräjäoikeus toteaa sen omaksuman tulkinnan perustuvan Korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2013:70 saatavaan oikeusohjeeseen, joka käräjäoikeuden määritelmän mukaan tarkoitti, että ”aikakauslehden vastaava toimittaja ja mediayhtiön ohjelmatoiminnan vastaava toimittaja ovat rikosoikeudellisessa vastuussa kyseisessä tiedotusvälineessä julkaistujen tietojen sisälöstä”. Kysymyksessä oleva ratkaisu koski tapausta, jossa toimittajaa ja vastaavaa toimittajaa syytettiin kumpaakin kunnianloukkauksesta. Huomionarvoista on, että kysymyksessä olevassa ennakkotapauksessa vastaava toimittaja oli hyväksynyt toimittajan laatiman kirjoituksen julkaistavaksi.

Käräjäoikeuden MV-jutussa tekemässä tulkinnassa on huomionarvoista, että siinä näyttäisi säilytetyn vastuu sananvapauslain 4 §:n 3 momentin tarkoittamista vastaavan toimittajan tehtävistä henkilölle, joka ei ollut määrätty tähän tehtävään. Ongelmallista on mielestäni se, että perusteluista voi saada sen käsityksen, että vastaavan toimittajan asemassa oleva henkilö voisi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen julkaisussa julkaistusta aineistosta yksistään ”vastaavan toimittajan vastuunsa nojalla”.

Edellä mainitun tuomion perusteluista tarkemmin ilmenevin tavoin käräjäoikeus totesi vastaaja X:n olevan päätoimittaja-asemansa perusteella rikosoikeudellisessa vastuussa myös kirjoituksista, joita hän ei ollut laatinut ja joiden osalta hänen ei ollut edes väitetty pyrkineen tarkistamaan niiden sisällön tms.¹¹⁹ Syyksi lukemisen perustelut jättävät avoimeksi sen, katsottiinko näytenä, että vastaaja X oli tutustunut julkaistaviin kirjoituksiin ja siten vähintäänkin hiljaisesti hyväksynyt niiden julkaisemisen, vai katsottiinko vastuun syntyneen myös ilman julkaisemisen hyväksyntää tai faktista tietoisuutta siitä, mitä julkaistiin.

Linkittäminen

Osallisuussäännöksiin liittyen on lopuksi syytä lyhyesti käsitellä ns. linkittämistä.

Tunnusmerkistöön mukaiseen aineistoon johtavien linkkien luominen ja kokoaminen, voi tietyissä tilanteissa merkitä osallisuutta aineiston toteuttavaan päärikokseen. Näin on esimerkiksi rikoslain 11 luvun 10 §:ssä säädetyn kiihottaminen kansanryhmää vastaan -rikoksen osalta, jonka tunnusmerkistö soveltuu sekä rasistisen kirjoituksen asettamiseen internetiin yleisön saataville että myös tahalliseen internet -sivun linkittämiseen sellaiselle sivustolle, jossa on lainkohdassa tarkoitettua rasistista sisältöä. Jotta linkittäminen olisi rangaistavaa, tekijän olisi teon hetkellä oltava selvillä siitä, että

¹¹⁹ Helsingin käräjäoikeuden tuomio 18.10.2018 s. 90–91.

niillä sivuilla, joihin yhteys avataan, on rasistista tai muuta vastaavaa kiihottamista sisältävää aineistoa¹²⁰. Linkin perustaminen voidaan myös katsoa rikoksen edistämiseksi, koska linkittämisellä lainvastainen sisältö saavuttaa yleensä laajemman yleisön.

Käsitellessään lakiehdotusta, jolla rikoslain 11 luvun 10 §:n tunnusmerkistö muutettiin nykyiseen muotoonsa, Eduskunnan lakivaliokunta totesi, että rikokseen voi syyllistyä paitsi laatimalla lainvastaista aineistoa myös perustamalla linkkejä sellaiselle sivustolle, jossa on tällaista aineistoa. Lakivaliokunta huomautti tässä yhteydessä tahallisuusvaatimuksen merkityksestä. Lakivaliokunnan mukaan linkittäjän on oltava tietoinen siitä, että linkitetystä sivustosta uhataan, panetellaan tai solvataan pykälässä tarkoitettua kansanryhmää. Rangaistavuuden edellytykset eivät siten täyty esimerkiksi, jos henkilö perustaa linkin sivustolle, jossa ei sillä hetkellä ole lainvastaista aineistoa, mutta linkittämisen jälkeen siihen sisällytetään sellaista aineistoa hänen tietämättään.¹²¹

Tahallisuusvaatimuksen täytyessä linkittäminen voi myös merkitä osallisuutta sellaiseen rikokseen, joka tyypillisesti esiintyy maalittamisen yhteydessä. Mutta huomionarvoista on, että esim. rangaistavalta avunannolta edellytetään edistämistä ennen päärikosta tai sen aikana. Jos päärikos täyttyy, kun lainvastainen tieto esitetään – mikä on yleistä maalittamisessa tyypillisesti esiintyvien rikosten osalta – toteutuu lainvastaiseen tietoon johtava linkki päärikoksen täyttymisen jälkeen. Silloin edistäminen tapahtuu päärikoksen täyttymisen jälkeen. Tämä näyttäisi jättävän avunantosäännökselle hyvin rajallisen soveltamisalan ei-jatkuvien rikosten osalta.

2.3 Arviointia: rangaistussäännösten ja osallisuussäännösten soveltuvuus

2.3.1 Rangaistussäännökset

Edellä on todettu, että maalittamisessa on tyypillisesti kysymys erilaisten uhkausten ja kohdehenkilön yksityiselämää tai kunniaa loukkaavien tietojen levittämisestä tai esittämisestä suoran kohdehenkilölle. Maalittamisen tyypillisiä osatekoja voidaan jaotella

¹²⁰ LaVM 39/2010 vp s. 40.

¹²¹ LaVM 39/2010 vp s. 4.

uhkaustyyppisiin ja loukkaustyyppisiin tekoihin sekä kolmanteen heterogeeniseen ryhmään, jossa on kysymys esimerkiksi julkisesta kehottamisesta rikokseen kohdehenkilöä vastaan taikka hänen vainoamisestaan jne.

Kuten edellä on todettu, rikoslaissa ei ole tunnusmerkistöä, joka olisi nimenomaisesti tarkoitettu sovellettavaksi maalittamiseen. Asiantila on tältä osin samanlainen ainakin muissa Pohjoismaissa ja Saksassa, Hollannissa, Itävallassa sekä Ranskassa. Tämä tieto perustuu Oikeusministeriön alkuvuodesta 2020 toteuttamaan maalittamista koskeneeseen, eräille EU:n jäsenvaltioille kohdistettuun kyselyyn. Saatujen vastausten perusteella tehty vertailu ei paljastanut maalittamisen tai sen kaltaisen ilmiön kriminalisointia sellaisenaan yksittäisellä tunnusmerkistöllä missään vastanneessa maassa. Sen sijaan maalittaminen on katettu useilla eri rikostunnusmerkistöillä. Osallisuudesta eri rikoksiin voidaan tuomita osallisuuteen liittyvien yleisten oppien nojalla jokaisessa vastanneessa maassa.¹²²

Vaikka rikoslakiin ei sisälly erityistä maalittamista koskevaa kriminalisointia, on ilmeistä, että rikoslaissa on useita tunnusmerkistöjä, jotka voivat tulla sovellettaviksi tällaiseen toimintaan. Tämä koskee ennen muuta tilanteita, joissa rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin ryhdytään yksittäisen maalittamiskokonaisuuden keskeisiä tekijöitä vastaan. Konkreettinen esimerkki tästä on Helsingin käräjäoikeuden laajaa julkisuutta saanut tuomio ns. MV-lehti ym. tapauksessa.¹²³ Siinä tapauksessa muutama keskeinen tekijä saatettiin rikosvastuuseen, mitä voinee pitää osoituksena siitä, että rikosoikeudellinen järjestelmä kykenee vähintäänkin kohtuullisesti torjumaan maalittamista. Yksittäisen asian lopputuloksen perusteella ei ole toki syytä tehdä pitkälle meneviä päätelmiä.

Käsitykseni on, että voimassa olevaan rikoslakiin sisältyy säännöksiä, joilla voidaan torjua maalittamista kohtuullisen tehokkaasti ainakin tietyn edellytyksin. Näihin edellytyksiin kuuluu se, että toimet rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseksi rajataan koskemaan maalittamisen keskeisiä toimijoita. Rikostorjuntaviranomaisten on myös oltava valmiita panostamaan näiden asioiden tutkintaan riittävästi. Kuten edellä mainittu Helsingin käräjäoikeuden ratkaisema asia esimerkkinä osoittaa, vaatii jo muutamien päätekijöiden osuuden saattaminen esitutkinnan ja rikosoikeudenkäynnin kohteeksi varsin huomattavan viranomaispanostuksen. Käsitykseni mukaan jo pelkästään rikostorjuntaviranomaisten käytettävissä olevien resurssien rajallisuus estää sen, että edes valtaosa yksittäiseen maalittamiskokonaisuuteen liittyvistä lainvastaisiksi epäillyistä

¹²² Tiivistelmä maalittamista koskevan EU-jäsenvaltioiden kyselyn tuloksista. OM/KRO/ROY 30.6.2020 (laatinut Yli-Hemminki, Esko).

¹²³ Helsingin käräjäoikeuden tuomio 18.10.2018 nro 18/144694 (dnro R 18/4821). Hovioikeus antoi tuomionsa 14.7.2020 (nro 20/124654).

kirjoituksista tai muista viesteistä voitaisiin käytännössä saattaa rikosprosessin kohteiksi.

Vaikka rikosvastuuseen saattaminen koskisikin vain isomman vyyhdin keskeisiä toimijoita, ei estettä ole sille, että rikokseen syylliseksi todetuille päätekijöille määrätään rangaistus, joka huomioi sen, että he ovat toimineet määrävällä tai muuten merkityksellisellä tavalla laajassa rikoskokonaisuudessa. Tämä johtuu siitä, että rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaan rangaistus mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen.¹²⁴ Säännös mahdollistaa siten tiettyyn rajaan saakka sen, että syylliseksi todetun päätekijän rangaistuksen määräämisessä ankaroittavana seikkana huomioidaan se kokonaisvahinko, jonka kysymyksessä oleva tekijä on johtamallaan maalittamistoiminnalla aiheuttanut. Rangaistusta voidaan lisäksi koventaa rikoslain 6 luvun 5 §:n nojalla, jos rikollinen toiminta on esimerkiksi ollut suunnitelmallista tai jos se perustuu rasistiseen tai vihamotiiviin.

Jotta syylliseksi todetuille on mahdollista määrätä rangaistus, jossa huomioidaan kokonaisuuteen liittyvä yhteistoiminta, on tämä kuvattava riittäväällä tavalla syytteen teonkuvauksessa. Tässä yhteydessä voidaan esimerkkinä nostaa esiin aivan toisentyypinen rikollinen toiminta. Voidaan ajatella tilannetta, jossa kolme henkilöä tunkeutuu liikerakennukseen anastustarkoituksessa. Yksi murtautujista jää kiinni kahden muun ehtiessä paeta ennen poliisin tuloa. Kiinnijäänyttä tekijää voidaan tällaisessa tilanteessa syyttää *varkaudesta, joka on tehty yhdessä kahden tuntemattomaksi jääneen tekijän kanssa*.¹²⁵

Vastaavalla tavalla voidaan käsitykseni mukaan joissakin tilanteissa maalittamistoinnin päätekijää syyttää siitä, että hän on

”... yhdessä lukuisten muiden tuntemattomaksi jääneiden henkilöiden kanssa uhannut kohdehenkilöä rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että kohdehenkilöllä on ollut perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa. Teko on tehty vastaajan tietien osana koordinoitua toimintaa, jossa kohdehenkilöä vastaan

¹²⁴ Teon vahingollisuuden ja vaarallisuuden arvioinnissa huomioon otetaan paitsi toteutuneet seuraukset, myös se vahinko ja vaara, joiden teosta ennalta arvioiden olisi saatettu odottaa aiheutuvan. Vaaraa arvioidaan sekä seurausten todennäköisyyden että niiden laadun ja vakavuuden mukaan. Tekijän syyllisyys viittaa sekä teon vaikuttamiin että teon ilmentämään syyllisyyteen. Syyllisyyden arviointiin vaikuttavat esimerkiksi tahallisuuden aste ja se, onko teko tehty harkiten vai hetken mielijohteesta. HE 44/2002 vp s. 187–189.

¹²⁵ Yhteistuumaisuus voidaan tällaisessa tapauksessa osoittaa esimerkiksi valvontakameran tallentamalla videolla, josta näkyy kaikkien kolmen toimineen yhdessä ja mahdollisesti vielä jonkinlaisen työnjaon perusteella.

on esitetty lukuisia muita vastaavanlaisia uhkauksia tuntemattomaksi jääneiden toisten henkilöiden toimesta”.

Tämä on mahdollista erityisesti tapauksissa, joissa kohdehenkilöä vastaan on esitetty uhkauksia. Tämä johtuu siitä, että väkivaltaa koskeva uhkaus ei nauti sananvapauden suojaa. Siten tällaisten uhkausten oikeudenvastaisuus on tyypillisesti ilmeinen. Uhkausten sisältö on tyypillisesti selvitettävissä asiakirjatodistelulla.¹²⁶ Tilanne voi olla osittain toinen esimerkiksi perättömän tai halventavan tiedon esittämisen yhteydessä, koska tiedon esittäjällä on ainakin teoriassa saattanut olla jokin perusteltu syy menettelylleen, minkä vuoksi häneltä voi puuttua kunnianloukkaukselta vaadittava tahallisuus. Tämä merkitsee, että kunnianloukkauksissa (tms.) yhteistoiminnan toteen näyttäminen saattaa useammin edellyttää sitä, että väitettyyn yhteistoimintaan osallistuneet saatetaan esitutinnan ja rikosoikeudenkäynnin kohteeksi.

Voidaan myös ajatella sellaista esimerkkitalannetta, jossa maalittamisen aloittaja ryhtyy toimintaan, joka täyttää rikoslain 25 luvun 7a §:n tarkoittaman vainoamisen. Jos toimintaan liittyy mukaan muita vainoamistekojen tekijöitä, voitaneen toiminnan aloittajalle tietyin edellytyksin syyksi lukea menettely, jossa hän on käyttänyt muita hyväkseen välillisinä tekijöinä oman tavoitteensa saavuttamiseksi. Edellytyksenä tälle on, että aloittaja on pitänyt varsin todennäköisenä, että hänen aloittamaansa toimintaan liittyy muita tekijöitä, jotka toimivat kuten hän. Käsitykseni mukaan aloittajalle voidaan tällaisessa tapauksessa rikoslain 6 luvun 4 §:n nojalla määrätä rangaistus, joka on selvästi ankarampi kuin mitä se olisi, jos syyksi lukeminen koskisi ainoastaan hänen itsensä tekemiä maalittamistoimia.

Näkemykseni mukaan aivan kaikkia maalittamiseen soveltuvia rikostunnusmerkistöjä ei ole otettu käyttöön maalittamisen torjumiseen tähtäävässä lainkäyttötoiminnassa. Tällä tarkoitan ennen muuta sitä, että oikeuskäytännössä maalittamistoimintaan ei liene juurikaan sovellettu rikoslain 14 luvun 5 §:n tunnusmerkistöä *poliittisten toimintavapauksien loukkaamisesta* eikä rikoslain 25 luvun 8 §:n tunnusmerkistöä *pakottamisesta*. Olen edellä esittänyt käsitykseni siitä, että nämä rikostunnusmerkistöt voivat tulla sovellettaviksi maalittamiseen. Oikeuskäytäntöä, joka antaisi tukea käsitykselleni ei ole, mutta se on mielestäni lähinnä osoitus siitä, että kysymyksessä olevien rikostunnusmerkistöjen täyttymistä ei ole tutkittu maalittamistoimintaan liittyvässä oikeuskäytännössä.

¹²⁶ Tuntemattomaksi jääneen tekijän kirjoittama uhkausviesti voidaan usein todeta laittoman uhkauksen tunnusmerkistön mukaiseksi jo pelkästään kirjoituksen sisällön perusteella. Tarvittaessa asianomistajaa on kuultava todistelutarkoituksessa.

Voimassa oleva rikoslainsäädäntö jättää todennäköisesti soveltamispiirinsä ulkopuolelle eräitä maalittamisen tekemuotoja. Tämä koskee käsitykseni mukaan esimerkiksi tietynkaltaista vääristellyn tiedon levittämistä, jossa kohdehenkilö tai hänen viiteryhmänsä pyritään esittämään huonossa valossa. Osa tähän ryhmään kuuluvista teoista lienee katsottava sellaiseksi provosoinniksi, joka nauttii sananvapauden suojaan tiettyyn rajaan saakka. Tähän kategoriaan liittyvät vähäistä vakavimmat teot täyttävät käsitykseni mukaan kunnianloukkauksen tunnusmerkistön. Rangaistavan alueen ulkopuolelle jää samoin sellainen uhkaavan sävyinen viestintä, joka ei anna kohteelleen perustelun syyn pelätä oman tai toisen henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa ja jota ei myöskään tehdä kohdehenkilön pakottamiseksi. Jos tällaisten sisällöltään ei-rangaistavien viestien määrä nousee hyvin suureksi, voi viestien rangaistavuus toisaalta perustua kohdehenkilön viestintärauhan loukkaamiseen.

Rangaistavan alueen ulkopuolelle jää edelleen kanteluiden ja tutkintapyyntöjen tekeminen viranhaltijoista, vaikkakin niiden tekeminen yksittäistapauksissa voi aiheuttaa pelkoon verrattavaa ahdistusta toimien kohteena olevissa henkilöissä. Poikkeuksellisesti rangaistavan alueeseen voidaan lukea ne harvinaiset yksittäiset tilanteet, joissa toistuvien ilmeisen perusteettomien kanteluiden jne. tekeminen voidaan osoittaa olevan vainoamisrikkoksen täyttävää toimintaa.

Virkamiehiin kohdistettuna myös sellainen uhkaaminen tai herjaaminen, joka ei täytä rikoslain 16 luvun 3 §:ssä tarkoitettua haitanteko -tunnusmerkistöä, jää rangaistavan alueen ulkopuolelle. Tunnusmerkistön täyttymättä jäämisen syynä voi tässä yhteydessä olla se, että yhteyttä tekojen ja kohdehenkilön tekemän julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen välillä ei ole tai sitä ei voida osoittaa.

Virkamiehiin kohdistuvan maalittamisen osalta on lopuksi erikseen syytä mainita Poliisihallituksen ym. tekemässä maalittamista koskevassa aloitteessa 17.6.2019 esiin nostettu väärän tiedon levittäminen ja epäluottamuksen lietsominen. Aloitteessa on todettu maalittamisen tavoitteena olevan ensinnäkin viranomaisen vahingoittaminen luomalla epäluottamusta viranomaisia kohtaan ja kyseenalaistamalla viranomaisten puolueettomuutta ja instituutioiden uskottavuutta ruokkimalla (ulkoista ja sisäistä) polarisaatiota. Aloitteen mukaan toiminnalla tavoitellaan myös sitä, että esimerkiksi poliisin, syyttäjän tai tuomarin ammatin houkuttelevuus heikentyy ja sitä, että virkamiesten halukkuus siirtyä muihin tehtäviin lisääntyy sekä sitä, että rekrytointi tiettyihin tehtäviin vaikeutuu.

Toisena maalittamisen tavoitteena aloitteessa mainitaan pyrkimys vaikuttaa viranomaisen toimintaan tai päätöksentekoon, joko yksittäisessä tapauksessa tai tietyn asiaryhmäkokonaisuuden osalta. Esimerkkinä mainitaan operatiivisen poliisitoiminnan

tasolla virkamiesten epäasiallinen painostaminen luopumaan virkatehtävien suorittamisesta tietyn ryhmän osalta. Tavoitteena voi myös olla rikosprosessin hidastaminen, haittaaminen tai tutkinnan vaarantaminen.¹²⁷

Selvää on, ettei esimerkiksi rikoslain 24 luvun yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämis- ja kunnianloukkaussäännösten tunnusmerkistöissä huomioida tämänkaltaista pyrkimystä haitata viranomaistoimintaa tai vaikuttaa päätöksentekoon. Viranomainen ei voi olla tällaisen rikoksen asianomistaja voimassa olevan lain mukaan. Sama koskee yksityisoikeudellista oikeushenkilöä.

Samalla herää kuitenkin kysymys, muodostaako epäluottamuksen luominen viranomaisia kohtaan ja viranomaisten ja instituutioiden puolueettomuuden ja uskottavuuden kyseenalaistaminen sellaista haittaa tai vahinkoa, jonka aiheutumista on perusteltua torjua rikosoikeudellisin keinoin. Ainakin silloin, kun toimintaan ei liity väkivallan käyttämistä, väkivallalla tai muilla rikoksilla uhkaamista eikä esimerkiksi pakottamis- tai kiristys- tai lahjontarikoksissa tarkoitettua menettelyä, voidaan mielestäni väittää, että rikosoikeudellinen ultima ratio -periaate puhuu rikosoikeudellisten keinojen käyttöä vastaan. Se, että voimassa olevat kriminalisoinnit esimerkiksi rikoslain 24 ja 25 luvussa, jotka voivat tulla sovellettaviksi maalittamiseen, eivät huomioi viranomaiselle aiheutuvaa haittaa, ei välttämättä ole osoitus tarpeesta säätää uusia kriminalisointeja. Palaan tähän kysymykseen tuonnempana, kun arvioitavana on mahdollisen uuskriminalisoinnin tarve.

Tässä yhteydessä on syytä palauttaa mieliin kumottu säännös rikoslain 16 luvun 24 §:ssä *julkisen viranomaisen halventamisesta* perättömiä tietoja esittämällä.¹²⁸ Säännöksen ensimmäisen momentin mukaan rikokseen syyllistyi se, joka ”... julkisesti väkijoukossa esittää taikka kirjoituksen kautta tai muuten levittää perättömiä tietoja, jotka ovat omiansa halventamaan ... julkista viranomaisista taikka saattamaan niiden toimenpiteet tai laillisen yhteiskuntajärjestyksen halveksimisen alaiseksi taikka aikaansaamaan vaaran yleiselle järjestykselle...”.¹²⁹ Kriminalisoinnin kumoamiseen johtaneessa hallituksen esityksessä todettiin, että ”*kriminalisoinnin säilyttämisen tarvetta ei ilmeisesti ole*”. Esitöissä huomautettiin myös siitä ongelmallisesta seikasta, että rangaistus-säännöksen mukaan voi olla rangaistavaa oikeidenkin tietojen esittäminen ja siitä, että säännöksen soveltaminen oikeuskäytännössä oli ilmeisesti erittäin vaikeaa ja riippuvaista soveltajan yhteiskunnallisista mielipiteistä. Edelleen to-

¹²⁷ Poliisihallituksen ym. aloite 17.6.2019 s. 2.

¹²⁸ Säädöskokoelman nro 273/1930. Kriminalisointi kumottiin lailla 578/1995.

¹²⁹ Säännöksen tulkinnasta ks. esimerkiksi Honkasalo, Brynolf. Suomen rikosoikeus, erityinen osa III. Helsinki 1962, s. 158 – 161.

dettiin, että *”virheellisiin tietoihin perustuva hallituksen, eduskunnan tai viranomaisten arvostelu voidaan parhaiten korjata antamalla julkisuuteen oikeita tietoja käsiteltävänä olevasta asiasta”*. Viranomaisten halventaminen todettiin vielä voivan toteuttaa myös kunnianloukkauksrikoksen tunnusmerkit, *”joten viranomaisten halventamisen kriminalisoimiseksi ei tarvita erityissäännöstä”*.¹³⁰

Se, että lainsäätäjä on katsonut aiheelliseksi dekriminalisoida viranomaisen halventamisen – mihin eittämättä on vaikuttanut myös sananvapauden suojan ja laillisuusperiaatteen osana olevan tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen korostuminen – antaa aiheen varovaisuuteen arvioitaessa, onko aloitteessa selostettua haittaa perusteltua torjua kriminalisoinnin avulla, vaikkakin sanamuodoltaan modernisoidun sellaisen avulla. Se, että esimerkiksi rikoslain 24 luvun 8 – 9a §:ssä säädetyt kriminalisoinnit eivät anna suojaa viranomaiselle (tai muulle yhteisölle) aiheutuvaa mainehaittaa vastaan, ei siten välttämättä ole lainsäädäntötoimenpiteitä vaativa puute. Voidaan ajatella, että internetissä tapahtuvaa toimintaa, jolla pyritään luomaan epäluottamusta viranomaisia kohtaan ja kyseenalaistamaan viranomaisten puolueettomuuden sekä instituutioiden uskottavuuden, mutta johon ei liity virkamiehen uhkaamista tms., tulee torjua samantapaisiin keinoin kuin muuta vastaavaa disinformaatiota. Tällaisia keinoja voivat olla esimerkiksi viranomaistiedottaminen, jolla mahdollisimman oikea-aikaisesti ja tehokkaasti oikaistaan väärää tietoa ja levitetään oikeaa tietoa kulloinkin esille nousseesta kysymyksestä. Se, että sivistys pysyy yhteiskunnan selkärankana, on todennäköisesti kaikkein tärkein yksittäinen tekijä tässä suhteessa.

Maalittamiseen liittyy toki epäluottamuksen lietsontaa viranomaisia vastaan ja muuta sen kaltaista haittaa, jonka vahingollisuus on lisääntynyt internetin mahdollistaessa nykyään perättömän tiedon levittämisen huomattavasti tehokkaammin kuin aikaisemmin. Ns. hybridivaikuttaminen lienee haitallisin disinformaation levittämisen muoto. Koska verkkoalustoilla on keskeinen rooli tällaisen disinformaation leviämisessä ja koska tekijät usein toimivat kansallisen lainsäätäjän ulottumattomissa, voidaan perustellusti katsoa, että tällaisia uhkia tulisi pyrkiä torjumaan esimerkiksi digitaalisia palveluja koskevalla EU:n lainsäädännöllä ennemmin kuin puhtaasti kotimaisilla uuskriminalisoinneilla tässä tilanteessa.¹³¹

¹³⁰ HE 94/1993 vp s. 85.

¹³¹ Vrt. Komission Digital Services Act -hanke. Suomen kanta hankkeen nykytilaan on esitetty Eduskunnalle 12.8.2020 päivättyssä muistiossa LVM2020-00297.

2.3.2 Osallisuussäännökset

Kiistatonta on, ettei kaikkia tiettyyn maalittamisvyyhtiin osallistuneita ole käytännössä mahdollista saattaa rikosvastuuseen. Syy tähän on toisinaan se, ettei esitutkintaa käytännössä ole mahdollista toimittaa muutoin kuin rajallisen tekijämäärän osalta. Toisinaan kysymys voi olla siitä, ettei osallisuussäännösten asettamia vaatimuksia kyetä näyttämään toteen.

Rikoslain 5 luvun osallisuussäännöksissä on siis kysymys tahallisuudesta myötävaikuttamisesta tahalliseen rikokseen. Tahallisuuden tulee kattaa osallisen oman toiminnan luonne, sen merkitys rikokseen myötävaikuttavana toimintana ja rikoksen toteutuminen siihen myötävaikuttavien henkilöiden toiminnan kautta.

Osallisuussäännösten soveltaminen voi usein olla ongelmallista, kun kysymys on fyysisen maailman tapahtumista. Esimerkiksi pankkiryöstössä pankkisaliin tunkeutuneet aseistautuneet ryöstäjät ovat rikoskumppaneita keskenään. Aseet heille luovuttanutta tahoa voidaan perustellusti pitää avunantajana. Tekijöille käskyn ryöstön tekemisestä antanut rikollisryhmän johtajaa voidaan puolestaan pitää yllyttäjänä. Tällaisessa asemelmissä näyttönä yllytys- ja avunantotoimista ja niiden yhteydestä pääteköön voidaan usein esittää havaintoja reaali maailmasta, esimerkiksi aseiden kulkeutumisesta luovuttajalta pääteköijöille voidaan kuulla todistajaa jne.

Maalittamistilanteisiin liittyen osallisuussäännösten soveltaminen edellyttää sen toteuttamista, että kahden erillisen viestin välillä on osallisuussäännösten edellyttämä syy-yhteys. Tämä syy-yhteys ilmenee vain harvoin suoraan itse kirjoituksista sellaisella selvyydellä, jota syyksi lukeminen edellyttää. Jos kohdehenkilöä loukataan kahdessa tai useammassa julkaistussa viestissä, ei viestien kohteen samuuskään vielä välttämättä riitä osoittamaan, että viestien laatijoiden kesken olisi olemassa rikoskumppanuus tai muu osallisuustilanne.

Osallisuussäännösten soveltaminen voi siten olla selvästi hankalampaa, kun arvioitava on internetissä tai muussa sosiaalisessa mediassa tapahtunut viestien levittäminen eri henkilöiden toimesta. Asiaa voidaan valaista muutamilla esimerkeillä:

Esimerkki 1. Jos A julkaisee keskustelupalstalla kehotuksen, jossa muita kehoitetaan esittämään B:tä kohtaan uhkauksia ja herjauksia, ja tällaisia viestejä myös julkaistaan tai lähetetään B:lle, A syyllistyy rikoslain 17 luvun 1 §:n tarkoittamaan julkiseen kehottamiseen rikokseen. Mutta selvää ei ole, että uhkaus- ja herjauksiviestien lähettäjien kesken vallitsisi rikoslain 5 luvun 3 §:n tar-

koittama rikoskumppanuus. Rikoskumppanuuden syntyminen edellyttäisi (ainakin) sen toteen näyttämistä, että viestien lähettäjät ovat teon hetkellä tiedostaneet oman ja toisten toiminnan muodostavan kokonaisuuden, joka täyttää rikostunnusmerkistön.

Esimerkki 2. Kun A aloittaa keskustelun keskustelupalstalla neutraalilla viestillä, voidaan kysyä, täytyykö A:n varautua siihen, että hänen kontribuutionsa johtaa myös vihamielisten vastausten ja kommenttien esittämiseen? Jos aihe on aikaisemmin herättänyt kiistoja, voi A:lla olla syytä olettaa, että hänen aloitteestaan seuraa kärjekkäitä vastauksia ja kommentteja. Jos näissä syyllistytään rikokseen, A:n keskustelunavaus ei kuitenkaan vain tällä perusteella merkitse yllytystä rikokseen. Tai kun A käyttää sananvapauden suojaamaa oikeuttaan kritiikin esittämiseen B:tä vastaan, mikä nyt kuvitellussa tilanteessa antaa C:lle (hänen harkintansa mukaan) aiheen esittää B:tä vastaan uhkauksen, A ei ole syyllistynyt yllytykseen uhkauksen osalta. Tilanne voi toki olla toinen, jos saadaan selvitystä siitä, että A:n tarkoitus oli aikaansaada toisissa rikoksentekopäätös. Tämä ei liene kuitenkaan käytännössä mahdollista vastoin A:n ja C:n kiistämistä.

Esimerkki 3. A julkaisee keskustelupalstalla B:tä koskevan viestin, jonka sisältö on seuraava: "Tiedän sijaintisi (osoite), sinä korruptoitunut huora. Tapa ittes. Saat kohta hirttoköyden. Sun alaikäisten lasten nimet ovat X ja Y, lähettäkää niille spämmiä ja vihapostia". Viestin julkaisemisen jälkeen samassa ja muilla alustoilla ryhdytään levittämään samaa kohdehenkilöä koskevia vastaavanlaisia viestejä eri variaatioissa. Kaikilla viesteillä voitaneen sanoa olevan sama motivaatioperusta, mutta onko niillä muutoin sellaista syy-yhteyttä toisiinsa, että rikoslain 5 luvun tarkoittama rikoskumppanuus, yllytys, avunanto tai välillinen tekeminen voitaisiin luotettavasti osoittaa täyttyneen viestien esittäjien kesken? Käsitykseni mukaan tämä olisi käytännössä mahdollista vain viestien kirjoittajien myöntämisen perusteella.

Rikoskumppanuuden ja muun osallisuuden edellytysten täyttymistä on selvitettävä esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Jotta esimerkkitapauksessa 1 maalittamiseen osallistuneille voitaisiin syyksi lukea lukuisat laittomat uhkaukset ja kunnianloukkaukset B:tä kohtaan yhdessä tehtyinä rikoksina, täytyisi rikoskumppanuuden edellytysten täyttyminen pystyä näyttämään toteen erikseen jokaisen uhkaus- ja herjausviestin kir-

joittajan osalta. Sen lisäksi, että jokaista kirjoittajaa täytyisi kuulla esitutkinnassa, täytyisi heitä koskevat syytteet käytännössä käsitellä samassa pääkäsittelyssä¹³². Näin olisi lähtökohtaisesti ainakin siltä osin kuin syytteitä olisi kiistetty.

Kun otetaan huomioon se, että uhkaus- ja/tai herjausviestejä, jotka kohdistuvat samaan kohdehenkilöön tietyn ajanjakson puitteissa, voi olla kymmeniä tai satoja, asettaa jo vyyhdin laajuus käytännön esteitä esitutinnan ja oikeudenkäynnin näkökulmasta.

Esimerkkitalanteissa ja maalittamisessa ylipäättänsä on epätodennäköistä, että rikoskumppanuutta tai muuta osallisuutta olisi mahdollista selvittää muuten kuin joidenkin vakaviin osatekoihin syyllystyneiden osalta. Realistinen toimintatapa lienee sellainen, että esitutkinta kohdennetaan tekijään, joka on esimerkiksi julkaissut ilmeisen kehotuksen rikoksen tekemiseen, ja joidenkin vakavimpien yksittäisten uhkausten ja herjausten esittäjiin. Tällöin rikosvastuu toteutuu muutamien keskeishenkilöinä toimineiden tekijöiden osalta. Kuten edellä on todettu, voidaan rikoslain 6 luvun 4 §:n nojalla rangaistuksen määräämisessä tiettyyn rajaan saakka huomioida teon vaarallisuutta ja vahingollisuutta korottavana seikkana se, että syyksi luettavat teot ovat olleet osa laajempaa vihakampanjaa.

Ongelmallista on kuitenkin, että tällaisessa asetelmassa itse maalittaminen kokonaisuutena jää vähemmälle huomiolle. Koska rikosvastuu toteutuu vain eräiden tekijöiden osalta (vaikkakin vakavimpien osakekojen tekijöiden osalta) saattaa moni maalittamiseen osallistunut kokea kiinnijäämisriskin varsin pieneksi. Tämä on omiaan heikentämään sinänsä käytettävissä olevien rangaistussäännösten rikosoikeudellista pelotevaikutusta. Tästä seuraa, että näiden rangaistussäännösten preventiivinen vaikutus voi jäädä odotettua heikommaksi.

Se, että maalittamien on kollektiivista toimintaa, johon osallisuussäännökset soveltuvat huonosti, asettaa rikosoikeudelliselle järjestelmälle olennaisia haasteita.

Koska maalittaminen sosiaalisessa mediassa on tyypillisesti ryhmää hyväksikäyttävää toimintaa, tulisi maalittamisen rikosoikeudelliset seuraukset lähtökohtaisesti myös koskea kaikkia siihen osallistuvia. Edellä lausutuista syistä on mielestäni kuitenkin epätodennäköistä, että rikosvastuuseen kyetään voimassa olevin säännöksin saattamaan muita kuin kulloisenkin maalittamiskokonaisuuden keskeisimpiä tekijöitä. Tätä voidaan kenties pitää rikosoikeudellisen järjestelmän kannalta riittävänä. Tästä seuraa

¹³² Syyttäjän tarvitsee kuulla rikoskumppaneiksi väitetyt vastaajat todistelutarkoituksessa. Heillä on joka tapauksessa oikeus kuulla toisiaan vastaan esittämiseksi. Todisteluoikeuteen liittyvät syyt edellyttävät usein käytännössä osallisia vastaan nostettujen syytteiden käsittelyä samassa pääkäsittelyssä.

kuitenkin se, että usea maalittamistoimintaan mukaan liittymistä harkitseva todennäköisesti kokee riskin kiinnijäämisestä ja rikosoikeudellisten seuraamusten kohteeksi joutumisesta vähäiseksi. Tätä voidaan mielestäni pitää vakavana ongelmana, koska juuri se, että niin moni liittyy mukaan kohdehenkilön mustamaalaamiseen tms. tekee toiminnasta maalittamisen.

Edellä lausuttu puhuu sen puolesta, että sellaisiin lainsäädännöllisiin toimenpiteisiin on syytä ryhtyä, joilla maalittamisen torjuntaa voitaisiin tehostaa. Se, riittääkö tähän esimerkiksi pelkästään syyteoikeussäännösten muuttaminen niin, että rikostorjuntaviranomaiset voivat ryhtyä tekokkaamin toimiin jo saadessaan maalittamisesta tieto, vai vaatiiko tilanne uuskriminalisointia, on kysymys, johon palataan tuonnempana.

Innovatiivisena, joskaan ei ennenkuulumattomana, voidaan pitää ajatusta sakkon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) soveltamisesta sellaisiin yksittäisiin maalittamisen osatekoihin, jotka täyttävät esimerkiksi rikoslain 24 luvun 8 §:n yksityiselämää loukkaava tiedon levittämisen tai luvun 9 §:n kunnianloukkauksen tunnusmerkistön. Tämän ns. sakkomenettelylain mukaisessa menettelyssä on ajanjaksolla 1.12.2016 – 27.8.2020 käsitelty yhteensä 59 kunnianloukkausasiaa ja 4 yksityiselämää loukkaava tiedonlevittämisasiä.¹³³ Sakkomenettelylain käyttö on näissä asiaryhmissä siten ollut hyvin vähäistä.

Sakkomenettelylain 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan lain tarkoittamassa menettelyssä voidaan yksinkertaisessa ja selvässä asiassa määrätä seuraamukseksi sakkorangaistus rikkomuksesta, josta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Edellä mainituista rikoksista on säädetty ainoastaan sakoa rangaistuksena. Sakkomenettelylain 1 §:n 1 mom. 1 kohdan nykyuotoa koskevassa hallituksen esityksessä todetaan teon yksinkertaisuutta ja selvyttä koskevasta vaatimuksesta, että asian tulisi olla tällainen sekä näytöllisessä että oikeudellisessa suhteessa. Ratkaisevaa esitöiden mukaan olisi se, että asia on ratkaisun antamishetkellä yksinkertainen ja selvä. Kysymys on ennen kaikkea asian ratkaisijan kuten poliisimiehen tai syyttäjän arviosta. Sillä, että epäilty kiistää teon, ei olisi olennaista merkitystä selvyuden arvioinnissa, jos asiassa olisi muutoin käsillä vahva näyttö (HE 103/2017 vp).

Esimerkiksi kohdehenkilön erilainen halventaminen täyttää yleensä nyt puheena olevan teon yksinkertaisuutta ja selvyttä koskevan vaatimuksen. Näin

¹³³ Tieto on saatu poliisitarkastaja Konsta Arvelinilta sähköpostissa 30.8.2020.

on usein esimerkiksi asiattomuuksiin menevän haukkumisen ja muun solvaamisen osalta. Sama koskee myös kohdehenkilön henkilötietojen tai tätä esittävän kuvan – varsinkin loukkaavalla tavalla muunnellun kuvan levittämistä. Yhteistä tämänkaltaisille teoille on, ettei niiden osalta juuri koskaan ole esitetävissä oikeuttamisperustetta. Yleisesti ottaen voidaan myös sanoa, että mitä absurdimpi loukkaus on, sitä yksinkertaisempi ja selvempi se on rikosoikeudellisesti arvioituna. Kunhan viestin kirjoittaja saadaan selville, ovat tällaiset teot usein selviä myös näytöllisesti. Viestin sisältö voidaan tyypillisesti osoittaa kirjallisella todisteella.

Näin ollen näkisin, että kun laajassa maalittamisvyyhdyssä sen päätekijöiden toimet saatetaan normaalin esitutkinnan kautta tuomioistuimen tutkittaviksi, voitaisiin samaan vyyhtiin liittyviä (lukuisia) vähäisempiä tekoja tutkia erikseen suppeassa esitutkinnassa ja, edellytysten täytyessä, niiden tekijöille määrätä sakko sakkomenettelylain nojalla. Tämä voisi osaltaan jossakin määrin kompensoida rikoslain osallisuussäännösten rajallista käytännön soveltuvuutta maalittamistoimintaan.

Yhtenä sakkomenettelyn soveltamisedellytyksenä olisi tässä yhteydessä se, että asianomistaja antaa sakkomenettelylain 5 §:ssä tarkoitetun suostumuksen (myös epäillyn suostumus vaaditaan). Rohkenisin olettaa, että asianomistaja antaisi suostumuksen verraten usein. Vaikka se merkitsisi, että asianomistaja menettää mahdollisuuden esittää korvausvaatimuksen syytteen käsittelyn yhteydessä (koska pääkäsittelyä ei järjestetä), ei tämä kuitenkaan merkitsisi asianomistajalle mahdollisen korvausvaatimuksen esittämismahdollisuuden totaalista menettämistä. Ainakaan teoriassa poissuljettuna en pitäisi sitäkään, että asianomistaja niin halutessaan voisi nostaa ns. *summaarisen riita-asian korvauskanteen* rangaistusmääräyksellä sakotettua tekijää vastaan. Korvauskanteen peruste ilmenisi riittävässä määrin lainvoimaiseksi tulleesta syyttäjän määräämästä rangaistusmääräyksestä.

2.4 Syyteoikeusjärjestely

Vaikka valtaosa kaikista rangaistussäännöksistä ovat nykyään virallisen syytteen alaisia, on huomattava osa niistä rangaistussäännöksistä, jotka voivat tulla sovellettaviksi maalittamiseen, asianomistajarikoksen asemassa. Edellytyksenä sille, että syyttäjä

voi nostaa syytteen tällaisesta rikoksesta on pääsäännön mukaan se, että asianomistaja on esittänyt syyttämispyyntönsä.¹³⁴

Syyteoikeuden osalta huomio kiinnittyy tässä suhteessa erityisesti eräisiin rikoslain 24 luvun ja 25 luvun rangaistussäännöksiin, joita on käsitelty edellä.

2.4.1 Rikoslaki 24 luku 12 §

Rikoslain 24 luvun 12 §:n 1 mom. mukaan syyttäjä ei saa nostaa syytettä muun muassa viestintärauhan rikkomisesta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Pykälän 2 mom. ensimmäisen virkkeen mukaan syyttäjä ei saa nostaa syytettä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, törkeästä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, kunnianloukkauksesta eikä törkeästä kunnianloukkauksesta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi.

Sanotun momentin toinen virke sisältää säännöksen, jonka mukaan valtakunnansyyttäjä voi kuitenkin antaa määräyksen syytteen nostamisesta, jos rikos on tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Tietoverkoissa tehtyjä rikoksia ajatellen syyteoikeussäännön soveltamisala on siten varsin suppea. Kun säännöksessä mainittu rikos on tehty verkkojulkaisussa, säännös soveltuu, mutta lähtökohtaisesti ei tilanteissa, joissa teko on tehty esimerkiksi yksityisen ylläpitämällä internetsivustolla eikä silloin, kun tekijä on toimittanut viestin yleisön saataville internetin keskustelupalstalle.¹³⁵ Viimeksi mainitut alustat eivät yleensä täytä verkkojulkaisun määritelmää,¹³⁶ eivätkä ne ole joukkotiedotusvälineitä.

Rikoslain 24 luvun 12 §:n syyteoikeussäännön säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan tärkeän yleisen edun arvioinnissa on otettava huomioon myös yksityiset edut, eikä asianomistajan syytemonopolia voitaisi yleensä syrjäyttää silloin, kun harkittavina ovat suhteellisen lievät rikokset.¹³⁷ Mahdollisuutta nostaa syyte esim. kunnianloukkausrikoksesta, vaikkei asianomistaja ole ilmoittanut rikosta syytteeseen on

¹³⁴ Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1 luku 2 § 2 mom. ja 5 §.

¹³⁵ Ks. Kolehmainen, Simo. Syyteoikeudesta yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä, kunnianloukkausta ja törkeää kunnianloukkausta koskevilla rikoksilla. Teoksessa Kirjoituksia viestintäoikeudesta Helsingin hovioikeus. 2010. s. 15.

¹³⁶ Sananvapauslaki 2 §:n 1 mom. 6 kohta.

¹³⁷ HE 184/1999 vp s. 38.

esitöissä myös perusteltu sillä, että asianomistajan passiivisuus voi johtua pakottamisesta tai muusta painostuksesta. Myös se, että jokin tiedotusväline toistuvasti syyllistyisi törkeisiin yksilön kunniaa ja yksityiselämää loukkaaviin rikoksiin ajateltiin voivan edellyttää kysymyksessä olevan syyteoikeuden käyttämistä.¹³⁸

Toistaiseksi tämän syyteoikeussäännöksen perusteella lienee nostettu syyte vain kerran.¹³⁹

2.4.2 Rikoslaki 25 luku 9 §

Rikoslain 25 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan syyttäjä ei saa nostaa syytettä laittomasta uhkauksesta eikä pakottamisesta, ellei asianomistaja ilmoita sitä syytteeseen pantavaksi tai ellei laittoman uhkauksen tai pakottamisen tekemiseen ole käytetty hengenvaarallista välinettä taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Koska maalittamistoiminnassa on tyypillisesti kysymys viestien, muiden kirjoitusten tai kuvien julkaisemisesta tai kohdennetusta lähettämisestä kohdehenkilölle, maalittamisessa tapahtunut laitton uhkaus tai pakottaminen ei toteudu hengenvaarallista välinettä käyttäen. Kysymyksessä olevat rikokset voivat siten kuulua virallisen syytteen alaisuuteen yleensä vain, jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista. Mainittakoon, että esimerkiksi ratkaisussa KKO 2013:50 syyttäjällä katsottiin olleen syyteoikeus laittomasta uhkauksesta, vaikka asianomistajat eivät olleet ilmoittaneet tekoa syytteeseen pantavaksi. Ratkaisuun vaikutti muun ohella julkaistun kirjoituksen sisältyneiden uhkausten vakavuus.¹⁴⁰

Kysymyksessä olevaa syyteoikeussäännöstä on tarkoitus muuttaa. Oikeusministeriössä valmistellun esityksen mukaan laittoman uhkauksen syyteoikeutta koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi niin, että teko olisi virallisen syytteen alainen, jos laitton uhkaus kohdistuisi henkilöön hänen työtehtävänsä vuoksi eikä rikoksentekijä kuulu työpaikan henkilöstöön. Syyttäjä saisi nostaa syytteen laittomasta uhkauksesta myös, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen julkisen luottamustehtävänsä vuoksi.¹⁴¹

¹³⁸ HE 84/1974 vp s. 5.

¹³⁹ Ks. VKSV 19.2.2019 Dnro 445/27/18.

¹⁴⁰ KKO 2013:50 kohta 8.

¹⁴¹ Ks. HE 226/2020 vp.

2.4.3 Sananvapauslaki 24.1 §

Sananvapauslain 24 §:n 1 momentin mukaan valtakunnansyyttäjä päättää syytteen nostamisesta julkaistun viestin sisältöön perustuvasta virallisen syytteen alaisesta rikoksesta sekä tällaiseen rikokseen liittyvästä päätoimittajarikkomuksesta. Valtakunnansyyttäjä määrää tällöin myös siitä, kenen on ajettava syytettä.

Valtakunnansyyttäjällä on siten yksinomainen syyteoikeus säännöksessä tarkoitettuihin rikoksista. Säännöksen perusteluissa todetaan sananvapauteen liittyvien perusoikeusnäkökohtien puoltavan sitä, että syyteoikeus virallisen syytteen alaisista julkaistun viestin sisältöön perustuvista rikoksista kuuluu kaikissa tapauksissa ylimmälle syyttäjälle.¹⁴² Syyteoikeuden keskittämistä ylimmälle syyttäjälle on myös perusteltu mahdollisuudella varmistaa syyttämiskäytännön yhdenmukaisuus virallisen syytteen alaisten julkaistun viestin sisältöön perustuvien rikosten osalta.¹⁴³

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 1 §:n mukaan rikosasiaa ei oteta tuomioistuimessa tutkittavaksi, ellei syytettä rikoksesta ole nostanut se, jolla on siihen lain mukaan oikeus. Säännöksen noudattaminen on siten prosessin edellytys. Jos paikallissyöttäjä nostaa ilman valtakunnansyyttäjän määräystä syytteen virallisen syytteen alaisesta rikoksesta, jota tuomioistuin pitää julkaistun viestin sisältöön perustuvana ja siten valtakunnansyyttäjän yksinomaiseen syytetoimivaltaan kuuluvana, syyte on jätettävä tutkimatta.¹⁴⁴

Sananvapauslakia edeltänyt painovapauslaki (1/1919) sisälsi painovapausrikosta koskevan legaalimääritelmän. Sen mukaan painovapausrikoksena pidettiin tekoa, jonka rangaistavuus perustui julkaistun painokirjoituksen sisällykseen. Se, mitkä teot täyttivät määritelmän, oli jätetty oikeuskäytännön varaan. Painovapauslain seuraajassa sananvapauslaissa asia on säännelty vastaavalla tavalla.¹⁴⁵

Huomionarvoista on, että se, mikä on sananvapauslain 12 §:n tarkoittama yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuva rikos, ei ole määriteltävissä in abstracto yksistään rikosnimikkeen tai tunnusmerkistön perusteella. Määrittely on tehtävä konkreettisen teon perusteella. Jos viesti on julkaistu, määritelmä täyttyy; sellainen rikos, joka ei käsitä viestin julkaisemista, jää

¹⁴² Käsitteelle ”yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuva rikos” (12 §) annetaan sama sisältö kuin käsitteelle ”julkaistun viestin sisältöön perustuva rikos” (24 §). Ks HE 54/2002 vp s. 6.

¹⁴³ HE 54/2002 vp, s. 37.

¹⁴⁴ Ks. KKO 2008:49.

¹⁴⁵ Ks. sananvapauslain 12 §. Esitöissä esitetty luettelo mainitsee keskeisimmät sananvapausrikokset, mutta se ei ole tyhjentävä ja se kuvastaa luonnollisesti tilannetta esitöiden kirjoittamishetkellä HE 54/2002 vp, s. 71.

määritelmän ulkopuolelle. Esimerkiksi rikoslain 17 luvun 18 §:ssä rangaistavaksi säädetty sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen voidaan toteuttaa säännöksessä tarkoitettua lainvastaista aineistosta levittämällä rajatussa eMule-vertaisverkossa. Tällöin tekoa ei tehdä toimittamalla tietoa yleisön saataville sananvapauslain 12 §:n tarkoittamalla tavalla. Sananvapauslain esitöissä annetaankin luettelo rikoksista, jotka ”perustuvat tai voivat perustua julkaistun viestin sisältöön”.

Kun painovapauslaki kumottiin sananvapauslain säätämisen yhteydessä, painovapauslain mukaisen oikeusministeriölle kuulunut painokannevalta siirrettiin valtakunnansyyttäjälle.

Tämä ei kuitenkaan ollut ainoa syyteoikeutta tuolloin kohdannut muutos. Sananvapauslaki – toisin kuin painovapauslaki – on välineneutraali. Sananvapauslaki ja sen sisältämä syyteoikeussäännös soveltuu siten perinteisen painoviestinnän lisäksi myös muunlaiseen joukkoviestintään – kuten televisio- ja radioviestintään sekä viestintään tietoliikenneverkkojen välityksellä. Teknologioiden nopea ja osin ennakoimaton kehitys onkin hyvin merkittävästi lisännyt mahdollisuuksia levittää ja julkistaa tietoa esimerkiksi internetin ja muun sosiaalisen median avulla verrattuna aikaan, jolloin painovapauslaki oli voimassa. Välineneutraalisuudenperiaatteen kytkeminen syyteoikeussääntelyyn, yhdistettynä teknologioiden nopeaan kehitykseen, on vastaavasti merkinnyt, että ylimmän syyttäjän yksinomaiseen syyteharkintaan saapuvien asioiden juttumäärä on noussut hyvin merkittävästi verrattuna painovapauslain aikaan. Myös asioiden variaatio on lisääntynyt huomattavasti.

Esimerkkinä rikoksesta, joka vakiintuneesti on katsottu kuuluvan sananvapauslain 24.1.§:n soveltamisalaan, voidaan mainita internetissä julkaistu rikoslain 17 luvun 1 §:ssä tarkoitettu julkinen kehottaminen rikokseen.

Syyteoikeussäännös sananvapauslain 24.1 §:ssä on varsin tulkinnanvarainen.

Viimeisin keskustelun kohteeksi noussut tulkintakysymys lienee liittynyt siihen, tulisiko rikoslain 25 luvun 7a §:ssä säädettyä vainoamista pitää rikoksena, jonka osalta valtakunnansyyttäjällä olisi yksinomainen syyteoikeus silloin, kun vainoamisrikoksen tunnusmerkistön mukaisia viestejä on julkaistu joukkoviestimissä, esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tai verkkosivuilla.¹⁴⁶ Valtakunnansyyttäjä todennut, että rikoslain 25

¹⁴⁶ Ks. Fredman, Markku; Kanerva, Janne; Tolvanen, Matti ja Viitanen, Marko. Esitutkinta ja pakokokeinot. Helsinki 2020 s. 965. Teoksessa todetaan, että oikeuskäytännössä on ollut epätietoisuutta, kuuluuko syyteoikeus näin tehdystä vainoamisesta valtakunnansyyttäjälle.

luvun 7a §:n mukaisena vainoamisena rangaistavassa menettelyssä voi olla kyse sananvapauden käyttämisestä ja sen rajoittamisesta. Vainoaminen voi siten valtakunnansyyttäjän mukaan tietyissä tilanteissa olla sananvapauslain 24 §:n 1 momentissa tarkoitettu sananvapausrikos, josta syytteen nostamisesta päättäminen kuuluu valtakunnansyyttäjän yksinomaiseen toimivaltaan.¹⁴⁷

Vaikka esimerkiksi rikoslain 25 luvun 7 §:ssä tarkoitettu laitton uhkaus ei ole mainittu sananvapauslain esitöissä rikoksena, joka voisi olla ns. sananvapausrikos¹⁴⁸, ei ole poissuljettua, että valtakunnansyyttäjän tulisi suorittaa syyteharkinnan maalittamisen yhteydessä tehdystä laittomasta uhkauksesta, kun erittäin tärkeä yleinen etu vaati syytteen nostamista. Tätä tulkintaa vastaan on esitetty, että Korkein oikeus ei käsitellyt laitonta uhkausta sananvapauslain mukaisena rikoksena käsitellessään syyteoikeuskysymyksiä ennakkopäätöksessään KKO 2013:50.¹⁴⁹ Huomionarvoista kuitenkin on, että siinä asiassa nostetun syytteen internetissä tehdystä laittomasta uhkauksesta oli nostanut apulaisvaltakunnansyyttäjä.¹⁵⁰ Tuomioistuimilla ei siten ollut tarvetta erikseen ottaa kantaa siihen, olisiko asiassa sovellettava sananvapauslain 24 §:ää. Ratkaisusta KKO 2013:50 ei ole sen vuoksi mahdollista tehdä vahvoja johtopäätöksiä tämän kysymyksen suhteen. Mielestäni selvästi painavampi argumentti tässä yhteydessä on se, että internetissä tehty julkinen kehottaminen rikokseen on tekona varsin läheinen internetissä tehtyyn laittomaan uhkaukseen. On vaikeaa nähdä, miksi toinen kuulu nyt puheena olevan erityisen syyteoikeuden piiriin mutta toinen ei kuuluisi. Tässä yhteydessä voidaan myös todeta, että Ruotsissa joukkotiedotusvälineessä tapahtunut laitton uhkaus on sananvapausrikos, jonka osalta syyteoikeus on järjestelty poikkeavalla tavalla.¹⁵¹

Lisäksi on huomioitava, että tietyssä maalittamistoiminnassa yksi ja sama tekijä voi syyllistyä sekä julkiseen kehottamiseen rikokseen, laittomaan uhkaukseen että esimerkiksi kunnianloukkauksiin. Koska valtakunnansyyttäjällä joka tapauksessa on yksinomainen syyteoikeus näin tehdystä julkisesta kehottamisesta rikokseen ja koska muut mainitut rikokset ovat tällaisessa tilanteessa ajallisessa ja asiallisessa yhteydessä siihen, ei liene muuta vaihtoehtoa kuin

¹⁴⁷ VKST:n ratkaisu dnro 173/27/20 (tiedote siitä on julkaistu 6.4.2020).

¹⁴⁸ HE 54/2002 vp, s. 71.

¹⁴⁹ Ks. Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki 2020 s. 966. Teoksessa huomautetaan, että KKO:n ratkaisuselosteesta ei käy ilmi, että valtakunnansyyttäjä olisi päättänyt syytteen nostamisesta. Tosiasiassa päätöksen syytteen nostamisesta teki apulaisvaltakunnansyyttäjä, jolla on hänelle ratkaistaviksi annetuissa lainkäyttöasioissa sama toimivalta kuin valtakunnansyyttäjällä.

¹⁵⁰ Valtakunnansyyttäjänviraston haastehakemus dnro R 10/355.

¹⁵¹ Tryckfrihetsförordning (1949:105) 7:2 ja 9:2 ja Yttrandefrihetsgrundlag (1991:1469) 5:1 ja 7:1.

niiden saattaminen syyteharkintaan valtakunnansyyttäjälle yhtenä kokonaisuutena. Samoin lienee meneteltävä joissakin osallisuustilanteissa.

On varsin ongelmallista, että prosessinedellytyksen asemassa olevaan säännökseen liittyy tällainen korostunut tulkinnanvaraisuus. Koska sananvapausr rikosten tunnusmerkistöt jo sellaisinaan ovat usein tulkinnallisesti vaativia säännöksiä, on hieman absurdia, että jopa kysymys siitä, kenellä on syyteoikeus sellaisista rikoksista, on lainsäädännössä tehty niin vaikeaksi. Säännöstä on näistä syistä arvosteltu oikeuskirjallisuudessa.

Tämä tulkintaepävarmuus heijastuu eräiden pakkokeinojen käyttöön aiheuttaen epävarmuutta siihen, mitä pakkokeinoja saadaan soveltaa ja mikä syyttäjätaho on niiden osalta toimivaltainen (ks. jakso pakkokeinot).

Esimerkiksi OTL Simo Kolehmainen on syyteoikeussäännöstä koskevassa tutkimuksessaan todennut käytännön oikeuselämän kannalta olevan epätydyttävää, että sananvapausslain 24.1 §:n sovellettavuuteen liittyy niin paljon tulkinnallista epävarmuutta. Kolehmaisen mukaan ylimmän syyttäjän ratkaisukäytäntö ilmentää KKO:n ennakkoratkaisun (KKO 2008:49) jälkeen sellaista suhtautumista sananvapausslain 24.1 §:n tulkintaan, että on haluttu välttää tilanteita, joissa tuomioistuin jättäisi syytteen tutkimatta prosessinedellytyksissä olevan puutteen vuoksi; ts. säännöstä näkyy sovelletun laajentavasti siten, että tulkinnallisesti epävarmassa tapauksessa ylin syyttäjä on suorittanut syyteharkinnan, vaikka toisenlainen ratkaisu olisi myös ollut perusteltu.¹⁵² Kolehmainen on osuvasti huomauttanut, ettei tällaisessa tilanteessa korkeimpaan oikeuteen hevin ohjaudu sellaisia tulkinnallisia rajatapauksia, joita ratkaisemalla KKO voisi ohjata sananvapausslain 24.1 §:n tai sen yleistä soveltamisalaa koskevien säännösten soveltamista lainkäytössä. Kolehmaisen johtopäätös on, että syyteoikeussäätelyn sitominen sananvapausslain viestintäväliseen käsitteeseen yhtäältä ohjaa ylimmän syyttäjän syyteharkintaan joukkoviestinnän näkökulmasta varsin etäisiä ja vähäpätöisiä asioita, mutta toisaalta rajaa ylimmän syyttäjän yksinomaisen syytevallan ulkopuolelle poliittisen sananvapauden kannalta eräitä tärkeitä viestinnän muotoja.¹⁵³

¹⁵² Moite tästä kohdistuu tämän selvityksen laatijaan. Toimiessani Valtakunnansyyttäjänvirastossa vuosina 2005 – 2013 yksi päätehtävistäni oli syyteharkintaratkaisujen esitleminen sananvapaussasioissa.

¹⁵³ Kolehmainen, Simo. Syyteoikeudesta sananvapausr rikoksissa. Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro 6. 2009, s. 142 – 150.

Valtakunnansyyttäjä on esittänyt säännöksen muuttamista vuonna 2010.¹⁵⁴ Saadun tiedon mukaan sananvapauslakia on tarkoitus uudistaa lähivuosina. Valtakunnansyyttäjä on lausunnossaan todennut pitävänsä tärkeänä, että myös nyt puheena olevaa syyteoikeussäännöstä tarkistetaan tässä yhteydessä.¹⁵⁵

On selvää, että maalittaminen ilmiönä, ja varsinkin sen johdosta esitetyt lainsäädäntöaloitteet toteutuessaan, lisäävät painetta sananvapauslain 24.1 §:n muuttamiseen.

2.4.4 Arviointia

Syyteoikeussäännösten arviointi on syytä aloittaa toteamuksella, että rikoslain 25 luvun 9 §:ssä säädettyä syyteoikeussäännöstä koskeva muutoshanke on kannatettava. Esityksen mukaan laittoman uhkauksen syyteoikeutta koskevaa säännöstä muutettaisiin niin, että teko olisi virallisen syytteen alainen, jos laitton uhkaus kohdistuisi henkilöön hänen työtehtävänsä vuoksi eikä rikoksentehtijä kuulu työpaikan henkilöstöön. Tämä on perusteltu muutosesitys, jota on syytä viedä eteenpäin ilman viivästystä. Uhkaukset ovat maalittamistekojen vakavin toteutusmuoto ja niiden tehokkaaseen torjumiseen liittyy painava julkinen intressi.

Arvioitaessa, onko myös rikoslain 24 luvun 12 §:ssä säädettyä syyteoikeussäännöstä perusteltua muuttaa siirtämällä siinä tarkoitettuja tekoja nykyistä laajemmin virallisen syytteen alaisuuteen, on ensin syytä lyhyesti tarkastella syitä, miksi tiettyjä tekoja ylipäätään säädetään asianomistajarikoksiksi.

Asianomistajarikoksiksi on tyypillisesti säädetty sellaisia rikoksia, joihin ei liity painavaa julkista intressiä. Tällaiset ovat esimerkiksi vähäiset omaisuusrikokset sekä rikokset, jotka välittömästi kohdistuvat vain yksityiseen intressiin. Oikeuskirjallisuudessa on tältä osin mainittu esimerkkeinä herjaukset ja yksityisyyden loukkaukset. Tällaisten rikosten asema asianomistajarikoksina perustuu siihen ajatukseen, että jollei asianomistaja itse halua saattaa tekijää rikosoikeudelliseen vastuuseen, ei tämä myöskään ole yhteiskunnan intressien mukaista.¹⁵⁶ Asianomistajarikosten joukkoon kuuluu toisaalta myös sellaisiakin rikoksia, joita ei voida pitää vähäisinä tai pelkästään yksityistä etua loukkaavina, mutta joiden käsittely saattaa aiheuttaa asianomistajalle vahinkoa taikka kärsimystä. Esimerkkeinä tältä osin voidaan mainita rikoslain 20 luvun 5a §:ssä

¹⁵⁴ Esitys sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) 24 §:n 1 momentin muuttamiseksi. Valtakunnansyyttäjänviraston dnro 96/61/10.

¹⁵⁵ Valtakunnansyyttäjän lausuma 24.8.2020 dnro 058/62/20 s. 2.

¹⁵⁶ Vuorenperä, Mikko. Asianomistajan oikeudet rikosprosessissa. Werner Söderström lakitieto 1999, s. 88.

tarkoitettu seksuaalinen ahdistelu, joka on kohdistunut kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön, ja rikoslain 38 luvun 1 §:ssä tarkoitettu salassapitorikos, jonka kohteena on yksityisen henkilökohtaiset tai taloudelliset olot.

Se, että maalittamisen osatekoihin tavallisimmin soveltuvat rangaistussäännökset – yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, kunnianloukkaus ja törkeä kunnianloukkaus sekä laitton uhkaus ja pakottaminen – ovat asianomistajarikoksen asemassa, on ongelmallista maalittamisen torjunnan kannalta. Tämä johtuu siitä, että maalittamistilanteissa näidenkin rikosten torjumiseen liittyy usein painava julkinen intressi.

Edellä on tuotu esiin, että maalittamistoiminnalla aiheutetaan olennaista haittaa ja vahinkoa välittömänä kohteina olevien henkilöiden ohella myös tärkeille julkisille intresseille. Esimerkiksi poliittista päättäjää vastaan tehdyllä maalittamisella vaarannetaan viimekädessä yhteiskunnallinen päätöksenteko ja demokraattisten toimielimien toiminta; virkamiehiä vastaan tehdyllä maalittamisella vaarannetaan päätöksenteko hallinnossa jne. Tuomareiden maalittamisessa kysymys on samalla myös tuomioistuimen arvovallan vaarantamisesta, mikä puolestaan vaarantaa luottamuksen tuomioistuimiin oikeuden jakajina.

Esimerkiksi toimittajia, tutkijoita ja taiteilijoita vastaan tehdyllä maalittamisella loukataan ihmis- ja perusoikeutena turvattua sananvapautta, joka on yksi demokraattisen yhteiskunnan perusedellytyksistä.

Maalittaminen vaarantaa siten monenlaisia tärkeitä julkisia intressejä, vaikka toiminta usein välittömästi kohdistuu yksilöön. Tähän nähden voidaan pitää epätyydyttävänä sellaista tilannetta, jossa maalittajien vastuuseen asettaminen valtaosassa tapauksista edellyttäisi asianomistajan syytepyyntöä. Myös se, että asianomistaja saattaa maalittamistilanteissa olla altis painostukselle, on merkityksellistä tässä yhteydessä.

Maalittamisen torjumiseen liittyvä yleinen intressi uhkaa jäädä vaille riittävää huomiota, jos päätös maalittamistekojen saattamisesta rikosprosessiin liian suurelta osin jää riippumaan yksittäisen kohdehenkilön motivaatiosta tai uskalluksesta tehdä rikosilmoitus tai syytepyyntö.

Tosiseikka on toisaalta sekin, että maalittamisen kohteeksi joutuneet kokevat usein sen aiheuttaman kuormituksen ja haitan eri tavoin. Joku saattaa kokea maalittamisen psykososiaalisen kuormituksen voimakkaana, kun taas toiselle kuormitus on vähäinen

tai jopa olematon.¹⁵⁷ Syyteoikeuden järjestelyyn nyt puheena olevien rikosten osalta liittyy siten ristiriitaisia näkökohtia.

Mahdollisuudet syytteen nostamiseen eivät toki kokonaan ole kohdehenkilön aktiivisuuden varassa. Kuten edellä on todettu, on syytteen nostaminen mahdolliseksi ilman asianomistajan syytepyyntöä, mikäli erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista. Kriteerit ovat kuitenkin hyvin tiukat rikoslain 24 luvun 8 – 10a §:ssä tarkoitettujen yksityisyyttä ja kunniaa loukkaavien rikosten osalta, koska tämä mahdollisuus koskee ainoastaan tekoja, jotka on tehty joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja syyteoikeus on annettu yksinomaan valtakunnansyyttäjälle.

Tämä merkitsee, että varsin suuri joukko maalittamisen osatekoja jää virallisen syyteoikeuden ulkopuolelle myös silloin, kun erittäin tärkeän yleisen edun vaatimus saattaisi vaatia syytteen nostamista.

Sääntelyn toimivuus edellyttää myös, ettei erittäin tärkeän yleisen edun vaatimuksen täyttymiselle aseteta kohtuuttoman korkeaa kynnystä. Sitä koskevassa harkinnassa on kiinnitettävä riittävää huomiota seikkoihin, joilla tosiasiallisesti on tärkeä yleinen intressi.

Erittäin tärkeä yleinen etu saattaa hyvinkin vaatia syytteen nostamista esimerkiksi silloin, kun vakavanlaatuisen maalittamisen kohteeksi joutuu tuomari ja muu virkamies tietyn ratkaistavana olevan asian vuoksi. Syytepyynnön esittämiselle he saattavat itsensä esteelliseksi asiassa, mikä nostaa kynnystä tällaisen pyynnön tekemiselle.¹⁵⁸ Esteellisyytilanteen aikaansaaminen on voinut olla maalittamisen alullepanneen tahon tarkoituskin.

Erittäin tärkeä yleinen etu saattaa vaatia syytteen nostamista myös tilanteissa, joissa esimerkiksi toimittaja tai tutkija on joutunut vakavanlaatuisen maalittamisen kohteeksi mutta jättänyt syytepyynnön tekemättä pelätessään maalittamisen vain eskaloituvan esitutinnan ja oikeudenkäynnin johdosta.

Nämä ovat mielestäni tilanteita, jossa lähtökohtaisesti tulisi katsoa, että erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamisen.

¹⁵⁷ Poliisihallituksen lausuma 24.07.2020, POL-2020-31218 (ID-20247874) s. 5.

¹⁵⁸ Esitutkintavirkamiehen esteellisyydestä säädetään esitutkintalain 2 luvun 7 ja 8 §:ssä, syyttäjän esteellisyydestä syyttäjälaitoksesta annetun lain 24 §:ssä ja tuomarin esteellisyydestä oikeudenkäymiskaaren 13 luvussa. Esteellisyys voi syntyä myös sillä perusteella, että häntä joudutaan kuulemaan esitutkinnassa tai pääkäsittelyssä muussa asemassa.

Tämänkaltaiset tilanteet ovat mielestäni sellaiset, joissa rikoslain 24 luvun 12 §:n 2 momentin 2 virkkeessä tarkoitettu syytemääräys tulisi antaa, mikäli säännöksessä tarkoitettut teot on tehty joukkotiedotusvälineessä eli esimerkiksi verkkojulkaisussa. Erittäin tärkeän yleisen edun vaatimusta koskevassa harkinnassa ei saa jäädä asianomistajan syytemonopolia vahvasti painottavien, mutta mielestäni tänä päivänä osittain vanhentuneiden esityöperusteluiden vangiksi.

Tässä yhteydessä voidaan mainita valtakunnansyyttäjän päätös 9.3.2018 Dnro 571/27/17, joka koski sanomalehden toimittajan tapausta. Toimittaja oli pyytänyt poliisia selvittämään, olivatko useat eri henkilöt syllistyneet rikokseen kommentoidessaan toimittajan kirjoittamaa lehtijuttua eräistä puukotuksista ja erästä puukotuksen uhria auttaneesta ulkomaalaistaustaisesta henkilöstä. Poliisi oli aloittanut esitutinnan toimittajan ilmoittamista laittomista uhkauksista ja kunnianloukkauksista, koska toimittaja oli aluksi vaatinut näistä asianomistajarikoksista rangaistusta. Toimittaja oli sittemmin peruuttanut rangaistusvaatimuksensa. Valtakunnansyyttäjän harkittavaksi oli sen vuoksi tullut se, täytyykö esitutkinta lopettaa vai oliko syyttäjällä syyteoikeus ilman asianomistajan rangaistusvaatimustakin erittäin tärkeän yleisen edun vuoksi. Esitutinnan jatkaminen oli sidottu syyttäjän syyteoikeuden olemassaoloon. Niiden kunnianloukkausten osalta, jotka oli tehty joukkotiedotusvälinettä käyttäen, päätöksenteko syyteoikeudesta kuului valtakunnansyyttäjälle.

Toimittaja oli esittänyt pyynnön, että valtakunnansyyttäjä linjaisi, onko hänen tapauksessaan olemassa laissa tarkoitettu erittäin tärkeä yleinen etu, jolloin häneen kohdistuneet asianomistajarikokset voitaisiin tutkia ja syyttää ilman hänen rangaistusvaatimustaan.

Valtakunnansyyttäjän allekirjoittamassa päätöksessä viitattiin lain esitöistä ilmeneviin lain tavoitteisiin (HE 184/1999 vp ja HE 84/1974 vp), joiden mukaan kynnys asianomistajan syytemonopolin syrjäyttämiseksi on nostettu varsin korkealle, mutta joissa toisaalta edellytetään yleisen edun huomioon ottamista ja joissa mainitaan se, että asianomistajan passiivisuus voi johtua pakottamisesta tai muusta painostuksesta.

Asian lopputulos oli se, ettei toimittajaan kohdistuneet vihamieliset kirjoitukset katsottu yleiseltä halventavuudeltaan erityisen vakavina pidettäviksi. Esitutkinta määrättiin lopetettavaksi, koska *”[V]iitaten lain esitöistä ilmeneviin lain tavoitteisiin ja (toimittajaan) kohdistuneiden loukkausten määrään, laatuun ja koko kommentointijakson ajalliseen keston katson, etteivät (toimittajaan) kohdistuneet epäillyt kunnianloukkaukset ja epäilty laitton uhkaus ole sellaisia, joissa erittäin tärkeän yleisen edun voisi katsoa vaativan syytteen nostamista”*.

Ratkaisu on mielestäni ongelmallinen, koska päätöksessä näyttää jääneen varsin vähälle huomiolle se yleiselle edulle aiheutunut merkittävä vahinko, joka muodostuu toimittajan sananvapauden tukahduttamisesta tai tätä koskevasta yrityksestä. On syytä muistaa se, että EIT on jo ratkaisussaan Jersild vastaan Tanska¹⁵⁹ nostanut esiin lehdistön erityisen roolin *julkisena vahtikoirana* (public watchdog). Tämä luonnehdinta kuvastaa hyvin sitä painavaa yleistä intressiä, joka liittyy siihen, että toimet, joilla laittomasti pyritään estämään toimittajaa käyttämästä sananvapauttaan, saatetaan rikosprosessin kohteeksi.

Uhkaajat ja painostusta tekevät saavuttavat helposti tavoitteensa, jos edes esitutkintaa ei tällaisissa tapauksissa toimiteta, vaikka siihen on olemassa painavat oikeudelliset perusteet. Sekä poliisin että syyttäjien tulisi ottaa tämä seikka huomioon, kun sovellettavaksi tulee syyteoikeussäännös, jonka mukaan syyte voidaan nostaa erittäin tärkeän yleisen edun sitä vaatiessa.

Huomionarvoista on, että valtakunnansyyttäjä on sittemmin katsonut, että maalittamisen kaltaisissa tapauksissa erittäin tärkeä yleisen edun vaatimus voi täytyä.¹⁶⁰

Rikoslain 24 luvun 12 §:n muuttaminen?

Poliisihallituksen ja eräiden muiden viranomaisten tekemässä aloitteessa, joka käsittelee tiettyihin virkamiehiin kohdistuvaa maalittamista, ehdotetaan edellä käsiteltujen syyteoikeussäännösten muuttamista niin, että syyte voitaisiin helpommin nostaa myös tilanteissa, joissa asianomistaja-asemassa oleva henkilö ei esitä syyttämispyyntöä (tai esitä rangaistusvaatimusta esitutkinnassa). Aloitteessa esitetään, että viestintärauhan rikkominen, laiton uhkaus, kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen sekä viimeksi mainittujen törkeitä tekemuotoja koskevat kriminalisoinnit muutettaisiin virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi silloin kun rikoksen kohteena on virkamies, työntekijä tai näiden läheinen, virkamiehen tai työntekijän työtehtäviin liittyvistä syistä. Aloitteessa esitystä perustellaan muun ohella sillä, että tutkinta lopetetaan, mikäli asianomistaja ei vaadi rangaistusta, jolloin erittäin tärkeän yleisen edun olemassaolo ei välttämättä tule ilmi eikä kynnyksen ylittymistä voida edes arvioida.¹⁶¹

Eräiden uhkaustyyppisten tekojen osalta aloitteessa peräänkuulutettuihin lainsäädäntömuutoksiin on jo ryhdytty, kuten edellä todettiin. Lainvalmistelutyö on aloitettu rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamiseksi niin, että syyttäjä saisi nostaa syytteen laittomasta

¹⁵⁹ Jersild v. Denmark, no. 15890/89, § 31, 23.9.1994.

¹⁶⁰ VKSV 19.2.2019 Dnro 445/27/18.

¹⁶¹ Poliisihallituksen ym. aloite 17.6.2019 s. 6.

uhkauksesta, jos teko on kohdistunut henkilöön esimerkiksi palvelutehtävissä, terveydenhuollon ja sosiaalialan työssä, kaupallisessa työssä tai opetustehtävissä. Säännös koskisi lakiluonnoksen mukaan myös esimerkiksi tutkijoihin tai toimittajiin kohdistuvaa uhkailua. Julkisista luottamustehtävistä soveltamisalaan kuuluisivat esimerkiksi kunnanvaltuuston ja -hallituksen, kunnallisen lautakunnan, johtokunnan ja neuvottelukunnan jäsenet sekä muut julkiset luottamushenkilöt.¹⁶² Tämän lainmuutoshankkeen käynnistämistä on aloitteessa pidetty askeleena oikeaan suuntaan, mutta sellaiseen riittämättömänä toimenpiteenä:

”Haasteeksi jää, ettei maalittamiseen kytkeydy kuin murto-osassa tapauksia henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden vaaran uhkaa. Kyse ei siten ole pääsääntöisesti väkivallalla uhkaamisesta, vaan mustamaalaamisesta ja epäluottamuksen aikaansaamisesta. Siksi olisi ollut välttämätöntä, että oikeusministeriön esityksessä olisi esitetty muutettavaksi virallisen syyteen alaisiksi kaikki maalittamiseen tapauskohtaisesti soveltuvat asianomistajarikoluonteiset rikosnimikkeet”.¹⁶³

Tämän suuntaista muutosta on puoltanut jo sisäministeriön, oikeusministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä. 8.5.2019 luovuttamassaan mietinnössä (Sanat ovat tekoja. Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten tekosten tehostaminen. Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisuja 2019:23) esitettiin, että oikeusministeriö arvioisi, pitääkö sananvapauteen liittyvät viharikokset säätää virallisen syyteen alaisiksi ainakin niissä tilanteissa, joissa henkilö joutuu vihapuheen kohteeksi virkatoimiensa, työtehtäviensä tai luottamustehtäviensä hoitamisen vuoksi.

Käsitykseni mukaan lähtökohtana rikoslain 24 luvun 12 §:n 2 momentissa tulisi siis jatkossakin olla se, että siinä mainitut rikokset ovat lähtökohtaisesti asianomistajarikoksia. Mutta säännöstä olisi syytä muuttaa niin, että aluesyyttäjä saisi nostaa syyteen viestintärauhan rikkomisesta, yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, törkeästä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, kunnianloukkauksesta tai törkeästä kunnianloukkauksesta, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen työtehtävänsä vuoksi eikä rikoksentekijä kuulu työpaikan henkilöstöön. Syytteen tulisi saada nostaa myös, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen julkisen luottamustehtävänsä vuoksi.

Kriteerit syytteen nostamiselle teosta, joka on tehty joukkotiedotusvälineessä, voitaisiin sananvapaustäkökohtien vuoksi asettaa korkeammalle – esimerkiksi antamalla syyteoikeus tällaisista teoista ylimmälle syyttäjälle.

¹⁶² Ks. HE 226/2020 vp.

¹⁶³ Poliisihallituksen lausuma 24.07.2020, s. 6.

Tässä yhteydessä on lopuksi syytä todeta, ettei maalittamista koskeva pääkäsittely välttämättä aina ole oikeudenkäynti, joka edellyttää asianomistajalta henkilökohtaista kuulemista tai muunlaista henkilökohtaista osallistumista käsittelyyn. Ainakaan itse käsittelyn asianomistajalle aiheuttama haitta ei ole painava vastaperuste sille, että maalittamiseen soveltuvia rangaistussäännöksiä laajemmin siirretään virallisen syytteen alaisuuteen.

Perustelen käsitystäni ensiksikin sillä, että pääkäsittely, jossa käsitellään maalittamistoiminnassa tehtyjä yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiskoksia tai kunnianloukkauksia, tuskin ainakaan tyypillisesti on oikeudenkäynti, jossa syyttäjä ja/tai maalittamisen kohteeksi joutunut asianomistaja joutuu esittämään todistelua siitä, että vastaajana olevalla taholla ei ole ollut oikeutusta menettelylleen eikä perusteltua syytä pitää esitettyjä väitteitä tosina. Tämä johtuu siitä, että maalittamistoiminnassa tyypillisesti esitettyjen tietojen, perättömyys tai halventavuus sekä vastaajan menettelyn oikeudettomuus ilmenevät tyypillisesti jo viestien sisällöstä. Myös sananvapauden merkitys asiassa on oikeuskysymys. Koska oikeudenkäynnin kohteena olevat viestit voidaan tyypillisesti esittää pääkäsittelyssä kirjallisina todisteina, asianomistajan kuulemista henkilökohtaisesti todistelutarkoituksessa ei liene kuin poikkeuksellisesti tarpeen.

Koska syytteissä tarkoitetut rikokset ovat abstrakteja vaarantamisrikoksia ("... teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa...") voidaan myöskin rikosten täyttymistä yleensä arvioida ilman asianomistajan henkilökohtaista kuulemista (siis oikeuskysymyksenä).

Edes mahdollisen korvausvaatimuksen käsittely ei välttämättä edellytä asianomistajan henkilökohtaista osallistumista oikeudenkäyntiin. Vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n 1 mom. mukaan tällaisia rikoksia sisältäneen maalittamisen kohteeksi joutuneella on oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Lainkohdan 2 mom. mukaan korvaus määrätään sen kärsimyksen perusteella, jonka loukkaus on ollut omiaan aiheuttamaan ottaen erityisesti huomioon loukkauksen laatu, loukatun asema, loukkaajan ja loukatun välinen suhde sekä loukkauksen julkisuus. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että kärsimyksessä on kysymys aineettomasta vahingosta. Kärsimys ei syntyäkseen välttämättä edellytä psyykkisen tilan häiriintymistä tai siitä, että henki-

lövahingon kynns ylittyy. Sen osoittamiseksi ei edellytetä mitään lääketieteellisesti todettavaa muutosta. Ihminen voi kokea kärsimystä jo pelkän järkytyksen tai oikeudenloukkauksen perusteella.¹⁶⁴

Koska oikeuskäytännössä vakiintuneesti noudatetaan Henkilövahinkoasian neuvottelukunnan suosituksia korvausmäärien osalta, asianomistajan kuulemista henkilökotaisesti korvauksen määränkään osalta ei pitäisi olla tarpeen.

Mielestäni voidaan katsoa, että joissakin maalittamistapauksissa syyttäjä voisi ottaa ajaakseen syyteasian yhteydessä ajettavan rikokseen perustuvan asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen rikosasian vastaajaa vastaan, koska se voinee edellä lausuttu huomioon ottaen tapahtua ilman olennaista haittaa.¹⁶⁵ Tämä koskee sekä kärsimyskorvausta koskevaa vaatimusta, jonka osalta näyttö on pääsääntöisesti yhteneväinen syytteen tueksi esitetyn näytön kanssa, että henkilövahinkoa koskevaa vaatimusta, jotka voinevat koskea esimerkiksi teolla aiheutettua akuuttia stressireaktiota tai erilaisia mielenterveyden häiriöitä. Tällaiset henkilövahinkoa koskevat vaatimukset edellyttävät lääkärin tekemää havaintoa mutta ne lienevät useinmiten näytettävissä toteen lääkärinlausunnolla. Tämän edellytyksenä toki on, että asianomistajan ilmoittama vaatimus on määrältään kohtuullinen.

Sananvapauslain 24.1 §:n muuttaminen?

Ne ongelmat, jotka liittyvät nykyiseen syyteoikeussäntelyyn sananvapauslain 24.1 §:ssä uhkaavat kärjistyä, jos yhä useampi asianomistajarikoksen asemassa oleva sananvapausrikos siirtyy virallisen syytteen piiriin.

Näin voi käydä jo siinä vaiheessa, jos ja kun laiton uhkaus siirtyy laajemmin virallisen syyteoikeuden piiriin. Näitä tekoja tehdään maalittamistoimintaan liittyen usein julkaisemalla uhkauksen sisältävä viesti keskustelupalstoilla ja muilla sosiaalisen median alustoilla. Voidaan esittää argumentteja sen puolesta, että syyteoikeus niiden osalta kuuluu sananvapauslain 24.1 §:n nojalla yksinomaisesti ylimmälle syyttäjälle. Tämä ei ehkä ole todennäköisin tulkinta, koska Korkein oikeus ei käsitellyt laitonta uhkausta syyteoikeussäännöksen tarkoittamana rikoksena ratkaisussaan KKO 2013:50.¹⁶⁶ Toisaalta sillä ei ollut tarvettakaan ottaa tähän syyteoikeuskysymykseen kantaa, koska syytteen oli nostanut apulaisvaltakunnansyyttäjä, jolla on sama toimivalta lainkäyttö-

¹⁶⁴ Routamo, Eero; Ståhlberg, Pauli; Karhu, Juha. Suomen vahingonkorvausoikeus. Talentum 2006, s. 289.

¹⁶⁵ Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 3 luku 9 §.

¹⁶⁶ Esitutkinta ja pakkokeinot, s. 966.

asioissa kuin valtakunnansyyttäjällä. Tuleva oikeuskäytäntö tulee viimeistään antamaan vastauksen siihen, kuuluvatko nämä teot ylimmän syyttäjän yksinomaiseen syyteoikeuden piiriin.

Selvää mielestäni joka tapauksessa on, että nykyiseen sananvapauslain 24.1 §:ään liittyvät ongelmat tulevat muodostumaan merkittäviksi, jos myös viestintärauhan rikkominen, kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen sekä viimeksi mainittujen törkeitä tekemuotoja koskevat kriminalisoinnit muutetaan virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi tiettyjen kriteerien vallitessa. Näitä tekoja tehdään usein julkaisemalla loukkaavan tms. tiedon sisältävän viestin keskustelupalstoilla ja muilla sosiaalisen median alustoilla. Jos virallista syyteoikeutta laajennetaan esitetystä muodossa koskemaan myös näitä rikoksia, tarkoittaa se sitä, että jatkossa vain valtakunnansyyttäjällä (ja apulaisvaltakunnansyyttäjällä) olisi toimivalta päättää syytteen nostamisesta mahdollisesti satojen lainvastaisiksi epäiltyjen viestien muodostamista määrittämiskokonaisuuksista. Selvää on, että tämä ruuhkauttaisi valtakunnansyyttäjän toimiston työskentelyä tavalla, joka voisi heikentää rikosoikeudenhoidon tehokkuutta näissä asioissa ja myös haitata toimiston toimintaa muissa asioissa.

Näiden syiden vuoksi sananvapauslain 24 §:ssä säädettyä syyteoikeussäännöstä tulisi mielestäni muuttaa niin, että aluesyyttäjällä olisi vastaisuudessa syyteoikeus myös virallisen syytteen alaisista sananvapauslain 12 §:n tarkoittamista rikoksista. Muutos voitaisiin toteuttaa joko niin, että aluesyyttäjällä olisi syyteoikeus kaikista po. lainkohdassa tarkoitetuista rikoksista taikka niin, että valtakunnansyyttäjän yksinomaiseen syyteharkintaan jäisivät sellaiset julkaistun viestin sisältöön perustuvat rikokset, jotka kiinteimmin liittyvät sananvapauden ytimessä olevaan poliittiseen sananvapauteen. Näitä voisivat olla esimerkiksi rikoslain 11 luvun 10 §:ssä säädetty kiihottaminen kansanryhmää vastaan ja sen 10a §:ssä säädetty kvalifioitu tekemuoto, rikoslain 12 luvun 2 §:ssä säädetty sotaan yllyttäminen, luvun 7 §:ssä säädetty turvallisuussalaisuuden paljastaminen ja 8 §:ssä säädetty tuottamuksellinen turvallisuussalaisuuden paljastaminen, rikoslain 14 luvun 5 §:ssä säädetty poliittisten toimintavapauksien loukkaaminen sekä 17 luvun 10 §:ssä säädetty uskonrauhan rikkomista, milloin nämä rikokset perustuvat julkaistun viestin sisältöön.¹⁶⁷ Jälkimmäinen vaihtoehto olisi perustelluin, ellei katsota, että syyttäjän toiminnan oikeudellisen laadun ja yhdenmukaisuuden riittävä varmistaminen toteudu jo valtakunnansyyttäjän antamien valtakunnallisten yleisten ohjeiden perusteella.

Toinen vaihtoehto olisi toteuttaa muutos niin, että valtakunnansyyttäjälle annettaisiin yksinomainen oikeus päättää syytteen nostamisesta joukkotiedotusvälineessä tehdystä julkaistun viestin sisältöön perustuvasta virallisen syytteen alaisesta rikoksesta

¹⁶⁷ Tässä yhteydessä voidaan viitata valtakunnansyyttäjän esitykseen sananvapauslain 24 §:n 1 momentin muuttamiseksi vuodelta 2010. Valtakunnansyyttäjänviraston dnro 96/61/10.

sekä tällaiseen rikokseen liittyvästä päätoimittajarikkomuksesta. Tällöin esimerkiksi yksityisen henkilön ylläpitämällä internetsivulla tehty sananvapauslain 12 §:ssä tarkoitettu virallisen syytteen alainen rikos kuuluisi aluesyyttäjän toimivaltaan.

Huomionarvoista on, että ehdotetuista lainmuutoksista huolimatta valtakunnansyyttäjä voi halutessaan ja harkitsemassaan laajuudessa säilyttää keskeinen asema päätöksenteossa siitä, mistä teoista syyte nostetaan, määräämällä syyttäjiä ilmoittamaan hänelle syyteharkintaan saapuneista merkityksellisistä sananvapausrikoksista ja ottamalla tällaisia ilmoitettuja asioita ratkaistavakseen syyttäjälaitoksesta annetun lain (32/2019) 11 §:n 2 momentin nojalla.

2.5 Pakkokeinot

Keskeinen edellytys maalittamisen torjumiselle rikosoikeudellisin keinoin on, että siihen liittyvistä teoista voidaan saada näyttöä. Rikosvastuu ei ole mahdollista toteuttaa ilman riittävän tehokkaita tiedonsaantikeinoja. Se, että tässä yhteydessä on tyypillisesti kysymys keskustelupalstoilla tai muutoin sosiaalisessa mediassa esitetyistä tiedoista tai lähetetyistä viesteistä, korostaa tiettyjen tiedonsaantikeinojen merkitystä maalittamiasioiden tutkinnassa. Maalittamisen osatekojen tutkinnassa käytettäviä keskeisiä tiedonhankintaa koskevia pakkokeinoja käsitellään seuraavassa. Niiden jälkeen käsitellään kahta pakkokeinoa, jotka mahdollistavat lainvastaisen viestin esilläpidon keskeyttämisen.

2.5.1 Tiedonhankintakeinot ja niiden arviointi

Sananvapauslain 5 luvussa säädetään pakkokeinoista, joita sovelletaan lain tarkoittamien sananvapausrikosten¹⁶⁸ tutkinnassa. Luvun tarkoittamat pakkokeinot syrjäyttävät erityisinä pakkokeinoina pakkokeinolain tarkoittamat pakkokeinot.¹⁶⁹

Sananvapauslain 17 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi pakkokeinolaissa tarkoitetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen, syyttäjän tai asianomistajan vaatimuksesta määrätä lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän luovuttamaan verkkoviestin lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tunnistamistiedot vaatimukseen esittäjälle, jos on todennäköisiä syitä epäillä viestin olevan sisällöltään sellainen, että sen toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi. Asianomistajalle tunnistamistiedot saa kuitenkin määrätä luovutettaviksi vasta, kun hän saa itse nostaa syytteen rikoksesta. Vaatimus on esitettävä laitteen ylläpitäjän kotipaikan tai Helsingin

¹⁶⁸ Yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuva rikos; vrt sananvapauslaki 12 §.

¹⁶⁹ HE 222/2010 vp s. 245.

käräjäoikeudelle kolmen kuukauden kuluessa vaatimuksen perusteena olevan viestin julkaisemisesta. Tuomioistuin voi säännöksen perusteella asettaa luovuttamisveloitteen tehosteeksi uhkasakon.

Tunnistamistiedoilla tarkoitetaan ainakin tietoa siitä edellisestä osoitteesta, josta verkkoviesti on laitteelle tullut. Pakkokeino voi tällaisessa tilanteessa koskea asianomaisessa laitteessa mahdollisesti olevia tunnistamistietoja sekä samalla myös niihin liittyviä tietoja, joita laitteen ylläpitäjän asiakasrekisterissä voi olla.¹⁷⁰

Säännöksen sanamuoto jättää hieman tulkinnanvaraseksi sen, tarkoitetaanko 17 §:ssä mainitulla viestillä, joka on sisällöltään sellainen, että ”*sen toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi*” sitä, että viesti täyttää lain 12 §:ssä annetun määritelmän (”yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuva rikos”)? Lain 3 §:n 1 mom. 7 kohdan määritelmän mukaan *julkaisutoiminnalla* tarkoitetaan julkaisujen ja muiden verkkoviestien kuin ohjelmien toimittamista yleisön saataville. Eli viestin julkaiseminen on samaa kuin sen toimittamista yleisön saataville. Lain esitöissä todetaan edelleen, että sananvapauslailla annetaan julkaistun viestin sisältöön perustuva rikos- ja vahingonkorvausoikeudellista vastuuta koskevia säännöksiä sekä joukkoviestintää varten tarpeellisia erityissäännöksiä syyteoikeudesta, pakkokeinoista ja seuraamuksista.¹⁷¹

Edellä lausutun perusteella voidaan käsitykseni mukaan tehdä se johtopäätös, että sananvapauslain 12 §, 17 §, 18 § ja 24 § koskevat samanlaisia tekoja, vaikka pykäläkohtaiset määritelmät eroavatkin sanamuodoiltaan. Johtopäätökseni on, että keskeinen kriteeri mainittujen säännösten soveltuvuudelle on se, että *viesti on julkaistu*.

Lain esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa on todettu, että verkkoviestin tunnistamistiedot voidaan määrätä luovutettavaksi *vain tuomioistuimen päätöksellä* ja laissa säädettyihin edellytyksiin. Tätä suojaa on perusteltu viittaamalla sananvapaudensuojaan.¹⁷² Tämä on merkityksellinen seikka muun muassa arvioitaessa, minkälaisissa tilanteissa poliisi voi ryhtyä selvittämään sosiaalisessa mediassa tehdyn rikoksen tekijää vaatimalla teleyritykseltä tms. tietoja poliisilain 4 luvun 3 §:ssä säädetyn tiedonsaantioikeussäännöksen perusteella. Tätä kysymystä käsitellään jäljempänä.

Sananvapauslain esitöiden mukaan periaatteellista estettä ei ole sille, että tällaisen rikoksen tutkinnassa turvaudutaan pakkokeinolain mukaisiin pakkokeinoihin niiden

¹⁷⁰ Esitutkinta ja pakkokeinot, s. 968.

¹⁷¹ HE 54/2002 vp s. 6.

¹⁷² HE 54/2002 vp s. 75 ja Esitutkinta ja pakkokeinot, s. 967.

edellytysten täytyessä. Sen vuoksi tunnistamistietoja sisältävän laitteen takavarikointi olisi esitöiden mukaan periaatteessa mahdollista. Esitöissä pidetään laitteen takavarikointia kuitenkin epätodennäköisenä keinona, koska näin järeä toimenpide olisi konkreettisesti tilanteessa oletettavasti ristiriidassa pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:ssä säädetyn suhteellisuusperiaatteen kanssa.¹⁷³

Pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n tarkoittama televalvonta on myös keino, jolla tunnistamistietoja voidaan hankkia tiettyjen rikosten selvittämistä varten. Maalittamistoinnin osalta merkityksellinen on 6 §:n 2 momentin 2 kohta, jonka mukaan esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Lainkohdan 3 momentin mukaan verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamisesta säädetään sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 17 §:ssä. Televalvonta ei siten tule kysymykseen tilanteissa, joissa tutkinnan kohteena on sananvapauslain tarkoittama *julkaistun viestin sisältöön perustuva rikos*. Mutta sitä voitaisiin käsitykseni mukaan käyttää kohdeviestillä tehdyn laittoman uhkauksen selvittämiseen, jos teko on tehty telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen.

Poliisilla on poliisilain 4 luvun 3 §:n mukaan oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja eräistä salassa pidettävistä seikoista yksityisiltä yhteisöiltä ja henkilöiltä. Säännös ei ole varsinainen pakkokeino, mutta sen käyttötarkoitus on samanlainen kuin nyt käsiteltyjen pakkokeinojen.

Säännöksen 1 momentti sisältää yleissäännöksen, jonka mukaan poliisilla on päälystön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä. Poliisilla on sama oikeus saada 6 luvussa tarkoitettussa poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii.

Säännöksen 2 momentti sisältää erityissäännöksen, jonka mukaan poliisilla on yksittäistapauksessa oikeus pyynnöstä saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tiedot ovat tarpeen poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Poliisilla on vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja.

¹⁷³ HE 54/2002 vp. s. 75.

Kysymyksessä olevaa tiedonsaantioikeutta käytetään erilaisilla sähköisillä alustoilla julkaistujen viestien lähettäjien selvittämiseksi. Poliisi esittää tietopyyntöjä joko pykälän 1 tai 2 momentin mukaisesti tapauksesta riippuen.

Edellä käsitelty sananvapauslain 17 §:ssä säädetty pakkokeino (verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttaminen) tulee siis sovellettavaksi, jos on todennäköisiä syitä epäillä viestin olevan sisällöltään sellainen, että sen toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi. Koska verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamisesta on annettu kyseinen erityissäännös, poliisi ei voi näiden rikosepäilyjen selvittämiseksi ryhtyä hankkimaan tietoa anonyymiin viestiin liittyvistä tunnistamistiedoista vedoten poliisilain 4 luvun 3 §:n tiedonsaantioikeutta koskevaan säännökseen.¹⁷⁴

Jonkun verran paradoksaalista on se, että juuri poliisilain 4 luvun 3 §:ssä säädetyllä tiedonsaantioikeudella näyttää käytännössä olevan keskeinen asema tutkintakeinona sosiaalisessa mediassa tehtyjä rikoksia koskevassa tutkinnassa.

On kuitenkin huomattava, että rikos, joka toteutetaan esimerkiksi lähettämällä uhrille sähköposti tai tekstiviesti – siis *viestiä julkaisematta* – ei ole sananvapauslain 17 §:n tarkoittama julkaistun viestiin sisältyvä rikos, eikä estettä ole sille, että tällaisen rikoksen tekijää yritetään selvittää poliisilain 4 luvun 3 §:n tiedonsaantioikeutta hyväksi käyttäen. Mutta jos rikosepäily koskee esimerkiksi sosiaalisessa mediassa *julkaistua* julkista kehottamista rikokseen (rikoslaki 17 luku 1 §), kyse on julkaistun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta, eikä poliisilain 4 luvun 3 §:n tiedonsaantioikeussäännöksen soveltaminen tule silloin kysymykseen.

Jos tietopyynnön kohteena oleva yksityinen toimija ei suostu luovuttamaan poliisilain 4 luvun 3 §:ssä tarkoitettuja tietoja, poliisilla on mahdollisuus kuulla asianomaista henkilöä (oikeushenkilön edustajaa) todistajana. Jos kysymyksessä on keskeinen todistaja, joka ei ilmaise tietoa, poliisi voi kuulustella häntä tuomioistuimessa esitutkintalain 7 luvun 9 §:ssä säädetyn tavoin, jolloin tuomioistuin voi murtaa todistajan niskoittelun (oikeudettoman kieltäytymisen) määräämällä uhkasakon tai painostusvankeutta (oikeudenkäymiskaari 17 luku 63 §). Tätä mahdollisuutta ei käsitykseni mukaan kuitenkaan ole silloin, kun rikosepäily koskee sananvapauslain 12 §:ssä tarkoitettua yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvaa rikosta. Tämä johtuu siitä, että silloin tunnistamistieto voidaan määrätä luovutettavaksi vain sananvapauslain 17 §:n säädettyssä menettelyssä.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Esitutkinta ja pakkokeinot, s. 967.

¹⁷⁵ HE 54/2002 vp s. 75.

Tutkittaessa yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvaa rikosta, estettä ei liene sille, että poliisi tiedustelee, suostuuko teleyritys tai yhteisötilaaja luovuttamaan tunnistamistietoja. Jos tietoja ei luovuteta vapaaehtoisesti, poliisin on mielestäni meneteltävä sananvapauslain 17 §:n tarkoittamalla tavalla.

Poliisihallituksen lausunnossa todetaan, että suurin osa sosiaalisen median palveluntarjoajista toimii tällä hetkellä yhteistyössä lainvalvontaviranomaisten kanssa ja että esim. Facebook ja Twitter toimittavat pääsääntöisesti poliisilain 4 luvun 3 §:n mukaisen pyynnön perusteella poliisin tehtävien kannalta tarpeelliset tiedot. Nämä tiedot toimitetaan rajat ylittävästi suoraan yhtiöön tehdyn pyynnön perusteella. Suuret sosiaalisen median toimijat saattavat kuitenkin kieltäytyä toimittamasta tunnistautumistietoja tapauksissa, joissa ne tulkitsevat julkaisun kuuluvan Yhdysvaltojen perustuslain mukaisen sananvapauden piiriin.¹⁷⁶

Poliisihallituksen lausunnon mukaan kotimaiset palveluntarjoajat luovuttavat poliisilain perusteella poliisin tehtävien kannalta tarpeelliset tiedot pääsääntöisesti vapaaehtoisesti ja poliisi on joutunut hyvin harvoin turvautumaan muihin pakkokeinoin tietojen hankkimiseksi. Joissain tapauksissa palveluntarjoaja on saattanut kieltäytyä toimittamasta poliisin pyytämää tietoa perustellen kieltäytymistään laintulkinnalla, joka poikkeaa esitutkintaviranomaisen noudattamasta tulkinnasta.¹⁷⁷

Poliisihallituksen lausunnossa huomautetaan lisäksi, että joissakin tapauksissa maalittamiseen liittyvästä teosta epäilty henkilö saattaa pyrkiä toimimaan anonyymisti käyttäen erilaisia teknisiä tapoja henkilöllisyytensä peittämiseksi. Yksi tällainen tapa on hyödyntää vpn tai proxy -palveluita, jolloin rikoksenteikijän henkilöllisyyden selvittäminen saattaa olla vaikeaa tai joissakin tapauksissa mahdotonta.

2.5.1.1 Arviointia

Huomionarvoista on, että verkkoviestin tunnistamistiedot tulee hankkia sananvapauslain 17 §:n tarkoittamassa menettelyssä, kun kysymys on sananvapauslain 12 §:n tarkoittamasta yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta. Sananvapauslain 17 §:ssä säädetty menettely syrjäyttää poliisilain 4 luvun 3 §:n mukaisen tiedonsaantioikeuden käytön silloin, kun tutkitaan tällaista rikosta. Tällaisissa tapauksissa verkkoviestin tunnistamistiedot voidaan määrätä luovutettavaksi *vain tuomioistuimen päätöksellä*.

¹⁷⁶ Poliisihallituksen lausuma 24.07.2020, s. 3.

¹⁷⁷ Poliisihallituksen lausuma 24.07.2020, s. 2.

Mikäli poliisi tutkittaessa epäiltyä julkaistun viestin sisältöön perustuvaa rikosta turvautuu tiedonsaannissa poliisilain 4 luvun 3 §:ään, on tämä ongelmallista edellä lausuttu huomioon ottaen.

Sosiaalisen median toimijat voivat mielestäni halutessaan vapaaehtoisesti luovuttaa poliisille tietoja, joilla rikollisiksi epäiltyjen viestien lähettäjiä voidaan tunnistaa. Jos tällaiset toimijat kieltäytyvät pyydettyjen tietojen antamiseen, poliisiin tulee menetellä sananvapausslain 17 §:n tarkoittamalla tavalla.

Edellä syyteoikeutta koskevassa jaksossa on todettu olevan varsin tulkinnanvaraista, mitkä rikokset on katsottava sananvapausslain 12 §:n tarkoittamiksi yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvasta rikoksiksi. Tämä tulkinnanvaraisuus vaikeuttaa myös pakkokeinojen ja poliisilain 4 luvun 3 §:n tiedonsaantioikeussäännöksen soveltamista.

Tätä voidaan valaista esimerkillä: jos katsottaisiin, että rikoslain 25 luvun 7 §:ssä tarkoitettu laitton uhkaus on sananvapausslain 12 §:n tarkoittama rikos, kun konkreettinen teko on tehty julkaisemalla uhkaus esimerkiksi keskustelupalstalla, tulee poliisiin hankkia rikoksen tutkintaa varten tarvittavat tunnistamistiedot sananvapausslain 17 §:n tarkoittamassa menettelyssä. Jos päinvastaisesti katsottaisiin, ettei tällaisella tavalla tehty laitton uhkaus ole sananvapausslain 12 §:ssä tarkoitettu rikos, voi poliisi esittää tunnistamistietoja koskevan tietopyynnön poliisilain 4 luvun 3 §:n nojalla tai tietyissä tilanteissa selvittää rikos televalvonnan avulla pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 mom. 2 kohdan nojalla.

On varsin epätydyttävää, että pakkokeinon soveltamiseen liittyy tällaista tulkinnanvaraisuutta.

On olemassa painava intressi siitä, että poliisilla on riittävän tehokkaat keinot tutkia tässä selvityksessä tarkoitettuja rikoksia. Edellä esitetyn valossa sananvapausslain 17 §:n suhdetta pakkokeinolain ja poliisilain tiedonhankintaa koskeviin säännöksiin tulisi tarkastella ja sen soveltamisalaan liittyvää tulkinnanvaraisuutta tulisi poistaa.

Mielestäni pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentin 2 kohtaa tulisi muuttaa niin, että esitutkintaviranomaiselle voitaisiin antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta, vaikkei siitä ole säädetty sakkoa ankarampaa rangaistusta.

Tämä mahdollistaisi televalvonnan käytön silloin, kun maalittamista toteutetaan esimerkiksi kunnianloukkausta (tai haitantekoa viranomaiselle) täyttävillä kohdeviesteillä. Kunnianloukkausta, joka on tehty tietoa julkaisemalla, saadaan tutkia sananvapauslain 17 §:ssä säädetyllä pakkokeinon avulla (verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttaminen). Mutta kunnianloukkauksia tehdään maalittamistilanteissa myös lähettämällä julkaisemattomia kohdeviestejä uhrille. Niiden selvittämiseen sananvapauslain 17 §:n menettely ei sanamuotonsa mukaan sovellu, koska sananvapauslain 17 §:n tarkoittama verkkoviestin tunnistamistiedon luovuttaminen koskee vain viestejä, jotka sisällöltään ovat sellaiset, että niiden toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi. Televalvonnan soveltamisalan laajennukselle on siten olemassa tarve.

2.5.2 Verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräys / estomääräys

Sananvapauslain 18 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi syyttäjän, tutkinnanjohtajan tai asianomistajan hakemuksesta määrätä julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan taikka lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän keskeyttämään julkaistun verkkoviestin jakelun, jos viestin sisällön perusteella on ilmeistä, että sen pitäminen yleisön saatavilla on säädetty rangaistavaksi. Sananvapauslain 1 §:n 2 momentin mukaan sananvapauslakia sovellettaessa ei viestintään saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä ottaen huomioon sananvapauden merkitys kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa.

Lainkohdassa tarkoitettu keskeyttämismääräys on lain esitöiden mukaan pakkokeino niitä tilanteita varten, joissa on turvaamistoimen luonteisesti tarpeen keskeyttää sisällöltään lainvastaisen verkkoviestin jakelu. Keskeyttämismääräyksen edellytykseksi asetettu kynnyks on varsin korkea ja tarkoittaa esitöiden mukaan sitä, että viestin sisällöstä on erittäin pätevin perustein voitava päätellä, että sen julkaisija on syylistynyt yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvaan rikokseen.¹⁷⁸

Määräys raukeaa, jollei kolmen kuukauden kuluessa sen antamisesta nosteta syytettä määräyksen kohteena olevan viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta, esitetä 22 §:ssä tarkoitettua verkkoviestin hävittämistä koskevaa vaatimusta tai nosteta kannetta viestin sisällöstä aiheutuneen vahingon korvaamisesta. Tuomioistuin voi syyttäjän tai asianomistajan edellä tarkoitettuna määräaikaan esittämästä vaatimuksesta pidentää tätä määräaikaan enintään kolmella kuukaudella.

¹⁷⁸ HE 54/2002 vp s. 78–79. Tämä esityölausuma vahvistaa edelleen käsitystä siitä, että käsite ”viesti, jonka sisältö on sellainen, että sen pitäminen yleisön saatavilla (tai toimittaminen yleisön saataville), on säädetty rangaistavaksi” vastaa käsitettä ”julkaistun viestin sisältöön perustuva rikos”.

Korkein oikeus on antanut pakkokeinon käyttämistä koskevan ennakkoratkaisun (KKO 2019:81). Asia koski verkkojulkaisussa luettavissa olleita keskusteluja. Verkkoviesteinä toimitetut kommentit olivat olleet luettavissa välittömästi julkaisijan tuottamien viestien alla. Niissä oli kohdehenkilö esitetty lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin syyllistyneiden henkilöiden "asiamiehenä ja kaverina" tai suojelijana. Niistä ilmeni myös nimi, asuinpaikkakunta, aiempi työnantaja ja ammatti sekä hänen valokuvansa. Kysymyksessä olevat tiedot ovat rikoslain 24 luvun 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuja kohdehenkilön yksityiselämää koskevia tietoja. Verkkojulkaisun yhteyteen syntyneessä keskustelussa kohdehenkilön oli vihjattu olevan itsekkin pedofiili. Korkein oikeus katsoi olevan ilmeistä, että kyseisten verkkoviestien pitäminen yleisön saatavilla oli rikoslain 24 luvun 8 §:n 1 momentissa säädetty rangaistavaksi. Verkkoviestien jakelun keskeyttämismääräystä pidettiin välttämättömänä toimenpiteenä kohdehenkilön yksityiselämän suojaamiseksi. Julkaisija määrättiin keskeyttämään kysymyksessä olevien verkkoviestien jakelun. Ratkaisussa huomautettiin, että keskeyttämismääräys tuli rajoittaa koskemaan vain verkkoviestin sitä osaa, johon se oli sääntelyn tavoitteiden saavuttamiseksi teknisesti välttämätöntä kohdistaa.

Sananvapauslain 18 §:n 5 momentin mukaan tuomioistuin voi syyttäjän tai asianomistajan vaatimuksesta antaa nyt puheena olevan keskeyttämismääräyksen myös käsitellessään julkaistun viestin sisältöön perustuvaa syytettä, vaatimusta 22 §:n mukaisen hävittämisseuraamuksen määräämisestä tai kannetta viestin sisällöstä aiheutuneen vahingon korvaamisesta.

Menettämisseuraamuksen kaltaisesta hävittämisseuraamuksesta säädetään sananvapauslain 22 §:n 3 momentissa. Säännöksen mukaan tuomioistuin voi määrätä sisällöltään lainvastaiseksi todetun verkkoviestin poistettavaksi yleisön saatavilta ja hävitettäväksi.

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 185 §:ssä on säädetty mahdollisuudesta määrätä palvelun tarjoajalle kohdistetun ns. estomääräyksen. Kysymys on sananvapauslain 18 §:n keskeyttämismääräystä muistuttavasta pakkokeinosta.

Säännöksen mukaan käräjäoikeus voi syyttäjän tai tutkinnanjohtajan hakemuksesta taikka sen hakemuksesta, jonka oikeutta asia koskee, määrätä sanotun lain 184 §:ssä tarkoitetun tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajan sakon uhalla estämään tallentamansa tiedon saannin, jos tieto on ilmeisesti sellainen, että sen sisällön pitäminen yleisön saatavilla tai sen välittäminen on säädetty rangaistavaksi tai korvausvastuun perusteeksi.

Verrattaessa sananvapauslain keskeyttämismääräyssäännöstä ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain estomääräyssäännöstä toisiinsa, havaitaan molempien koskevan sanamuotonsa mukaan tietyn *sisällön rangaistavaa pitämistä yleisön saattavilla*. Jälkimmäisen lain tarkoittama estomääräys koskee lisäksi tällaisen *sisällön välittämistä*. Keskeyttämismääräys voidaan kohdistaa julkaisijaan tai ohjelmatoiminnan harjoittajaan taikka lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjään, kun estomääräys kohdistetaan sellaiseen palvelun tarjoajaan, jonka palvelu käsittää palvelun vastaanottajan (*sisällön tuottaja*) toimittamien tietojen tallentamisen tämän pyynnöstä (184 §). Siltä osin kuin säännökset sanamuotonsa perusteella näyttävät olevan päällekkäiset, voidaan johtoa soveltamisalan rajaamiselle saada siitä, että sananvapauslakia sovelletaan sananvapauden käyttämiseen joukkoviestinnässä.

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 185 §:n 5 momentin mukaan määräys raukeaa, jollei sen kohteena olevan tiedon sisältöön tai välittämiseen perustuvasta rikoksesta nosteta syytetä tai, milloin kysymys on korvausvastuusta, panna vireille kannetta kolmen kuukauden kuluessa määräyksen antamisesta. Käräjäoikeus voi syyttäjän, asianomistajan tai asianosaisen edellä tarkoitettuna määräaikana esittämästä vaatimuksesta pidentää tätä määräaikaa enintään kolmella kuukaudella.

2.5.2.1 Arviointia

Tulkinnanvaraisuus, joka liittyy sananvapauslain soveltamisalaan – eli kysymykseen siitä, mitkä rikokset ovat lain 12 §:ssä tarkoitettuja julkaistun viestin sisältöön perustuvia rikoksia – vaikuttaa myös verkkoviestin keskeyttämismääräyksen ja edellä mainitun estomääräyksen soveltamiseen. Näiden pakkokeinojen soveltamista edistäisi se, että selkeämmin kuin nyt tiedettäisiin, mitkä rikokset kuuluvat sananvapauslain tai sähköisen viestinnän palveluista annetun lain soveltamisalaan.

Koska valtakunnansyyttäjällä on yksinomainen syyteharkintavalta virallisen syytteen alaisten julkaistun viestin sisältöön perustuvien rikosten osalta, kuuluu myös sananvapauslain 18 §:ssä mainittu syyttäjän toimivalta yksinomaan valtakunnansyyttäjälle, mikäli käsiteltävä rikos on virallisen syytteen alla. Tämäkin alleviivaa tarvetta uudistaa sananvapauslain syyteoikeussäännöstä (24.1 §).

Jos esimerkiksi poliisi haluaisi esitutkintayhteistyön puitteissa (vrt. esitutkintalain 5 luku) konsultoida syyttäjää siitä, olisiko tietyn epäillyn sananvapauslain 12 §:ssä tarkoitettun virallisen syytteen alaisen rikoksen osalta perusteltua ryhtyä keskeyttämismääräyksen hakemiseen, tulisi konsultaatiopyyntö tarkasti ottaen kohdistaa valtakunnansyyttäjälle, koska vain tämä on toimivaltainen syyttäjä näissä asioissa. Maalittamisasioissa – varsinkin jos nykyään asianomistajarikoksen asemassa olevia rangaistussäännöksiä siirretään virallisen

syytteen alaisuuteen – tämä olisi juttujen suuren volyymin vuoksi käytännössä hankalaa.

2.6 Turvaamistoimet ja niiden arviointi

Lainsäädäntöön sisältyvillä turvaamistoimilla pyritään yleisesti ottaen estämään jo tapahtuneen rikoksen tai vaarallisen tapahtuman uusiutumisen ja siten palauttamaan rauha tai järjestys, joka on rikoksen johdosta rikkoutunut. Turvaamistoimen tavoitteisiin voi myös kuulua rikoksen tms. tapahtuman aiheuttaman häiriön ja epäjärjestyksen eskaloitumisen estäminen.

Turvaamistoimilla pyritään toisinaan samankaltaisiin tavoitteisiin kuin eräillä pakkokeinoilla. Maalittamisen osalta voidaan tässä yhteydessä erityisesti viitata sananvapauslain 18 §:n tarkoittamaan verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräykseen ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 185 §:n tarkoittamaan estomääräykseen. Näiden pakkokeinojen tarkoituksena on mahdollistaa se, että epäiltyjen rikollisen viestien jakelu keskeytyy jo ennen oikeudenkäyntiä ja tuomiossa annettavaa hävittämismääräystä. Samalla estetään se, että viestien esillä olosta aiheutuu lisävahinkoa.

Seuraavassa käsitellään lähestymiskieltoa ja turvakieltoa maalittamisen torjunnan näkökulmasta.

2.6.1 Lähestymiskielto

Lähestymiskiellosta säädetyn lain (898/1998) 1 §:n 1 momentin mukaan henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi voidaan määrätä lähestymiskielto. Maalittamislanteiden osalta lähestymiskielto voi siten tulla kysymykseen kohdehenkilön vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai kohdehenkilön muun vakavan häirinnän torjumiseksi. Vapauteen kohdistuvia rikoksia, joita tyypillisesti voi esiintyä maalittamisen yhteydessä, ovat rikoslain 25 luvun 7 §:ssä tarkoitettu laitonuhkaus sekä luvun 7a §:ssä tarkoitettu vainoaminen ja 8 §:ssä tarkoitettu pakottaminen. Rauhaan kohdistuvana rikoksena voidaan tässä yhteydessä puolestaan mainita rikoslain 24 luvun 1a §:ssä tarkoitettu viestintärauhan rikkominen.

Maalittamisen osatekoina tavallisimmin esiintyvät yksityiselämää loukkaava tiedon leittäminen ja kunnianloukkaus eivät ole lähestymiskieltoain 1 §:ssä tarkoitettuja rikoksia, koska nämä rikoslain 24 luvussa säädettyt kriminalisoinnit suojaavat yksityisyyttä ja kunniaa. Mutta esimerkiksi kunnianloukkaustyyppisten herjaavien ja solvaavien

viestien lähettäminen suoraan kohdehenkilölle voidaan perustellusti useissa tilanteissa pitää kohdehenkilön vakavana häiritsemisenä.

Lähestymiskieltolain 2 §:n 1 momentin mukaan lähestymiskiello voidaan määrätä, jos on perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kielloa pyydetään, tulisi teemmään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä. Lain 2a §:n mukaan kiellon määräämisen edellytyksiä arvioitaessa on otettava huomioon asiaan osallisten henkilöiden olosuhteet, jo tapahtuneen rikoksen tai häirinnän laatu ja toistuvuus sekä todennäköisyys, että henkilö, jota vastaan kielloa pyydetään, jatkaisi häirintää tai tekisi itsensä uhatuksi tuntevaan henkilöön kohdistuvan rikoksen.

Rangaistus lähestymiskiellon rikkomisesta säädetään rikoslain 16 luvun 9 a §:ssä. Lainkohdan mukaan *lähestymiskiellon rikkomisesta* voidaan määrätä sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

Maalittamistoiminnan torjumiseen lähestymiskiello soveltuu käsitykseni mukaan vain rajallisesti. Sinänsä voidaan kyllä ajatella, että maalittamiseen osallistuja, joka on kohdistanut kohdehenkilöön esimerkiksi laittoman uhkauksen, määrättäisiin lähestymiskielloon lain 2 §:n ja 2a §:n edellytysten täytyessä. Koska maalittamiseen kuitenkin tyypillisesti osallistuu useita tekijöitä, ei yhden tai muutaman tekijän määrääminen lähestymiskielloon välttämättä vaikuta maalittamisen aiheuttamaan tilanteeseen kokonaisuutena.

Lähestymiskiello voi olla tarkoituksenmukainen turvaamistoimi maalittamistilanteissa lähinnä silloin, kun maalittamista tehdään yhden tai korkeintaan muutaman tekijän toimesta.

Lähestymiskielloon sisältyy kuitenkin myös muita rajoitteita, joilla on merkitystä sen käytettävyydelle maalittamistilanteissa. Tärkeä sellainen liittyy siihen, mitä määrättävä kiello voi kattaa.

Lähestymiskieltolain 3 §:n 1 momentin mukaan lähestymiskielloratkaisussa voidaan määrätä, että lähestymiskielloon määrätty henkilö ei saa tavata suojattavaa henkilöä eikä muuten ottaa häneen yhteyttä tai sitä yrittää. Tällaiseen ns. *perusmuotoiseen lähestymiskielloon sisältyy myös kiello seurata ja tarkkailla* suojattavaa henkilöä.

Maalittamistoiminnan torjumisen kannalta on merkityksellistä, että lähestymiskiellolla voidaan siten kieltää viestien lähettämistä suoraan kohdehenkilölle. Uusien viestien lähettämistä suoraan kohdehenkilölle olisi siten arvioitava kielletyksi yhteydenottamiseksi ja näin ollen lähestymiskiellon rikkomiseksi.

Huomionarvoista on kuitenkin, että lähestymiskiellolla ei ole mahdollista estää tietojen julkaisemista. Sellaista kieltoa lähestymiskiellon 3 §:n mukaisessa kieltoratkaisussa ei ole mahdollista määrätä, eikä se olisi myöskään sallittua sananvapauden suojaan kannalta, koska sitä koskevan perustuslain säännöksen mukaan ”sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä *kenenkään ennakolta estämättä*” (PL 12 § 1 mom., korostus tässä). Lainsäätäjälle ei ole annettu valtaa rajoittaa jokaisen oikeutta tietojen julkaisemiseen lähestymiskiellon säännöksillä. Näin ollen maalittaja, joka on määrätty lähestymiskiellon, ei käsitykseni mukaan syyllisty lähestymiskiellon rikkomiseen, jos hän jatkaa kohdehenkilön maalittamista julkaisemalla hänestä loukkaavia tietoja. Näin menetellen hän toki syyllistyy uusiin rikoksiin, mutta ei lähestymiskiellon rikkomiseen.

Perustuslaissa turvattu sananvapaus estää käsitykseni mukaan myös lähestymiskiellon muuttamisen siten, että sillä voitaisiin jatkossa ennakolta kieltää suojattavaa henkilöä koskevien tietojen julkaisemista. Tällaisia julkaistavia tietoja koskevat jo rikoslain asettamat kiellot, mikäli niiden esittäminen täyttävää jonkin rikoksen tunnusmerkistön. Käsitykseni siis on, että maalittamisen torjunnassa on tältä osin tyydyttävä nyt puheena olevaan jälkikäteiskontrolliin.

2.6.2 Turvakielto

Väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 36 § mukaan väestötietojärjestelmään voidaan hakemuksesta tallettaa turvakielto, jos henkilöllä on perusteltu ja ilmeinen syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi. Henkilön, jota asia koskee, tai hänen laillisen edustajansa tulee hakea turvakieltoa Digi- ja väestötietovirastolta.

Pykälän 3 momentin mukaan, kun turvakielto on talletettu järjestelmään, kiellon kohteena olevan henkilön kotikunta, asuinpaikka, osoite ja muu yhteystieto saadaan luovuttaa vain sellaiselle viranomaiselle, jonka oikeus näiden tietojen käsittelyyn perustuu laissa tai sen nojalla säädetyn tai määrätyn kiellon kohteena olevan henkilön oikeutta tai velvollisuutta koskevan tehtävän, toimenpiteen tai toimeksiannon hoitamiseen. Turvakielto koskee myös kiellon kohteena olevan henkilön omistuksessa tai hallinnassa olevan kiinteistön, rakennuksen ja huoneiston yksilöinti- ja sijaintitietoja, jos niitä ei voida käsitellä erillään turvakieillon kohteena olevista tiedoista, kun kiellon kohteena olevan tietoja luovutetaan väestötietojärjestelmästä.

Koska maalittamiseen tyypillisesti liittyy erilaisten henkilökohtaisten tietojen etsimistä kohteena olevasta henkilöstä, eräiden tällaisten tietojen hyväksikäyttämistä maalittamistarkoituksiin voidaan pyrkiä rajoittamaan turvakiehellä. Vaikka kielto ei estä viha-

mielisten viestien toimittamista kohdehenkilölle tai häntä halventavien tietojen julkaisemista, voi kiellon avulla pyrkiä estämään, että kohdehenkilön fyysisen turvallisuuden kannalta tärkeitä tietoja tulee maalittajien tietoon.

2.7 Työturvallisuus

Työturvallisuuteen liittyvät keinot ovat tärkeässä asemassa maalittamisen torjunnassa silloin, kun maalittaminen johtuu kohdehenkilön työtehtävistä. Esimerkiksi julkaisussa *Sanat ovat tekoja – Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen* (Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisuja 2019:23, s. 35) todetaan, että

”[t]yönantajan ja toimeksiantajan rooli on keskeinen silloin, kun uhri joutuu vihapuheen kohteeksi työhön liittyvien seikkojen vuoksi. Vihapuheen kohteeksi joutuminen vaarantaa työntekijän hyvinvoinnin ja työkyvyn. Työssään vihapuheen ja maalittamisen kohteeksi joutuva henkilö tarvitsee työsuojelun toimia. Uhrien kokemusten mukaan työnantajat, joiden alaiset ovat joutuneet näiden kampanjoiden kohteeksi, eivät aina tiedä mitä tilanteessa tulisi tehdä ja mitkä ovat työnantajan velvollisuudet. Riskiä joutua vihapuheen tai maalittamisen kohteeksi voidaan kuitenkin pitää yhtenä työhön kuuluvana riskinä, joka työnantajan tai työn toimeksiantajan tulisi ottaa huomioon työhön liittyviä riskejä kartoitettaessa. Vihapuheen ja maalittamisen kannalta riskialttiissa tehtävissä toimivien perheiden turvallisuus tulee myös ottaa huomioon”.

2.7.1 Työturvallisuutta koskevat säännökset

Työturvallisuutta koskevat keskeiset säännökset sisältyvät työturvallisuuslakiin (738/2002). Lain tarkoituksena on parantaa työympäristöä ja työolosuhteita työntekijöiden työkyvyn turvaamiseksi ja ylläpitämiseksi sekä ennalta ehkäistä ja torjua työtaturmia, ammattitauteja ja muita työstä ja työympäristöstä johtuvia työntekijöiden fyysisen ja henkisen terveyden haittoja. Lakia sovelletaan työsopimuksen perusteella tehtävään työhön sekä virkasuhteessa tai siihen verrattavassa julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa tehtävään työhön.

Työturvallisuuslain 8 §:ssä säädetään työnantajan yleisestä huolehtimisvelvollisuudesta. Säännöksen mukaan työnantaja on tarpeellisilla toimenpiteillä velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Huomioon on otettava työhön, työolosuhteisiin ja muuhun työympäristöön samoin kuin työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat. Huolehtimisvelvollisuuden laajuutta rajaavina tekijöinä otetaan huomioon epätavalliset ja ennalta arvaamattomat olosuhteet, joihin

työnantaja ei voi vaikuttaa, ja poikkeukselliset tapahtumat, joiden seurauksia ei olisi voitu välttää huolimatta kaikista aiheellisista varotoimista.

Lainkohdan mukaan työnantajan on suunniteltava, valittava, mitoitettava ja toteutettava työolosuhteiden parantamiseksi tarvittavat toimenpiteet. Vaara- ja haittatekijöiden syntyminen on mahdollisuuksien mukaan pyrittävä estämään ja ne on pyrittävä poistamaan, jos niitä kuitenkin syntyy. Työnantajan velvollisuutena on jatkuvasti tarkkailla työympäristöä, työyhteisön tilaa ja työtapojen turvallisuutta. Tarkkailuvelvoite käsittää työntekijän psyykkisen ja fyysisen turvallisuuden ja terveyden ohella myös työpaikan sosiaalisen toimivuuden. Tähän liittyen työnantajan on tarkkailtava työyhteisöä myös mahdollisen häirinnän ja muun epäasiallisen kohtelun sekä kuormitustekijöiden havaitsemiseksi riittävän ajoissa, jotta niihin voidaan tehokkaasti puuttua. Työnantajan velvoitteita on lainsäädännössä rajoitettu niissä tapauksissa, jotka johtuvat epätavallisista tai ennalta arvaamattomista olosuhteista, joihin työnantaja ei voi vaikuttaa tai joihin ei voi asianmukaisilla varotoimilla varautua. Työnantajan on myös huolehdittava siitä, että turvallisuutta ja terveellisyttä koskevat toimenpiteet otetaan huomioon tarpeellisella tavalla työnantajan organisaation kaikkien osien toiminnassa.

Työturvallisuuslain 9 §:n mukaan työnantajalla on oltava turvallisuuden ja terveellisuuden edistämiseksi ja työntekijöiden työkyvyn ylläpitämiseksi tarpeellista toimintaa var-ten ohjelma, joka kattaa työpaikan työolojen kehittämistarpeet ja työympäristöön liittyvien tekijöiden vaikutukset.

Työturvallisuuslain 10 §:ssä säädetään työn vaarojen selvittämisestä ja arvioinnista. Säännöksen mukaan työnantajan on työn ja toiminnan luonne huomioon ottaen riittävän järjestelmällisesti selvitettävä ja tunnistettava työstä, työolosuhteista ja työn kuormitustekijöistä (mm.) aiheutuvat haitta- ja vaaratekijät sekä, jos niitä ei voida poistaa, arvioitava niiden merkitys työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle.

Lainkohdan tarkoittamassa riskikartoituksessa huomioon on otettava myös psykososiaaliset kuormitustekijät. Jos työnantajalla ei ole riittävää asiantuntemusta, hänen on käytettävä ulkopuolisia asiantuntijoita. Työnantajalla tulee olla hallussaan tämä selvitys ja arviointi. Selvitys ja arviointi on tarkistettava olosuhteiden muuttuessa ja se on muutenkin pidettävä ajan tasalla.¹⁷⁹

Työturvallisuuslain lain 14 §:n mukaan työnantajan on annettava työntekijälle riittävät tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä. Maalittamisen torjumisen kannalta erityisen

¹⁷⁹ Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueen lausunto Dnro ESAVI/15682/2020 31.8.2020 s. 2.

merkityksellinen on pykälän 1 momentin 2 kohta, joka edellyttää, että työntekijälle annetaan opastusta ja ohjausta työn haittojen ja vaarojen estämiseksi sekä työstä aiheutuvan turvallisuutta ja terveyttä uhkaavan haitan tai vaaran välttämiseksi.

Työturvallisuus lain 10 ja 14 §:t liittyvät läheisesti toisiinsa. Jotta työnantaja voi asianmukaisesti täyttää lain 14 §:n mukaisen velvollisuutensa, on työnantajan täytynyt karottaan työhön liittyviä haittoja ja vaaroja lain 10 §:n edellyttämällä tavalla riittävästi.

”Vihapuhetta ja maalittamista koskien työnantajan tulee mainittujen säännösten perusteella arvioida, voiko työssä esiintyä näitä haitta- ja vaaratekijöitä. Jos näin on, työnantajan tulee suunnitella, miten nämä tekijät voidaan poistaa, ja jos tämä ei ole mahdollista, tulee arvioida jäljelle jääneen haitan tai vaaran merkitys työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle. Työnantajan tulee antaa 14 §:n mukaisesti opastusta ja ohjeistusta työntekijöille säännöksessä kuvatulla tavalla. Tarkoitus on, että opetuksen ja ohjauksen asiallista yhteyttä työn ja työpaikan luonteeseen ja myös niihin vaaroihin ja haittoihin, joita työpaikalla todetaan olevan, korostetaan. Vihapuhetta ja maalittamista koskeva näkökulma huomioiden, työnantajan on huolehdittava siitä, että työntekijät perehdytetään työhön, työmenetelmiin ja turvallisiin työtapoihin ja työntekijöille annetaan opetusta ja ohjausta haitallisen työssä kuormittumisen välttämiseksi. Työnantajan on siten annettava työntekijöille riittävät tiedot

työpaikan haitallisista psykososiaalisista kuormitustekijöistä sekä opetusta ja ohjausta siitä, miten työpaikalla toimitaan, jos työssä koetaan haitallista kuormittumista. Työnantajan tulee aktiivisesti seurata ja valvoa työyhteisön tilaa, jotta mahdollisia työhön kohdistuvia haitallisia tekijöitä voidaan ennaltaehkäistä ja jotta niihin voidaan puuttua asianmukaisesti riittävän ajoissa. Kyse on myös kattavasta turvallisuuden hallinnasta”.¹⁸⁰

Työturvallisuuslain 25 §:ssä säädetään työnantajan toimenpiteistä kuormitustekijöiden välttämiseksi ja vähentämiseksi. Säännöksen mukaan, jos työntekijän todetaan työsäännön kuormittuvan hänen terveyttään vaarantavalla tavalla, työnantajan on asiasta tiedon saatuaan käytettävissään olevin keinoin ryhdyttävä toimiin kuormitustekijöiden selvittämiseksi sekä vaaran välttämiseksi tai vähentämiseksi.

Esimerkiksi häirinnältä tai muulta epäasialliselta kohtelulta, josta säädetään lain 28 §:ssä, voidaan yleensä edellyttää jonkinlaista toistuvuutta tai olotilan pysyvyyttä, jotta

¹⁸⁰ Etelä-Suomen aluehallintoviraston lausunto s. 2.

haitta tai vaara terveydelle -kriteerit voisivat täytyä. Mikä tahansa kielteiseksi koettu palaute tai kohtelu ei siten täytä terveyttä uhkaavan haitan kriteeriä.

Työturvallisuuslain 28 §:ssä säädetään työnantajan toimenpiteistä häirinnän torjumiseksi. Säännöksen mukaan, jos työssä esiintyy työntekijään kohdistuvaa hänen terveydelleen haittaa tai vaaraa aiheuttavaa häirintää tai muuta epäasiallista kohtelua, työnantajan on asiasta tiedon saatuaan käytettävissään olevin keinoin ryhdyttävä toimiin epäkohdan poistamiseksi. Säännös velvoittaa toimiin, vaikka häirintää tapahtuisi työpaikan ulkopuolisten henkilöiden toimesta (mikä tietysti on tyyppilinen asetelma maalittamisessa). Työnantajalla ei tosin näissä tilanteissa aina ole mahdollisuuksia tehokkaasti puuttua häirintään. Lain esitöissä todetaan, että tällaisissa tapauksissa työnantajan tulisi kuitenkin pyrkiä selvittämään tilannetta esimerkiksi käsittelemällä tapauksia työyhteisössä ja antamalla opetusta ja ohjausta työntekijöille tällaisia tilanteita varten (HE 59/2002 vp).

Työturvallisuuslain 25 ja 28 §:ien soveltaminen tulee keskeisesti kyseeseen silloin, jos ennaltaehkäisevistä toimista huolimatta, työntekijän todetaan kuormittuvan maalittamisesta *terveyttä vaarantavalla tavalla*, ja/tai jos maalittaminen esiintyy työssä terveydelle haittaa tai vaaraa aiheuttavana *häirintänä tai muuna epäasiallisena kohteluna*.

Molemmat säännökset asettavat työnantajalle velvollisuuden asiasta tiedon saatuaan ryhtyä toimiin. Vastuu häirinnän tai muun epäasiallisen kohtelun sekä kuormittumisen tilanteissa voi kohdistua työpaikalla työntekijän oman esimiehen lisäksi organisaatiossa ylemmälle tasolle. Tällöin on kyse siitä, ovatko nämä työnantajan edustajat saaneet tiedon 28 §:n ja/tai 25 §:n tarkoittamalla tavalla epäasiallisesta kohtelusta tai työssä kuormittumisesta työntekijältä itseltään tai tulleet tästä tietoiseksi muutoin. Tiedon saatuaan heillä on velvollisuus ryhtyä käytettävissä oleviin toimenpiteisiin. Asiaa tulee ensin selvittää ja tarvittaessa ryhtyä muihin toimiin 28 §:n tarkoittamalla tavalla epäasiallisen kohtelun poistamiseksi ja/tai 25 §:n tarkoittamalla tavalla kuormitustekijän selvittämiseksi sekä vaaran välttämiseksi tai vähentämiseksi.¹⁸¹

Työturvallisuuslain 27 §:ssä säädetään työnantajan toimenpiteistä, joihin on ryhdyttävä väkivallan uhan johdosta. Säännöksen mukaan työssä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka, työ ja työolosuhteet on järjestettävä siten, että väkivallan uhka ja väkivaltatilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Tällöin työpaikalla on oltava väkivallan torjumiseen tai rajoittamiseen tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen.

¹⁸¹ Etelä-Suomen aluehallintoviraston lausunto s. 3.

Lainkohta edellyttää, että tällaista työtä ja työpaikkaa varten työnantajan on laadittava menettelytapaohjeet, joissa ennakolta kiinnitetään huomiota uhkaavien tilanteiden hallintaan ja toimintatapoihin, joilla väkivaltatilanteen vaikutukset työntekijän turvallisuuteen voidaan torjua tai rajoittaa. Tarvittaessa on tarkistettava turvallisuusjärjestelyjen ja -laitteiden toimivuus.

2.7.2 Työnantajien ohjeet ja toimenpiteet

Erilaiset työnantajan vahvistamat varautumisohteet ja esimerkiksi työsuojelun toimintaohjeet muodostavat tärkeän keinon, jolla työnantaja voi huolehtia siitä, että turvallisuutta koskevat toimenpiteet otetaan huomioon organisaation kaikkien osien toiminnassa.

Koska lähtökohtaisesti kaikessa poliisin toiminnassa on olemassa vaara maalittamisen kohteeksi joutumisesta, ei ole yllättävää, että Poliisihallitus on antanut ohjeen poliisiin kohdistuvan maalittamisen torjunnasta ja hallinnasta. Ohje sisältää organisaation ja virkamiehen toimintaohjeet maalittamista kohdatessa, ml. myös työsuojellisen näkökulman. Poliisihallinto on lisäksi osana työsuojelua vahvistanut menettelytapoja maalittamisen torjunnassa työturvallisuuslain edellyttämällä tavalla.

Syyttäjälaitoksessa ei ole yksistään maalittamiseen liittyvää kattavaa toimintaohjetta, mutta maalittamisen täyttäessä yleisessä uhka- ja vaaratilanteita koskevassa ohjeistuksessa määritellyt kriteerit, noudatetaan sanotun ohjeistuksen mukaisia toimintatapoja myös maalittamistilanteissa. Muutoin noudatetaan yleisiä työkyvyn ylläpitämistä ja työturvallisuutta koskevia menettelytapoja sen mukaan, millainen haitta menettelystä arvioidaan aiheutuvan. Näistä menettelytavoista on lausuttu esimerkiksi syyttäjälaitoksen yhteisessä työsuojelun toimintaohjelmassa.

Toimintaohjelmassa maalittaminen on nimetty yhdeksi mahdolliseksi tekijäksi, joka aiheuttaa työssä psyykkistä kuormitusta ja se voi näin ollen olla sellaista toimintaa, josta aiheutuu työturvallisuuslaissa tarkoitettua työstä johtuvaa henkisen terveyden haittaa. Yleisen huolehtimisveloitteen mukaisesti työnantajan tulee mahdollisuuksien mukaan ensisijaisesti pyrkiä estämään tällaisten haittatekijöiden syntymistä tai ainakin poistamaan niitä tai korvaamaan haittatekijöitä vähemmän haitallisilla. Työturvallisuuslain häirintää koskevan säännöksen mukaan työnantajan on terveydelle haittaa aiheuttavasta häirinnästä tiedon saatuaan käytettävissään olevin keinoin ryhdyttävä toimiin epäkohdan poistamiseksi.¹⁸²

¹⁸² Valtakunnansyyttäjän lausuma 24.8.2020 s. 3.

Tuomioistuimille ei ole annettu toimintaohjetta maalittamistilanteita varten eikä riskien kartoituksessa maalittaminen ole varsinaisesti ollut huomion kohteena. Tuomioistuinviraston lausuman mukaan tämä johtuu siitä, että riskin hallinta näissä tapauksissa on reaktiivista asian monitahoisuuden takia. Se, miten maalittamista torjutaan ja miten sen vaikutuksia hallitaan, riippuu yksittäisen tapauksen piirteistä. Tuomioistuinviraston lausumassa tällaisia mahdollisia toimenpiteitä kuvataan seuraavasti:

”[t]yöntekijän ilmoittaessa häneen asiakkaan taholta kohdistuvasta epäasiallisesta käytöksestä, riippumatta syystä, asia käydään työntekijän kanssa läpi ja siihen reagoidaan tapauskohtaisesti. Tuomioistuinten välillä ei ole mitään yhtenäistä menettelyä asiassa. Häiriö ja häirintä tapauksista laaditaan tapahtumailmoitus, joka toimitetaan myös Tuomioistuinvirastoon. Riippuen tapauksen aiheuttaman arvoidun uhan vakavuudesta pyritään etsimään keinoja hallita riski kohdistuen henkilöön, hänen läheisiin tai työpaikkaan. Tällöin pyritään uhan vakavuuden sekä sen toteutumistodennäköisyyden alentamiseen.

Riippuen häirinnän toteutustavasta voidaan myös tehdä muutoksia fyysiseen turvallisuuteen, kuten tehostaa viraston vartiointia. Työsuojelu voi osallistua etsimään keinoja tilanteen hallitsemiseksi ja myös suosittaa sekä oikeudellisia (lähestymiskiellot, rikosilmoitusten tekeminen jne.) että toiminnallisia muutoksia (henkilötietojen salaaminen, kodin vartiointin parannus). Myös työterveyshuollon asiantuntija-apua on tarjottavissa. Jossain tapauksissa jo kollegojen keskustelutuki voi olla henkilölle apuna”.¹⁸³

Myös media-alalla maalittaminen on huomioitu ilmiönä, joka lisää työn psykososiaalista kuormitusta ja joka voi muodostaa muita turvallisuusriskejä. Medialiiton mukaan kustantajilla on käytössään toimintamalleja, joilla voidaan puuttua vakavimpiin ukiin yhteistyössä poliisin ja vartioliikkeiden kanssa. Tällaiset ääritapaukset ovat Medialiiton mukaan olleet suhteellisen harvinaisia ja niihin osataan suhtautua vakavasti. Vähemmän vakavissa tilanteissa journalisteilla on liiton käsityksen mukaan varsin korkea kynnys kertoa ongelmasta työyhteisössään tai työnantajalleen. Alan toimijoita varten on perustettu nk. Häiritsevä palaute -verkkosivusto, jonka tarkoitus on tukea vihapuheen ennakointia ja ensiapua. Häirintätapauksiin liittyvät ohjeet ja tukitoimet ovat myös asioita, joita käsitellään työsuojeluyhteistoiminnassa.¹⁸⁴

Media-alalla näyttää toisaalta olevan myös tilaa varautumisen kehittämiseksi. Journalistiliiton alan työsuojeluvaltuutetuilla teettämän kyselyn perusteella valtaosassa toimituksissa ei itse asiassa ole järjestelmällistä toimintatapaa häirintätilanteisiin. Jos sellainen on, siitä ei välttämättä ole tiedotettu riittävästi, koska työsuojeluvaltuutetut eivät

¹⁸³ Tuomioistuinviraston lausunto TIV Dnro 270/00.00.02.00/2020 2. 1 – 2.

¹⁸⁴ Medialiiton lausuma 10.8.2020 s. 2 (kohdat 4 ja 5).

olleet olleet sellaisista aina tietoisia. Tämän perusteella on myös oletettavaa, etteivät myöskään työntekijät aina tiedä, millaista tukea maalittamisen kohteeksi joutuvalla olisi mahdollisesti saatavilla. Journalistiliiton lausumassa todetaan, että esimiesten tuki koetaan toimittajien joukossa erittäin tärkeäksi konkreettisissa häirintätilanteissa. Silti ilmoitusta esimiehille ei kaikissa tilanteissa tehdä. Kaikki eivät välttämättä tunne toimintatapoja tai oikeuksiaan työelämässä, ja jotkut taas arvioivat riskin pienemmäksi kuin se onkaan. Henkisen työsuojelun keinot eivät ole tuttuja myöskään kaikille esimiehille. Lausunnossa todetaan edelleen, että suurissa mediayrityksissä ohjeistus on kenties laadittu, mutta sitä ei välttämättä tunneta tai osata soveltaa paikallistasolla tai käytännössä.¹⁸⁵ Oman ongelmansa muodostaa se, miten suojaa voidaan tarjota freelancetoimittajille – ja -yrittäjille, jotka eivät toimi työsuhteessa.

Kuten media-alalla myös tiede- ja tutkimusalla valmiudet työntekijöihin kohdistuvan maalittamisen ennaltaehkäisemiselle ja sen vaikutusten rajoittamiselle vaihtelevat. Tieteentekijöiden liiton mukaan eri yliopistoilla on eritasoisia ohjeistuksia työturvallisuutta ja työsuojelua koskien. Osassa yliopistoista on nimenomaisesti tutkijoihin kohdistuvaan häirintään tai maalittamiseen liittyvää ohjeistusta, mutta nämä ohjeistukset keskittyvät toistaiseksi pääasiassa työyhteisön sisäisten konfliktien selvittämiseen.

Myös tutkijoiden kannalta merkityksellistä on se, että yliopisto- ja tutkimusyhteisöissä toimii paljon sellaisia henkilöitä, jotka tekevät tutkimusta, mutta eivät ole yliopistoon (tai välttämättä mihinkään muuhunkaan tahoon) nähden työntekijäasemassa. Tällaisia toimijoita ovat esimerkiksi apurahatutkijat, opiskelijat sekä jotkut toisista maista tulleet, tilapäisesti maassa oleskelevat toimijat (esimerkiksi osa vierailevista tutkijoista) sekä työttömät tutkijat. Nämä ryhmät eivät nauti samanlaista suojaa kuin työsuhteessa olevat tutkijat. Näihinkin ryhmiin lukeutuvat tutkijat saattavat kuitenkin yhtäläisesti toimia yliopiston nimissä esimerkiksi tutkimusjulkaisuissa tai osana tutkimusryhmiä yliopistoissa. Tieteentekijöiden liiton lausumassa huomautetaan, ettei sillä, onko tutkija maalittamisen hetkellä työsuhteessa, apurahalla, työttömänä tai muussa asemassa saisi olla merkitystä sen suhteen, miten maalittamiseen voidaan puuttua tai miten tutkija voi tilanteessa saada tukea esimerkiksi terveydenhuollosta.¹⁸⁶

2.7.3 Arviontia

Selvää on, ettei työsuojelunkeinoilla ole mahdollista poistaa tai estää maalittamista – mutta näillä keinoilla voidaan käsitykseni mukaan olennaisella tavalla rajoittaa maalittamisen vaikutuksia. Työsuojelutoimiin kuuluu ensinnäkin riskin tunnistaminen, minkä jälkeen näillä toimilla voidaan pyrkiä ennaltaehkäisemään maalittamisen vaikutuksia.

¹⁸⁵ Journalistiliitto ry:n lausunto 24.8.2020 s. 2.

¹⁸⁶ Tieteentekijöiden liitto ry:n lausuma 31.8.2020 s. 2.

Kun maalittamista on esiintynyt, työsuojeluntoimilla on pyrittävä tarvittavan tuen antamiseen vahinkojen ja haittojen rajoittamiseksi.

Kaikkein olennaisinta on se, että työntekijä ei koskaan saa jäädä yksin maalittamislanteessa ja sen käsittelyssä.¹⁸⁷ Jäädessään yksin asian kanssa, työntekijä on yleisesti ottaen selvästi haavoittuvampi ja siten myös alttiimpi taipumaan painostuksen edessä. Se, että maalittamisen kohteeksi joutunut kokee selviävänsä helpommalla, jos hän pitää kohtaamansa maalittamisen omana asianaan, muodostaa vakavan uhan demokraattiselle oikeusvaltiolle.

Systemaattisella riskien kartoituksella voidaan tunnistaa ne tilanteet, joissa vaara maalittamisen kohteeksi joutumisesta tyypillisesti esiintyy. Näin saatua tietoa tulee hyödyntää maalittamista ehkäisevissä toimenpiteissä. Työpaikalla tulee olla selvä prosessi, jonka mukaan varaudutaan maalittamiseen ja ryhdytään toimenpiteisiin, jos työntekijä joutuu sellaisen kohteeksi.

Kun työntekijä on joutunut maalittamisen kohteeksi on tärkeää, että hän saa hyväkseen sen tuen, jota työnantajalta voidaan edellyttää. Tämä tuki voi muodostua erilaisista toimenpiteistä tapauksen vakavuudesta riippuen. Minimivaatimuksena voidaan pitää, että työnantaja yhdessä työntekijän kanssa arvioi työntekijään kohdistuneen häirinnän vakavuutta. Tällaista arviointia on tarvittaessa tehtävä yhdessä poliisiviranomaisen kanssa. Tarvittaessa työnantajan tulee ryhtyä turvallisuutta lisääviin toimiin yhteistyössä poliisin tai yksityisen turvallisuusalan toimijan kanssa. Toimenpiteisiin voi toimialasta riippuen myös kuulua työtehtävien uudelleenjakamista tai useamman työntekijän kiinnittämistä siihen tehtävään, jonka epäillään johtaneen maalittamiseen. Esimerkiksi tuomioistuimessa ratkaistavana oleva asia voidaan määrätä ratkaistavaksi monijäsenisessä kokoonpanossa, jos se arvioidaan tarkoituksenmukaiseksi tässä suhteessa. Syyteharkintaratkaisun tekeminen ja mahdollisen syytteen ajaminen tuomioistuimessa ovat myös tehtäviä, joihin voidaan määrätä useampi syyttäjä nyt puheena olevista syistä. Toimituksessa tietyn uutisjutun kirjoittamiseen voidaan kiinnittää useampi toimittaja jne.

Työnantaja voi myös avustaa esimerkiksi lähestymiskiellon tai turvakiellon hakemisessa, jos nämä keinot katsotaan tarkoituksenmukaiseksi. Myös työterveyshuollon asiantuntija-apua on tarjottava. Jossain tapauksissa jo esimiehen ja kollegojen keskustelutuki voi olla tärkeä tuen muoto.

¹⁸⁷ Näin huomautetaan hyvinkin aiheellisesti Poliisihallituksen lausumassa 24.7.2020 s. 5.

Lainsäädäntöön ei sisälly yleistä säännöstä, jonka mukaan työnantaja olisi velvollinen tekemään rikosilmoituksen työntekijään kohdistuneesta rikoksesta. Poliisin, syyttäjälaitoksen ja muiden rikostentorjuntaviranomaisten osalta lienee selvää, että rikosilmoitus tehdään, mikäli tällaisen työnantajan palveluksessa olevaa kohtaan tehdään virallisen syytteen alainen rikos – mukaan lukien tapaukset, joissa viranomaisten toimivalta perustuu erittäin tärkeän yleisen edun vaatimuksen täyttämiseen.

Myöskin muiden viranomaisten ja yksityisten työnantajien osalta voidaan mielestäni pitää varsin perusteltuna, että työntekijään kohdistunut epäilty virallisen syytteen alainen rikos saatetaan esitutkintaviranomaisen tietoon työnantajan toimesta. Tämä koskee myös tapauksia, joissa viranomaisten toimivalta perustuu erittäin tärkeän yleisen edun vaatimuksen täyttämiseen. Olisi usein kohtuutonta vaatia työntekijältä itseltään tällaista toimenpidettä, kun hän on joutunut työtehtäviensä vuoksi rikoksen kohteeksi. Asian eteenpäin viemisestä on kuitenkin syytä keskustella rikoksen kohteeksi joutuneen kanssa – vähintäänkin pitää häntä informoituna toimenpiteestä – mikäli keskeinen näyttö tulee perustumaan työntekijän kuulemiseen todistelutarkoituksessa.

Keskeinen vastuu kohdistuu käytännössä esimiehiin, koska heidän velvollisuutenaan on työnantajan edustajina tehdä jokaiselle työntekijälle selväksi, että mikäli tämä joutuu työnsä vuoksi maalittamisen kohteeksi, hänen ei ole selviydyttävä siitä yksin vaan saa työnantajansa tuen. Tämä vastuu kohdistuu ehkä kaikkein konkreettisimmin lähiesimiehiin. Ylempiin esimiehiin kohdistuu velvollisuus luoda tarvittavat rakenteelliset edellytykset työnantajan toimenpiteille.

Työturvallisuusriskinä maalittaminen näyttää otetun parhaiten huomioon nyt arvioituissa esimerkkitapauksissa poliisihallinnossa ja syyttäjälaitoksessa. Tämä on varsin ymmärrettävää, koska kysymyksessä olevien julkishallintoon kuuluvien työnantajien toimintatarkoituksena on rikostorjunta. Poliiseilla ja syyttäjillä on myöskin oikeudellisia asioita koskevan osaamisensa ja muun ammattitaitonsa perusteella verraten hyvät edellytykset arvioida, minkälaisiin toimiin on syytä ryhtyä maalittamisen vaikutusten rajoittamiseksi.

Tilanne on toisenlainen toimittajien ja tutkijoiden osalta, koska näiden toimijoiden työnantajilla ei välttämättä ole samanlaista kykyä ja valmiutta suojata työntekijöitään kuin edellä mainituilla julkishallinnon työnantajilla. Tilannetta hankaloittaa se, että toimittajien ja tutkijoiden työhön liittyy hyvin keskeisesti toimiminen julkisuudessa, mikä helposti altistaa heidät maalittamiselle.

Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat freelance- toimittajat, jotka yrittäjinä eivät ole työturvallisuuslainsäädännön piirissä, mutta jotka silti kuuluvat osana media-alan vaikkeutunutta työvoimarakennetta. Myös lyhytaikaisissa määräaikaisissa työsuhteissa

työskentelevät toimittajat jäävät usein käytännössä esimerkiksi työterveyshuollon tukitoimien ulkopuolelle.

Journalistiliiton mukaan työntekijäasemassa olevien toimittajien suojaksi olemassa olevia järjestelyitä tulisi soveltaa myös freelancereihin. Liitto huomauttaa, että tämä olisi mahdollista nykyisinkin, mutta ”velvoittavuuden puuttuessa tällaisia järjestelmiä ei juurikaan ole”. Koska freelancereilla ei ole työsuhdeturvaa, heidän ei voi olettaa vaativan toimeksiantajan tukea, ellei siihen ole selkeää velvoitetta olemassa.¹⁸⁸

Toisen erityisen haavoittuvassa asemassa olevan ryhmän muodostavat ne tutkijat, jotka eivät ole palvelusuhteessa yliopistoon, vaan toimivat esimerkiksi affiliaatiosopimuksella yliopiston tutkijoina. Tieteentekijöiden liitto on vastaavasti katsonut, että yliopistotyönantajilla tulee olla maalittamistilanteita varten ohjeistus, jossa huomioidaan myös ei-työsuhteiset tutkijat.

Myös erilaisissa poliittisissa luottamustehtävissä toimivat henkilöt voivat työntekijöiden lailla joutua maalittamisen kohteeksi luottamustehtäviensä johdosta. Poliittisissa luottamustehtävissä toimivien henkilöiden osalta sen kaltaista turvaa, jota työturvallisuutta koskeva säännöstö edellyttää työnantajan antavan työntekijöille, tulisi luottamustehtävissä toimivan henkilön voida tarvittaessa saada yhtäältä esimerkiksi siltä poliittiselta puolueelta tai yhdistykseltä, jota henkilö edustaa, toisaalta myös siltä julkisoikeudelliselta organisaatiolta, jonka toimintaan luottamustoimi liittyy. Sekä puolueilta että esimerkiksi kunnilta ja valtiolta voidaan edellyttää toimenpiteitä poliittikkoihin kohdistuvan maalittamisen ennaltaehkäisemiseksi ja sen vaikutusten rajoittamiseksi. Tiedossani on, että ainakin Eduskunnassa ja Valtioneuvoston kansliassa toimii turvallisuudesta vastaava taho, joille nyt puheena olevat kysymykset osaltaan kuuluvat.

2.8 Yhdenvertaisuuslain säännökset

Käytännön työelämässä vihapuhetta ja maalittamista koskevat tilanteet voivat tulla työpaikoilla käsiteltäviksi myöskin yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 14 §:n tarkoittamana häirintänä.

Lainkohdan mukaan henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen on häirintää, jos loukkaava käyttäytyminen liittyy yhdenvertai-

¹⁸⁸ Journalistiliiton lausuma 24.8.2020 s. 3.

suuslain 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuun syyhyn ja käyttäytymisellä luodaan mainitun syyn vuoksi henkilöä halventava tai nöyryyttävä taikka häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri.

Henkilön maalittamisessa voi sinänsä usein olla kyse yhdenvertaisuuslain 14 §:n vastaisesta häirinnästä. Edellytyksenä tunnusmerkistön täyttymiselle on kuitenkin, että maalittamisessa jollain tapaa on annettu merkitystä esimerkiksi kohdehenkilön alkuperälle, uskonnolle, kansalaisuudelle, kielelle, seksuaaliselle suuntautumiselle, terveydentilalle, vammaisuudelle tai muulle henkilökohtaiselle ominaisuudelle. Täyttääkseen häirinnän määritelmän, maalittamistoiminnan tulee lisäksi olla siinä määrin vakavaa, että siinä maalittamisen kohteeksi joutuneen henkilön subjektiivisen kokemuksen lisäksi myös objektiivisesti arvioiden voidaan katsoa, että henkilön ihmisarvoa on loukattu. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on toisaalta myös todennut olevan tarvetta harkita häirintä koskevan säännöksen päivittämistä niin, että se nykyistä paremmin soveltuu sosiaalisen median avulla tehtävään häirintään¹⁸⁹

Vaikka kohdehenkilön maalittaminen voi täyttää yhdenvertaisuuslain 14 §:n häirintää koskevan määritelmän, yhdenvertaisuuslaki ei tarjoa juurikaan käytännön keinoja ilmiön torjumiseen silloin, kun maalittamistoimintaa harjoittaa työyhteisön ulkopuolinen henkilö.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto dnro WTDno-2020-474 2.9.2020 s. 3.

¹⁹⁰ HE 19/2014 vp s.79 todetaan, että työnantajan vastuu rajoittuu ainoastaan tilanteisiin, joissa häirinnän kiellon rikkoja on toinen työntekijä.

3 Tarvitaanko uusia rangaistussäännöksiä?

Maalittamista koskevassa keskustelussa on esitetty vaatimuksia siitä, että maalittamiseksi kuvattu toiminta tulee säätää erikseen rangaistavaksi. Konkreettinen ehdotus siitä, miten kriminalisointi voitaisiin toteuttaa, sisältyy Poliisihallituksen ja eräiden muiden viranomaisten tekemään yhteiseen aloitteeseen 17.6.2019. Sanotussa aloitteessa on myös tuotu esiin tarve kriminalisoida alustan tarjoaminen maalittamisaineiston levittämiseksi. Monessa tähän selvitykseen annetussa lausumassa on yhdytty aloitteeseen esitettyyn ja puollettu erillisen kriminalisoinnin hyväksymistä.

Mainitussa aloitteessa erilliskriminalisoinnin tarvetta perustellaan sillä, ettei maalittamiseksi kuvattua vahingollista toimintaa kyetä voimassa olevilla rikoslain rangaistussäännöksillä torjumaan riittävän tehokkaasti. Aloitteessa todetaan toimijoiden tiedotavat sen, että voimassa olevaan lainsäädäntöön sisältyvät rangaistussäännökset soveltuvat käytännössä huonosti maalittamiseen ja että tätä käytetään hyväksi. Aloitteen mukaan maalittamista on usein voinut jatkua kuukausia, ennen kuin joku tekoryypään yksittäistapauksista on täyttänyt voimassa olevan lain kriminalisoinnin selvästi siten, että asiaa voitaisiin alkaa tutkimaan epäiltynä rikoksena ja myöhemmin viemään eteenpäin rikosprosessissa. Maalittamiselle luonteenomaisessa tekosarjassa on aloitteen mukaan kyse systeemivääryydestä, jonka kokonaisuittavuus tulisi arvostella rikosoikeudellisesti omana tekonaan.¹⁹¹

Tässä jaksossa tarkastellaan sitä, tulisiko maalittamista koskeva ilmiö kriminalisoida erillisellä rangaistussäännöksellä ja tulisiko rangaistusuhka ulottaa myös nk. alustan tarjoajaan. Arviointi alkaa kriminalisointiperiaatteiden tarkastelulla, koska niiden asettamat vaatimukset on täytyttävä, jotta tällainen kriminalisointi voisi olla hyväksyttävä.

Kriminalisointiperusteiden läpikäynnin jälkeen tarkastelun kohteeksi otetaan kaksi julkisuudessa esitettyä konkreettista ehdotusta siitä, miten tällainen kriminalisointi voitaisiin toteuttaa. Molemmat ehdotukset koskevat viranomaisten maalittamista. Toinen on edellä mainitussa aloitteessa esitetty kriminalisointiesitys, toinen on sisältynyt Eduskunnassa käsiteltyyn lakialoitteeseen. Ehdotettuja kriminalisointimalleja tarkastellaan siitä näkökulmasta, täyttävätkö ne kriminalisointiperiaatteiden asettamat vaatimukset hyväksyttävästä rikoslainsäädännöstä.

¹⁹¹ Aloite 17.6.2019 s. 8 – 9.

Näiden kahden mallin arvioinnin jälkeen tarkastelun kohteeksi otetaan kolmas malli, jota arvioidaan samasta näkökulmasta.

Jaksossa tarkastellaan lopuksi myös kysymystä siitä, tulisiko nk. alustantarjoajan toimintaa säännellä erityisellä kriminalisoinnilla ja miten tällainen sääntely voitaisiin toteuttaa.

3.1 Kriminalisointiperiaatteet

Rikosoikeudellisen järjestelmän käytön hyväksyttävyyttä tarkastellaan kriminalisointiperiaatteiden kautta. Nämä periaatteet asettavat tietyn teon rangaistavaksi säätämislle joukon rajoituksia, joita lainsäätäjän on noudatettava, jotta rikoslainsäädäntöä voidaan pitää hyväksyttävänä.¹⁹²

Kriminalisointiperiaatteet saavat sisältönsä yhtäältä rikosoikeudellisesta lainsäädännöstä ja doktriinista ja toisaalta perus- ja ihmisoikeuksista. Konkreettisen oikeudellisen sisältönsä kriminalisointiperiaatteet saavat ennen muuta perus- ja ihmisoikeuksista. Tämä on selvästi tuotu esiin esimerkiksi Eduskunnan Perustuslakivaliokunnan lausunnossa 23/1997 vp, jossa valiokunta otti kantaa kysymykseen lainsäätäjän liikkumavaraa kriminalisointeja säädettäessä. Valiokunta totesi, että tämä liikkumavara on sinänsä varsin väljä, mutta että siihen kohdistuu rajoituksia sekä perustuslaista että kansainvälisistä velvoitteista. Erityisen merkittävä on valiokunnan huomio siitä, että lailla ei voida kieltää toimia, joihin perustuslaki tai ihmisoikeusmääräykset nimenomaisesti oikeuttavat.¹⁹³

Perustuslakivaliokunta huomautti myös, ettei rikosoikeus ole erityisasemassa arvioitaessa mahdollisuuksia rajoittaa perusoikeuksia. Perusoikeuden käyttöä rajoittava kriminalisointi on hyväksyttävissä vain, jos kriminalisoinnin aiheuttama perusoikeusrajoitus täyttää perusoikeusjärjestelmän mukaiset rajoittamisedellytykset.¹⁹⁴ Esimerkiksi sananvapauden rajoittaminen ei siten ole yhtään hyväksyttävämpää sen vuoksi, että rajoitus toteutetaan rangaistussäännöksen muodossa. Päinvastoin sananvapautta rajoittavan rangaistussäännöksen on myös täytettävä perusoikeusjärjestelmän mukaiset sananvapauden rajoittamisedellytykset ollakseen hyväksyttävä. Näiden rajoitusedellytysten joukossa laillisuusperiaatteella on korostettu asema.

¹⁹² Melander, Sakari Rikosvastuun yleiset edellytykset. Tallinna 2016, s. 20.

¹⁹³ PeVL 23/1997 vp s. 2 ja Melander, s. 21.

¹⁹⁴ PeVL 23/1997 vp s. 2 ja Melander s. 21.

Perusoikeusjärjestelmän merkitys ei kuitenkaan ole yksinomaan rikosoikeuden käyttöä rajoittava. Lausunnossaan PeVL 23/1997 vp Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota myös perusoikeusjärjestelmästä aiheutuviin positiivisiin toimituspalveluksiin. Lausunnossa todetaan, että perusoikeuksista voidaan johtaa lainsäätäjään kohdistuva velvoite säätää ja ylläpitää kriminalisointeja, jotka ovat välttämättömiä perusoikeuden turvaamiseksi ulkopuolisten loukkauksilta.¹⁹⁵

Seuraavassa tarkastelussa pääpaino on sellaisilla kriminalisointiperiaatteilla ja näiden periaatteiden ulottuvuuksilla, joilla on erityinen merkitys harkittaessa sananvapautta rajoittavan kriminalisoinnin hyväksyvyyttä.

Rikosoikeudellinen *laillisuusperiaate* (ks. rikoslain 3 luvun 1 § ja perustuslain 8 §) on oikeudelliselta luonteeltaan vahvin kriminalisointiperiaate. Se asettaa ehdottomia rajoja rikoslainsäätäjälle. Tällaisia ovat paitsi lailla säätämisen vaatimus, myös tärkeä tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimus, jotka molemmat kuuluvat perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin. Esim. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on korostanut tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen merkitystä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen oleellisena osana.¹⁹⁶

Tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimus merkitsee vaatimusta siitä, että rikosoikeudellisen lainsäädännön on oltava riittävän täsmällinen. Perustuslakivaliokunnan käytännössä tälle laillisuusperiaatteen ulottuvuudelle on annettu seuraava sisältö:

Kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa.¹⁹⁷

Eduskunnan Perustuslakivaliokunta on ottanut kantaa tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen merkitykseen sananvapauden suojan kannalta esimerkiksi lausunnossaan PeVL 3/2000 vp, joka koski lakiehdotusta kuntalain muutoksesta. Lakiehdotuksen 44 a §:ään oli sisällytetty yleiset säännökset kunnan viranhaltijan virantoimitusvelvollisuudesta. Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan kunnan viranhaltijan on *vältettävä kaikkea, mikä on kunnan edun vastaista*. Lausunnossaan perustuslakivaliokunta totesi, että

”[k]unnan edun vastaisuus on vaikeasti määriteltävissä, ja tämä kriteeri jää laissa siksi merkitykseltään ja sisällöltään varsin avoimeksi. Tämän tapainen

195 PeVL 23/1997 vp s. 3 ja Melander s. 21.

196 Ks. PeVM 25/1994 vp s. 8 ja PeVL 31/2002 vp s.2.

197 Melander s. 22–23.

säännös on perustuslain kannalta sikäli arveluttava, että siihen vedoten saatettaisiin rajoittaa yleisluonteisesti viranhaltijoiden perusoikeuksia, kuten sananvapautta. Säännöksen valtiosääntöoikeudellinen ongelmallisuus ilmenee erityisesti perustuslain 8 §:ssä säädetyn rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta, johon sisältyy myös vaatimus rikossäännöksen täsmällisyydestä. Ehdotetun säännöksen vastainen toiminta voisi tulla kriminalisoinnin piiriin rikoslain 40 luvun 10 §:n tarkoittamana virkavelvollisuuden rikkomisena tai 40 luvun 11 §:n tarkoittamana tuottamuksellisena virkavelvollisuuden rikkomisena”.

Myös oikeuskirjallisuudessa on kiinnitetty huomiota siihen, että erityisesti perustuslain 12 §:n 1 momentin sananvapaussäännöksestä voidaan johtaa täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden osalta lisävaatimuksia sille, miten tarkasti ilmaisurikoksia koskevat rangaistussäännökset on muotoiltava.¹⁹⁸ Niin ikään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on kiinnitetty huomiota siihen, että sananvapautta rajoittavien lakien on oltava riittävän täsmälliset. Ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, ettei epäselvä ja epätäsmällinen normi täytä sananvapausartiklan 2 kohdassa asetettua vaatimusta siitä, että sananvapauden rajoituksen tulee olla *säädetty laissa*.¹⁹⁹

Perustuslakivaliokunta on toisessa yhteydessä ottanut kantaa tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen merkitykseen tilanteeseen, jossa lakiehdotuksella pyrittiin kriminalisoimaan osallisuutta rikokseen laajemmin kuin mitä rikosoikeuden tavanomaiset osallisuussäännökset merkitsevät. Tämäkin kannanotto on varsin relevantti arvioitaessa sen kaltaista ehdotusta maalittamisen kriminalisoimiseksi, josta esimerkiksi puheena olevassa aloitteessa (17.6.2019) on kysymys. Lausunnossaan, joka koski ehdotusta rikollisjärjestöön osallistumisen kriminalisoimisesta (PeVL 10/2000 vp), valiokunta totesi, että tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen kannalta on

”kiinnitettävä huomiota siihen, että ehdotuksen mukaan rangaistusvastuu ulottuu avunantoa laajemmalle. Esillä on uuden tyyppinen kriminalisointitilanne, joka ei rajaudu yllytyksen tai avunannon sääntelemiseen tai pohjaudu muutoin jo vakiintuneisiin rikosoikeudellisiin käsitteisiin. Kysymyksessä on eräänlainen organisaattorikos, johon ei ilman muuta voida soveltaa rikosoikeudellisen osallisuusopin aksessorisuusoppia eli osallisuusteon liitännäisyyttä rangaistavan pääteon tapahtumiseen. Pyrittäessä esityksen mukaisesti kriminalisoi-

¹⁹⁸ Viljanen, Veli-Pekka. Perusoikeuksien rajoitusedellytykset WSLT 2001 s. 329.

¹⁹⁹ Ks. esim. ratkaisu *Autronic AG v. Switzerland* no. 12726/87, § 57, 22.5.1990; “Their (sananvapautta rajoittava normi) status as “law” within the meaning of Article 10 § 2 (art. 10-2), however, remains doubtful, because it may be asked whether they do not lack the required clarity and precision”.

maan osallistumista tavalla, joka menee rikosoikeudessa vakiintuneiden osallistumiskäsitysten ulkopuolelle, sääntelyn täsmällisyysvaatimus korostuu tavanomaista enemmän”.

Epätasälliset kriminalisoinnit mahdollistavat mielivallan käytön. Siksi tällaiset kriminalisoinnit tyypillisesti liitetään yhteen autoritaaristen ja totalitaaristen valtioiden rikosoikeudellisiin järjestelmiin. Tällaisissa valtioissa vallanpitäjät kontrolloivat kansalaisiaan esimerkiksi *valtion vastaista toimintaa* tai *huliganismia* koskevien laeiden ja tulokinnanvaraisten kriminalisointien avulla. Esimerkiksi Kiinan Kansantasavallan Hong Kongissa voimaansaattamaa nk. turvallisuuslakia on arvosteltu täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden puutteesta Yhdistyneiden Kansakuntien taholta:

“We express concern that the Decision of the National People's Congress' lack of specific definitions for what conduct “seriously endangers national security” may result in the criminalization or restriction of fundamental freedoms protected by the ICCPR, and in particular, the rights to freedom of expression and of peaceful assembly (art. 19 & 21). In resolution 7/36, the Human Rights Council stressed “the need to ensure that invocation of national security, including counter-terrorism, is not used unjustifiably or arbitrarily to restrict the right to freedom of opinion and expression . . .”

“By defining the range of conduct that “seriously endangers national security” so broadly, the Decision of the National People's Congress risks the conflation of the lawful exercise of civil disobedience and expression of opinions critical of or contrary to that of the government, with conduct that is appropriately addressed through extraordinary legal measures—such as terrorism.

Furthermore, we express concern that general assertions of conduct that threatens “national security” without proper definitions and limitations may severely curtail civic space and the rights of minorities and other civil society actors.”²⁰⁰

Myös vaatimus ihmisarvon loukkaamattomuudesta voidaan nähdä kriminalisointiperiaatteena.²⁰¹ Periaate on meillä nimenomaisesti mainittu perustuslaissa: PL 1.2 §:n mukaan valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden.

²⁰⁰ 19.6.2020 CHN 13/2020 <https://spcommreports.ohchr.org>

²⁰¹ Melander s. 23 ja Nuutila, Juha-Matti. Rikosoikeudellinen huolimattomuus. Helsinki 1996 s. 76.

Ihmisarvon loukkaamattomuus on oikeutta luova periaate, joka pyrkii turvaamaan yksilön autonomian. Se edellyttää, että yksilöllä on tietty vapauspiiri, jonka puitteissa yksilön autonomia on turvattu. Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate estää ensinnäkin liian pitkälle perusoikeuksiin puuttuvien kriminalisointien säätämistä.²⁰²

Ihmisarvon merkitys kriminalisointiperiaatteena ilmenee myös esimerkiksi vaatimuksena, ettei rikosvastuuta voi olla ilman toisintoimimismahdollisuutta. Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate merkitsee käytännössä ns. objektiivisen (ankaran) rangaistusvastuun kieltoa. Säännös, joka määrää rikkojalle rangaistusvastuuta tämän tahallisuudesta ja tuottamuksesta riippumatta, ei ole mahdollinen. Tässä yhteydessä voidaan myös puhua seurausvastuun käytön kiellostä. Seuraamusvastuulla tarkoitetaan sitä, että henkilöä rangaistaan jostakin, mikä ei sisälly hänen syyllisyyteensä. Oikeuskirjallisuudessa on huomautettu, että periaatetta

”... voidaan meilläkin tulkita velvollisuutena pidättäytyä subjektiivisen syyllisyyden merkityksen poistavasta rikoslainsäädännöstä silloinkin, kun erittäin painavat preventiiviset syyt sellaista puoltaisivat”.²⁰³

Kriminalisointiperiaatteisiin lukeutuva *oikeushyvien suojelun* periaate edellyttää puolestaan, että rikossäännösten taustalla on täsmällisesti määritelty suojelukohde, joka edellyttää rikosoikeudellisen järjestelmän suojaa ja jota rikosoikeudellisella järjestelmällä pyritään suojaamaan. Kysymys on siitä, että mitä tahansa intressejä ei ole hyväksyttävää suojata valtion pakkovaltaa käyttäen. Suojelukohteilta on siis vaadittava tiettyä painavuutta, jotta rikosoikeuden käyttö niiden suojaksi olisi hyväksyttävää.²⁰⁴ Vastaavasti perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvan hyväksyttävyyksivaatimuksen on katsottu edellyttävän, että kriminalisoinnille on oltava esitettävissä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste.²⁰⁵

Ultima ratio -periaate on nähty keskeisenä kriminalisointiperiaatteena jo hyvin pitkään. Se on negatiivinen ja kriittinen periaate, joka edellyttää, että rikosoikeudelliseen järjestelmään turvaututaan vasta viimeisenä keinona. Sen lähtökohtana on, että rikosoikeutta saadaan käyttää vain, jos käsillä ei ole toista rikosoikeutta moraalisesti hyväksyttävämpää järjestelmää, joka on suunnilleen yhtä tehokas ja kohtuullisin kustannuksin toteutettavissa. Ultima ratio –periaatteen ajatus on, että yhteiskunnallisiin ongelmiin ja moitittaviin käyttäytymismuotoihin tulee ensisijaisesti puuttua muilla kuin rikos-

²⁰² Melander s. 24.

²⁰³ Nuutila s. 78.

²⁰⁴ Melander s. 25.

²⁰⁵ PeVL 23/1997 vp s. 2 ja Melander s. 26.

oikeudellisilla keinoilla, koska rikosoikeudelliset toimenpiteet puuttuvat voimakkaimmin yksilön vapauksiin ja oikeuksiin.²⁰⁶ Rikoslain 16 luvun 24 §:ssä säädetyn viranomaisen halventamisen dekriminointi vuonna 1995 voidaan nähdä konkreettisena esimerkkinä tilanteesta, jossa ultima ratio -periaatteeseen liittyvät syyt johtivat tällaiseen lainsäädäntötoimiin. Rangaistussäännöksen kumoamiseen johtaneessa hallituksen esityksessä todettiin muun ohella, että ”*virheellisiin tietoihin perustuva ... viranomaisen arvostelu voidaan parhaiten korjata antamalla julkisuuteen oikeita tietoja käsiteltävänä olevasta asiasta*”.²⁰⁷

Kriminalisointiperusteisin lukeutuu vielä ns. hyöty-haitta -punninnan periaate, jota oikeuskirjallisuudessa on pidetty kriminalisointiperusteista käytännön läheisimpänä.²⁰⁸ Periaate edellyttää, että rikosoikeudellisesta järjestelmästä aiheutuvia hyötyjä ja haittoja vertaillaan keskenään. Kriminalisoinnilla saavutettavien hyötyjen tulee olla sen aiheuttamia haittoja suuremmat. Periaate on merkityksellinen erityisesti pohdittaessa tietyn toiminnan kriminalisointia. Jos teon rangaistavaksi säätämisestä aiheutuisi enemmän haittoja kuin saavutettavia hyötyjä, teon kriminalisointia ei pidä toteuttaa. Vaikka kriminalisointia voitaisiin pitää perusteltuna siltä kannalta, että suojelunarvoinen intressi on osoitettavissa, vaatii periaate lisäksi, että rikosoikeudellisen reagoimisen on tuotettava enemmän yhteiskunnallista hyötyä kuin siitä aiheutuu haittaa. Klassisena esimerkkinä kriminalisoinnista, joka itsesään aiheutti enemmän haittaa kuin hyötyä, on pidetty kieltolakia.²⁰⁹

Kriminalisoinnista saatavissa oleva hyöty liittyy ennen muuta sen kykyyn ennaltaehkäistä oikeushyvän loukkauksia. Kriminalisointi voi olemassaolollaan myös antaa jonkinlaisen turvallisuuden tunteen.²¹⁰ Myös kriminalisoinnin haittapuolet voivat olla erilaiset. Kriminalisointien sisältämien kieltojen ja käskyjen noudattamista on valvottava viranomaisten taholta ja rikkomistilanteisiin on reagoitava. Tämä aiheuttaa kustannuksia. Rangaistusten täytäntöönpano aiheuttaa puolestaan erilaista kärsimystä. Haittaa aiheuttaa myös se, että tiettyä toimintaa rajoitetaan. Esimerkiksi tietynlaisten tietojen julkaisemista koskeva kriminalisointi rajoittaa tarpeettoman voimakkaasti sananvapautta, jos sen tunnusmerkistö ei ole riittävän täsmällisesti ja tarkkarajaisesti muotoiltu.

²⁰⁶ Melander s. 26 ja Nuutila s. 80.

²⁰⁷ HE 94/1993 vp.

²⁰⁸ Melander s. 27.

²⁰⁹ Nuutila s. 85.

²¹⁰ Melander s. 27 ja Nuutila s. 85 ja 87.

3.2 Arviointia: lakialoitteessa LA 33/2019 vp esitetty tunnusmerkistö

Eduskunnassa käsiteltiin 27.11.2019 lakialoitetta, jolla rikoslakiin ehdotettiin sisällytettäväksi erityinen maalittamista koskeva kriminalisointi. Lakialoitteen mukaan rikoslain 16 luvun säännöksiä rikoksista viranomaisia vastaan tulisi täydentää uudella viranomaisen maalittamista koskevalla rangaistussäännöksellä (16 luvun 3 a §) ja rikoksen kvalifioitua tekemuotoa koskevalla kriminalisoinnilla (16 luvun 3 b §). Lakialoitteen perustelujen mukaan ehdotettu kriminalisointi kattaisi maalittamisen eri ilmenemistavat, kuten joukkovoiman käytön sosiaalisessa mediassa tai virtuaalisen alustan tarjoamisen maalittamiselle.

Lakialoitteessa viitataan Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjänviraston ja kärjäoikeuksien laamannien tekemään aloitteeseen 17.6.2019, joka myöskin sisältää esityksen viranomaisen maalittamisen kriminalisoimiseksi. Lakialoitteen sisältämä tunnusmerkistö muistuttaa hyvin paljon aloitteessa esitettyä tunnusmerkistöä, mutta esityksissä malleissa on myös merkityksellisiä eroja. Tarkoituksenmukaisuussyistä lakialoitteen tunnusmerkistöä käsitellään seuraavassa ensin, vaikka se on ajallisesti syntynyt aloitteen tekemisen jälkeen.

Lakialoitteessa tarkoitetun rangaistussäännöksen 1 momentti sisältää viranomaisen maalittamista koskevan varsinaisen kriminalisoinnin. Rangaistussäännöksen 2 momentissa säädetään puolestaan sellaisen viestintävälineen haltijan tai palvelun tarjoajan rikosoikeudellisesta vastuusta, joka tietoisena 1 momentissa mainittujen keinojen tarkoituksesta tarjoaa alustan keinojen käyttämiselle.

Ensimmäiseen momenttiin sisältyvä tunnusmerkistö kuuluu seuraavasti:

”Joka itsenäisesti toimien tai panemalla alulle tai osallistumalla toimintaan, jossa viranomaisten palveluksessa olevaa tai tämän läheistä, viranomaisen työtehtävissä johtuvista syistä, häiritsemällä, uhkailemalla, perättömiä väitteitä esittämällä, levittämällä tai muulla vastaavalla tavalla, joka on omiaan vahingoittamaan tai vaikeuttamaan viranomaisten toimintaa tai päätöksentekoa viranomaisen palveluksessa olevan nykyisten tai tulevien virkatehtävien osalta on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta viranomaisten maalittamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi”.

Tunnusmerkistön teko tapaa kuvaileva osa sisältää *häiritsemisen, uhkailemisen* sekä *perättömien väitteiden esittämisen ja levittämisen*. Tunnusmerkistö sisältää tämän li-

säksi lausekkeen ”*tai muulla vastaavalla tavalla*”. Näitä kaikkia vaihtoehtoisia tekotapoja koskee vaatimus siitä, että tekojen on oltava omiaan aiheuttamaan säännöksessä tarkoitettua vahinkoa. Kysymys on siten abstraktista vaarantamisrikoksesta.

Ehdotetussa säännöksessä kuvatuilla tekotavoilla voidaan sanoa olevan vastineensa voimassa olevassa rikoslaissa. Esimerkiksi häiritseminen on säädetty rangaistavaksi *viestintärauhan rikkomisena* rikoslain 24 luvun 1a §:n nojalla. Viestintärauhan rikkomisena rangaistava häirintä on kuitenkin määritelty suppeammin ja tarkkarajaisemmin kuin lakialoitteessa ehdotetussa kriminalisoinnissa, koska rikoslain 24 luvun 1a §:ssä edellytetään toistuvien viestien lähettämistä tai soittojen tekemistä toiselle siten, että teko on omiaan aiheuttamaan tälle huomattavaa häiriötä tai haittaa. Viestintärauhan rikkomissäännöksen soveltamisalaa supistaa myöskin vaatimus siitä, että tekijän on toimittava nimenomaisessa häirintätarkoituksessa. Häiritsemisestä on myös kysymys rikoslain 24 luvun 1 §:n tarkoittamassa kotirauhan rikkomisessa. Kotirauhan rikkomisena rangaistava häirintä on myös määritelty varsin yksityiskohtaisesti mainitussa tunnusmerkistössä.

Lakialoitteen tarkoittaman häirinnän kriteerit voisi sitä vastoin täyttää lähtökohtaisesti mikä tahansa toiminta, joka tyypillisesti a) aiheuttaa vahinkoa viranomaisen toiminnalle tai sen päätöksenteolle viranomaisen palveluksessa olevan nykyisten tai tulevien virkatehtävien osalta, tai b) vaikeuttaa viranomaisen toimintaa tai edellä mainittua päätöksentekoa.

Uhkaileminen on voimassa olevassa laissa säädetty rangaistavaksi esimerkiksi *poliittisten toimintavapauksien loukkaamisena* rikoslain 14 luvun 5 §:n nojalla, *laittomana uhkauksena* rikoslain 25 luvun 7 §:n nojalla, *vainoamisena* rikoslain 25 luvun 7a §:n nojalla ja *pakottamisena* rikoslain 25 luvun 8 §:n nojalla. Näissä kaikissa rangaistus-säännöksissä on säädetty edellytyksistä, jotka täsmentävät rangaistavaa alaa olen-naisesti. Esimerkiksi laittoman uhkauksen osalta uhkauksen rangaistavuudelta edellytetään, että teko tehdään nostamalla asetta toista vastaan tai että toista uhataan ”rikkoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa”. Lakialoitteen tarkoittama rikos voisi puolestaan täytyä lähtökohtaisesti mistä tahansa uhkauksesta, joka olisi omiaan esimerkiksi vaikeuttamaan viranomaisen toimintaa.

Perättömien tietojen esittäminen tai levittäminen on nykyään rangaistavaa *kunnianloukkauksena* rikoslain 24 luvun 9 §:n nojalla. Tässä säännöksessä tosin edellytetään, että perättömien tietojen esittäminen on ”omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa”. Lakialoitteen tarkoittama rikos voisi sitä vastoin täytyä lähtökohtaisesti mistä tahansa totuutta vastaamattoman

tiedon esittämisestä, kunhan se olisi omiaan esimerkiksi vaikeuttamaan viranomaisen toimintaa.

Edellä sanotun perusteella on ensiksikin todettava, että lakialoitteen sisältämä tunnusmerkistö laajentaisi rangaistavaa alaa nykyisestäään selvästi, vaikkei huomioitaisikaan tunnusmerkistöön sisältyvää lauseketta, jonka mukaan säännöksessä mainittua häiritsemistä, uhkailemista ja perättömien tietojen esittämistä vastaava muukin toiminta olisi rangaistava. Kun tämä otetaan huomioon, rangaistava ala laajenee entisestään. Toiseksi on todettava, että tarkastelun kohteena oleva tunnusmerkistö on hyvin epätasällinen, mikä osittain johtuu juurikin sen hyvin laajasta kattavuudesta.

Käsitykseni mukaan ei ole riittävää selvitystä siitä, että näin olennaiselle rangaistavan alan laajentamiselle olisi ultima ratio -periaatteen edellyttämä tarve. Ei ole myöskään osoitettu, että nimenomaan virkamiehet muodostaisivat maalittamisen osalta erityisen haavoittuvan ryhmän, jonka rikosoikeudellista suojaa täytyisi laajentaa erillisellä rangaistussäännöksellä. Maalittamisen kannalta haavoittuvimmassa asemassa näyttäisivät olevan ennen muuta freelance-toimittajat ja muut vastaavat yrittäjät sekä esimerkiksi ei-työsuhteiset tutkijat.

Lakialoitteen sisältämän tunnusmerkistön vakavin ongelma liittyy tunnusmerkistön epätasällisyyteen. Tästä epätasällisyydestä seuraa vakava ennakoitavuuden puute. Rangaistussäännös on suunnattu lähtökohtaisesti kaikille, joten myöskään sääntelyn kohteena olevasta alasta tms. seikoista ei ole saatavissa ennakoitavuutta lisäävää tietoa. Liioittelematta voidaan sanoa, että tunnusmerkistö jättää monelta osin arvailujen varaan, mitä kaikkea se rangaistuksen uhalla kieltää.

Tunnusmerkistön soveltaminen oikeuskäytännössä voisi epätasällisyytensä vuoksi lisäksi olla hyvin sattumanvaraista – esimerkiksi soveltamiseen voisi olennaisesti vaikuttaa soveltajan yhteiskunnalliset tai muuten subjektiiviset mielipiteet. Rangaistussäännös mahdollistaa sanamuotonsa mukaan sellaisen toiminnan kieltämisen, joka on sananvapauden puitteissa sallittua.²¹¹

Lakialoitteen sisältämän tunnusmerkistön ilmeistä ongelmallisuutta sekä laillisuusperiaatteen että sananvapauden kannalta on syytä valaista muutamalla esimerkillä.

Esimerkki 1.

²¹¹ Lähtökohtaisesti sananvapaus koskee paitsi myönteisinä, vaarattomina tai yhdentekevinä pidettyjä, myös valtiota tai väestönosaa loukkaavia, järkyttäviä ja huolestuttavia tietoja ja ajatuksia. Ks. Handyside v. Yhdistynyt kuningaskunta (7.12.1976), kohta 49.

Jos poliisi on julkisella paikalla tapahtuneen kiinnioton tms. yhteydessä käyttänyt liiallisia voimakeinoja, voi tämä johtaa siihen, että lehdistön ja kansalaisyhteiskunnan taholta esitetään sosiaalisessa mediassa poliiseja vastaan laajamittaista kritiikkiä. Tällainen kritiikki nauttii sananvapauden suojaa. Lakialoitteen sisältämän tunnusmerkistön ongelmallisuus ilmenee selvästi siinä, että se mahdollistaisi rikosoikeudellisiin toimiin ryhtymistä tällaisen oikeutetun kritiikin esittämisen johdosta, mikäli kritiikkiä esitettäisiin viranomaisten harkinnan mukaan häiritsevissä määrin. Tällainen soveltaminen merkitsisi selvästikin voimakkaampaa puuttumista sananvapauteen kuin mitä voitaisiin hyväksyä kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa.

Jos arvostelussa tapahtuu selviä ylilyöntejä esimerkiksi uhkausten tai perättömien tietojen muodossa, ovat nämä lähtökohtaisesti rangaistavia esimerkiksi eräiden rikoslain 16 luvun, 24 luvun tai 25 luvun säännösten nojalla.

Esimerkki 2

Koska ehdotettu tunnusmerkistö kattaa myös menettelytavan, joka *vastaa* häiritsemistä, ei ole poissuljettavissa, että tunnusmerkistöä voitaisiin soveltaa jopa kanteluiden tai valitusten tekemiseen tai muihin laissa säädettyihin oikeudenturvakeinoihin turvautumiseen, jos tällaiset toimenpiteet viranomaisen harkinnan mukaan olisivat omiaan vaikeuttamaan viranomaisen toimintaa. Tunnusmerkistön avoimuus ja epämääräisyys mahdollistaisi nimittäin sen, että esim. kantelun tekemistä voitaisiin pitää häiritsemiseen verrattavana menettelynä. Houkutus tällaiselle tulkinnalle voi syntyä, jos kanteluita, joita viranomaisen pitäisi perusteettomina, toimitettaisiin sosiaalisen median välityksellä laajamittaisesti.

Esimerkki 3

Ehdotettu tunnusmerkistö ei sisällä edellytystä, että teon tulisi olla oikeudeton. Sen avoimuudesta johtuen tunnusmerkistöä olisi mahdollista soveltaa myös esimerkiksi sellaiseen tilanteeseen, jossa viranomaiselle ilmoitetaan, että sen tulee oikaista virheellinen menettelynsä tai muuten ilmoittaja tekee viranomaisesta kantelun. Tällaisenkin teon rangaistavuudelle riittäisi ehdotetun tunnusmerkistön mukaan, että ilmoitus on viranomaisen harkinnan mukaan omiaan vaikeuttamaan sen toimintaa.

Esimerkki 4

Koska tunnusmerkistössä ei tarkemmin määritellä sitä, milloin perättömien tietojen levittäminen olisi rangaistavaa, mahdollistaisi tunnusmerkistö hyvin erilaisten sinänsä virheellisten mutta samalla merkityksettömien tietojen esittämisen rankaisemisen. Rangaistavuudelle riittäisi, että tällaisia tietoja esitettäisiin viranomaisten harkinnan mukaan häiritsevissä määrin.

Myös tunnusmerkistön alkuosa on ongelmallinen, koska se mahdollistaa tulkintoja, joiden voidaan katsoa olevan ristiriidassa rikosoikeudessa noudatetun seuraamusvastuun kiellon kanssa. Alkuosassa todetaan rangaistavaan tekoon syyllystyvän se, ”[j]oka itsenäisesti toimien tai panemalla alulle tai osallistumalla toimintaan ...” (menettelee tunnusmerkistön mukaisesti).

Lakialoitteen sisältämässä tunnusmerkistössä tarkoitettu toiminta muodostuu käytännössä viestien julkaisemisesta sosiaalisen median keskustelupalstalla tai muulla sivustolla taikka viestien lähettämisestä kohteelle suoraan. Myös tällaisten menettelytapojen yhdistelmä on mahdollinen. Säännöksen on katsottava edellyttävän tahallisuutta, koska tunnusmerkistössä ei todeta sen täyttyvän myös huolimattomuudesta tai törkeästä huolimattomuudesta.

Se, että tekijän on toimittava tahallisesti herättää ensiniksikin kysymyksen siitä, miten toiminnan eli viestien lähettämisen alullepanija voi tietää, minkälaisia viestejä keskustelussa tullaan esittämään hänen ensitekonsa jälkeen? Toki voidaan argumentoida sen puolesta, että aggressiivisen viestin esittäjä voi olettaa, että jotkut muut julkaisevat hänen jälkeensä samankaltaisia viestejä. Mutta varsinaisesti hän ei voi tätä tietää, koska toiminta voi saada yllättäviäkin käännteitä alun jälkeen.

Tunnusmerkistön sanamuodon mukaan alulle panijaa voidaan rangaista muiden tekemästä häirinnästä ja uhkaamisesta ym., vaikka alulle panija ei ole tarkoittanut yllyttää sellaiseen eikä hänen välttämättä olisi edes pitänyt ymmärtää sellaisen toiminnan voivan seurata hänen tekemästään ensiteosta.

Voidaan ajatella tilannetta, jossa viranomaisena X on menetellyt tavalla, joka on objektiivisen arvion mukaan kritiikille altis. A kommentoi tätä menettelyä keskustelupalstalla liioittelevasti ja provokatiivisesti mutta kuitenkin tavalla, joka pysyy sananvapauden puitteissa. A:n kommentista seuraa, että B, C ja D esittävät keskustelupalstalla uhkauksia X:lle. Herää kysymys, onko keskustelun alullepanija A tässä tilanteessa syyllystynyt viranomaisen maalittamiseen, vaikka hänellä ei rikoslain osallisuussäännösten mukaan olisikaan vastuuta muiden toiminnasta ja vaikka hänen oma osuutensa olisi sananvapauden

suojaama. Näihin kysymyksiin on vastattava rikoslain yleisten oppien ja sananvapauden perusteella kieltävästi. Silti tunnusmerkistön sanamuoto näyttäisi mahdollistavan A:n rankaisemisen.

Esimerkki osoittaa tunnusmerkistön olevan ongelmallinen myös rikosoikeudessa noudatetun objektiivista rikosvastuuta koskevan kiellon kannalta ja seuraamusvastuun kiellon kannalta.

Lakialoitteessa esitetyn kriminalisoinnin 2 momentin mukaan viranomaisen maalittamiseen syyllistyisi myös se, joka tietoisena 1 momentissa mainittujen keinojen tarkoituksesta tarjoaa alustan keinojen käyttämiselle. Kriminalisoinnin 1 momentin liiallinen epätasällisyys ja laaja-alaisuus johtaa siihen, että 2 momentissa tarkoitettujen alustan tarjoajan olisi hyvin vaikeaa arvioida, millaisten viestien levittämiseen hän ei saisi tarjota palveluksiaan. Myös 2 momentissa ehdotettu sääntely olisi siten mahdoton hyväksyä tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen sekä sananvapauden suojaajien vaatimusten kannalta.²¹²

Toisessa momentissa tarkoitettu sääntely voisi lisäksi olla ongelmallinen ns. E-kauppadirektiivin (2000/31/EY) 15.1 artiklan kannalta, koska siinä kielletään jäsenvaltioita asettamasta tietyille direktiivissä tarkoitetuille palveluntarjoajille yleistä velvoitetta valvoa siirtämiään ja tallentamia tietoja.

Kuten edellä on todettu, on Eduskunnan Perustuslakivaliokunta useaan otteeseen korostanut rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvän tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen merkitystä. Valiokunta on todennut vaatimuksen edellyttävän, että rikossäännöksen tulee antaa selkeä kuva säännöksen soveltamisalan ytimestä. Valiokunta onkin katsonut, että rikoksen tunnusmerkistö tulee ilmaista sellaisella täsmällisyydellä, että säännöksen sanamuodolla on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa eikä tämän määrittämistä ei saa liiaksi siirtää lain soveltajan vastuulle.²¹³ Tarkastelun kohteena olevalta tunnusmerkistöltä puuttuu vaadittava täsmällisyys ja tarkkarajaisuus. Johtopäätökseni on, ettei lakialoitteeseen LA 33/2019 vp sisältyvä kriminalisointi täytä niitä vaatimuksia, joita kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa kriminalisoineille asetetaan.

²¹² Effi ry:n näkemys on tässä suhteessa osuva: "Alustalle/ylläpitäjälle ei pidä säilyttää vastuuta tapauksissa, joissa on epäselvää, onko lainkaan kyse laittomuudesta". Electronic Frontier Finland ry:n lausuma 4.9.2020 s. 2.

²¹³ Eduskunnan Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen säättämisestä rangaistavaksi PeVL 10/2000 vp s. 3.

3.3 Arviointia: Poliisihallituksen ym. aloitteeseen sisältyvä esitys kriminalisoinnista

Myös Oikeusministeriölle osoiteussa aloitteessa (17.6.2019), jonka allekirjoittajina ovat poliisin ja syyttäjälaitoksen ylin johto sekä käräjäoikeuksien laamannit, esitetään uuden erillisen viranomaisen maalittamista koskevan rangaistussäännöksen säätämistä. Aloitteen osapuolet esittävät, että uusi kriminalisointi ja kvalifioitua tekoa koskeva säännös sisällytettäisiin rikoslain 16 lukuun. Aloitteessa annetaan ehdotus (oikeastaan keskustelunavaus) siitä, millainen säännöksen tunnusmerkistö voisi olla:

Joka itsenäisesti toimien tai panemalla alulle tai osallistumalla toimintaan, jossa viranomaisen palveluksessa olevaa tai tämän läheistä, viranomaisen työtehtävissä johtuvista syistä, häiritsemällä, uhkailemalla, perättömiä väitteitä esittämällä, levittämällä tai muulla vastaavalla tavalla, selvästi yli sen mitä voidaan pitää hyväksyttävänä aiheuttaa tilanteen, joka on omiaan vahingoittamaan tai vaikeuttamaan viranomaisen toimintaa tai päätöksentekoa viranomaisen palveluksessa olevan nykyisten tai tulevien virkatehtävien osalta on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta viranomaisen maalittamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Toisen momentin mukaan viranomaisen maalittamiseen syyllistyisi myös se, joka tietoisena 1 momentissa mainittujen keinojen tarkoituksesta tarjoaa alustan keinojen käyttämiselle.

Tarkastelun kohteeksi otetaan seuraavassa tunnusmerkistön ensimmäinen momentti.

Kuten havaitaan, on aloitteessa ehdotettu tunnusmerkistö hyvin samanlainen kuin myöhemmin lakialoitteessa esitetty. Aloitteessa ehdotettua tunnusmerkistöä voidaan siten arvostella samoin perustein kuin lakialoitteeseen LA 33/2019 vp sisältyvää tunnusmerkistöä, joskin hieman lievemmin.

Aloitteen tarkoittamassa tunnusmerkistössä rangaistavuudelle asetetaan edellytykseksi se, että tekijä häiritsemällä, uhkailemalla (jne.) ”*selvästi yli sen mitä voidaan pitää hyväksyttävänä aiheuttaa tilanteen, joka on omiaan*” vahingoittamaan tai vaikeuttamaan viranomaisten toimintaa. Vastaava edellytys puuttuu lakialoitteen tarkoittamasta tunnusmerkistöstä.

Voidaan ehkä ajatella, että vaatimus, jonka mukaan toiminnan tulee olla laadultaan selvästi yli sen mitä voidaan pitää hyväksyttävänä, rajaisi rangaistavaa alaa ja siten tekisi ehdotetun tunnusmerkistön hyväksyttävämmäksi. Mielestäni tämä rajoitus ei kuitenkaan tosiasiallisesti täsmennä tunnusmerkistöä.

Rajoituksen mahdollisena esikuvana voidaan ajatella olevan esimerkiksi rikoslain 24 luvun 8 §:n 3 momentti. Lainkohdassa todetaan, että pykälän 1 momentin mukaan rangaistavana menettelynä ei pidettäisi yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut seikat, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Esitöiden mukaan momentin tarkoituksena on ennen kaikkea ottaa huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen linjaukset sananvapauden käyttämisestä kansanvaltaisessa yhteiskunnassa (HE 19/2013 vp).

Ehdotettuun viranomaisen maalittaminen -tunnusmerkistöön sisällytetty rajoituslauseke jättää edelleen soveltajalleen liiallista harkintavaltaa koskien sitä, millaisesta toiminnasta voitaisiin ryhtyä rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin. Rajoituslausekkeen lisääminen tunnusmerkistöön ei myöskään lisää ennakoitavuutta siitä, millaisiin tilanteisiin säännöstä voitaisiin soveltaa.

Se, että rajoituslauseke ei tuo tarvittavaa täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta tunnusmerkistölle, johtuu ennen muuta siitä, ettei tunnusmerkistössä ollenkaan määritellä sitä, minkä standardin mukaan toiminnan hyväksyttävyyttä tulisi arvioida. Siinä ei esimerkiksi edellytetä, että hyväksyttävyyttä tulisi arvioida sananvapauden ja muiden perus- ja ihmisoikeuksien perusteella. Tunnusmerkistö jättää sanamuotonsa perusteella hyväksyttävyyсарvioinnin käytännössä soveltajansa vapaaseen harkintaan. Hieman karrikoiden voidaan sanoa säännöksen mukaan olevan rangaistavaa se, mitä sen soveltaja ei enää halua sietää.

Aloitteen sisältämä tunnusmerkistö on siten sekin hyvin ongelmallinen laillisuusperiaatteen ja sananvapauden suojan kannalta.

Huomion arvoista on, että rikoslain 24 luvun 8 §:n 3 momentin osalta standardin asettaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö. Koska viranomaisen maalittaminen -kriminalisointi tosiasiallisesti on sananvapauden rajoitus, ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut asettaisivat viimekädessä kriteerit tällekin hyväksyttävyyсарvioinnille. Tämä johtaa käsitykseni mukaan siihen, että varsin harva sellainen menettelytapa, joka ei jo ole rikoslain perusteella rangaistava, voisi johtaa rangaistukseen ehdotetun viranomaisen maalittaminen -kriminalisoinnin perustella. Tällaisen tunnusmerkistön hyväksyminen ei siten toisi toivottavaa hyötyä, vaan enemmänkin lisäisi tulkinnanvaraisten soveltamistilanteiden määrää ja niihin liittyviä riitaisia tilanteita ja menettelyjä.

Käsitykseni on, ettei myöskään aloitteessa 17.6.2019 esitetystä maalittamis -kriminalisoinnissa ole riittävästi huomioitu perustuslain ja ihmisoikeussopimuksen vaatimuksia rangaistussäännösten täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta eikä vaatimuksia sananvapauden suojasta. Siksi tämäkään kriminalisointimalli ei täytä niitä vaatimuksia, joita kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa kriminalisoinneille asetetaan.

3.4 Vaihtoehto? Laittomaan maalittamiseen osallistuminen

On mahdollista esittää malleja maalittamisen erityisestä kriminalisoinnista, jotka paremmin ottavat huomioon laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset rikostunnusmerkistön täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta sekä sananvapauden suojan. Tällainen malli esitetään seuraavassa. Sekään ei ole täysin ongelmaton tässä suhteessa, mutta käsitykseni mukaan tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen sekä sananvapauden suojan kannalta kuitenkin hyväksyttävä.

Selvyyden vuoksi on korostettava, että vaikka täsmällisyysvaatimukset ja sananvapauden suojan riittävästi huomioiva kriminalisointi on esitettävissä, tämä merkitsee vasta yhden edellytyksen täyttymistä harkittaessa, onko maalittamista koskeva erillinen kriminalisointi perusteltu. Tähän kysymykseen vastaaminen edellyttää lisäksi vielä esimerkiksi ultima ratio sekä hyöty-haitta -punninnan periaatteiden huomioon ottamista. Kokonaisarvostelu, jossa kantaa otetaan siihen, onko erillisen kriminalisoinnin säätäminen perusteltua ”kaikki seikat huomioon ottaen”, esitetään jäljempänä.

Nyt mallina esitettävän säännöksen nimike olisi laittomaan maalittamiseen osallistuminen ja sen tunnusmerkistö olisi seuraava²¹⁴:

Joka sähköistä tietoverkkoa käyttäen

1. *uhkaamalla henkilöä väkivallalla tai teolla, joka asettaa uhatun hyvinvoinnin vakavaa vaaraan,*
2. *esittämällä henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka hänen kohdistuvaa halveksuntaa,*

²¹⁴ Erillissäännös voitaisiin vaihtoehtoisesti laatia niiden mallien pohjalta, jota esimerkiksi rikoslain 14 luvun 5 §:ssä säädetty poliittisten toimintavapauksien loukkaaminen tai rikoslain 25 luvun 7a §:ssä säädetty vainoaminen tarjoavat. Erillissäännös viranomaiseen kohdistuvan maalittamisen osalta voitaisiin mahdollisesti laatia rikoslain 16 luvun 3 §:ssä säädetyn haitanteko-kriminalisoinnin pohjalta.

3. *esittämällä henkilöstä halventavan tiedon siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa,*
4. *esittämällä henkilöstä oikeudettomasti yksityiselämää loukkaavan tiedon siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa tai*
5. *kehottamalla tai houkuttelemalla toisia tekemään rikoksen henkilöä vastaan siten, että kehoitus tai houkuttelu aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään,*

osallistuu toimintaan, johon useat ottavat osaa ja jossa uhriin kohdistetaan useita 1–4 kohdissa tarkoitettuja uhkauksia tai loukkauksia taikka esitetään 5 kohdassa tarkoitettuja uhria koskevia kehoituksia on tuomittava, jos hänen oli syytä varoa tällaisia uhkauksia, loukkauksia tai kehoituksia esittävän toiminnassa, laittomaan maalittamiseen osallistumisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Laittomana maalittamiseen osallistumisena 1 momentin 3 ja 4 kohtien mukaan ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Laittomana maalittamiseen osallistumisena ei myöskään pidetä 1 momentin 2 – 4 kohtien mukaan yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Säännöksen perustelut:

Nimike. Kriminalisoinnin nimike on *laittomaan maalittamiseen osallistuminen*. Tämä nimike on perusteltu, koska maalittamiseen osallistuu tyypillisesti useampi tekijä. Itse ilmiölle on tyypillistä, että kysymys on ihmisjoukon toiminnasta, jolloin yksilön osalta on kysymys toimintaan osallistumisesta. Nimikkeessä on perusteltua tuoda esiin, että tunnusmerkistö koskee lainvastaista toimintaa, koska on olemassa myöskin laillista maalittamista (vrt. käsitteen sotilaallinen merkitys). Säännös on perusteltua sijoittaa rikoslain 25 lukuun (esim. rikoslain 25 luvun 7b §), koska se koskee vapautteen kohdistuvaa rikosta, jonka uhriksi voi joutua kuka tahansa.

1 momentti. Tunnusmerkistön mukaan rangaistavaa on 1 momentissa mainittujen kohtien 1 – 5 tarkoittamien tietojen julkaiseminen tai niiden lähettäminen sähköisessä viestintäverkossa kohdennetuissa viesteissä suoraan vastaanottajalle. Säännös ei toisaalta sovellu kohtien 1 – 5 tarkoittamaan toimintaan, joka tapahtuu muuten kuin sähköistä tietoverkkoa käyttäen. Tällainen toiminta on rangaistavaa voimassa olevien

rangaistussäännösten perusteella. Tämä ratkaisu on poikkeus muutoin yleisesti noudatetusta välineutraalisuuden periaatteesta. Poikkeus on perusteltu, koska maalittamista esiintyy lähinnä vain sähköisissä tietoverkoissa.

Säännöksen tunnusmerkistö ei laajenna rangaistavaa alaa huomattavasti, koska kohdissa 1 – 5 kuvatut tekotavat ovat laajasti jo ennestään rangaistavia muiden rikostunnusmerkistöjen nojalla (1 kohta: *rikoslain 14 luvun 5 § 1 mom. 1 kohta ja 25 luvun 7 §*, 2 kohta: *rikoslain 24 luvun 9 § 1 mom. 1 kohta*, 3 kohta: *rikoslain 24 luvun 9 § 1 mom. 2 kohta*, 4 kohta: *rikoslain 24 luvun 8 § 1 mom.* ja 5 kohta: *rikoslain 17 luvun 1 §*). Rangaistavien tekotapojen määrittely kohdissa 1 – 5 täyttäisi laillisuusperiaatteen edellyttämän tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen. Niiden tulkinnessa voitaisiin hyödyntää mainittuja taustalla olevia kriminalisointeja koskeva oikeuskäytäntö.

Tietty rangaistavan alan laajennus syntyy kuitenkin siitä, että tunnusmerkistössä huomioida se, että yhden tekijän toiminta on osa laajempaa kontekstia. Tunnusmerkistö huomioi toisin sanoen sen, että yhden tekijän toimella on ajallinen ja asiallinen liityntä muiden tekijöiden samankaltaisen toiminnan kanssa, vaikkei näiden tekijöiden välillä olekaan sellaista yhteyttä, jota rikoslain 5 luvun osallisuussäännöksissä edellytetään. Ajallinen ja asiallinen liityntä yhden tekijän ja muiden tekijöiden toimien välillä voi muodostua siitä, että useat toimijat esittävät tietyn ajanjakson aikana uhkauksia ja loukkauksia samaa kohdehenkilöä vastaan tai esittävät kehotuksia rikoksen tekemisestä sanottua kohdehenkilöä vastaan. Se, että yhden tekijän teko on osa tällaista kontekstia, lisää kokonaisuuteen sisältyvän yksittäisen teon vahingollisuutta ja vaarallisuutta. Säännös soveltuisi, jos tekijöitä on yhteensä vähintään kolme.

Rangaistussäännös antaa suojaa yleisesti, eikä se rajoitu ainoastaan viranomaisiin kohdistuneisiin tekoihin tai tekoihin, joilla on liityntä kohdehenkilön työtehtäviin. Tämä on perusteltua yhdenvertaisuussyistä.

Käsite *toiminta* on tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksen kannalta sellaisenaan ongelmallinen. Tarkastelunkohteena olevassa tunnusmerkistössä toiminta -käsitteen merkitystä kuitenkin rajaa vaatimus siitä, että toiminnan tulee liittyä sähköisen tietoverkon käyttöön. Edelleen toiminta-käsitettä rajaa se, että siihen tulee osallistua kolme tai useampi tekijä ja siinä tulee olla kysymys kohdissa 1 – 4 tarkoitettujen uhkausten tai loukkausten esittämisestä tai 5 kohdassa tarkoitettujen kehotusten esittämisestä tiettyyn kohdehenkilöön liittyen. Näillä lisäriteereillä toiminta -käsite saa riittävän tarkkarajaisen ja täsmällisen sisällön.

Keskeistä olisi, että tekoon voi syyllistyä vain, jos tekijä itse tekee 1 – 5 kohdissa mainitun teon. Tällä varmistetaan, ettei esimerkiksi sananvapauden suojaama toiminta johda rangaistusvastuuseen säännöstä sovellettaessa.

Rikos edellyttää tahallisuutta osallistumistoiminnan osalta. *Oli syytä varoa* -tunnusmerkitö täytyy sitä vastoin jo huolimattomuutta ilmentävällä suhtautumisella.

Osallistumistoiminnan edellyttämässä tahallisuudessa on kysymys ns. olosuhdetahallisuudesta. Tekijän on joko oltava tietoinen kaikista rikoksen tunnusmerkitöön kuuluvista seikoista tai hänen on ainakin pidettävä niiden olemassaoloa varsin todennäköisenä. Laittomaan maalittamiseen osallistumisessa tekijän on oltava tietoinen omasta toiminnastaan, eli siitä, että hän esittämänsä tiedot täyttävät kohdissa 1 – 5 kohdissa asetetut kriteerit ja ettei tekoa ole pidettävä sallittuna säännöksen 2 ja 3 momenttien sisältämien rajoitussäännösten perusteella.

Vastuun syntymiseksi tekijän on lisäksi tullut ”*oli syytä varoa*” -tunnusmerkitöön tarkoittamalla tavalla pitää todennäköisenä, että hänen esittämänsä viestit tai muut tiedot liittyvät tiettyyn tunnusmerkitöön tarkoittamaan kontekstiin.

Tämä tunnusmerkitö täytyy, kun tekijä toimii rikoslain 3 luvun 7 §:n mukaisesti huolimattomasti. Rikoslain 3 luvun 7 §:ssä säädetään tuottamuksesta, ja sen mukaan tekijän menettely on huolimattomaa, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan. Huolellisuusvelvollisuuden sisältö joudutaan tällaisessa tilanteessa arvioimaan toiminnan hyötyjä ja haittoja punnitsemalla eli arvioimalla vahinkoseurauksen vakavuutta, sen todennäköisyyttä ja esimerkiksi toiminnan sosiaalista hyödyllisyyttä.²¹⁵ Tunnusmerkitöön tarkoitettuna huolellisuusvelvollisuuden vastaisena toimintana voidaan pitää osallistumista sellaiseen toimintaan, joka ei-hyväksyttävällä tavalla lisää vaaraa vahingon aiheutumisesta kohdehenkilölle. Huolimaton suhtautuminen koskee ensinnäkin sitä, että tekijän omalla teollaan osallistuu kollektiivin toimintaan. Tämä ei kuitenkaan vielä riitä, vaan vastuun syntymiseksi hänen on täytynyt voivan olettaa osallistuvansa nimenomaan ”...toimintaan, ... jossa uhriin kohdistetaan” useita säännöksessä tarkoitettuja uhkauksia tai loukkauksia taikka esitetään siinä tarkoitettuja uhria koskevia kehotuksia.

Tunnusmerkitö ”*oli syytä varoa*” esiintyy rikoslain 21 luvun 12 §:ssä säädetyn *tappelun osallistumisen* tunnusmerkitössä. Kysymyksessä oleva tunnusmerkitö on josakin määrin kritiikille altis, koska sen voidaan katsoa ilmentävän tiettyä seuraamusvastuuajattelua. Käsitykseni mukaan nyt esitetty tunnusmerkitö ei kuitenkaan liiallisesti pohjautu seuraamusvastuuseen.²¹⁶

²¹⁵ HE 44/2002 vp s. 95.

²¹⁶ Tappelua koskeva kriminalisointi esitettiin kumottavaksi rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa liiallisesti seuraamusvastuuseen pohjautuvana rangaistussäännöksenä (HE

Ns. tappelupykälä on eräänlainen sui generis rikossäännösten joukossa, koska missään muussa säännöksessä ei esiinny nyt puheena olevaa ”*oli syytä varoa*” tunnusmerkistöä, joka tekee tekijän vastuun syntymisen osittain riippuvaiseksi muiden osallistujien toiminnasta. Säännötä sovelletaan oikeuskäytännössä harvoin, mutta se ei kuitenkaan ole kuollut kirjain.²¹⁷ Argumentit sen hyväksyttävyyden puolesta liittyvät siihen, että säännöksellä pyritään torjumaan hyvinkin vakavia seurauksia – osallistujan surmaa tai tälle aiheutettua vaikeaa ruumiinvammaa tai vakavaa sairautta – rangaistusuhan ollessa kuitenkin suhteellisen lievä rikoksella aiheutettaviin seurauksiin nähden. Tappelusta säädetty enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, mitä voidaan verrata esimerkiksi törkeän pahoinpitelyn enimmäisrangaistukseen, joka on kymmenen vuotta vankeutta. Tappelusäännös toimii ikään kuin täydennyksenä perinteisten henkirikos- ja törkeää pahoinpitelyä koskevien kriminalisointien ohessa. Säännöksen tarkoituksena on korostaa sen vaaran aiheutumisen paheksuttavuutta, jonka vaaralliseen tappeluun osallistuva osaltaan saa aikaan. Perustelu on minusta soveltuvin osin relevantti myös maallistamistilanteille. On tarpeen korostaa sen lisähaitan ja -vahingollisuuden aiheutumisen paheksuttavuutta, jonka joukkoistettuun uhkaamiseen ja häiritsemiseen osallistuva osaltaan saa aikaan.

Tekijän on siis ensiksikin tullut pitää todennäköisenä, että samaa uhria vastaan tai häneen liittyen on sähköisessä tietoverkossa esitetty vastaavanlaisia uhkauksia, loukkauksia tai kehotuksia. Riittävää siis olisi, että tekijä pitäisi tätä todennäköisenä – varsin todennäköisenä pitämistä ei sen sijaan vaadittaisi.

Edelleen tekijän on tullut pitää todennäköisenä, että hänen itsensä esittämillä viesteillä tai muilla tiedoilla on liittynyt säännöksen tarkoittamissa viestintävälineissä esitettyihin muihin vastaavanlaisiin viesteihin ja tietoihin ja että kokonaisuutena arvostelleen nämä kaikki viestit ja muut tiedot, jotka esimerkiksi koskevat samaa kohdetta, voidaan pitää samaan kokonaisuuteen kuuluvina.

Vastuuedellytykset on helpompi näyttää toteen silloin, kun tekijä osallistuu esimerkiksi julkisella keskustelupalstalla käytävään keskusteluun, jossa ennen häntä on julkaistu kohdehenkilöistä loukkaavia tai tätä uhkaavia kirjoituksia. Jos tekijä ottaa osaa tähän keskusteluun kirjoittamalla kohdehenkilöön liittyvän kohdissa 1 – 5 tarkoitetun kirjoituksen, ”*oli syytä varoa*”-tunnusmerkistön täytyminen on ilmeinen. Vaikka hän ei voiakaan täydellä varmuudella tietää, minkälaisia kirjoituksia keskustelupalstalla käytävässä keskustelussa tämän jälkeen esitetään, on hänellä kuitenkin ollut ”*syytä varoa*”,

94/1993 vp s. 89). Lakivaliokunta päätti kuitenkin pysyttää kriminalisoinnin hieman muutetussa muodossa (LaVM 22/1994 vp s. 12 – 13).

²¹⁷ Itä-Suomen hovioikeus 14.6.2017 nro 17/123312.

että vähintäänkin samankaltaisia kirjoituksia esitetään. Siten todennäköisyysvaatimus voidaan katsoa täyttyvän myös myöhemmin esitettävien tunnusmerkistön mukaisten kirjoitusten osalta.

Tunnusmerkistö ”*oli syytä varoa*” on astetta hankalampi näyttää toteen silloin, kun tekijä aloittaa tällaisen keskustelun. Jos tekijä kuitenkin itse kirjoittaa kohdissa 1 – 5 tarkoitetun uhkauksen, loukkauksen tai kehotuksen, joka liittyy tiettyyn henkilöön, ja julkaisee sen esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, on hänellä tyypillisesti syytä varoa, että hänen kirjoituksestaan seuraa vähintäänkin muutama vastaavanlainen kirjoitus. Tällaisessa tilanteessa vastuunedellytykset täytyisivät.

Vastuuedellytykset ovat myös hankalimmat näyttää toteen tilanteissa, joissa kohdissa 1–5 tarkoitetut viestit tai tiedot toimitetaan julkaisematta suoraan kohdistettuina viesteinä kohdehenkilölle. Tällainen maalittamistilanne voi saada alkuunsa esimerkiksi siten, että joku julkaisee joukkotiedotusvälineessä tai sähköisessä viestintäverkossa kehotuksen tällaisten uhkausten tai loukkausten toimittamisesta kohdehenkilölle. Vaadittavaa näyttöä voisi tällaisessa tapauksessa saada siitä, että kohdistettuna viestinä esitetty uhkaus tai loukkaus on lähetetty kohdehenkilölle kehotuksen julkaisemisen jälkeen, mikäli samalla voidaan osoittaa, että kohdistetun viestin lähettäjä on varsin todennäköisesti saanut tietoonsa nyt puheena olevan julkaistun kehotuksen. Tällaisessa tilanteessa kohdistetun viestin lähittäjän on täytynyt pitää todennäköisenä, että ainakin muutamia muita vastaavanlaisia eli kohdissa 1–5 tarkoitettuja viestejä on lähetetty tai tullaan lähiaikana lähettämään kysymyksessä olevalle kohdehenkilölle. Tällaisessa asetelmassa tekijän on siten ollut syytä varoa, että hän viestillään osallistuu tunnusmerkistön mukaiseen laittomaan maalittamiseen.

2 ja 3 momentit. Säännöksen 2 ja 3 momentit sisältävät rajoitussäännöksiä, joiden tarkoituksena on varmistaa, ettei rangaistussäännöstä sovelleta ristiriidassa sananvapauden suojan kanssa. Sananvapautta saattaa nauttia varsin kovasanainenkin, provosoiva, liioitteleva ja tavanomaisista kohteliaisuussäännöistä piittaamaton kielenkäyttö, mikä on otettava huomioon rangaistussäännöstä sovellettaessa.²¹⁸ Sanottu koskee erityisesti 1 momentin 2–3 kohdissa kuvattuja tekotapoja. Rajoitussäännösten esikuvat ovat rikoslain 24 luvun 8 §:n 2 ja 3 momentit sekä 9 §:n 3 ja 4 momentit. Rajoitussäännösten tulkinnassa on huomioitava EIT:n relevantti oikeuskäytäntö.

Kohdassa 1 tarkoitettu uhkaaminen ei missään oloissa nauti sananvapauden suojaa, vaan on luokiteltavissa EIS 17 artiklan tarkoittamaksi kielletyksi oikeuksien väärinkäy-

²¹⁸ Vrt. KKO 2020:60 (kohta 30).

töksi. Kiellon tarkoituksena on estää sellainen ihmisoikeuksien hyväksikäyttö, jolla pyritään tekemään tyhjäksi jokin sopimuksessa tunnustettu oikeus tai vapaus taikka sopimuksen keskeiset päämäärät. Sama koskee kohdan 5 tarkoittamia kehotuksia.

Rangaistus laittomaan maalittamiseen osallistumisesta olisi sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Rangaistusasteikossa on huomioitu se, että yksittäisellä teolla on liityntä toisten tekemiin vastaaviin tekoihin, mikä tekee teosta vahingollisemman ja vaarallisemman verrattuna samankaltaiseen tekoon, josta vastaava konteksti puuttuu. Tämän vuoksi estettä ei ole sille, että myös 2 – 4 kohtien mukaisista teoista voi seurata vankeutta, vaikka niitä vastaavien rikoslain 24 luvun 8 ja 9 §:n asteikoissa ei tätä mahdollisuutta ole.

Rikoksesta olisi mahdollista määrätä sakkorangaistus sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa käsittelyssä teon täyttäessä lain asettaman yksinkertaisuus- ja selvyysvaatimuksen ja mikäli tarvittavat asianosaisten suostumukset saadaan.

Kun tekijän teko täyttää sekä laittomaan maalittamiseen osallistumisen tunnusmerkistön että jonkun toisen rikoksen tunnusmerkistön, noudatetaan lainkonkurrenssia koskevia yleisiä periaatteita.

Rikos olisi virallisen syytteen alainen sen kohdistuessa henkilöön hänen työtehtävänsä vuoksi eikä rikosentekijä kuulu työpaikan henkilöstöön tai sen kohdistuessa henkilöön hänen julkisen luottamustehtävänsä vuoksi.

3.5 Onko maalittamista koskeva erillissäännös välttämätön?

Se, että maalittamisesta usein aiheutuu tuntuva vahinko ja haittaa sekä suoranaista kohteena olevalle yksilölle että tärkeille yleisille oikeushyville ja intresseille, puhuu sen puolesta, että rikoslakiin tulisi lisätä erityinen maalittamista koskeva kriminalisointi. Käsitkseni mukaan tällainen kriminalisointi, joka olisi hyväksyttävissä sananvapauden suojan ja laillisuusperiaatteen edellyttämien täsmällisyys- ja tarkkara-jaisuusvaatimusten kannalta, on esitettävissä.

E erityisen kriminalisoinnin säätämistä vastaan puhuu kuitenkin useampi peruste.

Käsitkseni mukaan voimassa olevat rangaistussäännökset mahdollistavat ns. maalittamisvyyhdin päätekijöiden vastuuseen saattamisen. Tähän viittaavat muun muassa

paljon julkisuutta saaneet tuomiot ns. MV-jutussa.²¹⁹ Rikoslain 24 luvun 8 ja 9 §:n tarkoittamiin tekoihin syyllistyneiden tekijöiden vastuuta voitaisiin laajemmin kuin nyt käsitellä sakkomenettelylain mukaisessa menettelyssä, jolloin sanktiovarmuus lisääntyisi myös vähäisempien tekojen osalta.

Lisäksi näyttäisi siltä, että kaikkia rikoslain maalittamiseen soveltuvia rangaistussäännöksiä ei ole yleisesti otettu käyttöön oikeuskäytännössä. Tämä koskee ennen muuta rikoslain 14 luvun 5 §:ssä säädettyä poliittisten toimintavapauksien loukkaamista ja rikoslain 25 luvun 8 §:ssä säädettyä pakottamista. Ei ole varmuutta siitä, että näiden säännösten laajempi soveltaminen olennaisesti tehostaisi maalittamisen torjuntaa. Nykytilanteessa ei toisaalta ole vahvoja perusteita väitteelle, että rikoslain tunnusmerkistöt ovat riittämättömät.

Syyteoikeussäännöksiä muuttamalla voidaan käsitykseni mukaan parantaa poliisin ja syyttäjän mahdollisuuksia ryhtyä oikea-aikaisesti toimiin maalittamista koskevien tekojen saattamiseksi esitutinnan ja syytetoimien kohteeksi.

Näyttäisi myöskin olevan niin, että esitutinnan ja muun rikosprosessin käynnistymiselle merkittävälle ”erittäin tärkeän yleisen edun” vaatimuksen täyttymiselle asetetaan toisinaan perusteettoman korkea kynnyks .²²⁰ Näistä kriteereistä säädetään syyteoikeussäännöksissä rikoslain 25 luvun 9 §:n 1 momentissa (uhkausten osalta) ja rikoslain 24 luvun 12 §:n 1 momentissa (viestintärauhan rikkomisen osalta) sekä mainitun pykälän 2 momentin 2 virkkeessä (yksityiselämää loukkaavan tiedonlevittämisen ja kunnianloukkauksen osalta). Koska maalittamistilanteissa tällaisilla teoilla yleensä on myös olennaiset haittavaikutukset yleisille intresseille, voidaan tällaisten tekojen perustellusti katsoa täyttävän mainitut kriteerit monessa tapauksessa.

Julkisuudessa olleiden tietojen mukaan eräälle toimittajalle toimitetut viestit, joiden sisältönä oli mm. ”*ansaitset joukkoraiskauksen*”, ”*tiedän missä asut ja aion raiskata sinut*” ja ”*ei muuta ku skalpeeraus ja seipään nokkaan mokomat mongoloidit*”, eivät olleet edenneet syyteharkintaan, vaikka asianomistaja oli tehnyt ilmoituksen poliisille.²²¹ Tietämättä tarkkaa syytää, miksi tämä yksittäinen asia ei ole edennyt, pidän joka tapauksessa ongelmallisena, että tämänkaltaisia asioita ei viedä tuomioistuimen tutkittaviksi.

²¹⁹ Helsingin käräjäoikeuden tuomio 18.10.2018 nro 144694, jota ratkaisua Helsingin hovioikeus laajasti pysytti tuomiossaan 14.7.2020 nro 20/124654.

²²⁰ Vrt. VKSV 9.3.2018 dnro 571/27/17.

²²¹ Teittinen, Paavo. Artikkelit *Kunnian vartijat*. HS 11.10.2020 s. B6–B7.

Edellä sanotun perusteella maalittamistoiminnan torjuntaa voitaisiin käsitykseni mukaan tehostaa jo voimassa olevien säännösten puitteissa. Poliisi ja syyttäjälaitos voisivat sopia esitutkintalain 5 luvun 1 §:n nojalla siitä, että poliisin tietoon tulleet tapaukset, joihin liittyy maalittamisen piirteitä, ilmoitetaan syyttäjälle. Saatuaan ilmoituksen syyttäjä saisi mahdollisuuden harkita esitutkintalain 3 luvun 4 §:n 3 momentissa tarkoitetun esitutkinnan toimittamista koskevan pyynnön esittämistä. Näin esitutkinta voitaisiin puheena olevissa tapauksissa toimittaa siitä riippumatta, onko kohteena oleva uhri esittänyt rangaistusvaatimuksen vai ei. Vaikka uhrin passiivisuus johtuisikin pelosta joutua uusien uhkausten tai loukkausten kohteeksi, tekijän uhuriin kohdistama painostus ei estäisi viranomaisia ryhtymästä tilanteen edellyttämiin toimiin.

Useassa yhteydessä on todettu, että maalittamisessa on tyypillisesti kysymys joukkoistetusta toiminnasta. Joukkovoiman käyttö on se, mikä tekee erilaisten uhkausten ja loukkausten toistuva kohdistaminen uhuriin maalittamiseksi. Mielestäni on kuitenkin kyseenalaista, onko kriminalisointi, jonka tarkoituksena on lisätä joukon toimintaan osallistumisen rangaistavuutta, tehokkain keino torjua joukkotoiminnan aiheuttamaa vahinkoa ja haittaa. Kieltojen kohdistaminen siihen tahoon, joka tarjoaa mahdollisuuden joukkovoiman käytölle, voi tässä suhteessa olla tehokkaampi keino. Tämä puhuu sen puolesta, että keinoja erilaisten ylläpitäjien ja palveluntarjoajien vastuun lisäämiseksi tulisi tarkastella maalittamiseen liittyen.

Osa maalittamisilmiöstä on toimintaa, jota ei ole mahdollista kieltää. Tämä johtuu siitä tosiasiaista, että sananvapautta voi nauttia sellainenkin kielenkäyttö, joka on kovasanainenkin, provosoiva, liioitteleva ja tavanomaisista kohteliaisuussäännöistä piittaamaton.²²² Silloinkin, kun tällaisia epämiellyttäviä ja panostavia viestejä toimitetaan suurissa määrin, voi viestien toistuvuus ja lukumäärä mahdollistaa rikoslain 24 luvun 1a §:ssä säädetyn viestintärauhan rikkomisen tai 25 luvun 7a §:ssä säädetyn vainoamisen tunnusmerkistöjen soveltamisen.

Kansanvaltaista yhteiskuntaa ei palvele se, että maalittamisen torjumiseksi säädetään rangaistussäännöksiä, jotka mahdollistavat sananvapauden liiallisen kaventamisen. Se merkitsisi tinkimistä niistä perusarvoista, joihin oikeusvaltio nojaa.

Vaikka sellaista maalittamista, joka mahtuu sananvapauden piiriin, joudutaan sietämään, voidaan sellaisenkin toiminnan vahingollisuutta ja haitallisuutta pyrkiä rajoittamaan muuten kuin rikosoikeudellisin keinoin. Esimerkiksi työturvallisuuden sektorilla on mahdollista panostaa ennaltaehkäiseviin tai muuten haittaa rajoittaviin toimenpiteisiin. Voimassa olevien työturvallisuussäännösten puitteissa on nähdäkseni mahdol-

²²² Ks. KKO 2020:68 kohta 30.

lista olennaisesti tehostaa muun muassa toimittajien ja tutkijoiden turvaa maalittamista vastaan. Erityisesti freelancertoimittajien ja ei-työsuhteisten tutkijoiden asemaa on parannettava, koska he eivät nykytilanteessa ole tällaisen turvan piirissä.

Selvää on, ettei erillisen maalittamista koskevan kriminalisoinnin säätämistä voida puoltaa yksistään tällaisen kriminalisoinnin symbolisella vaikutuksella. Symbolisen rangaistussäännöksen vaikutus olisi negatiivinen, koska sen toimimattomuus olisi omiaan entisestään heikentämään kunnioitusta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.

Edellä lausuttu asettaa kyseenalaiseksi sen, onko tässä tilanteessa perusteltua säätää uusi, erityisesti maalittamista koskeva kriminalisointi. Oma käsitykseni on, että tähän kysymykseen on vastattava kieltävästi.

Samanlaiseen johtopäätökseen näytetään päädytyn useissa muissakin maissa. Kuten edellä on todettu, oikeusministeriön alkuvuodesta 2020 eräille EU:n jäsenvaltioille kohdistama kysely ei paljastanut maalittamisen tai sen kaltaisen ilmiön kriminalisointia sellaisenaan yksittäisellä tunnusmerkistöllä missään vastanneessa maassa. Sen sijaan maalittaminen on katettu useilla eri rikostunnusmerkistöillä. Osallisuudesta eri rikoksiin voidaan tuomita osallisuuteen liittyvien yleisten oppien nojalla jokaisessa vastanneessa maassa.²²³

3.6 Ylläpitäjän ja muiden palveluntarjoajien vastuun lisääminen?

Rikoslain yksittäiset tunnusmerkistöt mahdollistavat ylipäättänsä tunnusmerkistönmuokaiseen toimintaan puuttumisen vain silloin, kun tekijä saadaan selville. Internetissä ja sosiaalisessa mediassa tehtyjen rikosten osalta lainvastaisten tietojen levittäjän selville saaminen voi olla erityisen hankalaa. Sen vuoksi on tarpeellista harkita, voitaisiinko sosiaalisessa mediassa tehtyjä julkaisuja valvoa tehokkaammin jonkun ulkopuolisen tahon, kuten sosiaalisen median palveluntarjoajien, toimesta.²²⁴

²²³ Oikeusministeriö, Tiivistelmä maalittamista koskevan EU-jäsenvaltioiden kyselyn tuloksista. OM/KRO/ROY 30.6.2020 (laatinut Yli-Hemminki, Esko).

²²⁴ Ajatus on tuotu esiin mm. Jenni Tolosen pro gradu -tutkielmassa. Tolonen, Jenni. Rikoksesta epäillyn tai tuomitun yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen sosiaalisessa mediassa. Turun yliopisto. Kesäkuu 2020, s. 75. Julkaistu Edilexissä 2.9.2020.

Ajatus ei ole uusi. Eduskunnan Perustuslakivaliokunta totesi sananvapauslakiesitystä koskevassa mietinnössään vuonna 2002, että portaalin tai keskustelupalstan ”ylläpitäjän rikosoikeudellinen vastuu voi tulla arvioitavaksi, jos tämä esimerkiksi sallii palstan muodostuvan rikollisten viestien julkaisukanavaksi”.²²⁵ Käytännössä ylläpitäjän vastuun syntymisen edellytyksenä kuitenkin on, että ylläpitäjä voidaan rikoslain 5 luvun osallisuussäännösten mukaisella tavalla pitää osallisena rikokseen, joka täyttyy, kun jokin viesti tai muu tieto julkaistaan sivustolla.

Käytännössä ylläpitäjän vastuu jää varsin usein syntymättä. Osallisuussäännökset nimittäin edellyttävät osalliselta sellaista tietoisuutta päärikoksesta (julkaistavan viestin sisällöstä), jota ylläpitäjällä useinkaan ei ole tai jota ei käytännössä ole mahdollista näyttää toteen. Tähän vaikuttaa osaltaan se, että monet maalittamisessa toteutuvat rikokset täyttyvät tunnusmerkistönsä mukaan, ”kun tieto esitetään”. Tämä merkitsee, että ylläpitäjän mahdollinen jälkikäteinen tietoisuus julkaistun viestin sisällöstä syntyy vastaa päärikoksen täyttymisen jälkeen. Maalittamisessa tyypillisesti toteutuvat rikokset ovat pääsääntöisesti tekorikoksia, eli niiden täytyminen ei edellytä tietyn seurauksen aiheutumista. Tämäkin rajaa mahdollisuuksia saattaa ylläpitäjä rikosvastuuseen. Ylläpitäjälle ei nimittäin voida säilyttää vastuuta epävarsinaisesta laiminlyöntirikoksesta rikoslain 3 luvun 3 §:n 2 momentin nojalla, koska tämä säännös koskee laiminlyöntiä estää tietyn seurauksen syntymistä.

Ylläpitäjän rikosoikeudellisen vastuun lisääminen (toisen laatiman lainvastaisen viestin julkaisemisesta) niin, että se olisi laajempi kuin osallisen vastuu, edellyttää näin ollen erityyssäätelyä.

Kuten edellä ylläpitäjän vastuuta käsiteltäessä on todettu, on erilaisten ylläpitäjien ja palveluntarjoajien joukko on varsin heterogeeninen. Tästä joukosta voidaan ensiksikin mainita sellaiset liikeyritykset, joiden toiminnassa on kysymys pääosin tai kokonaan tiedonsiirto- ja verkkoyhteyspalveluiden tai erilaisten tallennuspalveluiden tarjoamisesta. Näiden palveluntarjoajien toiminnasta säädetään sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa, joka perustuu nk. E-kauppadirektiiviin (2000/31 EY). Mainittu direktiivi on muutostyön kohteena. Tähän palveluntarjoajakategoriaan voidaan lukea muun ohella sellaiset ylikansalliset sosiaalisen median liikeyritykset kuten Facebook, YouTube, WhatsApp ym.

Toisen ryhmän muodostavat sellaiset ylläpitäjät, joiden toiminnassa ei ole kysymys puhtaasti tai pääasiassa teknisen palvelun tarjoamisesta. Nämä ylläpitäjät joko vaikuttavat tai voivat vaikuttaa alustalla julkaistavien tai sen avulla muuten levitettävien tietojen sisältöön. Tällaisena toimijana voi olla yksityishenkilö, joka esimerkiksi ylläpitää

²²⁵ PeVM 14/2002 vp. s. 4.

internetissä toimivaa sivustoa, keskustelupalstaa, portaalia tai blogisivua ja siihen liittyvää kommenttiosaa. Myös oikeushenkilö voi tulla kyseeseen. Sananvapauslakia sovelletaan tällaisten toimijoiden toimintaan eri laajuudessa riippuen siitä, onko kyse kaupallisesta vai ei-kaupallisesta toiminnasta.

Seuraavassa näitä eri kategorioita käsitellään erikseen.

On varsin perusteltua, että sananvapaudesta myös taloudellista hyötyä saaville liikeyrityksille säilytetään vastuuta vihapuheen ja maalittamisen torjumisesta. Esimerkiksi Tieteentekijöiden liitto ry:n selvitykseen antamassa lausumassa on todettu, että

”... olisi syytä pohtia erilaisten sosiaalisen median alustayritysten vastuuta esimerkiksi häirinnästä, vihapuheesta ja maalittamisesta. Mikäli alustayritykset vastaisivat niiden kautta julkaistavasta sananvapauden piirin ulkopuolella olevasta ilmaisusta, ongelman laajuus saattaisi merkittävästi pienentyä. Isot ylikansalliset alustayritykset kuten Facebook ja Youtube jne. tekevät miljardiluokan voittoja, eikä esimerkiksi niiden vastuuttamista omasta toiminnastaan ja niiden kautta julkaistavasta materiaalista voitane pitää nyky maailmassa liioiteltuna”.²²⁶

On nähtävissä viitteitä siitä, että kehitys on viemässä kohti tällaista vastuuta. Ensiksikin voidaan viitata Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen suuren jaoston ratkaisemaan *Delfi v. Viro* (16.6.2015) -tapaukseen.

Mainitussa EIT otti kantaa siihen, voidaanko verkkoalustan ylläpitäjä asettaa vastuuseen kolmansien tuottamasta sisällöstä. Delfi oli suuri ammattimaisesti toimiva kaupallinen uutisportaali, joka julkaisi uutisia ja kehotti ihmisiä kommentoimaan niitä. Delfi oli julkaissut uutisen jäätien lakkauttamisesta erään laivayhtiön toimenpiteiden vuoksi. Uutiseen liittyvään keskusteluun esitettiin parin päivän kuluessa 185 kommenttia. Osa näistä sisälsi uhkauksia ja loukkauksia laivayhtiön johtajaa kohtaan. Tällaiset viestit poistettiin kuusi viikkoa sen jälkeen, kun olivat tulleet sivustolla yleisön saataville ja heti sen jälkeen, kun Delfi oli saanut viestien kohteen edustajalta sisältöä koskevan ilmoituksen. Delfin sivustolla kerrottiin, että kirjoittajat vastaavat itse viesteistään. Yhtiö käytti myös laittoman sisällön automaattista moderointia, joka poisti tietyt sanat, sekä ilmoituspainiketta, jolla lukija saattoi ilmoittaa laittomasta sisällöstä. Näistä suojaustoimenpiteistä huolimatta viestien kohteelle tuomittiin vahingonkorvaukseksi viestien aiheuttamasta aineettomasta vahingosta 320 euroa.

²²⁶ Tieteentekijöiden liitto ry:n lausuma 31.8.2020 s. 2.

Delfi valitti EIT:een sananvapauden loukkauksesta, mutta tuomioistuin katsoi, ettei korvaustuomio ollut loukannut sananvapautta.²²⁷

Toista merkittävää askelta tässä kehityskulussa edustaa Saksan liittotasavallassa 1.9.2017 voimaan saatettu *Netzwerkdurchsetzungsgesetz (NetzDG)*²²⁸. Lain mukaan voittoa tavoittelevien sosiaalisen median palvelun tuottajien, joilla on vähintään 2 000 000 rekisteröitynyttä käyttäjää Saksassa, on poistettava palveluistaan sellaiset sisällöt, jotka ilmeisesti täyttävät tietyt laissa luetellut rikoslain tunnusmerkit. Yli 100 vaalitusta kalenterivuoden aikana saavan sosiaalisen median palvelun on laadittava puolivuositain raportti siitä, miten valituksia on käsitelty. Laissa mainitulla sosiaalisen median palveluna ei tarkoiteta alustoja, joilla julkaistaan journalistista aineistoa tai toimituksen laatimaa aineistoa. Viimeksi mainituilla toimijoilla vastuu julkaistavan aineiston laillisuudesta perustuu eri säännöksiin.

NetzDG:n 3 luvussa säädetään palveluntuottajan velvoitteista. Niihin kuuluu esimerkiksi velvoite ylläpitää menettely, jossa palveluntarjoaja saamansa valituksen perusteella viipymättä tarkistaa, onko valituksessa yksilöity viesti sisällöltään sellainen, että se tulee laittomana poistaa yleisön saatavilta. Poistamisen on tapahduttava 24 tunnin kuluessa sisältöä koskeneen ilmoituksen saapumisesta. Laissa edellytetyn menettelyn laiminlyöminen voi johtaa huomattavan ankaran sakkomaksun määräämiseen.

Käsitykseni on, että senkaltaiset velvoitteet, joista saksalaisessa NetzDG -laissa on säädetty, tulisi toteuttaa ylikansallisesti EU:n tasolla. Tilaisuus tälle voi mahdollisesti avautua nk. E-kauppadirektiiviä uudistettaessa. Komissio on ilmoittanut julkaisevansa vuoden 2020 loppuun mennessä lainsäädäntöehdotuksen, jonka tarkoituksena muun ohella on harmonisoida digitaalisten palvelujen tarjoajien vastuita sekä tehostaa digitaalisten palvelujen valvontaa EU:ssa. Suomen kanta lainsäädäntöhankkeeseen on tuotu esiin Liikenne- ja viestintäministeriön muistiossa 12.8.2020 (LVM2020-00297). Muistiossa todetaan olevan tärkeää, että uutta digitaalisia palveluja koskevaa lainsäädäntöä laadittaessa mahdollistetaan tehokas puuttuminen verkossa esiintyvään laittomaan sisältöön, jotta verkkoympäristöä ei hyödynnetä laittomassa tarkoituksessa.

Varsinkin suurten ylikansallisten voittoa tavoittelevien sosiaalisen median palvelun tarjoajien vastuukysymykset olisi mielestäni on ratkaistava EU:n tasoisella sääntelyllä. Nämä toimijat ovat käytännössä ainakin osittain suomalaisen rikoslainsäätäjän ja lainkäyttäjän ulottumattomissa. Näillä toimijoilla lienee myös mahdollisuudet erilaisten

²²⁷ Delfi v. Viro, EIT:n suuri jaosto, 16.6.2015. Tapausta on kommentoinut esim. Korpisaari. Ks. Korpisaari 2019 s. 941 ss.

²²⁸ Lain virallinen nimike on: Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken; englanniksi: Network Enforcement Act).

kehittyneiden teknisten ratkaisujen – kuten esim. automaattisen moderoinnin – hyödyntämiseen verkossa esiintyvän laittoman aineiston poistamiseksi. Mielestäni on varsin selvää, että tällaisten menetelmien käyttö on tehokkainta, jos se tapahtuu ylikansallisella tasolla.

Huomio kiinnittyy seuraavassa siihen, tulisiko sellaisten alustojen tarjoajien rikosoikeudellista vastuuta lisätä, jotka toimivat esimerkiksi bloginpitäjinä tai keskustelupalstojen ylläpitäjinä. Nämä vastuukysymykset ovat käsitykseni mukaan säänneltävissä kansallisessa laissa huomioon ottaen, mitä sananvapauden suoja ja laillisuusperiaate edellyttävät. Aihetta lähestytään ulkomaisen esimerkin valossa.

3.6.1 Vertailua: Lag om ansvar för elektroniska anslagstavlur

Esimerkin ylläpitäjän vastuuta koskevasta erityyssääntelystä antaa Ruotsin *lag om ansvar för elektroniska anslagstavlur* (1998:112).

Käsitteellä *elektronisk anslagstavla* tarkoitetaan lain 1 §:n mukaan palvelua, jolla viestejä voidaan sähköisesti välittää. Lain esitöiden mukaan keskeistä on, että palvelun käyttäjä voi ottaa osaa muiden alustalle toimittamista viesteistä ja että hän voi toimittaa siihen omia viestejään, joihin muut käyttäjät voivat ottaa osaa.²²⁹ Oikeuskäytännössä on esimerkiksi Facebook-ryhmä katsottu sellaiseksi alustaksi, johon laki soveltuu, ja sen ylläpitäjää sellaiseksi vastuutahoksi, jolla oli 5 §:ssä tarkoitettu valvontavelvollisuus.²³⁰ Lakia voidaan myös soveltaa esimerkiksi blogien ylläpitäjiin tai moderaattoreihin.

Lakia ei sen sijaan sovelleta toimijoihin, joiden tarjoama palvelu on luonteeltaan yksinomaaisesti tekninen. Tärkeää havaita on myös se, että laki ei koske verkkojulkaisuja kuten esimerkiksi sanomalehtien verkkoversioita. Rajaus on toteutettu siten, että lain soveltamisalan ulkopuolelle on jätetty sellaiset alustat, joista säädetään sananvapautta perustuslaintasoisesti turvaavissa tryckfrihetsordningen (1949:105) ja yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469) säädöksissä.

Lain 5 §:n mukaan ylläpitäjän eli sen joka tarjoaa puheena olevaa palvelua tai tämän edustajan velvollisuutena on poistaa alustalta käyttäjän siihen toimittaman viestin (tai muuten estää viestin edelleen levityksen), jos viestin sisältö ilmeisesti täyttää jonkun lainkohdassa mainitun rikoksen tunnusmerkistön. Pykälässä mainitut rikokset ovat

²²⁹ Proposition 1997/98:15 s. 5 ja 9.

²³⁰ Eskilstuna tingsrätts dom 2019-06-25 Mål nr B 3750-18.

olaga hot i (4 kap. 5 § brottsbalken), *olaga integritetsintrång* (4 kap. 6 c § brottsbalken), *uppvigling* (16 kap. 5 § brottsbalken), *hets mot folkgrupp* (16 kap. 8 § brottsbalken), *barnpornografibrott* (16 kap. 10 a § brottsbalken), *olaga våldsskildring* (16 kap. 10 c § brottsbalken), ja *offentlig uppmaning* (3 § lagen om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet). Poistamisvelvollisuus koskee myös viestejä, jotka ilmeisesti loukkaavat tekijänoikeutta.

Lainkohdassa asetettu ilmeisyysvaatimus on lain esitöiden mukaan tarpeen, koska alustoja ylläpitää usein yksityishenkilö, joilta ei voi edellyttää vaikeiden oikeudellisten rajanvetokysymysten hallitsemista.²³¹

Lain 4 §:ssä on säädetty ylläpitäjää koskevasta valvontavelvollisuudesta. Ylläpitäjän on valvottava alustan toimintaa siten, että hän kykenee täyttämään 5 §:ssä säädetyn poistamisvelvollisuuden.

Lain 7 § sisältää valvontavelvollisuuden laiminlyöntiä koskevan kriminalisoinnin. Pykälän 1 momentin mukaan ylläpitäjä, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo 5 §:ssä säädettyä valvontavelvollisuutta, tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi, tai teon ollessa törkeä, vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Lain esitöissä on todettu, että ei-törkeänä voitaisiin pitää esimerkiksi tekoa, jossa poistamatta on jätetty muutamat yksittäiset sisällöltään ilmeisen lainvastaiset viestit, jotka ovat sisältyneet muuten asialliseen keskusteluun.²³² Esitöissä todetaan edelleen, että poistamisvelvollisuuden on katsottava syntyvän viimeistään siinä tilanteessa, kun ylläpitäjä tulee tietoiseksi alustalla luettavissa olevasta 5 §:ssä tarkoitetusta sisällöltään ilmeisen lainvastaisesta viestistä, joko luettuaan viestin itse tai jonkun kiinnitettyä hänen huomiotaan siihen.²³³ 2 momentin mukaan pykälää ei sovelleta mm. silloin, kun ylläpitäjä voidaan tuomita vastuuseen osallisuudesta ns. päärikokseen. 3 momentin mukaan syyttäjä ei saa nostaa syytettä valvontavelvollisuuden rikkomisesta tapauksissa, joissa poistamisvelvollisuuden rikkominen koskee *olaga integritetsintrång* -rikoksen tunnusmerkistön täyttävää viestiä, ellei asianomistaja ole ilmoittanut asiaa syytteeseen pantavaksi tai yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

²³¹ Proposition 1997/98:15 s. 17.

²³² Proposition 1997/98:15 s. 21.

²³³ Proposition 1997/98:15 s. 20.

3.6.2 Ylläpitäjiä koskevan erityissäätelyn tarpeen arviointia

Sekä Poliisihallituksen ja eräiden muiden viranomaisten tekemässä aloitteessa että Eduskunnassa käsitellyssä lakialoitteessa LA 33/2019 vp on esitetty viranomaisen maalittamista koskevan kriminalisoinnin ulottamista myös sellaiseen tahoon, joka tietoisesti edistää kriminalisoinnissa tarkoitettua maalittamista tarjoamalla alustan tällaisille viesteille ja muille maalittamisteoille.

Tässä selvityksessä ei ole pidetty mainitussa aloitteessa ja lakialoitteessa tarkoitettua kriminalisointia toteuttamiskelpoisena. Tämä ei tarkoita, etteikö jonkinlainen ylläpitäjän tai alustan tarjoajan rikosoikeudellisen vastuun laajennus sinänsä voisi olla perusteltu. Ylläpitäjän vastuun laajentamisen puolesta puhuu maalittamistoiminnan aiheuttama vahinko ja haitta yksityisille ja yleisille oikeushyville.

Nähdäkseni sananvapauslakiin voitaisiin harkita sisällytettäväksi ylläpitäjän valvontavastuuta koskeva sääntely, joka tietyiltä osin vastaisi Ruotsin edellä kuvattua sääntelyä (*Lag om ansvar för elektroniska anslagstavlör*). Selvää on, ettei aivan samanlaista sääntelyä ole mahdollista sisällyttää Suomen lainsäädäntöön, johtuen jo siitä, että maiden sananvapauden käyttöä koskeva yksityiskohtainen sääntely eroaa toisistaan osin olennaisesti. Esimerkiksi Ruotsissa säännellään julkaisujen ja verkkojulkaisujen toimintaa erityisillä perustuslain tasoilla säännöksillä (Tryckfrihetsförordningen ja Yttrandefrihetsgrundlagen).

Sääntelyssä voitaisiin määrätä julkaisijaa koskevasta selontottovelvollisuudesta. Tämän velvoitteen mukaan, julkaisijan pitäessä yllä sähköisen viestintäverkon alustaa, jolla viestejä ja muita tietoja voidaan toimittaa yleisön saataville, julkaisijan olisi oltava selvillä alustan toiminnasta eli alustalla yleisön saataville toimitetusta viesteistä ja tiedoista.

Sääntelyssä tulisi laillisuusperiaatteen edellyttämän täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen edellyttämällä tavalla määritellä ne kriteerit, joiden vallitessa julkaisijalle syntyy velvoite poistaa alustalla esillä olevan viestin tai muun tiedon. Poistamisvelvollisuuden tulisi koskea viestejä ja muita tietoja, joiden sisältö ilmeisesti täyttää tiettyjä rikoslaisissa säädettyjä vakavia ilmaisurikoksia. Nämä tunnusmerkit tulisi luetella nimenomaisesti poistamisvelvollisuutta koskevassa säännöksessä. Poistamisvelvollisuus voitaisiin määritellä koskemaan esimerkiksi sisältöjä, jotka ilmeisesti täyttävät kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevan rikoslain 11 luvun 10 §:n tai törkeää kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevan sanotun luvun 11a §:n tunnusmerkit, poliittisten toimintavapauksien loukkaamista koskevan rikoslain 14 luvun 5 §:n tunnus-

merkistön, julkista kehottamista rikokseen koskevan rikoslain 17 luvun 1 §:n tunnusmerkistön ja väkivaltakuvauksen levittämistä koskevan sanotun luvun 17 §:n tunnusmerkistön. Poistamisvelvollisuuden tulisi lisäksi käsittää sisällöt, jotka ilmeisesti täyttävät sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevat tunnusmerkistöt rikoslain 17 luvun 18 § ja 18a §:ssä. Sama koskisi sisältöjä, jotka täyttävät laitonta uhkausta koskevan rikoslain 25 luvun 7 §:n tunnusmerkistön.

Poistamisvelvollisuutta koskevassa säännöksessä edellytettäisiin, että siinä tarkoitettu poistamisvelvoite täytetään ilman aiheetonta viivästystä ja (esimerkiksi) viimeistään 48 tunnin kuluttua siitä, kun poistamisvelvollinen on yleisöltä tai muulta taholta saamansa ilmoituksen tai muuten tosiasiallisesti tullut tietoiseksi poistamisvelvollisuuden piiriin kuuluvasta sisällöstä.

Sitä, että poistamisvelvollisuus tulisi määritellä koskemaan mainittuja tunnusmerkitöjä ilmeisellä tavalla täyttävät sisällöt, voidaan puoltaa varsin painavin syin. Toisten uhkaaminen väkivallalla tai muilla rikoksilla, yllyttäminen vihaan tai väkivaltaan, muun rasistisen vihapuheen levittäminen sekä lapsipornon levittäminen eivät ansaitse perustuslain 12 §:ssä ja EIS 10 artiklassa turvattua sananvapauden suojaa. Tällainen toiminta on hyvin vahingollista ja sitä voidaankin luonnehtia EIS 17 artiklassa tarkoitetuksi oikeuksien väärinkäyttämiseksi.

Sääntelyyn tulisi sisällyttää viittaus rikoslaisiin säädettyihin rangaistussäännöksiin. Rikoslain 17 lukuun sisällytettävässä säännöksessä säädettäisiin kriminalisoinnista, joka koskisi (sananvapaus-)laissa säädetyn poistamisvelvollisuuden laiminlyöntiä. Rangaistussäännöksen 1 momentti voisi olla esimerkiksi seuraavan sisältöinen: ”Se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta laiminlyö X §:ssä säädetyn poistamisvelvollisuuden, tuomitaan *laittoman sisällön poistamisen laiminlyönnistä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi”.

Kysymys olisi ns. varsinaisesta laiminlyöntirikoksesta.

Säännöksen 2 momentissa säädettäisiin, että 1 momenttia ei sovelleta, mikäli poistamisvelvollisen teko on rangaistava rikoslain 5 luvun osallisuussäännösten perusteella.

Rangaistussäännöksen sisältävän rikoslain luvun loppuun olisi sisällytettävä syyteoikeussäännös, jonka mukaan syyttäjä ei saa nostaa syytettä *laittoman sisällön poistamisen laiminlyönnistä* teon koskiessa rikoslain 25 luvun 7 §:n tunnusmerkistöä ilmeisesti täyttävää sisältöä, ellei syyttäjällä ole syyteoikeutta rikoslain 25 luvun 9 §:n perusteella.

Nyt puheena olevaa julkaisijan valvontavelvollisuutta koskevaa sääntelyä olisi arvioitava erityisen huolellisesti verkkojulkaisujen sananvapauden kannalta. Kiperä kysymys on, tulisiko mahdollinen valvonta- ja poistamisvelvollisuus ulottaa koskemaan myös varsinaista journalistista toimintaa (mikä siis Ruotsin edellä käsitellyssä laissa on rajattu sääntelyn ulkopuolelle; samoin Saksan NetzDG-laissa). Aiheeseen liittyy myös tärkeä rajanvetokysymys – mikä on erityistä suojaa ansaitsevaa varsinaista journalistista toimintaa ja mikä ei (ns. vastamediaa)?

4 Johtopäätökset ja esitykset

1. Voimassa olevaan rikoslakiin sisältyy säännöksiä, joilla voidaan torjua maalittamista kohtuullisen tehokkaasti ainakin silloin, kun toimet rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseksi rajataan koskemaan maalittamisen keskeisiä toimijoita.
2. Kaikkia maalittamiseen soveltuvia rikostunnusmerkistöjä ei ole otettu käyttöön maalittamisen torjumiseen tähtäävässä lainkäyttötoiminnassa. Tämä koskee erityisesti rikoslain 14 luvun 5 §:ssä säädettyä tunnusmerkistöä *poliittisten toimintavapauksien loukkaamisesta* sekä rikoslain 25 luvun 8 §:ssä säädettyä tunnusmerkistöä *pakottamisesta*.
3. Sääntelyn toimivuus edellyttää, ettei syyteoikeuden (ja esitutkinnan toimittamisen) edellytyksenä eräissä tilanteissa olevalle *erittäin tärkeän yleisen edun* vaatimuksen täyttymiselle aseteta liian korkea kynnystä. Rikostorjuntaviranomaisilla tulee myös olla riittävät valmiudet ja resurssit näiden asioiden selvittämistä ja rikosprosessiin saattamista varten.
4. Oikeusministeriössä valmisteltu esitys (HE 226/2020 vp) laittoman uhkauksen säätämistä nykyistä laajemmin virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi, on kannatettava; hanke on syytä toteuttaa ilman viivytystä.
5. Myös rikoslain 24 luvun 12 §:n 2 momentissa säädettyä syyteoikeussäännöstä tulisi muuttaa niin, että säännöksessä mainitut rikokset olisivat nykyistä laajemmin virallisen syytteen alaisia rikoksia.
6. Sananvapauslain rikoksia, pakkokeinoja ja syyteoikeutta koskevia säännöksiä tulee selkeyttää ja täsmentää. Kohdissa 5 ja 6 tarkoitetut toimenpiteet tulee toteuttaa samassa yhteydessä ja yhteisen valmistelun perusteella.
7. Pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentin 2 kohtaa tulisi muuttaa niin, että esitutkintaviranomaiselle voitaisiin antaa lupa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta, vaikkei siitä ole säädetty sakkoo ankarampaa rangaistusta.
8. Sananvapauslakia tulisi täydentää säännöksillä, joilla velvoitetaan eräitä sosiaalisen median ylläpitäjätahoja valvomaan ylläpitämiensä sivujen sisältöä ja poistamaan yleisön saatavilta sisältöjä, jotka ilmeisesti täyttävät jonkun sanotussa laissa erikseen luetellun rikoksen tunnusmerkistön; ilmeisen rangaistavan sisällön poistamatta jättäminen tulisi säätää rangaistavaksi silloin, kun laiminlyönti perustuu tahallisuuteen tai törkeään huolimattomuuteen.
9. Suurten ylikansallisten voittoa tavoittelevien sosiaalisen median palvelun tarjoajien vastuukysymykset tulee säännellä EU:n tasoisella normistolla esimerkiksi Saksan *Netzwerkdurchsetzungsgesetz* -lain tarjoaman mal-

lin mukaisesti. Näihin vastuukysymyksiin kuuluu myös palvelun tarjoajien toimenpiteet vihapuheen ja maalittamisen torjumiseksi. Suomen tulee ajaa asiaa Komission Digital Services Act -hankkeen puitteissa tai muussa sopivassa yhteydessä.

10. Työsuojelun keinojen käyttöä tulee tehostaa maalittamisen vaikutusten rajoittamiseksi. Riski maalittamisesta on tunnistettava ja sen vaikutuksia on pyrittävä ennaltaehkäisemään. Kun maalittamista on esiintynyt, työsuojelun toiminnoilla on pyrittävä tarvittavan tuen antamiseen vahinkojen ja haittojen rajoittamiseksi.
11. Maalittamisen suhteen erityisen haavoittuvassa asemassa olevien freelance-toimittajien sekä ei-työsuhteisten tutkijoiden ja asiantuntijoiden tueksi tulee luoda järjestely, jolla heihin kohdistuvan maalittamisen vaikutuksia voidaan rajata työsuojelun keinoja vastaavalla tavalla.

Liitteet

Pyydettyjä lausuntoja ovat antaneet:

Electronic Frontier Finland ry (31.8.2020)

Etelä-Suomen aluehallintovirasto, työsuojelun vastuualue (31.8.2020)

Medialiitto ry (10.8.2020)

Poliisihallitus (24.7.2020)

Suomen Journalistiliitto ry (24.8.2020)

Suomen lakimiesliitto – Finlands juristförbund ry (31.8.2020)

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry (11.8.2020)

Suomen Syyttäjäyhdistys ry (6.8.2020)

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry (14.8.2020)

Tieteentekijöiden liitto ry (31.8.2020)

Tuomioistuinvirasto (12.8.2020)

Valtakunnansyyttäjä (24.8.2020)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2.9.2020)

Lähteet

Lainvalmisteluasiakirjat, kirjallisuus

Eduskunnan Lakivaliokunnan mietintö LaVM 22/1994 koskien hallituksen esitystä rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi (HE 94/1993 vp).

Eduskunnan Lakivaliokunnan mietintö LaVM 39/2010 vp koskien hallituksen esitystä Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan, joka koskee tietojärjestelmien välityksellä tehtyjen luonteeltaan rasististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisointia, hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain ja tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §:n muuttamisesta (HE 317/2010 vp).

Eduskunnan Lakivaliokunnan mietintö LaVM 11/2013 vp hallituksen esitykseen laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta (HE 19/2013 vp.).

Eduskunnan Perustuslakivaliokunnan mietintö PeVM 25/1994 vp koskien hallituksen esitystä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp).

Eduskunnan Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 23/1997 koskien hallituksen esitystä oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi (HE 6/1997 vp).

Eduskunnan Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 3/2000 vp koskien hallituksen esitystä laiksi kuntalain muuttamisesta (HE 1/2000 vp).

Eduskunnan Perustuslakivaliokunnan mietintö PeVM 14/2002 vp hallituksen esityksestä laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 54/2002 vp).

Eduskunnan Perustuslakivaliokunnan lausunto 31/2002 vp koskien hallituksen esitystä rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 44/2002 vp).

Eduskunnan Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 10/2000 vp koskien hallituksen esitystä rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen säätämisestä rangaistavaksi (HE 183/1999 vp).

Eduskunnan Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 16/2013 vp hallituksen esityksestä laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta (HE 19/2013 vp.).

Fredman, Markku; Kanerva, Janne; Tolvanen, Matti ja Viitanen, Marko. Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki 2020.

Frände, Dan. Yleinen rikosoikeus. Edita 2005.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain 27 luvun, painovapauslain 18 ja 39 §:n sekä oikeudenkäytön julkisuudesta annetun lain 1 ja 2 §:en muuttamisesta HE 84/1974 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi HE 94/1993 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta HE 309/1993 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi HE 6/1997 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi HE 184/1999 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi HE 194/2001 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi HE 44/2002 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi HE 54/2002 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi HE 222/2010 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta HE 19/2013 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta HE 226/2020 vp.

Hannula, Ilari ja Neuvonen, Riku. Internetin keskustelupalstan ylläpitäjän vastuu rasis-
tisesta aineistosta. LM 2012.

Honkasalo, Brynolf. Suomen rikosoikeus, erityinen osa III. Helsinki 1962.

Integritet och straffskydd, Statens offentliga utredningar, SOU 2016:7.

Kolehmainen, Simo. Syyteoikeudesta sananvapausrikoksissa. Valtakunnansyyttäjän-
viraston julkaisusarja nro 6. 2009.

Kolehmainen, Simo. Syyteoikeudesta yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä,
kunnianloukkausta ja törkeää kunnianloukkausta koskevissa rikoksissa. Teoksessa
Kirjoituksia viestintäoikeudesta Helsingin hovioikeus. Helsinki 2010. s. 11 – 24.

Korpisaari, Päivi. Sananvapaus verkossa – yksilöön kohdistuva vihapuhe ja verkko-
alustan ylläpitäjän vastuu. LM 7–8/2019, <https://www.edilex.fi/lakimies/20325.pdf>.

Kotimaisten kielten keskus. Kielitoimiston sanakirja 2019.

Knuutila, Aleks (ym.) *Vihan vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen pää-
töksentekoon* (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:57).

Majanen, Martti. Teoksessa: Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset, Helsinki 2008.

Melander, Sakari Rikosvastuun yleiset edellytykset. Tallinna 2016, s. 20.

Nuutila, Ari-Matti. Rikosoikeudellinen huolimattomuus. Helsinki 1996.

Nuutila, Ari-Matti. Teoksessa: Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset Helsinki 2008.

Oikeusministeriö, Lainkäyttöhenkilöstön rikosoikeudellinen suoja. Muistio 9.4.2019
(VN/7189/2018).

Oikeusministeriö, Tiivistelmä maalittamista koskevan EU-jäsenvaltioiden kyselyn tu-
loksista. OM/KRO/ROY 30.6.2020 (laatinut Yli-Hemminki, Esko).

Ollila, Riitta. KKO 2013:50 – laitton uhkaus ja vihapuheet. Oikeustapauskommentti. Lakimies 2013/6.

Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjän ja käräjäoikeuksien laamannien allekirjoittama aloite 17.6.2019 ID-19121964.

Pöyhtäri, Reetta; Haara, Paula; Raittila, Pentti. Vihapuhe sananvapautta kaventamassa. Tampere 2013.

Regeringens proposition 1997/98:15 om lag om ansvar för elektroniska anslagstavlor (Ruotsi)

Routamo, Eero; Ståhlberg, Pauli; Karhu, Juha. Suomen vahingonkorvausoikeus. Talentum 2006.

Sanat ovat tekoja – Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen (Sisäinen turvallisuus. Sisäministeriön julkaisuja 2019:23).

Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2020:9.

Teittinen, Paavo. Artikkelik *Kunnian vartijat*. HS 11.10.2020.

Tiilikka, Päivi. Päätoimittajan vastuu yleisön tuottamasta verkkosisällöstä. LM 1/2012.

Tolonen, Jenni. Rikoksesta epäillyn tai tuomitun yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen sosiaalisessa mediassa. Pro gradu. Turun yliopisto. Kesäkuu 2020, s. 75. Julkaistu Edilexissä 2.9.2020.

Valtioneuvoston selvitys Eduskunnalle tulevista digitaalisia palveluja koskevista komission lainsäädäntöehdotuksista. E 94/2020 vp (Liikenne- ja viestintäministeriön perusmuistio LVM2020-00297).

Vihapuhe Suomessa. Toimittanut Neuvonen, Riku. Edita Publishing 2015.

Viljanen, Pekka. Teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus. Keskeiset rikokset. Edita Publishing 2018.

Viljanen, Veli-Pekka. Perusoikeuksien rajoitusedellytykset Werner Söderström lakitieto 2001.

Vuorenpää, Mikko. Asianomistajan oikeudet rikosprosessissa. Werner Söderström la-
kitieto 1999.

Oikeuskäytäntö

KKO 2008:49

KKO 2010:47

KKO 2011:71

KKO 2012:58

KKO 2013:50

KKO 2013:100

KKO 2019:31

KKO 2020:30

KKO 2020:60

KKO 2020:68

KKO R2020/680 (päätös valitusluvan myöntämisestä)

Itä-Suomen hovioikeus 14.6.2017 nro 17/123312

Turun hovioikeus 28.1.2020 nro 20/103591

Helsingin hovioikeus 14.7.2020 nro 20/124654 (Helsingin käräjäoikeus 18.10.2018
nro 144694)

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus 3.5.2012 dnro R 12/438

Kymenlaakson käräjäoikeus 23.11.2012 dnro R 12/1690.

Eskilstuna tingsrätts dom 2019-06-25 Mål nr B 3750-18.

Handyside v. Yhdistynyt kuningaskunta 7.12.1976

Autronic AG v. Switzerland 22.5.1990

Fey v. Austria 24.2.1993.

Jersild v. Denmark, 23.9.1994.

Cumpana ja Mazare v. Romania 17.12.2004

Delfi v. Viro (EIT:n suuri jaosto), 16.6.2015

Valtakunnansyyttäjän ratkaisuja ym.:

VKSV haastehakemus dnro R 10/355

VKSV dnro 96/61/10.

VKSV 19.2.2019 dnro 445/27/18

VKSV 9.3.2018 dnro 571/27/17

Yleinen ohje VKS:2018:1, dnro 42/31/18

VKST dnro 173/27/20